

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV

25.

FÖLDI JÁNOS
KÖLTEMÉNYEI

KIADTA ÉS BEVEZETTE

Dr. MIXICH LAJOS

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1910

Ára 3 K

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

25.

FÖLDI JÁNOS
KÖLTEMÉNYEI

KIADTA ÉS BEVEZETTE

Dr. MIXICH LAJOS

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1910

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

NYOMDÁJA.

NYOMDÁJA.

NYOMDÁJA.

NYOMDÁJA.

NYOMDÁJA.

NYOMDÁJA.

NYOMDÁJA.

NYOMDÁJA.

NYOMDÁJA.

I.

FÖLDI JÁNOS ÉLETE.¹

Földi János Nagy-Szalontán, 1755. december 21-én született, nemes családból² Atyja, Földi Mihály, jómódú szűrszabó mester volt; anyját Boros Sárának hívták. Születésével csak gondot és bánatot hozott atyjára, mert az anya fiának születése után tizenötödnapra meghalt. Ez némileg elhidegítette az özvegyen maradt férjet az árván maradt gyermektől, hiszen az ő élete feleségének halálába került. A gyermeknek anyja kellett és Földi atyja másodszor is megnősült: mostohát adott gyermekének, a ki az anyát pótolni sohasem tudta. Nemsokára újabb csapás éri: 1759. augusztusában meghal apja. A kis Földi ekkor négy éves volt és máris egyedül állott a világban, teljesen idegenekre bízva. Mostohája és rokonsága csak arra törekedtek, hogy abból a csekély apai-anyai örökségből, a mely reámaradt, kitúrják. Ez teljesen sikerült is nekik. Mikor elérkezett az iskolába járás ideje, Földi ugyanarra a sorsra jutott, mint később ugyancsak Nagy-Szalonta szülötte: Arany

¹ Az életrajzi adatok Szinnyei József: Magyar Írók Élete és Munkáiból, a Szépirodalmi Szemléből (1847. I. 289.) és Földinek Kazinczyval folytatott levelezéséből (kiadta Váczy János) valók.

² Családja hevesmegyei származású és református vallású volt. Neve nemeslevelében Feoldy, de ő sohasem használja így, mert azt «utálságos»-nak és «régi hibás szokás»-nak tartja.

János. Mint szolgagyermek végezte első iskoláit. Hogy elvégezhette, első sorban jólelkű tanítóinak köszönhetette, a kik felismerték benne a hajlamot a tudomány iránt. A szalontai iskolában eltöltött éveiről keveset tudunk. Annyi bizonyos, hogy a gyenge gyermek sok nélkülözést szenvedett, és hogy volt kitartása és akaratereje ezeket legyőzni. Vas szorgalmának köszönhetette, hogy később (mikor, azt nem lehet határozottan megállapítani) ugyanabban az iskolában, a melyben tanult, altanítói állást kapott, a mi némileg javított helyzetén; a jobb tanulókat ugyanis a tanítók az alsóbb, elemi osztályok vezetésével bízták meg, a miért csekély fizetést és ellátást kaptak.

Szalontán 1773-ig maradt. Onnan ugyanezen év április 24-én Debreczenbe megy és rögtön beiratkozik a debreczeni főiskolába.* A debreczeni kollégiumban is csak famulus vagy mendikáns lehetett, mint a többi szegénysorsú társai. A famulusok a kollégiumban laktak, amiért a helyiségeket tisztán kellett tartaniok; a módosabb diákokat kiszolgálták és ezért némi élelmet kaptak. Főnökük a famulorum curator, egy esküdt diák. Azonkívül magántanítással foglalkoztak. A kollégiumi élet nagyon szigorú volt. Reggel három órakor kellett felkelniök, este kilenczkor lefeküdniök. Táncz, kártya, dohányzás mind tilos dolgok voltak; ezek helyett ott volt a vallásos nevelés, melyet a református debreczeni

* A Series studiosorum, legrégibb debreczeni főiskolai anyakönyvből: 1773. április 24-én beiratkozott: «Joannes Földi, patria: Szalontha, schola: Szalontha. Rector Halas 1781. Physicus nunc oppidorum Hajdonicalium 1797, Obiit 1802. Vir doctus, probus et bonus poeta. Habet libros editos Et societatis Jenensis Membrum» — Irodört. Közl. IX. 718, Borovszky Samu közlése.

kollégiumban nagyon szigorúan vettek. Ez a vallásos zárkózottság nagy hatással lehetett az amúgy is magányt kedvelő Földire, kinek a tudományon és a természetén kívül igaz barátja ekkor még nem volt. Szegénysége kényszeríti arra — és itt iskolai pályája ismét kapcsolatos Aranyéval — hogy négy év múlva félbeszakítsa a debreczeni kollégiumban tanulmányait; 1777. január 14-én Bárandra megy tanítónak. Itt egy évig maradt. Talán egy kis pénzt gyűjtött, mert 1778. március 25-én újból beiratkozik a debreczeni kollégiumba, hogy félbeszakadt tanulmányait folytassa. A kollégiumban a vallásos nevelésen kívül nagy gondot fordítottak a klasszikusok megismerésére, de azért az iskola szelleme mindig magyar maradt. A természettudományokat, Földi legkedvesebb tudományát, elhanyagolták; de ez nemcsak Debreczenben volt akkortájt így, hanem az összes magyar iskolákban. A kollégiumnak Földi idejében országszerte híres tanárai voltak: *Varjas János*, a híres mesterkedő poéta, *Sinai Miklós* és a nagynevű physikus: *Hatvani István*. Ők öntötték belé nemcsak a tudomány, hanem a magyarság ügyéért való lelkesedést is és a fogékony lelkű Földi megérti nemcsak őket, hanem a magyarság védelmére kelt irodalmi harczosoknak hívó szavát is. Itt ismerkedik meg a magyar irodalom újjászületésének eszméivel. A francziásoktól kapta az első irodalmi hatást, és mikor evvel még el sem telhetett, itt a latinos irány. Egymásután léptek fel *Baróti Szabó Dávid*, *Rájnis*, *Révai* és bizonyították be azt, hogy a magyar nyelv alkalmas a görög és latin versformák művelésére. Bebizonyították nemcsak elméletileg, hanem gyakorlatilag is. Ez a klasszikus műveltségű Földire nem maradhatott hatás nélkül. De ugyanebben az időben ismerkedik meg egy másik, a magyarban eddig

kevésbé ismert iránynyal, a leoninizmussal, melyet a hamar nagy hírnévre jutott *Gyöngyösi János* tordai prédikátor élesztett fel újra nálunk. Földi, a ki éppen úgy szereti azt, a mi magyar — hiszen gyönyörködve olvassa Gyöngyösi István és Zrínyi műveit — mint a minő tökéletesnek tartja a klasszikus versformákat, Gyöngyösi Jánosban ekkor egy új irány megteremtőjét látja, a mely egyesíti a mértéket a rímmel; de csak ekkor, mert mikor később Pesten *Rádayval* megismerkedik, az ő és *Kazinczy* hatása alatt már nem tekinti egyenrangúaknak a megrímelt klasszikus versformákat az úgynevezett nyugati versformákkal (rímes jambuszok, trocheuszok, anapestuszok) és a leoninizmust korcsosításnak tartja. Ekkor már ő is verselget. Először leoninusokat ír, a melyekkel minden kezdő költő megpróbálkozott, köztük *Kazinczy*, később *Csokonai* is; de csak egy pár leoninus verse maradt ránk. Csupán mértékes verseket is írhatott; debreczeni diák korában, 1781-ben, írta az első magyar rímes anapestuszt, melynek czime: *Halotti vers egy gyenge született temetésére.*¹

Debreczeni tanulmányait Földi 1781. január 20-án bevégezi és Kiskúnhalasra megy tanítónak. Erre az állásra minden valószínűség szerint debreczeni tanárai ajánlották, mert a halasi rektorságot mindig a debreczeni kollégium végzett növendékeivel töltötték be.² Itteni tartózkodásáról nagyon keveset tudunk. Csupán annyi adatunk van, hogy itt már szorgalmasan versel-

¹ Megjelent a Magyar Musában 1787. 243. l. *Kazinczy*nak is elküldi 1788. okt. 2-án.

² Molnár Aladár: A Közoktatás Története Magyarországon, 486. l.

getett és hogy 1783-ban megismerkedett *Kazinczy Lászlóval*, *Kazinczy Ferenc* öccsével. Földi meg is mutatja neki verseit. *Kazinczy Lászlónak* különösen két leoninus verse tetszik meg (*Egy Pásit nevű lányról*, *Egy Torma nevűre*), melyeket közöl is bátyjával.¹ Ez a közlés azért fontos, mert *Kazinczy* e levélből vesz először tudomást Földről és kísérleteiről. Halason csak addig marad, míg egy pár forintot megtakarít. 1784-ben végre régi vágya valóra válik: beiratkozhatik a pesti egyetemre orvosnövendéknek.

Földi ekkor már huszonkilencz éves férfi, a kit eddigelé a nyomorúsággal való küzdelem tartott távol attól, hogy tanulmányait idejekorán befejezhesse. De ő kitarását és önbizalmát hosszú és küzdelmes tanulói pályáján sohasem vesztette el. Orvos, természettudós akart lenni; küzdött és ezéjút el is érte. Földi most először van Pesten és itt egészen új világot lát. Itt ismerkedik meg *Rádayval*, *Bacsányival* és valószínűleg *Kármánnal* is, a ki akkortájt a pesti egyetemen a jogot hallgatja. Íróink kezdettek Pesten csoportosulni és az ifjabb nemzedék melléjük sorakozik. Földi is közéjük áll és valószínűleg sokszor jelenik meg körükben, a mellett, hogy az egyetemen is szorgalmasan látogatja az előadásokat. Tudós tanárai, köztük: *Schoretits Mihály*, *Rácz Sámuel*, *Stahli György*, *Piller Mátyás*, még jobban megkedveltetik vele a természettudományokat és Földi, habár a létért való küzdelem sok idejét elrabolja, ráér az irodalommal is foglalkozni. Ha ideje engedi, folyton olvassa régi és új költőinket, jegyezget és maga is irogat. Az 1787-ediki *Magyar Musáiban* ekkor jelenik meg értekezése a verstudományról, továbbá egynéhány verse,

¹ *Kazinczy László* *Kazinczy Ferenczhez* 1783. ápr. 1-én.

köztük *Reland Adorján* hosszabb művének fordítása: a *Galatea* tizenhárom elégiája. Ugyanekkor fordítja le *Gellert Lucindáját*, a mely azonban elveszett. Mikor megismerkedik az öreg Rádayval, a ki buzdítja és megnyitja előtte gazdag könyvtárát, a lelkesedése csak fokozódik. Az öreg Rádaynak bizalmát hamar megnyeri, beavatja terveibe, megmutogatja neki munkáit. «Sok munkái vannak félben — írja Földi Kazinczynak¹ — én tudom és pedig olyan munkák, melyeknek végbehajtására másnak oly módja nincsen, legalább kevésnek lehetne az a szerencséje több fáradsággal is.» Úgy, hogy amikor Kazinczy és Bacsányi a *Magyar Museumot* akarják megindítani, Ráday Földit ajánlja korrektornak. Földi örömet elvállalja, habár orvosi szigorlatai előtt áll.² Ez még szorosabb érintkezésbe hozza Rádayval, mert Ráday maga is segít neki a korrigálásban. Kazinczy emlékszik is Földre abból a levélből, amelyben öcsse, László elküldte neki Földi leoninusait. De korrektorsága nem sokáig tart, mert 1788. október 20. és 21-én leteszi orvosi szigorlatait, november 21-én doktorrá avatják és ugyanazon évben megválasztják orvosnak Szatmárra. 1789. január 15-én foglalja el állását. Ez ugyan szerény, de végre is hosszas küzdelem után biztos megélhetést nyújtott neki. Más tekintetben azonban rosszabbodott helyzete. Idejének nagy részét orvosi teendőire kell fordítania, fennmaradó idejét azonban teljesen az irodalomnak és tudománynak szenteli. Sokat olvas, a mi megfélehetős nehézségekkel jár; nem tudja azt megkapni, amit akar, például a *Museumot* és Rájnis Vergiliusát sem tudja megszerezni, mert

¹ 1788. okt. 2-án.

² Ráday Kazinczyhoz 1788. febr. 11-én és 1788. jún. 12-én.

itt nincsen.¹ Pesten íróinkkal személyesen érintkezhetett, itt a lassú postára van utalva. Hogy Ráday mennyire meg volt elégedve Földivel, kitűnik abból a levélből, a melyet akkor ír Kazinczynak, mikor Földi már szatmári orvos.² A Museum számára ugyanis új korrektor kell, de Ráday nem talál, mert «erre olyan kelene, a ki maga is ezen munkában gyönyörködnék, én pedig magam részéről itten ilyet nem ismerek.» Kazinczy Földi utódjául *Verseghyt* ajánlotta, de ez azért nem vállalhatta el az állást, mert Budán lakott, a mi akkor a közlekedés miatt nagy szó volt. Végre is Ráday ajánlatára Földi utóda *Kindel* lett, «egy érdemes paulinus ifjú. Én eddig szintén olyan kontentus voltam vele — írja Ráday Kazinczynak³ — mint Földi urammal.»

1788-ban megalakult a kassai magyar társaság és Kazinczy Földit is felkérte munkatársul. Földi nagy örömmel fogadja a megtiszteltetést. «Én magamat a mi illet, hogy tőlem is segedelmet vár a tekintetes úr: azon szerencsémét nagyrabecsülöm és alázatos főhajtással köszönöm» — írja Kazinczynak.⁴ Sőt üdvözlő verseket is akar írni az újonnan megalakult társaságról, de ezt nem teheti, mert nagyon el van foglalva szigorlataival. Ezen időtől fogva szoros és benső barátság keletkezik Földi és Kazinczy között és 1793-ig tartó sűrű levelezésük megindul. A kassai magyar társaság írói Bacsányi, Kazinczy, Ráday, Földi, Horváth Ádám, Baróti Szabó, Dayka stb. voltak. A tár-

¹ Kazinczyhoz 1789. aug. 1-én.

² Ráday Kazinczyhoz 1789. jan. 20-án.

³ 1789. febr. 19-én.

⁴ 1788. okt. 2-án.

saság megalakulásának és a lap megindításának eszméje Kazinczyé volt, a ki magának némi előjogokat követelt. A tekintélyt nem ismerő Bacsányi Kazinczynak a Museum első számába írt bevezetését elfogadta, de átalakította. Ennek az eredménye az volt, hogy Kazinczy szakított a kassaiakkal és egy új folyóirat eszméjével foglalkozott. Földi örömmel fogadja Kazinczy tervét, de azért a Museumhoz sem akar hűtlen lenni, habár Bacsányi eljárását kifogásolja. Bacsányi azonban fenntartotta továbbra is a Museumot Kazinczy nélkül is, meglehetősen magas színvonalon; sok írója és még több olvasója volt. Bacsányi érzi, hogy Földi Kazinczyhoz húz; kérdi tőle, hogy miért pártolt el a Museumtól, és hogy ki idegenítette el? Ezt Földi rögtön megírja Kazinczynak,¹ de értesíti arról is, hogy megígérte további támogatását Bacsányinak és küldött is neki mindjárt egy Horatius-fordítást (*Horat. II. 10.*). De azért folyton buzdítja Kazinczyt, hogy alakítsa meg az új társaságot. Különösen tetszik neki az, hogy Kazinczy a társaságot csak reformátusokból akarja megalakítani, mert Földi szerint «ezekben tartatott meg ezideig ősi nyelvünk és ezekben kívánnám továbbra is örökkévalóvá tenni.» A pápisták, habár munkásabbak, de merészebbek is és syntaxisuk «tűrhetetlen.»² Ezt a felfogást Földi Debreczenből hozta magával. Tetszik neki az is, hogy Kazinczy szélesebb határt enged a folyóiratába beveendő dolgoknak; de figyelmezteti azokra a nehézségekre is, melyekkel egy ily vállalat megindítása jár. Az új lap címéül Ráday a következőket ajánlja: *Magyar Tárház*, vagy *Magyar Gyűjtemények Tárháza*,

¹ 1789. nov. 17-én.

² Kazinczyhoz 1789. febr. 5-én.

később *Igyekezők Gyűjteménye*.¹ Földi Rádaynak fogja pártját és kéri Kazinczyt, a ki az *Orpheust* előbb *Litteratornak* akarja keresztelni, hogy a lapnak magyar nevet adjon, nehogy valaki kifogásolhassa már a címét is, a mint azt Dugonics tette a Museummal. Kételkedik abban is, hogy a lap úgy, a hogy azt Kazinczy akarja, megjelenhessék. Kéri, hogy ne jelenjék meg minden hónapban egy öt íves kötet, mert ez nemcsak hogy nagyon terjedelmes, hanem nehéz a kivitele is. «A sok szónak sok az alja.» Inkább jelenjék meg félévenként, vagy legfőllebb kéthónaponként, meg nem határozott árku-sokkal. Az irányadó főelv az legyen, hogy a mi benne van, jó legyen.² Végül sürgeti, hogy minél előbb jelentesse meg az *Orpheust*, mert a *Mindenes Gyűjtemény* Komáromban már megindult. Ezért a tanácsért Kazinczy megharagudott Földire. Azt hitte, hogy az Orpheus megindításánál ő akarja játszani a felforgató Bacsányi szerepét. Szerkesztői jogában és büszkeségében érezte magát megsértve és keserű hangon tesz szemrehányást Földinek. Földi siet válaszolni Kazinczynak és megnyugtatta. «Kedves barátom — írja³ — ezen én a gyöngeségig elrévültem és valamint az én levelem tenéked, úgy, vagy sokkal inkább az énnékem minden véremet egy sérelmes zavarodásba hozta. A bámulás, hogy nem tudva és legártatlanabb cselekedetében is vétet az ember; a szégyen, a gyalázat mind magamtól, mind tőled és ha más valaki azt tudhatná; a sajnálás, a fájdalom nem magamért, hanem teéretted és a mi barát-

¹ Ferenczy József: A Magyar Hírlapirodalom Története. Budapest, 1887. 81—82. l.

² Kazinczyhoz 1789. márc. 20-án.

³ 1789. aug. 25-én.

ságunkért; a megítéltetés, hogy a kezdődő társaságunkban először is rajtam essék az, ami Bacsányin és még ezer érzés rohant egyszerre érzékeny szívemre! Egy olyan barátomat, akinek barátságát legnagyobb szerencsémnek és örömömnek tartom, oly vérzavarodásba hozni, úgy megszorítani, előttem vakmerőség és rossz természetnek nyilvánása; ha önként esett volna, ha akaratom ellen, csak gondatlanságból és véletlen, ezt el nem tudni kerülni gyávaság! Ezerféleképen küzdöttem magammal és megannyi mentő beszédhez, apologiához kezdtem. Mihelyt ez magamat mindenből kimentett, amely előttem e történetben legkönnyebb és téged vétkessé tett, azonnal nem tetszett. Miért is zavarnám fel újra már csendesedni kezdett véredet? miért vakarnám ki újabb kegyetlenséggel bőrdögni kezdett sebedet? és a csaknem elaludt parazsat piszkálván, újabb lobogó lángra miért gerjeszteném?»

Kazinczy csak első felindulásában írt Földinek és szemrehányó levelének végső mondatai szinte jóvá akarják tenni előbbi kifakadásait; elismeri, hogy a tanácsadást nemcsak jónak és hasznosnak, hanem multhatatlanul szükségesnek is tartja. Így az egyetértés hamar helyreáll és az Orpheus 1790-ben végre megjelenhetik. Földi verseit akarja közöltetni az Orpheusban, ezért el is küld egy egész csomót — köztük sok Anakreon-fordítást — Kazinczynak, aki csak válogatva közöl belőlük egynéhányat. Földi aggodalmai azonban az Orpheus megjelenésére vonatkozólag jogosoknak bizonyultak, mert részint a közönség részvétlensége, részint pénzhány miatt az Orpheus csakhamar megszűnik és Kazinczy ismét más tervekkel kezd foglalkozni. Egyedül Földi biztatta kitartásra ebben az időben. «Barátom — írja

többek között ¹ — a magad könnyebbitésére hagyj fel bátran a többekkel, egyedül csak az Orpheust, kérlek, ha lehet, az Orpheust ne hagyd félbe! Ne tökéletesítsd azt az igaz tapasztalást, hogy a magyar igyekezetnek, ha legjobb is az, idő előtt nyaka szegik; gyümölcse a megérésnek tökéletességére sohasem juthat. Rakjuk le ebbe az Orpheusba kincseinket, amelyeket, ha mostani háladatlan népünk nem ismer is, majd a következő nép örömmel szedegessen ki belőle.» A buzdítás azonban már nem használt; az Orpheus a nyolczadik füzetel végképen megszűnt. Kazinczy ugyan folytatni akarja, de nincsen pénze, mert ugyanekkor adja ki saját költségén a *Külföldi Játékszínt és Aranka György munkáját: Júlia leveleit*. Panaszkodik a nyomtatók «gazságáról» is és többek között Földihez fordul anyagi segítségért, mert tudja, hogy az Orpheus életben maradása mennyire szíven fekszik. Földi természetesen szűk anyagi helyzeténél fogva nem segíthet rajta. Szomorúan válaszol Kazinczynak. ² «Ma vettem panaszkodó leveledet és ma válaszolok reá. Fájlalom szívemből állapotodat; de ez a sorsa egy nyomorult és vak hazában a jóízlést és világosodást most plántáló apostoloknak. Kettő kívátnának erre: érték és jóízlésű ész fáradozása. Ritkán akad a kettő együvé. Megosztva kellene hordani ezt a terhet; nagyjainknak szolgálni kellene értékkel, minékünk észszel és fáradsággal. Így érnénk el azt a szent tárgyat, amelyre törekedünk, különben mi utolsók szomorú áldozatai leszünk a hazának. Kodrus életét áldozta fel hazájáért, minékünk mai magyar íróknak minden tehetségünket kell feláldoznunk hazai nyelvünkért. Ré-

¹ 1791. márc. 9-én.

² 1791. márc. 9-én.

gen látom én ezt. Én magam alig tengetem életemet esztendei csekély fizetésemmel. Ez hátráltatja sok szép szándékomat és igyekezetemet. Ez az oka, hogy teraj-tad is értékkel nem segíthetek, hanem ha felveszed tőlem, imhol jó tanácscsal szolgállok. Sokhoz fogtál egyszerre, kedves barátom. Ne folytass annyit, mert soha meg nem győződ. A Külföldi Játékszin mind jó volna, de látod sok gátló akadályait ezen jó célnak csak a mostan közelebb került ujságokban is. Hagyd ezt is boldogabb időkre.»

Földinek nemcsak a Museumban, hanem az Orpheusban is jelentek meg versei; részint eredetiek, részint fordítások. Nem csoda tehát, ha minden erővel arra törekedett, hogy mind a két lap fennmaradjon. Hogy ez nem sikerült, az nem rajta mult.

A Museumon és Orpheuson kívül a Mindenés Gyűjteményben is megtaláljuk működése nyomát. Az 1789-ediki évfolyamban ismerteti és ajánlja Rájnisnak az égi jegyekről való hónapelnevezéseit, a melyeket versbe is szed. Földi szerint a hónapok latin elnevezései nyelvünkön igen alkalmatlanok, a régi magyar elnevezések pedig, mint: Boldog Asszony hava, Szent András hava stb. hosszúak és nem czélszerűek. De kevés a reménye, hogy az új elnevezéseket valaki követné. Kazinczy a tervet elfogadja és az Orpheusban nemcsak ajánlja, hanem használja is, de csak belül. A külső borítékon a régi elnevezés marad.¹ Az első hat hónapra verseket is ír Földi német mintára, a melyekben a házi gazda kötelességeit sorolja fel. Azt akarja, hogy az Orpheus minden kötetének elejére nyomassa ki Kazinczy a meg-

¹ Az Orpheus 1790. januári füzetének külső kék borítékján van Kazinczy levele Földihez.

felelő verset. A versek azonban nem nyerik meg Kazinczy tetszését és Földi sem írja meg a következő hat hónapra szóló verset. Földi egy ideig használja az új hónapneveket leveleiben, Kazinczy is, de később ők is felhagynak vele.¹ — Ugyancsak a Mindenés Gyűjteményben² ismerteti Mizald Antal és Lippai János természettudományi munkáit és közöl egy csomó találós mesét és rejtett szót.

Földi a költészetén kívül nyelvészettel is foglalkozott. Erre a klasszikus formájú versek írásán kívül a prozódiai pör és Kazinczy ösztönzése is készítette, a ki az Orpheus számára következetes és helyes orthographiát akart megállapítani. Amikor 1789-ben a *Hadi és más nevezetes tudósítások* nyelvtanpályázatot hirdet, Földi is pályázik. Pályamunkájával 1792-ben huszonhat aranyat nyert, de munkáját nem adták ki, mert a bírálók a beérkezett öt műből egy hatodikat szerkesztettek, a híres *Debreczeni Grammatikát*. Nyelvtanának megírása után a nyelvészkedéssel felhagy és minden idejét régi ideáljának, a természettudománynak szenteli.

Hogy Földi a kilenczvenes évek után abbahagyja a versírást és tudományos kérdésekkel foglalkozik, annak a tudományszereteten kívül más oka is volt: a házas-

¹ Földinek Kőszegi Fabchich József felel. (Mindenés Gyűjtemény 1790. III.) Ő is örül az új elnevezéseknek, de kívánja, hogy a «hava» szó sohase maradjon el, «mert a magyarok sok havasokon jöttek által honukba és nagy hideget szenvedtek, a melyet most is nyári mentjük téli prémje bizonyít.» Rájnis előtt már Barczafalvi Szabó Dávid is megpróbálkozott új magyar hónapelnevezésekkel, mint: Fagylanos, Olvanos, Hevenes, Dudoros stb., de ezek sem váltak be, éppen úgy, mint a Földi által pártolt Rájnis-féle nevek sem.

² Mindenés Gyűjtemény 1790. III.

sága. Hiszen mikor elfoglalja orvosi állását Szatmáron, egyik szebb terv kergeti a másikat agyában; mert — úgy gondolja — most már van miből megélnie. «Engemet a mi illet — írja Kazinczynak¹ — nekem hazám nyelve bálványom. A grammatikában, a poézisben, az egész magyar nyelvben talán még zabolázní kellene igyekezetemet. Még a historia naturalisban, a magyar botanikában és az egész orvosi tudományban különös elkezdett gyűjteményeim vannak. Adnák a kegyelmes végezesek, hogy mindezeket valaha feltakart csűrében együtt láthatnám! E végre olvasok minden ó és új magyar könyveket, hogy mindezekben a mi szép nevezet, szép kitétel, szép magyarság stb. előfordul, azokat jövődöbeli hasznomra szorgalmatosan egybeszedjem; nem ugyan a végre, hogy mindjárt rólok egész könyvet írjak, mert az több időre való, hanem hogy mintegy disszertációcska formában most egyről, most másról ítéletemet előadjam és ezt földieimmel közölván, öket a rendesebbhez és a jobbhoz szoktassam. Ezek közül egy sincs, a mely már munkába nem vétetett és ha először ürességem, azután jó módóm és kivált ösztönöm is lesz teljesítésére: minden tehetségem fel leszen áldozva.»

Földi ezideig csak az élet töviseit ismerte; virág még nem termett számára. Egészen természetes tehát, hogy mikor mint kész ember elfoglalta szatmári orvosi állását, önkénytelenül is arra gondolt, hogy az előtte teljesen ismeretlen, csak elképzelt boldog ott-hont megszerezze, hogy családjának körében végre megpihenjen! Az is érthető, hogy ő, a ki eddig csak irodalommal és tudománynyal foglalkozott, asszonyok, leá-

¹ 1789. febr. 5-én.

nyok körében pedig keveset forgott, azokat nem ismerte. Így történt, hogy *Veszprémi István* híres debreczeni orvos leánya, *Juliska*, egy csapásra meghódítja. A tapasztalatlan és szerelmes Földi nem látja szíve választottjában a hiúságot, kaczérságot, könnyelműséget. Még debreczeni diák korában megszereti, de szerelmét bevallani nem meri, csak verset ír a képzelt boldogságról (*Boldog óh ezerszer, Juliskához*). Mikor aztán elfoglalja a szatmári orvosi állást, megkéri *Juliska* kezét. *Juliska* nem szereti, de igent mond, mert minden áron asszony akar lenni. 1789. végén eljegyzi, 1790. április 14-én pedig feleségül veszi. Barátai vele örülnek, sőt Horváth Ádám verssel is üdvözlí.¹ Házassága révén összeköttetésbe kerül Debreczen hírneves embe- reivel, az öreg Veszprémi házának barátaival. Sógorságba jut *Fazekassal* és *Diószegivel*, akik az ő hatása alatt írták meg *Füvészkönyvüket*. Valószínűleg apósa segédkezett neki abban, hogy a hajdúkerületi főorvosi állást 1791. december 10-én elfoglalhatta. Horváth Ádám Füredre akarja vinni orvosnak, de a dologból semmi sem lett. Új állásának székhelye Hadszáz volt, közel Debreczenhez. Innen gyakrabban bejárhatott apósához és barátaihoz. Sógorain kívül itt ismerkedik meg *Domokos Lajossal*, Debreczen főbirájával, *Benedek Mihálylyal*, a későbbi szuperintendenssel — pályázó nyelv- tanának bírálóival — *Hunyadi Ferencz* prédikátorral és *Csokonaival*. Csokonai az ő buzdítására fog komolyan

¹ Horváth Kazinczyhoz 1790. jan. 29-én.

Juliskáról tehát Földink igazat jövendőle,
Mert íme Hímen örökre összekötötte vele,
Örülhet az új vőlegény, egy tudós vő társának,
Örülhet a szép menyasszony nagyérdemű atyjának;
Legyen Földié e tudós atya legszebb értéke,
Legyen övé orvos ipa lelke kettős mértékje.

hozzá a versíráshoz; ő ismerteti meg vele először a nyugati formákat.

Ebben a baráti körben egy szerető feleség oldalán nagyon boldog lehetett volna. Földi örömmel viszi haza asszonyát. Azt hitte, igazi feleséget kap, a kivel szerény otthonukban együtt lelkesednek majd az irodalomért, tudományért. Úgy gondolta:

Az Apollóm és Eratóm karjai közül
Mégyek immár Julisom karjai közé,
Julisom karjai közül meg azok karjai közé!

De nem így volt, mert az asszony csak azt várta, hogy asszony legyen, aztán elfordult az urától. És a mennyi boldogságot várt házasságától, ugyanannyi vagy talán még több csalódást hozott neki boldogság helyett.

Örömömnek gyönyörű hajnala tetszik,

írja menyasszonyának eljegyzésekor. Vajjon gondolta-e akkor, hogy ez a hajnal mily gyorsan fog alkonyattá változni? Az ellentét alig egy havi együttlétük után kitör közöttük. Már 1791. májusában írja Kazinczynak: «Meg ne házasodj, ha dolgozni akarsz! Hej, sokat szenvedtem már én Anakreon miatt!» Az asszonynak nem tetszett férje visszavonultsága, ő szórakozni, mulatni akart. Földi ki is fakad ellene (*Egy kevély széphez, Idegen szépség*). Felesége azonban — Csokonai «trepida zelotypiának» nevezi ¹ — az ő szemrehányásait nem hallgatja meg, sőt amikor Hadházra költöznek, idejének legnagyobb részét a közeli Debreczenben tölti, nem gondolva arra, hogy férjének örömeiben eddig amúgy is szegény életét szerencsétlenné teszi, nem törődve

¹ Kazinczyhoz 1804. jan. 14-én írott levelében.

azzal a fájdalommal, a melyet férjének feslett életével okozott! Földi pedig — mit is tehetett volna egyebet — beletemetkezett a természettudományba. El-eljárt barátaihoz és betegeihez, azután saját sebét próbálta gyógyítani a — tuodmánnyal.

Érdemeinek elismerésül *Révai Miklós* 1791-ben, a mikor az akadémia tervét elkészíti, Földit a megválasztandó huszonnégyszáz tag között ajánlja azon érdemeiért, amelyeket mint nyelvész és mint a Mindenes Gyűjtemény, Museum és az Orpheus munkatársa szerzett. A teljes latin ajánlás így hangzik: «Földi (Joannes) Physicus et Medicus Szathmár-Némethiensis. Augendæ et perpoliendæ linguæ patriæ studio iam dudum satis clarus. Huius conatus specimina complura leguntur stylo et soluto et ligato confecta tam in Universalibus Collectaneis Comaromiensibus, quam in Cassoviensium Museo et Orptheo Hungarico. Linguæ patriæ non vulgariter peritus: prout et Latinæ et Germanicæ probe gnarus.»¹ Az ajánlottak között volt az akkori írói társadalom színe-java.² Az akadémia létrehozása Révai terve szerint nem sikerült, így tehát Földi sem lehetett annak rendes tagja.³

Kazinczyval való barátsága az Orpheus megszűnése után is változatlanul fennmarad. Elég sűrűen leveleznek. Még 1789. augusztusában küld neki Kazinczy tíz

¹ Révai Miklós: Candidati pro sociis ordinariis maxime pro constituendo collegio. 1791. 72. l.

² Többek között: Bacsányi, Dugonics, Kerekes, Kreskai Imre, Péczeli, Rájniz, Ráth Mátyás, Révai, Simai, Rácz Sámuel, Ráróti Szabó, Verseggy, Virág.

³ Érdekes, hogy azok közül, akiket Réval akadémiai tagságra ajánlott, csak négyen érték meg ezt a kitüntetést: Kazinczy, Bacsányi, Görög és Simai.

példány *Bácsmegyeit*, hogy azokat terjeszsze. Földi mindjárt a «könyvkötőre» bizza, de az 1791-ig csak egy példányt tudott belőlük eladni. A két költő egymást sohasem látta. 1789 áprilisában mind a ketten egy és ugyanazon a napon Debreczenben voltak, de egymásról nem tudtak. 1790-ben is várja Földi Kazinczyt, hogy neki grammatikai munkásságáról beszámoljon, mert az ilyesmit levélben elintézni bajos. Mikor Hadháza teszi át lakását, rögtön értesíti róla Kazinczyt és felszólítja, hogy ha bármikor Debreczenben jár, ne sajnáljon hozzá elfáradni, hiszen Hadház csak két órai járóföld Debreczentől. 1791. februárjában is találkozniok kellett volna Debreczenben, ugyanezen évben újból; ugyancsak ekkor kéri Kazinczyt, hogy ha eljön, hozza magával *Báróczinak a Védelmeztetett magyar nyelv* című munkáját és *Decsynek Pannóniai Féniksét*, mert ezeket eddig nem tudta megszerezni; kéri egyszersmind, hogy nevében fizessen elő «valami *freimaureri* könyvre,» mert nagyon szeretné látni. Levelezésük 1793-ig tart. Utolsó levelét ezen év augusztusában írja Kazinczynak, a melyben szigoruan bírálja Kazinczynak anakreoni fordításait. Habár Földinek már azelőtt is mindinkább önálló, Kazinczy elveivel ellenkező nézetei voltak (például a műfordításról), Kazinczy sohasem neheztelt rá. De ez a váratlan, kemény bírálat sértette Kazinczy büszkeségét és elidegenítette őt Földitől, pedig ő maga kérte Földit, hogy szigorúan bíráljon. Kazinczy elhidegülésének különben az is oka lehetett, hogy Földi az öreg Rádayról is, annak halála után, nyíltan kimondja véleményét, hogy egész munkásságát nem becsüli sokra. Nem is ír többé Földinek, de ki sem békülhetnek. Kazinczyt nemsokára, a Martinovics-pör folyamán, Kuf-

steinba viszik; mire pedig onnan hazakerül, Földi már a hadházi temetőben pihen.

Földi életéről a Kazinczyval való levelezés megszakítása után nagyon keveset tudunk. A versírással teljesen felhagyott, a nyelvészettel is; ezután minden idejét orvosi teendői és a természettudomány foglalják le. Orvosi működéséről adatunk is van; 1795. karácsonytáján *Angyán János* egyházi és paedagógiai író *«forró hidegláz»*-tól saját bevallása szerint Földi János barátja mentette meg, akit Hadházzal hivatott Debreczenbe.¹ 1793-ban jelenik meg Bécsben első nyomtatott könyve: *Rövid Kritika és Rajzolat a Magyar Fűvésztudományról*, amelyet már 1790-ben elkezdett. A Magyar Hirmondó írói adták ki. Célja az volt, hogy rendezze a magyar növényneveket, a melyek éppoly rendezetlenek, mint a latin nevek voltak Linné előtt. Forgatta az eszében azt is, hogy Linné egész rendszerét átülteti nyelvünkre; hozzá is fog a természet mind a három osztályának tudományos leírása végett az anyaggyűjtéshez, de csak az állattannal és a növénytan egy részével készül el, mert halála meggátolja további munkásságát. Állattanával már 1799-ben elkészült, de csak halála előtt, 1801-ben, jelent meg Pozsonyban. Ez az első nyelvünkön írott tudományos természettudományi munka. Növényteni jegyzetei kéziratban maradtak; az *Orvosi és Gazdasági Tudósítások* ki akarta őket adni, de a tervből nem lett semmi. Ezeket a jegyzeteket használták fel később Földi sógorai, Diószegi és Fazekas, Fűvészkönyvüknek írásakor.

Külföldön is méltányolták Földi munkásságát. 1794-ben a jénai természettudományi társulat tiszteletbeli tagjává

¹ Figyelő V. 220. l.

választja Földit a fűvésztudományról irt munkájáért. Az okirat szövege: ¹ «Societas Physica Jeniensis, Socium Virum Experientissimum Joanni Földy Opp. Priv. Phys. Ord. sibi devota adscripsit Honorarium: sperans eum omnia, quæ unquam poterit commoda in Societatem, eiusque scopum venerabilem esse collaturum. — (L.S.) Á. J. G. C. Batsch. — Á. N. Scherer. — Jenae d. XXI. Sept. MDCCXCIV.» Előtte három hazánkfiát érte az a kitüntetés, hogy ez a társaság rendes tagjává választotta őket; ezek: Kálmán W. S., Ortsovszky P. és Zsoldos.

Három gyermeke volt, mind a három fiú; 1791-ben született Lajos, mind között a legkedvesebb, 1793. febr. 18-án Imre, 1796. november 8-án Rafael. A sors ezt a boldogságot is megirigyelte tőle. 1801. március 25-én meghal legidősebb fia, Lajos. Ez a nagy csapás az amúgy is beteg Földit mélyen megrendíti és az annyi sorscsapáson keresztülment apa néhány nap mulva követi gyermekét: 1801. április 6-án sorvadásban meghal. Április 8-án temették el a hadházi temetőben, arra a helyre, amelyet még életében kijelölt magának, ákászok hús lombja alatt. Az ő «tavaszt nem ért» élete hasonlatos az ákászhoz: mind a kettő tüskés! Hadd fedjék tehát az ő hamvait annak «hús balzsamú virágai.» Itt akarja megtalálni azt a nyugalmat, amelyet egész életében hiába keresett: az ő testvérei, az ákászok alatt!

S míg a hadházi temetőben elföldelik a pihenni tért Földit, felesége Debreczenben mulat. Temetésére sem jött el.

«Egész élete csak arra célzott, hogy felebarátainak segítségükre és hazájának a tudományokban való boldogítására lehessen. Szerény szorgalmatosság, izzasztó

¹ Magyar Hírmondó 1795. 16. szám.

munka, tudományok szeretete, a titkos természet fáradhatatlan bűvársága, a látás, hallás, tapasztalás, olvasás és gondolkozással szerezhető ismeretek gyűjtése, hogy másoknak használhasson; ezek a Földi élte folytának ismeretes vonásai.»¹

Halálát tanítványa, Csokonai is megsiratja:

Te tiszta polgár, víg, egyenes barát,
Mély tudományú, tiszta eszű valál;
Hempelyge roppant lélek apró
Tested érébe, nemes barátom!

Mégis becsetlen pusztá bogács fedi
Hadház homokján szent tetemid helyét,
Még sincs, ki lantján a Dunához
Így keseregne: kimula Földi!»²

★

Utolsó óhaját teljesítették: sírjához ákászt ültettek. Mintha azonban a sors még mindig üldözné: az első

¹ Orvosi és Gazdasági Tudósítások 1803. 3. sz.

² Felesége nemsokára újból férjhez ment egy Kállai nevű városi irnokhoz, majd ennek halála után, 1815-ben, egy Szabó György nevű polgárhoz, de gyermekei csak első férjétől, Földitől maradtak. Az asszony 1831-ben halt meg. — Földi gyermekei, akikkel anyjuk nem törődött, halála után teljesen magukra voltak hagyatva. Lajos még apja halála előtt pár nappal meghalt. Imre katonának állt be, később Debreczenben telepedett meg, hol korcsmáros és «spekuláns» volt. Meg is házasodott, házat is szerzett magának; gyermeke nem volt. Feleségével együtt meghalt 1836-ban. A harmadik fiúra, Rafaelre már rosszabb sors várt. Ő mészárosinasnak ment. Nevét, a melyért sok csúfolódást kellett elszenvednie, Mártonra változtatta. Utóbb Erdélybe került, ahol egy katolikus nőt vett feleségül. Három gyermeke volt. Később ő maga is áttért a katolikus vallásra. Életének önkényt vetett véget; nem tudni mi okból, megmérgezte magát.

ákászok hamar kipusztultak. Később Fazekas, Kiss Imre és Péli Nagy Gábor, hajdúkerületi főkapitány is ültettek ákászokat Földi sírjára, Csiszár Mihály pedig egy terméskőkoporsóval jelölte meg sírhelyét. Földi emléket a derék hadháziak és debreczeniek nem feledték el. Lugossy József, a híres debreczeni tanár indítványára Földi halálának évfordulóján, 1847. április 6-án sírjánál emlékünnepet tartottak.¹ Ezen az ünnepen a helyi közönségen kívül a debreczeni kollégium tanárai is jelen voltak. Toldy beszédet, Garay verset, Lugossy pedig tanulmányt írt erre az alkalomra Földről mint nyelvésszről és természettudósról.² Garay versét Erdei J. szavalta:

Ákásztokhoz ím a messze Pestről
Egy nyájas emlényt küldünk, ezt a dalt;
Dalt és virágot érdemelt a lelkes,
Mert dal s virág volt, melyért éle s halt.

Sírján az ákász el fog hervadozni,
E kis dalocska elhangzik vele:
De minden évvel, minden új tavasszal
A természetnek megnyíl kebele.

Egy óriás könyv mindnyájunk számára!
E könyvbe írta Földi be magát,
Midőn közöttünk első megnyitotta
Nyelvünkön a természet csarnokát.

S azért míg e könyv nyitva lesz előttünk,
Míg a magyar nyelv benne zengedez:
Örökre mindakettő emlékében
Földink és Földitek felírva lesz.

¹ Magyar Szépirodalmi Szemle 1847. 286. l.

² Ez az értekezés kéziratban maradt és elveszett. Részletek jelentek meg belőle a Szépirodalmi Szemlében 1847.

1876. április 6-án ezt az emlékünnepet megismételték¹ Földi sirjánál. A 2—3000 főre rúgó közönség sorai-ban képviselve voltak Böszörmény, Szoboszló, Dorogh, Téglás, Sámson, Bököny, Újfehértó, Balkány, Nyiregyháza városok és községek és a debreczeni kollégium. Bartha Mihály hadházi lelkész emlékbeszédet mondott, Benedek Sándor pedig ódát írt ez alkalomra. Este egy a Földi sírját megjelölő emlékkő javára táncmulatságot rendeztek.

Az emlékkő felállítására szükséges összeg csak 1897-ben gyűlt egybe. Ugyanekkor nemcsak Földi emlékkővét leplezték le, hanem a hadházi lakóházára helyezett emléktáblát is. Az ünnepély első része április 6-án délelőtt a temetőben folyt le. Képviselve volt a debreczeni Csokonai-Kör, az Akadémia, a Kisfaludy-Társaság és a Természettudományi Társaság. Géresi Kálmán, a Csokonai-Kör alelnöke ünnepi beszédet mondott, az egyes küldöttségek pedig megkoszorúzták síremlékét. Földi lakóházának emléktáblával való ellátásának eszméje Varró Ferencz hadházi tanítóé volt, aki 1895-ben mozgalmat indított eszméje érdekében. Utóbb a Csokonai-Kör, Széll Farkas és mások is buzgólkodtak az emléktábla létesítésén. A díszes menet a temetőből Földi lakóháza elé vonult, ahol Benedek János, a Csokonai Kör alelnöke szavalta el ódáját. Az emléktábla verseit Könyves Tóth Kálmán írta :

E házban lakott és halt meg dr. Földi János.

Dal, tudomány, zene temploma volt ez az egyszerű hajlék.

Régi lakója nem élsz : városod őrzi neved !

Földi ! ha hamvaidat fedi lombos ákász komor árnya,

Jelzi lakásod e kő : érdemed őrzi hazánk.

✱

¹ Debreceni Ellenőr 1876. 70. szám.

Földi működése három körre oszlik. Mint költő, mint nyelvész és mint természettudós küzdött a magyar művelődés előrehaladásáért, de — hozzá tehetjük — nem egyforma sikerrel. Igaz: munkásságának a megosztása sem volt egyenletes. Mint költőnek érdeme csakis a külső formák változatos és tökéletes művelésében rejlik. Mint nyelvész sokat fáradozott nyelvünk kiművelésén és tisztázásán, de a nyelvünk érdekében való munkálkodását nem méltányolták eléggé, mert a Debreczeni Grammatikával azonosították és annak minden hibájáért őt tették felelőssé. Legnagyobb érdemeket a természettudomány terén szerzett, mert megalapította a magyar nyelvű természettudományt.¹

¹ Földi halálos ágyán megírta röviden életét; munkáit is rendezte. — Halála után ezt az életrajzot és a kéziratokat Csokonai meg akarta venni az özvegytől előbb gróf Széchenyi Ferencz, utóbb a maga számára. De az özvegy nem volt hajlandó eladni. (Csokonai Kazinczyhoz 1801. június 14.) Csokonai t. i. meg akarta írni Földi életét és ki akarta adni műveit. Erre Kazinczy is ösztönözte. Földi rövid önéletrajza és munkái később Lugossy József birtokába kerültek, amit a debreczeni könyvtárban fennmaradt Lugossy-féle kéziratgyűjtemény katalógusa bizonyít. Lugossy is meg akarta írni Földi életét. Talán meg is írta, de az ő kézíratainak is jórésze elveszett. Egy részük ugyan Joó István kezéből — a ki Lugossy iratait megszerezte — a debreczeni kollégium könyvtárába került, de ezek között nincsen Földire vonatkozó; másik részük Joó István családjának birtokában maradt és elkallódott. (Bodor Aladár dr. debreczeni könyvtáros levélbeli közlése.)

II.

FÖLDI VERSTANI NÉZETEI.

Mielőtt Földi verseinek méltatásába kezdünk, vizsgáljuk előbb verstani felfogását. Annál inkább tehetjük ezt, mivel Földi verselési elméletét nemcsak kifejtette, hanem gyakorlatban is igen szépen érvényesítette. Ő írja a maga korában rím és mérték tekintetében a legkifogástalanabb verseket.

Földi verselméleti fellépésének előzményei vannak. Az 1786. január második Magyar Hirmondóban egy komáromi tudósító, minden valószínűség szerint Péczeli József, cikket írt azon leoninusok ellen, amelyeket gróf Eszterházy Ferencz halála alkalmából írt valaki, de akit meg nem nevez. Valószínűleg Nánási János orvostanhallgató, vagy Gyöngyösi János, a híres leoninus poéta versei voltak. Most mindenki azon buzgólkodik — mondja a cikkíró — hogy a magyar nyelvet és poézist lábra állítsa. Ha ezt meg is akarjuk cselekedni, akkor ne írjunk leoninusokat, se négysorú verseket, mert ilyeneket soha nem írt, de nem is fog írni semmiféle nemzet. Vergilius, ha ilyen verseket hallott volna, minden bizonynnyal befogta volna füleit; mert az ilyen versekben többnyire csak a szókban, nem a gondolatokban van a szépség. A verselésnek szabadnak kell lenni, nem szabad káden-
cziákkal, «mint megannyi lánczokkal lekötni», mert így «hasonló lesz ahhoz a sashoz, amelynek kétölnyi láncz

lévén lábára kötve, repdes ugyan, de a maga repülésének magas pontjára nem repülhet fel». «Minden írónak, de kiváltképen a poétának, két bírója van: a fül és az ész; a fül makacs és kevély, ennek, a hol csak lehet, hízelkedni kell, de az ész igaz bíró, ennek ítéletétől mindig félni kell. Aki mind a két bírónak eleget tesz, jó poéta az.» De mindenesetre az észé az elsőség. A leoninusok iskolás gyermekeknek valók, hogy ezekkel a «csecebecséssel» játszanak. Hogy cikkével fog-e valami eredményt elérni — evvel végzi sorait — nem tudja, mert «könnyebb a holdnak új utat szabni, mint sok hazafiakkal elhíttetni azt, hogy az ilyen versek rútak, hogy ellenkeznek a jó ízzel, a poézisnek a természetével». Ez a cikkíró nem lehet más, mint Péczeli, mert minden sorából kitetszik a francia páros rímű alexandrinusok iránt való lelkesedés. Ő maga is cikkének végén emlékverset ír gróf Eszterházy Ferencz halálára, természetesen alexandrinusokban és hozzáteszi, hogy mennyivel szebben hangzik a vers így, mint akár leoninusokban, akár négyrímű sorokban.

A komáromi tudósító cikke nem maradt sokáig felelet nélkül. Az 1786-odiki Magyar Hírmondó tizenhetedik számában Horváth Ádám, a négyrímű versek buzgó védője és írója, válaszol az idézett cikkekre. A leoninusokat nem is akarja megvédeni, mivel ezt a feladatot Gyöngyösi fényesen elvégezte, nem elméleti vitával, hanem szép leoninusaival. Tagadja, hogy a rím nagyon lekötne a disztichont, amint azt a komáromi tudósító állítja. A rím kedvéért létrejött inverziók nem képezhetnek akadályt; Vergilius is sok szép inverziót használ. Való igaz, hogy így kötve nehéz repülni, «de sokkal szebbek a fenséges gondolatok, ha azok békóban is ugrándozhatnak». Bizonyíték a leoninusok ellen nem lehet az,

hogy más nemzetek nem írnak ilyeneket; nem írnak, mert nyelvük nem alkalmas reá; hogy mi tudunk, az csak a mi dicsőségünk. Szépek, jók a két- és négysorú versek is; a kádenczia nem köti, hanem ellenkezőleg szépíti a gondolatokat. Így vagyunk mindennel; a mi magyar és eredeti, az nem szép, nem jó. «A magyar tudósoknak úgy elvásolták azok az egyiptomi ugorkák a fogait, hogy a magyar Kánaánban termett dinnyét sem tartják jónak, ha csak nem ugorkás. De csak úgy van az, hogy a nagyurak asztalához szokott magyar nem is eszi jóízűen a vadhúst, ha csak nem bűdös.» Horváth Ádám ugyan a négysorú rimes verseket akarja feleletében megvédeni, mégis ennek legnagyobb részét a leoninusok pártolása foglalja el.

Ez a két cikk volt Földi verselméleti fellépésének előzménye, egyszersmind indító-oka is. Földi ekkor Pesten orvostanhallgató volt. Az ő felfogása megegyezik a komáromi tudósító felfogásával, a ki a mértékes verseket is figyelmébe ajánlotta a magyaroknak, másrészt pedig Horváth Ádáméval, a ki a komáromi tudósítóval szemben védte a rímet és a leoninusokat. Ő a két felfogást kiegyenlíteni törekszik. Orvosi tanulmányai mellett foglalkozik esztétikával is, olvassa Baumgartent, Sulzert, Gessnert, de a magyar Szerdahelyit is. Hozzá is fog mindjárt a felelet írásához, ez azonban csak a következő évben jelenhetett meg a Magyar Musában.¹ Értekezése Gessner alapján készült, kinek *Primae lineae isagoges in eruditionem universalem* című munkájának egyik fejezete a költészetről szól.² Értekezése három részre

¹ 1787. XXIX–XXXI. sz. 225–247. l. Az első rész megjelent ápr. 11-én.

² De poesi speciatim. Megjelent 1756. 1774. 1784.

oszlík; az általános bevezetés után, mely a költészet mivoltával és felosztásával foglalkozik, tárgyalja először a hangmértékes, másodsor a végezetes és végül a kétszeres verseket; befejezésül pedig a kétszeres versekre példákat ad. «Nevedezésben lévő versírásunk — ezzel kezdi értekezését — eddig csak levedzett; most fejlődnek virággal terhes bimbói: mineműek lesznek virági és gyümölcsei, még alig tudjuk. Valósággal sajnálható dolog, hogy a hosszas levedzése után már virágozni és gyümölcsözni készült növény mostani művelői által, ámbár azon egy czéllal, de oly különb segédekkel műveltetik, hogy azok közül melyik alkalmas művelés, melyik akadályozás, alig lehet megítélni.» Mind a komáromi tudósító cikkének, mind pedig a Horváth Ádám válaszában egy az óhajta: «a magyar vers gyarapodása és főekességre való menetele». «Egy az igyekezet: de teljesítésének módja oly különböző, hogy egyik a másikkal összehasonlítva csaknem ellenkezőnek látszik.» Mind a kettő egy forrásból származó buzgóságból bizonyos álláspontot foglal el. Ez a vetélkedés azonban csak hasznos, mert előmozdítja nemcsak a költészet és tudomány fejlődését, hanem a nyelvészet ügyét is, mert előbb-utóbb egy alkalmas nyelvtant eredményez, melynek eddig híjával vagyunk.

Földi szerint a versek szülője a gyönyörűség. Ha megfigyeljük a cséplést, a bodnárt, kovácsot, a lakatosok munkáját vagy a dobolást, tapasztalhatjuk, hogy az egyforma időközökben elhangzó ütések az embert mintegy gyönyörködtetik, figyelmét lekötik. Ezt észrevették a régiek is és a beszédnek szebbé, kellemesebbé tétele végett kerestek «hangütéseket» (numerus) és «megegyezést» (harmonia), «a melyek a szókat és a dolgot a fülbe és a belső érzésbe bújtaszák, benyomják.» «A muzsika,

amely a versírással testvér, de ennél előbb, éppen ezt mutatja; kezdtek az emberek danolni, ugrálni, hangütésekre mozgatni lábaikat, minekelőtte a szókat ily rendbe szedni gondolkoztak volna. Ezt tapasztalhatni a gyermekekben is; látjuk őket gajdolni, ugrálni. . . Már az effélék tetszvéen az embereknek, alkalmaztatták ezeket a beszédre. Innen származott a hosszú és rövid hangzatoknak (syllaba) egymást váltogatása (ritmus). Ez azután kiterjedt többekre; több-több ékességeket kerestek a versírók, a nem hasonlókkal megegyezésekből összeillesztvén különb-különb hangütéseket vagy lábakat és így származtak a versek; ez volt eredete a régi görögök verseinek, a hangmértékes (quantitások) verseknek, amely azért első neve a verseknek.»

A hangmértékes verseket a görögöktől átvették a rómaiak. A verselés másik formája úgy keletkezett, hogy némelyek az «egyenlő esésekben» (kádencia) gyönyörűséget találtak; kezdtek keresni a hasonló végezetű szókat. Ezt a versformát különösen a barbárok művelték, vagyis a nem-görögök és a nem-rómaiak, a kik minden más népet barbárnak neveztek. Ezen versforma is már régi. Gebaverus szerint már a régi római saturniusok is rimesek voltak.¹

Habár a két irány külön fejlődött egymástól, mégis találkozniok kellett. Midőn Róma a barbárok országait sorra meghódítja és leigazza, nem marad reá hatás nélkül azok különleges, ha nem is olyan fejlett, mint a római, de újságánál fogva érdekes műveltség. Így történt, hogy «vagy a jóízlés elvesztéséből, vagy verseik nagyobb szépségének reményléséből e két versírás módjai is megkezdtek sógorosodni». E sógorosodás eredményei a *leo-*

¹ Anthologicarum Dissert. Libr. Lips. 1733.

ninusok, melyek nevüket Leótól kapták. Leó a XII. században élt és az efféle verseket nagyon kedvelte. De maguk a versek sokkal régiebbek Leónál, mert már a VII. századból maradt reánk egy latin leoninus vers egy angliai barát, későbbb esperes emlékoszlopán.¹ Ezért, és mivel a barátok írták leginkább, «barátos verseknek» is (monachales) hívják őket. Hogy mégis Leó személyéhez fűződik elnevezése, annak oka abban rejlik, hogy Leó nagyon sok leoninust írt. E versforma mégsem lett oly közönségessé, mint a többi; hiszen «a tetszésnek nem lehet módot és határt szabni». Melyik verselést kell tulajdonképen nekünk követnünk? Mindeniket, mert mindenikben megpróbálkoztunk, és mert mindenikre alkalmas nyelvünk.

Legtökéletesebb versforma a hangmértékes, mert a természettől veszi eredetét: «*valamint pedig a természetnél, úgy a természetieknél nincsen szebb*». Gyönyörködtetőbb, mint a végeztes, «mert nincsen benne az az egy rendből, vagy sorból a másakra előre allátott s lehető következés, mely gyakran tudva van a végeztes versben». Alkalmatosabb, mert a görög és deák versekben sok a «rövid fontos mondás», amely elveszti eredeti szépségét és értékét, továbbá vers voltát, ha végeztes versben fordul elő. Nyelvünk is igen alkalmas a hangmértékes verselésre; azonban kár, hogy nálunk csak oly kevés követője van (Révai, Baróti Szabó, Kalmár György), pedig «a gyakorlás által nagyra lehetne vinnünk». Kár az is, hogy a hangoknak, szótagoknak hosszúsága vagy rövidege nálunk még határozatlan és vitás és nincs ezt a kérdést szabályozó jó nyelvtanunk. Ez pedig a haladás szempontjából nélkülözhetetlen.

¹ Hac sunt in fossa Bedae venerabilis ossa.

A végzetes versek, amelyek «örökség szerint való verseink», barbár eredetűek. Mi ezeket is műveljük; nem szabad a végzetes verseket megvetnünk, részint azért, mert ezek ősi verseink és talán még őshazánkból hoztuk, másrészt pedig azért, mivel más idegen nemzetek is művelik. Már ez is elegendő ok fenntartásukra, mert ne kívánjuk azt, hogy a külföldieknél «e részben is tehetetlenebbek legyünk». A tizenkét szótagos sorokból álló négyes rímű versek helyett inkább a kétsorúakat ajánlja, különösen a vig- és szomorújátékokban, a hol a négyrímű sorok teljesen hatás nélkül maradnak. Ilyen négy rímes sorú Gyöngyösinek *Florentina* című játéka; Bessenyei György *Hunyadija*, Péczeli Zai-reja már kétsorúak; már jobban megfelelnek ugyan a célnak, de a színjátékokban mégis csak legjobb a rímtelen jambusz.

Mindaz, a mit a komáromi tudósító a végezetes versről mond, igaz. De ha kétsorú strófát írni nem szégyen, akkor a négysorú sem lehet az; ez szép is és nyelvünk tökéletességének sokkal nagyobb jele, mint a kétsorú vers, de csak akkor, ha jó. E verseknek szépsége a «hasonló végezetekben» (rímekben) rejlik. Szép, ha a rímek nem egyformák minden sorban, hanem keresztések, öllekzők, meg különféle rendben egymásután következők. Szép az is, ha a sorok szótagszáma mindig változik. «Ez a verseket kedvetlenítő hangejtetést is valamennyire megtöri.» «Ebből foly aztán annyi sok ezer meg ezer változtatása a versnek, amely szerint annyi sort és hangzatot vehet fel egy versre az író, a mennyi tetszik, vagy valamely muzsika nótája kívánja » Ezt azonban nálunk még nem igen alkalmazzák a gyakorlatban, habár más nemzetek már régen használják. Ilyen alakban írta Gellert: *Lucinda* című éne-

kes játékát is, a melyet Földi fordított le magyar nyelvre ilyen szabad versekben.

A hangmértékes és végezetes versek nem maradhattak meg külön-külön: egyesülniök kellett; így keletkeztek a «kétszeres versek» (leoninusok). A minden versformára alkalmas magyar nyelv ezeket is szerencsésen átvette. «Jól cselekedett-e? Igaz, hogy elég a feljebb előadott verstörvények közül csak egy is külön-külön a versírásra; igaz, hogyha nemcsak lábain, hanem kezein is láncz van valakinek, annyival kevésbé folytathatja helyesen dolgait, de mégsem lehetetlenség. Már megkezdettük ezeket is és kedvességet találtak. Tehát, minthogy a tetszésnek és kedvességnek senki határt nem vethet, s azonban, minthogy oly tulajdonunk is ez, a melylyel minden nemzetek nyelvét, talán még az ezt kezdő deák nyelvet is felülmúljuk; minthogy ez már csak most kezdetében is szép és még pedig ékesíteni lehet; minthogy ezekre mások vágnának, már csak folytassuk ezeket is.» Ily magyarázattal akarja Földi a leoninus verseket a magyar nyelvben elfogadhatóvá tenni és igazolni.

A leoninusok nagymestere a magyar irodalomban Gyöngyösi János volt, első fellépése 1777-re esik.¹ Ő az asszonyok kedvéért írt leoninusokat, legnagyobb részben alkalmi darabokat. Gyöngyösit az egész országban ismerték, különösen Sárospatakon és Debreczenben becsülték nagyra. Gyöngyösi után leoninusokat írtak Édes

¹ Legelső leoninusa Földi szerint a következő:

Megveti szállását Vénus, nem akarja lakását
Párusi vára körül, tengeri víznek örül.

Gyöngyösinek az 1780-adiki Magyar Hírmondóban jelent meg először nyomtatásban leoninusa. — A legrégibb magyar leoninus Heltai Csiziójában jelent meg 1575-ben.

Gergely, Varjas János, Földi, Csokonai Vitéz Mihály, Vályi Nagy András, sőt Kazinczy Ferencz is. Ráday kelt ki legelőször a leoninusok ellen és nyugateurópai eszméinek legelőször is Kazinczyt nyeri meg. Az ő segítségével azután leszoktatják lassankint a leoninus versírásról Földit, Vályit, Csokonait. Földi védi értekezésében a leoninusokat, mert azokat jogosultaknak találja. Csak ekkortájt ismerkedik meg Rádayval, utóbb Kazinczyval és így az ő befolyásuk csak czikkének megjelenése után érvényesülhetett. Földi elismeri a leoninus verselés nehézségeit, de szépségeit védi. Éppen azért azt ajánlja, hogy csak gyakorlott versírók próbálkozzanak vele. Mert ha a leoninus jó, akkor szép is, de ha rossz, «derék hashajtó és tisztító ital». Azért legyen a mérték kifogástalan és a rím a gondolat vagy a mondat rovására ne essék. Az nem kívánható, hogy mindenki tegyen kísérletet ilyen versek írásával, csak akinek hajlama van hozzá. Ki milyen formát szeret, abban múljon felül másokat. «Nemzetünk pedig haladjon meg más nemzeteket verseink bőségével és szépségével. Így aztán nem lesz igaz, *hogy a magyar versnek, valamint a magyar legény lábának, nincsen helyes állása, propozíciója, sem a német, sem a franczia csizmában: az lesz inkább igaz, hogy valamint a görög és deák papucs és nagy saru a magyar lábakat megilleti: úgy a franczia, angol és német csizmákat, ugyanazon magyar lábak gavallérosan hordozhatják, csakhogy eleinktől kedvellett s reánkmaradt kurta topánkánkhoz s telekes bocskorunkhoz annyira ne ragaszkodjunk.*»

Később a leoninus versek védője egyedül Gyöngyösi marad.

Földi a kétszeres versekről való véleményét Ráday- és Kazinczyval való megismerkedése után hamar feladja.

Három év múlva értekezésének megjelenése után, 1790-ben pályázik a Görög és Kerekes-féle nyelvtani jutalomra. Nyelvtanának utolsó fejezetében, mely a versírásról szól,¹ a disztichonok megrímelését korcsosításnak mondja, majd egy jegyzetben így nyilatkozik róluk: «A délczeg paripa szép, amikor reá felülvén, kevés ideig jobbra-balra farolva tánczol; de ha mindig műveli, nem szép és így keveset halad útjában. Szébb, a mikor illendő, módos lépésekkel, gazdája akarata szerint vígan halad: azaz szébbek a ritmus nélkül való szabad alagylak».

De más tekintetben fontos Földi állásfoglalása a kétszeres versek mellett. Ő ugyanis kétszeres verseknek nemcsak az igazi leoninus verseket, a megrímelt disztichonokat és klasszikus versformákat nevezi, hanem mindazon verseket, amelyekben a rim és mérték párosul, a mint azt később Berzsenyi tette Kölcsey recenziójának hatása alatt, de természetesen nem olyan elítélő czélzattal, mint Berzsenyi. Verstanában is, a hol a rimes disztichonokat elítéli, fenntartja a kétszeres vers elnevezést a többi rimes-mértékes formára.

Kérdés, hogy Földi honnan vette a rim és mérték összekapcsolásának eszméjét. Ez háromféleképen lehetséges; vagy Rádaytól és Kazinczytól tanulta az új formát, vagy idegen minták után indult, vagy pedig önállóan jutott e gondolatra.

Földi, a szegény debreczeni diák és utóbb halasi tanító, íróinkkal nem igen érintkezhetett. Ezidőben nálunk a nyugati formáknak a magyar irodalomba való átültetésén egyedül Ráday buzgólkodott, de csak titkon; fellépni az újítással nem mert. Törekvéseiről csak legmeghittebb barátai bírtak tudomással. Ezek között a

¹ Nemz. Múz. kéziratárában Quart. Hung. 984.

legelső Kazinczy lehetett, a ki az új formával megpróbálkozott, de szintén nem lép fel. Földi érintkezése ezidőben akár Kazinczyval, akár Rádayval teljesen ki van zárva. Igaz, hogy Kazinczy öcsésének leveléből még 1783-ban megismerte Földit, de Kazinczy a leoninus költőre nem igen fordított figyelmet; viszont 1783 előtt is írt már Földi rimes-mértékes verseket. Tulajdonképeni ismeretsége Földivel 1788-ban kezdődik, a mikor Ráday őt a Magyar Museum korrektorának ajánlja. Tehát Kazinczy nem lehetett az új irány közvetítője. Rádayval pedig Földi csak 1784 után ismerkedett meg, orvostanhallgató korában, tehát Rádaytól sem tanulhatta el az új irányt. Hogy egyáltalában nem hazai minták után indult, bizonyítják értekezésének következő sorai:¹ «Csak azokban szolgáljanak hát például az enyimek (míg jobbak nem érkeznek), melyek legalább az én tudtommal másoknak próbálatlanok». Ezek pedig rimes anapesztuszok és trocheuszok; mert, a mint írja:² a «jambuszokat még nem közvilágosságos, nagy embereknél» volt szerencséje látni. Ez a nagy ember mindenestre Ráday volt, de tévesen következteti Négyesy ebből a mondatból azt, hogy Földi Rádaytól tanulta volna az új verselést,³ mert nem veszi tekintetbe azt, hogy Földi már Rádayval való megismerkedése előtt írt rimes anapesztuszokat és trocheuszokat, sőt talán jambuszokat is, habár egy sem maradt reánk értekezésének megjelenése előtti korból. — Kazinczy szerint Földi Rádaytól tanulta az új formát, éppen úgy, mint ő és Verseghy.⁴

¹ 242. l.

² 242. l.

³ A Mértékes Magyar Verselés története. Budapest, 1892. 227—228. l.

⁴ Rummy Károly Györgyhez 1807. ápr. 8-án.

A második feltevés az lehet, hogy Földi idegen minták után indult, a németek és francziák után, mert Földi tudott németül és francziául is. Ezen feltevés mellett bizonyít az, hogy értekezésének egyik helyén¹ azt mondja, hogy a trocheusz-lábakat Gessner kedveltette meg vele.

Lehetséges végül, hogy mind hazai, mind pedig külföldi mintáktól függetlenül, önállóan jutott az összekapcsolás gondolatára. Mint debreczeni diák olvasta Gyöngyösit, aki a disztichont és a klasszikus óda versformáit megrímelte, de olvasta Baróti Szabó, Rájnis, Révai tisztán mértékes verseit is, a kik változatos mértékes versformákkal gazdagították nyelvünket és nyilvánvalóvá tették, hogy a magyar nyelv a klasszikus formák művelésére teljesen alkalmas. Földiben Gyöngyösi és a klasszikus iskola hatása alatt támadhatott az a gondolat, hogy ha meg lehet rímelni a disztichont és a klasszikus óda versformáit, miért ne lehetne megrímelni a görög-latin jambuszt, trocheuszt, anapestuszt is. És emellett lehet a legnagyobb és legnyomósabb bizonyítékot felhozni, mert Földi minden rímes-mértékes versben, a leoninusokban éppen úgy, mint a rímes jambuszokban, trocheuszokban, anapestuszokban, az eredeti görög-latin mintákat tartja szem előtt, azokat rímeli meg, azokat akarja irodalmunkban meghonosítani. Haragszik is Kazinczyra, hogy Ráday útmutatása alapján német, franczia, angol minták után indul, azoknak a saját nyelvükhöz alkalmazott szabályait szorosan követi. Nekünk erre Földi szerint szükségünk nincsen, mert nyelvünk alkalmas minden klasszikus forma gyakorlására. A németek pl. nem tudnak

¹ 245. l.

anapesztuszokat írni és azért a jambuszos versbe is trocheuszt kevernek, ami pedig össze nem fér; mi tudunk anapesztuszt írni, de Kazinczy és társai mégis az idegen minták után indulnak; sőt Kazinczy még Anakreont is úgy fordítja, mint a németek és francziák, a jambuszok közé trocheuszokat kever, holott a magyar nyelv hűségesen vissza tudja adni az eredeti anakreoni formát.¹

Habár a harmadik feltevés a legvalószínűbb, a kérdést mégsem lehet pontosan eldönteni, mert nem tudjuk, hogy mikor olvasta Földi Gessnert. Gessner munkája első kiadásban már 1756-ban jelent meg, harmadik kiadása pedig 1784-ben, amint Földi mondja. Ha Földi a harmadik kiadást olvasta, akkor egész bizonyossággal önállóan jutott a rím és mérték össze kapcsolásának gondolatára, mert már 1781-ben megírta az első magyar rimes anapesztuszt.

Szorosan összefügg ezzel a kérdéssel az, hogy tulajdonképen kit illet meg az elsőség a rimes-mértékes versek meghonosításában a magyar irodalomban. Az kétségtelen, hogy Ráday írta az első magyar rimes-mértékes verset (*Tavaszi estve*) 1735-ben, de ez csak 1790-ben jelent meg az Orpheusban. Az is bizonyos, hogy Földi nem Rádaytól tanulta az új irányt, mint Kazinczy hitte, aki először tekintette Rádayt az új irány meghonosítójának.² Toldy azonban azon emlék-

¹ Kazinczyhoz 1793. aug. 12-én.

² Berzsenyikez 1809. októberében intézett híres levelében írja:

... Hermesnek békebotját Ráday
Nyújtotta el a két versengő felett;
S ők, mint a kigyók a boton, legottan
Szerelmes összeölekezésbe keltek,

beszédben, amelyet Földi sirjánál 1847. április 6-án tartott emlékünnepre irt, Földinek adja az elsőséget: «Bár Kazinczy az általa mindenesetre túlkedvelt Rádaynak tulajdonítá az elsőbbség becsületét — mondja Toldy¹ — s az új versnemet a szerint nevezte el: mi a koszorút tétovázás nélkül Földinek nyújthatjuk. Tudniillik Földi első kísérlete e nemben még 1782-ben látott világot a pozsonyi Hirmondóban, midőn Ráday igyekezetei tudva még nem voltak; és ismét Földi az, ki első hozta az értekeződés szőnyegére e tárgyat. Ki háttározhatja meg már most, nem Földi példája nyerte-e meg Kazinczyt, sőt magát Rádayt az ügynek?» Emlékbeszédében azonban nem említi meg annak a bizonyos versnek a címét, amely állítólag az 1782-ediki Hirmondóban jelent meg. Az ott megjelent egynéhány vers között egyetlen egy van, egy találós mese, amelyik nem leoninus és Haraszi Gyula Toldy emlékbeszédének nyomán (mert Toldy beszéde az egyetlen adat) ebben a versben véli felfedezni a legelső magyar megjelent nyugati formájú verset és ennek alapján ajánlja, hogy a rimes-mértékes verset, ha már író nevéhez akarjuk kötni, nevezzük Földi-versnek, mert a rím és mérték összekapcsolásában övé az elsőség.² Ez a vers névtelenül jelent meg, tehát már az is kétséges, hogy Földi

S vizálgódásuk harca véget ért.

S most a magyar dal már görög kecsékkel

Dicsekszik, és a nagy békéltetőt

Hermine hálásan tiszteli.

A Tövisék és Virágokban pedig Rádayt úgy tünteti fel, mint aki «mint újabb Mózes az új törvénynek kettős érc tábláját lehozta a Parnass szent bérceiről».

¹ Szépirodalmi Szemle 1847. I.

² Költészetünk új-népies iránya. Budapest, 1878.

írta-e? Azután meg nem is rímes trocheusz, hanem tiszta Zrinyi-vers.¹ Tehát ha felteszszük is, hogy Földi írta e verset, nem vehetjük tekintetbe a kérdés eldöntésénél, mert nem rímes-mértékes.

Toldy azonban később, a Magyar Költészet Történetében² már Rádayt tekinti a rímes-mértékes formák meghonosítójának, mert *Árpádjával* megelőzte Földit.³ Tehát méltán nevezzük e versformát Ráday tiszteletére Ráday-nemnek. Hogy mi volt e nézetváltozásnak az oka, nem tudni, mert Toldy nem mondja meg sehol. Valószínűleg meggyőződött arról, hogy e verset nem Földi írta.

Egy szempontból azonban van Földinek ezen a téren érdeme; mert ha tekintetbe vesszük azt, hogy a kérdést elméletileg Földi vitatta meg legelőször és hogy számbavehető példákat ő írt és mutatott először irodalmunkban, előbb értekezésének keretében, utóbb a Museumban és az Orpheusban — mert Rádaynak Földi példái előtt a Musában megjelent két verse és az utána következők sem versenyezhetnek Földiéivel — bátran mondhatjuk, hogy Földi fellépése íróinkra nagyobb hatással volt, mint Rádayé.

Földi az ő verstani értekezését kétszeres versei közül felhozott példákkal fejezi be. Találunk ezek között tro-

¹ A tíz versszakból álló találós mese a Magyar Hirmondó 1782. 391—2. lapjain jelent meg. Haraszti szerint rímes trocheusz. Első versszaka:

Egy nagy csuda vagy on az egész világon,
Nincs égen, sem földön, sem Magyarországon.
Van a vármegyéken, nincs az oláhságon.
Mondd meg nékem, mi ez? ha kapsz az ujságon.

² 411. l.

³ Megjelent Magyar Musa 1787. 215—6. l. Toldy azonban tévedett, mert nem ez Rádaynak első nyilvánosan megjelent rímes-

cheuszi, anapesztuszi, alkeuszi formában írottakat, köztük a legrégibb magyar anapesztuszt: *Halotti vers egy gyenge szülött temetésére*, mely már 1781-ben készült, de csak az 1787-ediki Musában látott napvilágot, akkor sem önállóan, hanem értekezésének keretében, mint példa.¹

Földi értekezésének fontosságát teljes mértékben méltányolta Toldy, a mikor őt az akkor divatozó iskolák között mint legelső közvetítőt tünteti fel. Mert Földi a klasszikus iskolától elfogadta a mértéket, de ugyanakkor védelmébe vette a rímet is, melyet a klasszikus iskola teljesen ki akart kiszöbölteni. «De elsiklott — folytatja Toldy² — midőn nemcsak a rimelt versek szankcióját ajánlotta, hanem a leoninisták módja szerint a schemák és rímnek vadházasságát is megszentelte.»

Négyesy Földi értekezésének hibáját ugyanabban találja, mint Toldy;³ mert a verseket nem prozódikus szempontból, hanem genealógiailag kell felosztani. Mivel Földi nem így cselekedett, abba a kényszerhelyzetbe jutott, hogy igazolni volt kénytelen a leoninusokat a többi rímes-mértékes formák kedvéért. «Ezzel némi homályt vont ama érdemére is, hogy a nyugati

mértékes verse, hanem Mapes korcsmadala, mely ugyanazon évi Musa 183—4. lapjain jelent meg; négy rímes, trochaikus lejtésű.

¹ Madarász Flóris szerint az első rímes anapesztusokban írott vers a magyar irodalomban Verseggy Ferencz Lilla című költeménye. (Magyar Könyvtár 166. sz. 20. l. jegyzet.) Ez azonban legelőször — habár keletkezésének ideje valószínűleg még 1783 előtti — csak 1791-ben jelent meg Verseggynek Rövid Értekezés a Muzsikáról című munkájában.

² A Magy. Költ. Tört. 405. l.

³ A Mértékes Magyar Verselés Története.

versek lejtése iránt olyan jó érzéke volt s betelepítésük szükségét helyes ösztönrel korán felismerte.»

A dolog csakugyan így áll a mi szempontunkból, de nem úgy Földi szempontjából, tekintetbe véve Földi értekezésének megjelenési idejét. Ha ő a kétszeres versokról szóló fejezetben együtt tárgyalja a leoninusokat a többi rímes-mértékes formákkal, azt nem kényszerűségből teszi, hanem azért, mert meg van győződve azoknak összetartozásáról. Őt akkortájt még nem látta el senki tanácscsal, nem világosíthatta fel senkisémm arról, hogy a leoninusok nem egyenrangúak a többi rímes-mértékes formákkal. Értekezésének megjelenése után, amikor szorosabb viszony létesül közte és Ráday, Kazinczy között, a kik igyekeztek őt meggyőzni arról, hogy a leoninus vers nem szép, egyhangú, nincs benne változatosság, továbbá hogy nem olyan, mint a többi forma, a mikor ő maga is mindezek valódiságáról és a leoninusok elfajulásáról meggyőződött: csak akkor hagy fel a leoninusok írásával és azoknak védelmével. Azonban értekezésének megjelenése idejében Földi a legnagyobb jóhiszeműséggel tárgyalja a leoninusokat a többi klasszikus formákkal együtt, mert ezek összetartozáságáról meg van győződve.

Földi értekezése nem sokáig marad válasz nélkül. Horváth Ádám még ugyanazon esztendőben felel Földinek.¹ Horváth mindjárt megérezte, hogy Földi értekezése a mértékes és rímes-mértékes versek mellett foglal állást; ezt ő, mint az eredeti magyar rímes verselésnek buzgó védője és gyakorlója nem hagyhatja szó nélkül. Földi azt állította, hogy a vers szülője a gyönyörűség; ezzel szemben Horváth úgy véli, hogy a

¹ Magyar Musa 1787. XLVII—LII. sz.

vers az éneklésből származott. A görög és római poétáknak tisztán mértékes versei («melyeket ma oly szorosán akarunk megtartani, s magunk nyelvében is majmolni») is énekelhetők voltak, a mit bizonyít az, hogy a régi versírókat énekeseknek, a verset pedig éneklésnek nevezték. Ezzel a megfigyeléssel kiegészíti Földi verselméletét és még megtoldja a rím elméletével is, a melynek megvédésére felelete tulajdonképen készült. A rímelés nem barbár szokás; ez csupán a szépség kedvéért történt. Elismeri a rímes-mértékes versek jogosultságát, de figyelmeztet, hogy ne írjunk mindig rímes disztichonokat. Mivel felelete a rím védelmére készült, annak végén utasításokat és szabályokat ad a rímek elhelyezésére és milyenségére vonatkozólag; vígjátékok és szomorújátékok is jobbak rímesen; a végső eredmény pedig az, hogy «a négysorú vers mind a kötöttnél, mind a kétsorúnál szebb».

Földi értekezése egyéb tekintetben is figyelemreméltó. Ő hirdette nálunk először azt, hogy a költészet a zene testvére, és hogy a zenéből származott a költészet a gyönyörűség közvetítésével. Az ő nyomán indult Horváth a maga feleletében és a versben az énekelhetőséget elengedhetetlen feltételnek tartja. A zene és költészet között való kapcsolatot később bőven kifejti Verseghy. Földi vitte a kétszeres versek kérdését először a nyilvánosság elé a Musában megjelent értekezésével, ezáltal alkalmat szolgáltatva elméletileg és példákkal gyakorlatilag az új irány elsajátítására. Nem is marad föllépése hatás nélkül. Az értekezésére felelő Horváth, a ki annyira védi a négysorú verset, elismeri, hogy a kétszeres versek csakugyan szépek. S habár Ráday még az értekezés megjelenése előtt kiadta a Musában két nyugati formájú versét, ezután sűrűbben közli — mint-

egy felbátorítva — a legelső nyugati formában írott verseit, köztük a legrégebbit is.¹ Ez az értekezés eredményezte azt, hogy többi íróink: Ráday, Kazinczy, Fazekas, Csokonai, Verseghy, Bacsányi, Földi ösztönzésére az új iránynyal behatóbban kezdtek foglalkozni.

Értekezésének megjelenése után is foglalkozik verstani kérdésekkel és hozzáfog a «hangmértékes poézis regulái»-nak írásához.² Valószínűleg ezek a regulák szolgáltak később, 1790-ben, alapul azon verstannak, melyet Földi nyelvtanához csatolt, és mely ránk maradt,³ habár a nyelvtan többi része eddig ismeretlen. Ez a verstan hatvannégy sűrűn teleírott nagy nyolczad-rét oldalból áll. Címe: *A versírásról*. Ez a szó szerint legjobban kifejezi a prozódiát; nem egészen fejezik ki: versszerzés, verstudomány, vermesterség, még kevésbbé: költés, költemény, költeményesség. A verstan a bevezetésben előadott általános fogalmakon kívül négy részből áll; szól a hangmértékes versekről, a végzetes versekről, a kétszeres versekről és a verstudománynak elosztásáról. Leghosszabb a hangmértékes versekről szóló rész, mely hat szakaszra oszlik. Legelőször a hangmértékes verselés történetét írja le és összeállítja az 1702-ig írott magyar hangmértékes versek sorozatát; összesen tizennégyet ismer.⁴ A szótagok

¹ Tavaszi estve, 1735. Orpheus I. 393—5. l.

² Kazinczyhoz 1789. aug. 25-én.

³ Nemz. Múz. kéziratárában Quart. Hung. 984.

⁴ 1. Sylvester János bibliájában 1541 — 2. Vilmányi Libéczy Mihályé Székely István krónikája előtt 1558. — 3. Ugyanazé Szegedi Lőrincz komédiája előtt 1575. — 4. Körtvélyesi Jánosé, Szepesi Kórocz György Királyi Ajándéka előtt, Oppenheim 1612. — Ugyanazé a bekecsi templom felszentelésének leírásában, Kassa 1625. — 5. Molnár Alberté a Postilla Scultetica előljáró beszé-

hangmértékéről szóló fejezet legbecsesebb része az, melyben a *h* betűt védi. Rájnis és Baróti Szabó ugyanis a *h* betűt nem tekintették igazi mássalhangzónak, hanem klasszikus mintára csupán hehezetnek. Álláspontjukat elfogadta Révai, Kazinczy is. Révai azonban az 1787-ben megjelent Elegyes Verseiben a *h*-t már mássalhangzónak vette, Kazinczy ellenben még 1791-ben is csak hehezetnek tekintette. Földi ugyanazon az állásponton van, mint Révai, és kéri Kazinczyt, hogy tartsa meg a *h* erejét¹ és ne töltsse a vizet «Rájnis, zörgő, morgó malmára».² Ha a *h*-t nem vesszük mássalhangzónak, akkor az *n*, *s*, *sz* betűket sem vehetjük azoknak. Az olyan szavakból pedig, mint *harcz*, *hív*, *hideg*, ha elmarad a *h*, *arcz*, *ív*, *ideg* lesz, és ezáltal kétértelműség áll elő. Nem a nyelvet kell a szabályokhoz szabni, hanem a szabályokat a nyelvhez. A költőnek bizonyos szabadsága van, ha verset ír; azonban «semmi szabadság a szó és a hasonló következés rontására szabad ne legyen». A költő csak olyan szótagot használjon közösen, a melyet általánosan elfogadtak közösnek.

dében. Oppenheim 1617. — 6. Pataki Füsüs Jánosé a Királyok Tükre ajánlásában és még sok helyen 1625. — 7. Kismarjai Veszelin Pálé Tejfalvi Tsiba Márton Romano-Categorusa elején 1637. — 8. Apácai Cseri János Magyar Encyclopædiájában Utrecht 1653. — 9. Beregi M. Jánosé Miskoltzi Gáspár Angliai Independentismusa végén. Traiect. 1654. — 10. Pósa-házi Jánosé Somosi Petkó János Igaz boldogságra vezető útja előtt. 1656. — 11. Rosnyai János typografusé ugyanannak végén 1658. — 12. Szenci Szaki János szuperintendensé Komáromi György Theológiája előtt 1666. — 13. Vizaknai Bereczki György orvos Aortája 1695 táján. — 14. Miskolczi Gáspár a Franczius Farkas Vadkertjében igen sok helyen. Lőcsén 1702.

¹ Kazinczyhoz 1789. nov. 17-én.

² Kazinczyhoz 1791. jún. 18-án.

Sorban tárgyalja azután a szökő (jambusz), perge (trocheusz), görgő (daktilusz), doboló (anapesztusz) lábakat, az azokból alakuló sorokat, versszakokat, végül szól az elegyeslábú és némely ellenkező összetett lábakból álló sorokról. Összesen kilenczvenkétféle verssort közöl.

Ha sok egytagú szó torlódik össze a versben, az veszt szépségéből; ellenben szépítik a verset az *epitonok*, *trópusok*, *figurák* és a *harmónia* a betűkben, szókban, szók rendjében és a hangütésben (numeri).

A végzetes versekről való véleménye ugyanaz, mint az 1787-ediki Musában. «Akármely szép legyen is ez a neme a versnek, nem hasonlítottat mindazonáltal a hangmértékeshez; törvényeivel, mesterségével, ékességével, kedvességével, gyönyörűségével, jussaival és méltóságával. Sokkal kényesebb, hathatósabb, rövidebb, de fontosabb jelentésű. Legtermészetellenvalóbb a ritmus a nézőjátékokban, kivált a vígjátékokban.»

A rímet végezetnek vagy saroknak nevezi és kifogásolja Kalmár eljárását, a ki az egytagú rímet férfiúinak, a kéttagút asszonyinak, a háromtagút pedig gyermeki-nek nevezte. A jó rímben nemcsak a magánhangzók-nak, hanem a mássalhangzóknak is meg kell egyezniök. A sorok szótagszáma négy és tizenöt között változhatik.

A kétszeres versekről szólva a leoninusokat már elítéli és azokat korcsosításnak nevezi.

Verstanának legértékesebb része az a rövid költészet-történet, melyet az utolsó fejezetbe, a verstudományok elosztásába illesztett bele. Sorra veszi az egyes költői műfajokat, azután pedig azoknak művelőit hazánkban. Azért értékes, mivel önálló véleményt mond az egyes művekről és így első rendszeres kis költészettörténetnek

kell tartanunk a magyar irodalomban. Leghosszabban a Zrínyiászt méltatja, melyet alighanem Ráday tanácsára kezdett tanulmányozni, a ki a Zrínyiászt bámulta, előbb hexameterekben akarta átdolgozni, de az átdolgozást utóbb prózában folytatta. Eposzíróink között — úgy mond — «mind méltóságra, mind érdemre és dicsőségre legelsőbb Gróf Zrínyi Miklós, ki maga is derék hadi vitéz lévén, az ő vitéz nagyatyját, horvátországi báró gróf Zrínyi Miklóst, Szigetváranak oltalmazóját valóban nagyságos vitézi versekkel énekelte ama könyvében, melyet nevez: Adriai Tenger Sirénájának. Ez igaz és valóságos Zrínyiász, egy valóban vitézi vers! ki, ha a mint az ilyenmű munkák hosszas rágódást és angliai reszelőt kívánnak: a maga ilyenmű munkában kimutatott nagy alkalmas volta, tűz esze és fellengős gondolataihoz képest, a későbbi időknek kényesebb ízlése szerint e munkát érlelte és jobbitotta volna: a mi egész nemzetünk nagy dicsőségére, az idegeneknek csudájokra s irigységekre előbb tiszteltünk volna Zrínyiben egy Homért, egy Virgilt, mint a mély gondolatú anglusok Miltonban, az elmés franczok Voltaireban és a kevély németek Klopstockban; és a mai nyomnak és a következő maradékoknak is nem volna többé miben haladja meg Zrínyit, hanem csak miben kövesse és csudálja. Tagadhatatlan, hogy ekkoráig legelsőbb, legfőbb, legméltóságosabb és legdicsőségesebb munka a magyar Helikonon».

Verstanának van egy toldaléka is, melyben 1773 közmondást közöl; Földi előtt közmondásokat gyűjtöttek: Baranyai Deesi János, Melibeus, Beninczky Péter, Kis-Viczay Péter, Pápai Páriz Ferencz, Faludi, Dugonics, Rájnisi. Földi észrevette azt, hogy a közmondások tulajdonképen versek; ezért kezdte őket mindenünne ösz-

szegyűjteni és rendezni. Csak a rövideket vette fel, mert az egész strófából állókat már összegyűjtötte előtte Beniczky Péter és mások. A közmondásokat két csoportban közli; először a végezetes versekben, azután a hangmértékes versekben mondottakat.

Földi *leveleiben* is találunk verselési elveket. Különösen a német és angol befolyás ellen küzd, mert Kazinczy ezeknek hatása alatt az időmértékes verseket német és angol mintára írta. Földi szerint a ritmusos versben lehet követni az angolokat, németeket, francziákat, de az időmértékes versekben a latin és görög példák az irányadók, nem pedig az, hogy hogyan írják az ilyen verseket a németek és angolok. Ha ők eltérnek, azt szorultságból teszik; a mi nyelvünk azonban alkalmas a latin és görög formákra. Különösen nem szereti azt, ha a jambuszok közé trocheuszokat vesznek német mintára; ezt kifogásolja Szabó László verseiben¹ és Kazinczy anakreoni fordításaiban is. Ha már nem tudnak írni tiszta jambuszt, akkor vegyenek közbe szpondeuszokat, de sohasem trocheuszokat. A tiszta trocheuszokból álló versekben, melyek a vígdalokhoz legjobban illenek, szintén a szpondeusz legyen a kisegítő láb, de sohasem jambusz. Ő tiszta tizenöt szótagú trocheuszokat és jambuszokat is írt, amit Kazinczy kifogásolt hosszúságuk miatt. Az anakreoni fordításokban pedig csak az első szótagban enged szabadságot, a hol szabadon használhatják az anapesztuszt; nem szabad úgy tenni, mint a németek, akik Anakreonban az anapesztuszok helyett trocheuszokat használnak. Ebből a szempontból erősen megbírálja Kazinczy anakreoni fordításait, mikor őt erre felkérte.² Nem helyesli azt, hogy Kazinczy

¹ Kazinczyhoz 1790. márc. 20-án.

² Kazinczyhoz 1793. aug. 12-én.

szabadon fordít, imitál, de még inkább helyteleníti, hogy német minták után fordít és nem tartja meg az eredeti mértéket. Ez alkalmul szolgál neki arra is, hogy Rádayról, akinek tanácsára követte Kazinczy a németeket, leplezetlenül elmondja a maga véleményét, mely bizony nem a legdicsérőbben hangzik. «Ugyan barátom, hogy vakíthatott meg annyira a boldog emlékü gróf Ráday dibdáb sánta verseivel némelyikötöket és hogy ronthatta úgy el füleiteket, hogy higgyetek az ő hitvány fundamentom nélkül való reguláinak, a melyekben ő is Losonczy István hajdani kőrösi rektortól megcsalatott, hogy a magyarban minden monosyllaba rövid szó és minden polysyllabának is utolsó rövid syllabája hosszú lehessen, valamennyiszer akarjátok? Ugyan, hogy méritek ti a syllabákat? Gondoljátok-e, hogy megegyez ebben az egész magyarság veletek? és hogy ez verseitekben nem oly gáncs, mint a törött keréknek minden forduláson való unalmas döcczenése? — Az öreg gróf Rádaynak eltűrtük azt életében, mert öreg, mert báró, mert gróf volt, s kívántuk, hogy dolgozzon, a mint tud; és senki nem merte megkedvetleníteni és kár is lett volna; de érdemel-e a hiba követőket? még Homér és még Virgil sem a hibáiban. — Már meghalt: és mégis hízelkedjünk-e hát neki? nem ideje-e, hogy az igazat igaznak mondjuk és a hibát hibának? — Én ezt ugyan tenéked csak súgva mondom és tartsd magadban, hogy én soha egy versét sem szerettem az öreg Rádaynak és többet nyert volna poézisünk, ha ő nem írt volna, mint hogy írt, mert tovább kell poétai reguláinknak megállítással küszködni. Hogy pedig követőket talált, csudálom is, sajnálom is! Szegény magyar poézisünknek éppen hasonló szánakozásra méltó ügye ama Phaedrus őszbe elegyedett emberének sorsához, a kinek vén szeretője

barna hajszárait, ifjú mátkája ősz hajait tépte ki szálanként, mígnem egyszer mindenki előtt utálatossá lett! Térjetek magatokba már egyszer, barátaim, igaz hangmértékünknek regulái iránt!»

Ugyanebben a levelében fejti ki nézeteit a műfordításról. Ő csak kétféle fordítást ismer: a szoros és a szabad fordítást. Az első sokkal nehezebb, mint az utóbbi. A szoros fordítást azonban nem úgy gondolja, «ha valaki a szoros grammatika szerint balgatagul szóról-szóra fordít», amint Kazinczy azt róla állította és a mi ellen Földi tiltakozott. Ő szereti mind a kettőt, de ő maga csak a nehezebb formát, a szoros fordítást használja. Az eredeti versformát, a hol csak lehet, mindig meg kell tartani. A szabad fordítás nem is látszik fordításnak, inkább csak imitálás. A szóról-szóra való és szabad fordítás (imitálás) között van az a középút, a melyet ő követ: a szoros fordítás. A szoros fordítást azonban csak addig a pontig pártolja, a míg az a nyelv természetének megváltoztatását nem követeli. Ez az eset legtöbbször a versmérték alkalmazásánál fordul elő, mert a szótagok hosszúsága vagy rövidege minden nyelvben más. Különösen nehéz a rövid sorokat és verseket jól lefordítani. Ő csak akkor tér el az eredetitől, mikor elkerülhetetlen. «Minél közelebb esik a fordítás az ektipushoz, úgy tartom azt jónak és annál jobbnak ítélem.»¹ Nem szereti, ha a versszak utolsó mondata átmegegy a másikba olyan sokszor, mint azt Kazinczy teszi. Kazinczy a szabad fordításnak a híve. Ő nem úgy szereti Anakreont, a hogyan az görögül megírta verseit, «nem is mint a grammatikusok, Henricus Stephanus és mások szoktak fordítani, hanem úgy, mint egy fran-

¹ Kazinczyhoz 1793. aug. 12-én.

czia poéta lefordítaná azokat magyarra, ha magyarul tudna.»¹ Természetes tehát, hogy Kazinczy nem szerette Földi fordítását és érthető az is, hogy Földi mért bírálta még oly keményen Kazinczy anakreoni fordításait, mikor Kazinczy őt erre felkérte. — Bacsányi is Földi fordítási elvét vallotta, míg Péczeli, Kazinczy és utóbb Kölcsy a szabad fordítás hívei — egyideig, mert később Kazinczy és Kölcsy szintén a szoros fordítást fogadják el.²

Földinek van még egy verstani értekezése. Czíme: *Elmélkedés a zsidó versírásról.*³ Ezen értekezése Lowth Róbert után készült⁴ és azt akarja előadni, hogy mi a zsidó poézis és hogy milyen a zsidó verseknek külső formája. Bevezetésében a versírásról elmélkedik. «A versírás a természettől származott tehetség, mely törvények és parancsolatok alá későbbre vonatott, nem egy időnek, sem egy népnek, hanem az egész emberi nemzetnek tulajdona. Innen van, hogy majd minden ismeretes nemzetek számlálnak önönmaguk között versírókat. Innen van, hogy a mi a verstudományunk, poézisnek belső valóságát és természetét illeti, abban minden nemzetek megegyeznek, ámbár külső alkotásában a versnek többnyire a nemzetek önön nyelvüknek természete és alkalmas volta szerint különb-különb móddal, mesterséggel és ékességekkel élnek is.» A görögök és rómaiak a hangmértékeseket vették fel, sok nemzet pedig a hasonló végezeteket.

Lowth szerint a zsidó verselés se nem rímes, se nem

¹ Kazinczyhoz 1792. aug. 12-én.

² Toldy beszéde: Szépirodalmi Szemle 1847. I.

³ Megjelent a Magyar Hírmondóban 1792. II. 905—914. l. a decz. 21-ediki szám toldalékában.

⁴ De Poesi Sacra Hebraeorum. Göttingae, 1770.

mértékes, hanem csak «fontos mondásokkal teljes szólások» és minden vers teljes értelmű. E fontos mondások nemei: 1. «Az ugyanazt jelentő mellesleges mondások (parallela synonyma), midőn feltévéen egy értelmes mondást, az ismét más ugyanazt jelentő szókkal kitétetik.» Leggyakoribb ékesítés. 2. «Ellenkező mellesleges mondások (parallela antitheta), midőn a dolog ellenkezővel világosíttatik.» Példabeszédekhez illik. 3. «Midőn a teljes mondások nem azon dolognak ismét előhozásával, vagy különbözőknek ellenekbe tételekkel, hanem csak az összekötésnek módjára felelnek meg egymásnak, a melyre vitethettek annak okáért mindazok melyek a két első nemekre nem esnek. Ezek összetett melleslegeseknek mondatnak (parallela synthetica).»

A zsidó versek között találunk ódákat, elégiákat, oktató verseket, pásztori verseket, példabeszédeket és majd mindennemű verset.

Földi szerint «a zsidó versírás felette igen természeti és alkalmas versírás. Ez a felemelkedett gondolatokra, a legnagyobb dolgoknak igen szoros rövidséggel való kiadásokra, mégis szavaiknak erejekkel és verseiknek felségekkel való egyenlítésekre, akármely indulatoknak gerjesztésekre s kiadásokra, minden poétai szépségeknél bevételekre és a verseknek hirtelen öntésekre, akár a hangmértékes, akár a végezetes vagy ritmusos poézisnél alkalmasabb. Egyszóval olyan ez, mely magát a gondolkozást szabad szárnyán feljebb-feljebb emeli, meg nem nyugözi és levonja sokszor, vagy homálylyal beborítja a legszebb gondolatot.»

Végül igéri, hogy össze fogja hasonlítani a magyar verselést a zsidóval. Erre azonban már nem került a sor. A zsidó versek bemutatására értekezéséhez csatolva le is fordít három elégiát.

III.

FÖLDI KÖLTÉSZETE.

1772-ben jelent meg Bessenyei Ágis-a és ettől az időponttól számítjuk irodalmunk újjászületését. Francziások, deákosok, magyar és német iskolát követők czímen ismerjük azokat az irodalmi csoportokat, melyek külön úton, de ugyanegy célra törekedve munkálkodtak a hazai nyelv és irodalom érdekében. Van köztük egynehány író, akik Debreczent vallják hazájuknak és akiket ezért *debreczeni kör* néven ismer az irodalomtörténet. Toldy a debreczeni kör megalapítójának Földit tekintette. Ha azonban tekintetbe vesszük, hogy a debreczeni körnek szorosan csak két számbavehető tagja van: Földi és Fazekas Mihály, kiknek és különösen Földinek nézetei megegyeztek az úgynevezett *egyeztető* iránynyal, ez a felosztás, mely a közös lakóhelyen, a népiességen és a rím és mérték összekapcsolásán alapul, feleslegessé válik. Igaz, hogy egy finom árnyalati különbség van köztük, mert az egyeztetők egyenesen német minták után indulnak a rímes-mértékes versekben, míg Földi az eredetibb és tisztább görög-latin mintákat tartja szem előtt, de a főcél, a rímnek a mértékkel való összeegyeztetése, közös. A népiesség pedig se Földire, se pedig Fazekásra rá nem fogható.¹ A felosztás alapja

¹ Beöthy: Képes Irodalomtörténet 623. és 626. l.

tehát csak a közös lakóhely marad; de ez is elesik, mert csak Fazekas lakott állandóan Debreczenben.

Földi tehát megelőzte fellépésével többi egyeztető költőinket. Ezt elismeri Toldy is, azt mondván,¹ hogy Földi «volt az első, aki az akkor divatozó iskolák között közletőleg lépett fel». Az ő fellépésének hatása alatt kezdenek íróink: Kazinczy, Verseghy, Bacsányi, Csokonai behatóbban foglalkozni az új formával. Rossz szemmel nézi az egyes irányoknak egymástól való távolodását. «Hidd el barátom — írja Kazinczynak² — hogy magyar verseiből megismerem ma a poétát, micsoda nyelveket tud. Mert a mi szegény könyv, regula és anya nélkül született Minervánknak, a magyar poézisnek, a milyen nyelveket tudtak még eddig volt bábáskodói, azon nyelvnek reguláit csapták nyakába és azokkal lánczolták meg, nem tudván egy is közülnök a nyelv természetét és arra nem is tekintvén. Rájnisról látom, hogy görögöt és deákot tud, azért a görög és deák regulákat hozta be a magyar poézisbe. Szabó a deákot tudja, ő is azokat; és nem is szereti egyik is közülnök a ritmusos verseket, sőt Rájnis azokat verseknek sem tartja. Azonban hogy különböznek egymástól, annak is a magyar dialektusokban nyilvánságos okai vannak. Szabó székely, de azt a dialektust igen elfelejtette és Magyarországon lakván, összeházasította (zavarta) a magyarországi egyik dialektussal. Péczelit ha tekinted, neki csak a franczia szabású versek s azoknak regulái tetszenek és nyilván kikel mindennemű más versek ellen. Úgy Göböl Gáspár. Gróf Rádaynak leginkább a németek tetszenek. Terajtd is megtetszik a németes-

¹ A Magyar Költészet Története.

² 1791. jún. 11-én.

kedés. Azok, akik sem a poézisnek természetét eszthetika szerint nem tanulták, sem nyelvük természetét nem ismerik, sem idegenektől nem akarnak tanulni, mint Horváth, Kovásznai, Gvadányi, etc., nagyobb poétát a világon nem tartanak Gyöngyösinél és egyedül annak követői; vagy más igen kevés magyaroknak, mint Horváth Erdődi Lajosnak stb. De messze is megyek. Gyöngyösi a monasztikus, eszthetika nélkül való verseknek behozója és gyarapítója stb. Egyszóval kiki a melyik vesztibulumon tekintette a Helikonnak egy oldalát, csak azt a felét kedveli; egész tekintetében a Parnasszust vagy poézt egy sem vizsgálta. Szeretem a más nyelvekben tökéletességre vitt ékességeket a versnek külső alkotásában; de csak a melyek nyelvünk természetével megegyeznek. A versnek vagy poézisnek belső természetét, a mely egy minden nemzeteknél, e külső alkotástól és annak szépítésétől megkülönböztetem.»

Ő minden irányt szeret, de egyikhez sem ragaszkodik szorosan, mert azt az irodalomra nézve károsnak találja. Ir tisztán rímes és tisztán mértékes verseket, de a kettőt össze is egyezteti.

Csokonai, Földi tanítványa, átveszi az ő elveit és maga is bevallja,¹ hogy «ifjú tehetségemnek s addig szerzett olvasásomnak az iskolai korlátok közül való kivezérléseért, a régi jó ízlésnek az újabbakkal való egybekötéseért tek. Kazinczy Ferencz úrnak és néhai tudós Földi János úrnak tartozom». Anakreoni dalait is nekik ajánlja.² Földinek hatását Csokonaira Toldy is elismeri

¹ Anakreoni dalok. Bevezetés.

² Kazinczy! Földi! kik belőlem
Már már poétát tettetek,
Kérlek, vegyétek el ma tőlem,
Mit rég megérdemlettetek.

«Bízzást állíthatjuk — mondja Toldy emlékbeszédében¹ — hogy azon sok szépségek, a miket Csokonai fejtett ki nyelvünkől és a mik költői dikciónkra nézve elveszthetetlen örökségünké lettenek, nagyrészt Földi tanának, Földi példájának, Földi buzdításának köszönhetők.»

Földinek mindössze harmincz verse jelent meg a találós meséken és rejtett szókon kívül. Ezek között van tizenöt eredeti vers, három Horatius, három Catullus, egy Vergilius, négy Anakreon, három zsidóból való fordítás és végül a német Reland Adorján tizenhárom elégiából álló Galateájának fordítása. Tizenegy a Magyar Musában, kettő a Museumban, tizenegy az Orpheusban jelent meg²; három a Magyar Hirmondóban, egy Rácz Sámuel magyar nyelvű orvosi könyvének elején, kettő pedig halála után a Magyar Kurirban és az 1822-ediki Zsebkönyvben (Hébe).

Földi küzdelmes élete és szerencsétlen házassága termékeny talaja lehetett volna a lírai költészetnek. Búját, bánatát, kevés örömét megénekelni, dalba önteni szám-talan alkalma lett volna, mégis csak hat olyan költeménye maradt ránk, mely élete viszonyaival szorosabb kapcsolatban van. Ezek közül öt szerelmére és szomorú házasesetére vonatkozik, a hatodikban pedig egész életének szerencsétlen folyása van megörökítve. Mikor szerelmes lesz Juliskába, titkon epekedik érte; úgy érzi (*Boldog óh ezerszer*), hogy boldog az a szív, amely hű pártra talál. Boldog, mert kedve telhet benne,

Csekély ugyan, csekély ajándék:
De tegye a baráti szándék
Nagygyá elöttetek!

¹ Szépirodalmi Szemle 1847. I.

² Egy verse (Hor. II. 10.) a Museumban és az Orpheusban is megjelent.

Boldog élte és halála,
Senki célra nem találta
Jobbra szála.

Mikor aztán bevallja szerelmét és Juliska azt — legalább színleg — viszonozza, Catullus után egy igen takaros kis versben (*Juliska*) énekli, hogy Juliskája egy perczig sem élne tovább, ha ő hűtlen lenne hozzá, ha mást venne feleségül. Az eljegyzés után pedig megírja *Enyim Juliska* című költeményét. Örömének gyönyörű hajnala tetszik, mert az ő kincse, szépe, dísze, fénye, jegyese már. Az ellentét alig egy pár hónapi házaselet után annyira kiélesedik köztük, hogy csak a pipe-rére és mulatságra vágó felesége ellen két verset is ír (*Egy kevély széphez, Idegen szépség*). Nem tud a kevély szép rabbilincseinek áldozata lenni, nem tudja elviselni hetyke-petyke büszkeségét, szép szabadságát nem akarja miatta elveszíteni. — A szépség csak akkor igazán szép, ha természetes. A «lagérozott», «vakolt» arcz, a «beporozott» haj, a «kimángorott» homlok, a «szagos vizekkel fedezett tűrhetetlen illat», a «nagy farabroncs», a «tettetett szemöldök», üveggyöngy, karmin, ékszer, selyemruha mind idegen szépség, mely kellemessé, széppé nem teszi a rútat.

.... szép az, de nem te vagy szép,
Sem ami nincs magadnak, azt nem adhatod meg ezzel,
Sem a mi van, de nem derék, el nem feded hibáit.
Fakép maradsz, ha elveted, s csak az vagy, aki voltál.
Rút, a mi rút ezekkel is. Szép, a mi szép csak úgy is,
Ha szerfelett nem ékesül. Bársony nyereg számaron
Az éktelen csinosgatás. — Kerek beszéd s igaz szó,
Hiába fürdik a rigó, nem lesz belőle hattyú!

Ez utóbbi két költeményből, de különösen az utóbbinak elkeseredett, szenvedélyes hangjából nagyon is ki-

érezhető az a gyűlölet, melylyel a csalódott Földi felesége irányában viseltetett. Bizonyára írt több ilyfajta költeményt is, de reánk nem maradtak. Életének utolsó napjaiban írta meg hattyúdalát, mely egyszersmind természetes, őszinte, megható hangjával Földi legszebb költeménye. Az annyi megpróbáltatáson keresztülment Földi zavartalanul akar pihenni azon a helyen, ákászok hűs lombja alatt, melyet még életében kijelölt magának. Az ő élete és az ákász édestestvérek.

Mindkettőt sok tüskék borítják,
Mint az én kínos éltemet!
Ők azt védelmekre fordítják;
A sírba engem ez temet.

Ti gyermekek, ne szaggassátok
Ennek szagos virágait!
Ha nyílni májusban látjátok,
Hadd fedjék Földi hamvait.

Akkor talán, kik itt elmennek,
Így szól egy: «A kit fed e Bólt,
Illy rövid tavasza volt ennek!
De tán hibázok, ez se volt!»

A hazafiúi érzés többször megnyilatkozik költeményeiben. II. Józsefet, a «hasonlíthatatlan» uralkodót, nagyon szereti gondolkozásáért és több költeményében megemlékezik róla. A mikor kiadja a türelmi rendeletet, Földi rögtön üdvözlésére siet (*II. Józsefről*). A magyarok reménye beteljesedett, a télre ismét tavasz következett, a nyögdecslő gerlicze panasza nagy örömmre válik, mert

Minden hitében már ma hagyattatik,
Minden szabad lesz: visszaadattatik
A lelki-esméret szabadság,
Melyet óh zabolázni vadság.

Kár, hogy a költemény befejezetlen (Földi csak példakép említi a Musában megjelent értekezésében). Midőn II. József a belga lázadók ellen sereget küld és Pestről a Gyulai- és Eszterházy-«regimentek» is harczba mennek, Földi üdvözlő leoninusokat ír hozzájuk, bátorítja, hazaszeretetre buzdítja és kitartásra inti őket. A vers nagyon elhúzódik, sok benne a mythológiai vonatkozás és az égi jelekből való jövendölés. Első része csakis a nagy hőségről és fáradalomról szól, a melyet majd a katonáknak le kell küzdeniök. Buda visszafoglalásának százéves fordulójára (1786) írott verse a Magyar Musában jelent meg:

Innepet ül Buda békessége karján,
Nem eped országa háborús zavarján.

Vége van már a török küzdelmeknek. II. József bezárta Janus templomát. Buda, melyet hol a török, hol a magyar ostromolt, most már csendes, csak az ünnepi ágyúk dörgése hangzik. Az egész magyar nép ünnepel, áldja az elesett hősök hamvait.

Nyugodj már szárnyai alatt Józsefednek;
Tartsd őt az ég után másik védelmednek!
Mint erős hegyeid mély fundamentoma;
Légy mozdíthatatlan békesség temploma!
Számláld századidat békesség ölében,
Míg magyart találni magyarok földében!

Ez a költeménye is elnyújtott, zavarja a várostrom hosszas leírása és a terjedelem. Földinek nagyon tetszik, de Kazinczynak nem. Annyira lelkesíti őt Buda visszafoglalása, hogy ezen költeményének megjelenése után «epicum carmen»-t akar írni. Horváth Ádámból fordul tanácsért és tárgyért, a ki azonban nem adhat neki anyagot, hanem figyelmezteti arra, hogy Németi Pál

elkezdte írni Buda visszavételét és talán be is végezte; kéziratát megtalálhatja gróf Teleki Józsefnél, vagy Kornides Dániel írásai között.¹ Hogy Földi belekezdett-e az eposz írásába, nem tudjuk.

A magyarságért, különösen a magyar nyelvért való lelkesedése kitettségik még azon költeményéből is, melyet Rácz Sámuel magyarnyelvű orvosi könyve számára írt.

Olvass már, magyar, és örülj magadban,
Ím most is szaporítja könyved egy könyv,
Egy könyv, mely magyarul van oly időben,
Melyben több idegent, kevés magyart látsz.
Egy könyv, mely magyarul van oly dologról,
Melyről mind idegent, magyart nem is látsz.

Van Földinek két halotti búcsuztató formájú verse. Az egyik még 1781-ben, halasi rektor korában készült «egy gyenge szülött» temetésére. A költemény eleje nagyon is hasonlít a búcsuztató énekekhez, mégis, bár korai kísérlet, hangja különbözik azokétól. Ezen költemény azért is nevezetes, mert irodalmunkban ez az első rímes anapesztusz. A másik ilyfajta költeményt Kornides Dániel, pesti egyetemi tanár, halálára írta. Temetése alkalmával az egyetem tanárai a város kapujáig kísérték, de Ráday és több egyetemi ifjú, köztük Földi is, a temetőbe is kimentek vele. «Halhatatlanságot érdemlő emlékezetének» mentében «ily magános gondolatokkal is» áldozott.² Kornides halála nemcsak a haza, hanem a tudomány veszteségét is jelenti.

A *leszállt galambhoz* című versében erősen érezhető a bibliai hang; írására az Énekek Éneke egy mondata ösztönözte: «Szépek a te szemeid, mint a galambok-

¹ Horváth Földihez 1788. febr. 28-án. Figyelő V. 237. l.

² Magyar Musa 1787. II. 719. l.

nak szemeik». — Különös formájú verse a *Barátság tüköre* egyforma rímeivel. — Gyöngyösihez írt könyven perdülő kis verse (*Hozzatok Múzsák virágot*) szépen csengő soraival az alkalmi versek szokott színvonalára fölé emelkedik. — Eredeti versei még *Zoil ellen, Egy téli víg napra*.

Földi írt egy negyvenkilencz négyes versszakból álló magyar történetet, amely már 1789. májusában készen volt.¹ A munkát Veszelszky Antal Pesten kinyomatta Földi tudta nélkül, de a «nevezetét rútul elbémálta». Mikor Kazinczy az Orpheus számára új magyar történetet akar, Földi felajánlja a magáét, mert szeretné, ha érdemesebb helyen állna.² Sem a nyomtatványt, sem a kéziratát nem sikerült megtalálnom. Földi szerint³ «valamennyi a történetíró, a történetet annyi tekintetben írják... Egyik statisztika és a statisztika okokra néz kiváltképen. Másik litterátor és a tudománybeli dolgok főtárgyai. Harmadik az eklézsiák és vallások állapotát szereti leginkább vitatni. Negyedik a törvényekért, prerogatívákért, diplomákért buzog s azokat szedi össze. Van, a ki csak a népnek s nemzetnek vitézi cselekedeteit, bajnokait s koszorús vezéreit ássa fel temetőhelyéből. Van, a ki új anekdotumokat hoz világosságra. Van patrióta, van részrehajlatlan (unpartheiisch) s több száz efféle.» Ő csak a magyarországi királyok történetét írta meg, «kinek-kinek nevezetesebb dolgait, vagy mineműségét és alatta hazánk állapotát egy-egy négyes strófával adván elő».

Földi fordít latinból, görögből, héberből, németből

¹ Kazinczyhoz 1789. máj. 16-án.

² Kazinczyhoz 1791. márc. 9-én.

³ Kazinczyhoz 1789. máj. 16-án.

egyaránt. Horatiusból három műfordítása maradt reánk; a második könyv tizedik ódája (*Liciniushoz*), a harmadik könyv tizenkettedik ódája (*Neobule*), és a második epodus. Ezek között legjobban sikerült a második könyv tizedik ódájának fordítása; hangja, tömör mondatai leginkább megfelelnek az eredetieknek. A második epodus is jó, csak hogy erről nehéz megállapítani, hogy Földi eredeti fordítása-e, és hogy nem javítgatott-e rajta Kazinczy,¹ a mit bizonyosnak vehetünk.

Catullusnak két darabját fordította le; az ötödik éneket: *Lesbiához* és *Privilegiumát*.

Földi az *Aeneis* első énekéből is fordított és ezt a fordítását elküldte Kazinczynak is. A Vergilius-fordításra alkalmat az szolgáltattott, hogy Horváth Ádám az *Aeneis* első énekének egy részét lefordította rimes versekben és fordítását elküldte Földinek, a ki azután ugyanazt a részt lefordítja hexameterekben és elküldi Horváthnak, mert ő a hexameternek rimes versekbe való átültetését nem helyesli. Horváth mindkét fordítást megbírálás végett elküldi Kovács Ferencz «ingysenér»-nek. Szerinte «a Földi úr mértékre vett versei is messze vannak az ektipusnak majesztásától».² Kovács különben Horváth fordítását sem tartja jónak és maga is lefordítja szintén ugyanazt a részletet mértékes formában. Földi fordítását, a mely elveszett, Horváth Révainak is elküldötte; azonban az ő ítélete is kedvezőtlen volt.

Amikor Földi az Orpheusban az anakreoni fordításokat olvassa, elhatározza, hogy ő is le fogja fordítani

¹ Mert csak halála után, 1822-ben jelent meg a Hébében.

² Kovács levele Horváthhoz 1788. január 29-én. Figyelő IV. 65. lap.

Anakreont, mert a melyek eddig megjelentek, mind Zechenter Antal szabad fordításai, mind az Orpheusban megjelentek, nem jó fordítások; az anakreoni eredeti versmértéket megváltoztatják, a jambuszokat trocheuszokkal keverik, a mi nem fér össze. De nincsen Anakreonja és csak elvétve kerül hozzá egy-egy ének. Kazinczy tehát küld neki egy görög Anakreont és Földi rögtön hozzáfog a fordításhoz. 1791. február 5-én küldi el Kazinczynak első kísérleteit és ugyanezen év június 18-adikáig huszonkét dalt fordít le. Eleinte a könnyebb dalokat fordítja, utoljára hagyja a tiszta anapestusokat. Úgy jár Anakreonnal,¹ «mint a ki cseresznyét eszik: először mind a szépít válogatja, végre a hibása is mind utána csúszik». Első fordításait Kazinczy szigorúan megbíralja. Nem tetszik neki az, hogy Földi szorosan fordít. Földi vissza is akarja küldeni Kazinczynak Anakreonját, mert bántotta Kazinczy ítélete. «Hadd teljen a magyarság rossz fordítással! Bár csak az eddig kiadottakat rostáltad volna valaha így meg.»² Eleinte ugyan próbálgatja javítani a Kazinczy által kifogásolt részeket, később azonban abbahagyja nem a fordítást, hanem a Kazinczynak való küldözgetést; úgy, hogy utolsó anakreoni fordításait 1791. június 18-án küldi Kazinczynak, holott ugyane levélben említi, hogy még több éneke van lefordítva Anakreontól. Földi a teljes Anakreont le akarta fordítani és ki akarta adni, még pedig úgy, hogy a görög szöveggel szemben állana az ő fordítása; Zechenter szabad fordításait is megjobbitaná és ezeket a német fordítással állítaná szembe. Így lenne a magyarnak két Anakreonja.² Zechenter for-

¹ Kazinczyhoz 1791. febr. 5-én.

² Kazinczyhoz 1791. márc. 9-én.

ditásait már Kazinczyhoz írott leveleiben javíttatja, különösen mondattani szempontból.

Földinek nagyobb munkája *Reland Adorján* (eredeti néven *Löhner Lajos*) *Galateájának* fordítása, mely Pesten, orvosnövendék korában készült. Megjelent a Magyar Musában, 1787-ben. A hosszú, tizenhárom elégiának tárgya Reland epekedő szerelme Galateához. Reland megfogadta, hogy sohasem lesz a szerelem rabja. Mikor azonban meglátja Galateát, habár kezdetben legyőzni igyekezik fellobbanó szerelmét, halálosan belé-szeret. Elmélkedik a páros életről, amelyben az egyedi boldogságot látja; alig várja azt az időt, amikor Galatea az ő életpárja lehet. Egyszer Galatea megbetegszik és Reland ezen kesereg; egyizben pedig találkozót kap Galateától kint a mezőn, de égi háború keletkezik és a találkozás füstbe megy. A hetedik elégia Galatea szép szemének van szentelve. Galatea elmegy és Reland szerelme a távolsággal csak fokozódik. Levelet ír neki; féltékeny lesz, kéri, hogy álljon ellent minden csábításnak; ő maga helyét nem találja seholsem, egész nap azokon a helyeken kóborol, ahol együtt szoktak járni és szüntelen reá gondol. Utána is akar menni. Csak amikor Rodopéval találkozik, aki nagyon hasonlít Galateához, enyhül szívének fájdalma, mert benne Galateát véli feltalálni. A befejezés az, hogy Galatea a tengeren elpusztul; Reland a csapást nehezen viseli el — de elviseli — és úgy áldoz Galatea emlékének, hogy örök hűséget fogad neki:

S most is, bár a halál részeid oldozza,

Állandó lángjait tenéked áldozza.

Az elizumi seregbe ha leszáll,

Hozzád foglaltatva ott is kezeden áll.

Az elégia-sorozat telve van szerelmes epekedéssel és mythológiai példákkal. Egyhangúvá tesz a sok itizenkét szótagú és párosrímű sor és a hosszúság, terjengősség. Mindezen gyengéi mellett Toldy figyelemre méltónak tartja¹.

Földinek még egy fordításáról van tudomásunk; ez *Gellertnek*, egy XVIII. századbeli német moralizáló és meseíró költőnek *Lucinda* című daljátéka. Földi az eredetinek megfelelő szabad versekben fordította le. Sohasem jelent meg; kézírata azonban alighanem elveszett, ha ugyan magánosok kezében valahol nem lappang. Toldy talán még olvasta, mert azt írja róla,² hogy az első énekelhető daljáték nyelvünkön. Evvel a formával már Földi előtt *Kónyi János* is megpróbálkozott *Orpheus és Euridice* című énekesjátékával, de ez nem olyan dallamos, mint *Lucinda*.

Ezek Földi eredeti és fordított költeményei. Az előbbieik között kevésben van szubjektív elem. Életének fontosabb mozzanatai ritkán ihletik dal írására; a szerelem, a boldog és boldogtalan egyaránt — mert mind a kettőben része volt, — hányatott élete, szenvedései, a melyek a lírai költészetnek anyagát képezik, csak mérsékelten nyilatkoznak meg verseiben. Ez nem kizárólag az ő hibája, mert ebben ő klasszikus korának gyermeke, mely idegen minták után indul; ezeket lefordítja, vagy szabadon átdolgozza és ha eredeti költeményt ír is, rendesen nem saját érzelme vezérli az írásban, hanem a minta. Azokat pedig, a kik idegen példák után nem indultak, Csokonai egy Földiről maradt töredékében jellemzi; Sultzer, a XVIII. sz. híres eszthetikusa mondja ebben a töredékben Földinek:

¹ A Magyar Nemz. Irod. Tört. 125. l.

² Magyar Költők Élete.

«Jöszte idébb, úgymond, Földim, nesze lant, nesze korbács!
 Ezzel az ízlésnek szentelt törvényire szoktasd
 Polgártársaidat, kik szép tudományra születtek;
 Mert látd mennyi magyar vagyon itt: de-de mennyi pedántok,
Névnapi rigmisták, szélmalomok nyüzsgenek itten,
 Akik ezen helynek nagy merészelve tapodják
 Szent küszöbét! Itt a korbács, verj görbe nyakokra.»
 Lantját megköszöné, korbácsát másnak ajánlá.

Különösen a lírai költészettel bánt el mostohán e kor; még a fordításokban sem igen kedvelte. Hiszen a mikor Földi Catullusból és Horatiusból szerelmi dalokat fordít, Bacsányi nem közli őket, mert az «szerelmes matéria». Földi ezen meg is ütközik. «Vajjon csak a vitézi versek — írja Kazinczynak¹ — a felemelkedett gondolatok és erkölcsi tudományok-e a poézisnek tárgyai? és kivált vajjon azokon kell-e egy nemzetnek kezdeni a maga poézisének jobb lábra helyezését? azokkal kell-e kecsegtetni s olvasásra serkenteni egy nemzetet? s megkedveltetni vele a tudománynak szépségét? a melyeknek déli fényétől szemei egyszerre elborítatnak, szépségeit nem látják, meg nem értik és így nem kedvelik. Továbbá: vajjon a görögöknek, akiknek Homerosuk volt, nem volt-e Anakreonjuk? és Vergiliusuk lévén a rómaiaknak: Catullus, Horatius egész porba temetődött-e?» Csoda-e tehát, ha Földi nem írt igazi lírai költeményeket? A hazafiúi érzés gyakran nyilatkozik meg költeményeiben; ebben együtt halad korával, mely a nemzeti felbuzdulás időszaka. Nincs ezen korból írónk, a ki a magyarság eszméjének akár versben, akár prózában ne áldozott volna. Legjobban sikerültek apróbb költeményei.

Ifjúkori leoninusai, hasonlóképen az első hat hónapra

¹ 1789. febr. 5-én.

írott versei, amelyekben a gazdák teendőit írja le, továbbá a Minden-es Gyűjteményben megjelent tizenkilenc találós mese és öt rejtett szó már a természetüknél fogva sem költői értékűek.

Horatiusból, Catullusból és Anakreonból szorosan és magyarosan fordított. Az előbbieket jobban sikerültek, nagyobb gonddal készültek, jobban eltalálták a klaszikus hangot; Rádaynak is az Orpheus egész első negyedének versei közül Földi Horatiusból való fordítása tetszik legjobban.¹ Az anakreoni dalokban arra törekedett, hogy az értelmet «szép, folyó és értelmes magyarsággal» adja vissza. Szigorúan érvényesíti fordítási és verselési elveit; mindig szorosan fordít; az eredeti versmértéket, a lábak, verssorok számát mindig megtartja, kivéve a XXII. dalt, amelyet háromféleképpen fordít le: német mintára szabadon, jambikus és trochaikus lejtésben. Nyelve nem mindenütt egyforma; látszik, hogy némely dalát sietve fordította. Habár legtöbbször magyarosan fordít és idegenszerűségeket nem igen találunk benne, az anakreoni könnyedséget mégsem éri utól. Legsikerültebbek azok, melyeket Kazinczy közölt az Orpheusban (I. II. XV. XVI.)

Kortársa és barátja, Kazinczy így ítél róla:² «Jó ember volt, tanult ember volt, de ízlése míveletlen volt». Majd utóbb:³ «Nicht ohne Feuer, aber sehr oft ohne Anmut. (Kitörölve.) Sein Geschmack war nicht geläutert und seine Poesien waren oft, wie seine Prosa fast immer, in dem Grade holpricht, der allen Glauben übersteigt.» Toldy szerint Földi a tudomány embere, a ki-

¹ Ráday Kazinczyhoz 1790. ápr. 9-én.

² Levele Kis Imréhez 1806. szept. 8-án.

³ Levele Rummy Károly Györgyhez 1811. máj. 12-én.

nek nem volt gazdag képzelete és a ki a szív nyelvével nem áldatott meg. «Az ízlés embere, a gyakorlati, az előállító ízlése, Földi nem volt.»¹

Toldynak ezt az ítéletét bátran aláírhatjuk, annál inkább, mivel a magyar költészet történetében Földi nem mint alkotó elme szerepel, hanem mint elsőrangú verstechnikus, a ki erre vonatkozó elméletét nemcsak kifejtette, hanem gyakorlatban is oly szerencsésen alkalmazta, mint korában senki más. Ő írt irodalmunkban legelőször külső alak tekintetében legkifogástalanabb és legváltozatosabb verseket; az ő nyomán elsősorban Fazekas és Csokonai haladtak, mint tanítványai, de hatással volt többi kortársaira is. Horváth Ádám *Holmi-jának* mértékes verseit ő javitgatja.²

Révai ítélete Földről kissé nagyon is szigorú. Elismeri, hogy Földi verselmélete kifogástalan, de a kivitelben szerencsétlennek tartotta:³ «Dominum Földi præclare quidem de præstantia versus Hungarici disputare, sed in eo exprimendo infelicem esse, ad eum fere modum, quo olim Quintilianus eximia condiscendæ eloquentiæ præcepta aliis tradidit, ipse in declamationibus suis jejunus ac sterilis fuit.»

Földi rímes és mértékes verset egyaránt ír. Ifjúkorában a leoninusokkal is megpróbálkozik, de azokkal később Kazinczy és Ráday tanácsára felhagy. Minden egyes versében meglepő a forma tökéletessége. Ő írja az első magyar rímes anapesztuszt. Fordításaiban mindig megtartja az eredeti mértéket, a mit a németek pél-

¹ Toldy beszéde. Szépirodalmi Szemle. 1847. I.

² Horváth levele Földihez 1788. febr. 28-án. Figyelő IV. 237. lap.

³ Horváth levele Kovács Ferenczhez 1788. febr. 10-én.

dául az anakreoni daloknál nem tudtak megtenni. Megpróbálkozott a legritkább formákkal; így kétizben használja a *ionicus a minori-t*, egyszer fordításban (Hor. III. 12.), egyszer pedig eredeti versben. (*Örömmnek gyönyörű hajnala tetszik: ∪ ∪ — — | ∪ ∪ — — | ∪ ∪ — —*). Horatiustól csak abban tér el, hogy mind a fordításban, mind az eredetiben az első két sorban három-három, a harmadik sorban négy ionicust használ, míg Horatius az első két sorban négy-négyet, a harmadikban pedig kettőt használ. Ír tizenöt szótagból álló tiszta trochaikus sorokat (*Catullus Privilegiuma* és *Egy téli víg napra*), milyeneket a latinok sem írtak, mert szpondeuszszal keverték; Földi ezekre büszke, «mert a nyelv nagyobb hajlítható voltának a jele». ¹ Továbbá ír tizenöt szótagból álló tiszta jambikus sorokat (*Idegen szépség*), hosszabb és rövidebb sorú tiszta jambuszokból és trocheuszokból álló verseket, azonkívül anakreoni fordításaiban alkalmazza az összes anakreoni formákat.

¹ Magyar Musa 1787. 245. l.

IV.

FÖLDI MINT NYELVÉSZ.

Mikor a *Hadi és más nevezetes tudósítások* 1789 július 3-án megindul, a szerkesztők, Görög és Kerekes, bevezető soraiban ígérenek valamit. Ezt az ígéretet a szeptember 25-ödiki számban teljesítik, «kérven, sőt únszolván minden érdemes hazafiakat, a kiknek mind idejek, mind ahhoz megkivántató készülétek vagyon, ne tiltsák fáradságukat, melyet, meg kell vallani, egy jó magyar nyelvtanító könyv hazai nyelvünkön való kidolgozása kíván». Ezideig ifjúságunk jól tudott latinul, németül, mert jó nyelvtanai voltak; ha jó magyar nyelvtan lett volna, talán jobban tudnának magyarul is és az idegenek is belátnák, hogy nyelvünk nem »regulátlan, pallérozatlan» és hogy nem olyan nehéz megtanulni, mint a kínait. A legjobb nyelvtan számára húsz aranyat ajánl fel a lap és százötven példányt a kinyomtatandó műből az író számára. A pályázat titkos, határideje 1790. július 13-ika. Később a pályázat hirdetését megismétli¹ és némi útmutatást is ad; kívánja, hogy az etimológia, szintaxis, ortográfia, prozódia legyenek benne alaposan kidolgozva. Hogy az írókat még jobban megnyerje a nyelvtanírás eszméjének, ígéri, hogy a legjobb nyelvtan írójának képét rézbe metszik és a nyelvtan elején kiadják.

¹ 1790. 281. l.

Nem lesz talán érdektelen azokra a körülményekre utalni, amelyek ezt a nyelvtanpályázatot létrehozták. A magyar irodalom újjáteremtői között volt egy csoport, mely a magyar verselést a régi klasszikus minták után akarta továbbfejleszteni. A magyar irodalom ezideig nagyon kevés klasszikus formában írott verset tud felmutatni, igen természetes tehát, hogy most, mikor úgyszólván tömegesen írják az ilyenmű verseket, egynémely dolgon fennakadtak. Melyik szótag hosszú, melyik rövid, melyik közös? Ugyanez a kérdés merült fel a hangzóknál. Útmutatás eddig nem volt; a főeredményeik ugyan megegyezők voltak, mint azt Baróti Szabó és Rájniss verseikhez csatolt prozódiai szabályaikban látjuk, de a másodrendű és mellékes kérdéseken nem tudtak eligazodni; hosszas vitákat rendeztek, mindegyik a maga igazát védte és egyik sem engedett. Baróti az élő nyelvszokást vette alapul, Rájniss a nyelvtörténetnek tulajdonít nagyobb fontosságot. Különösen a közös szótagok körül folyt a vita. Így keletkezett a *prozódiai pör*, melyben az ellenfelek, különösen Rájniss, sokszor a személyeskedés és durvaság terére léptek és melyből nem is a prozódia és a költészet húzta a legnagyobb hasznót, hanem a nyelvészet, mely az általános érdeklődést felkeltette.¹ Íróink, habár örülnek a prozódiai és ortográfiai kérdések felvetésén és azoknak tisztázásán, mégis rossz szemmel nézik és elítélik azt a modort, melyben az különösen Rájniss részéről folyik. Földi rosszalását meg is írja Kazinczynak.² «Rettegetes ember az (Rájniss). Sajnálom Szabót! de sajnálom az ily egész dolognak folyását tudósaink között.

¹ Beöthy: Képes Irodalomtörténet 581. l.

² 1789. nov. 17-én.

Szép kezdete van nyelvünk és poézisünk pallérozásának! Mit mondanának az idegenek, ha ezt önönmivoltában látnák? De mit fog mondani nemzetünk késő maradéka, mely szabadabban meg fogja ezekben különböztetni az önönszeretetet, a nagyravágyást, kevélységet stb. és a nyelv mellett való buzgást? Lássák ők, hogy az efféléket meg nem gondolják! Én szégyenlem, a mennyiben magános ügy, sajnálom, a mennyiben a nemzet ügye.»

Ennek a tollharcznak volt az eredménye a fenti nyelvtanpályázat is. Földi nyelvészettel, különösen a hangtannal, orthographiával a klasszikus versformák alkalmazásánál — mint a többi klasszikus versírást művelő írók — volt kénytelen foglalkozni. Még e pályázat kihirdetése előtt belátja, mennyire kárunkra van az, hogy nincs egy alkalmas nyelvtanunk.¹ Kazinczy már 1789-ben ösztönzi Földit egy orthographia írására.² Ennek oka az volt, hogy Földi Kazinczyhoz írott leveleiben egész orthographiai értekezéseket ír Kazinczy és Horváth kérelmére, sőt anélkül is, különösen midőn a megindítandó Orpheus helyesírását akarják megállapítani. Ezek a bő fejtegetések megnyerik Kazinczy tetszését és helyeslését közli is Földivel, a ki szívesen áll rendelkezésére bármiféle nyelvészeti kérdésben. Kazinczy felszólítása éppen a «hangmértékes poézis regulái» írása közben éri; ennek befejezése után megígéri, hogy orthographiát ír. Ezt azután el fogja küldeni Kazinczynak, Horváthnak, Péczelinek «és akiknek illik» megbírálás végett; az esetleges változásokkal azután megjelenhetnék az Orpheusban.³ Hogy hozzáfogott-e a helyesírás írásához, nem

¹ Magyar Musa 1787. XXIX. 225. l.

² Kazinczyhoz 1789. aug. 25-én.

³ Kazinczyhoz 1789. aug. 25-én.

tudjuk. Valószínűleg az anyagot gyűjtötte hozzá akkor, mikor kihirdetik a teljes nyelvtanpályázatot, a melyet érthető örömmel fogad, mert régi terve neki nyelvtant írni.

Most, mikor a hirdetett pályázat folytán ösztönzést is kap, elhatározza, hogy pályázni fog. A pályázatot a *Mindenes Gyűjtemény* is közli, de nem írja meg, hogy mikor jár le a határidő, hogy hová kell küldeni a pályamunkát, milyen legyen a terjedelme, legyen-e benne szintaxis és prozódia, mert e nélkül is lehet nyelvtan. Földi itt olvassa a pályázatot és a feltételeket kéri a *Mindenes Gyűjteménytől*.¹ Mert szerinte sok munkába és időbe kerül egy nyelvtan megírása, «mert ha a mi magyarjainknak mindenütt hosszas megmutatással nem él az ember, nem hisznek azok; vagy még úgy sem.» A magyar nyelvben számtalan visszaélés van; ezeket egy jó nyelvtannak ki kell mutatni és elhíttetni, hogy csakugyan rosszak, ez pedig hosszadalmas és nehéz munka. Földi nézete az, hogy egy részletes «magyarázó» nyelvtant kellene írni íróink és tudósaink számára; ennek a kivonatát pedig használhatná a nép és a magyarul tanulni kívánó idegenek. De aggodalmai is vannak; fél, hogyha találkozik is magyar ember, a ki nehéz munkával nyelvtant ír, jutalma az lesz, hogy senkisem fogja követni. Van erre sok szomorú példa.

Mindezen nehézségektől nem riad vissza. Később megtudja a feltételeket, hogy mit kell a nyelvtannak felölelni, továbbá azt is, hogy az első határidőt meghosszabbították 1790. december végéig. Tehát egy esztendei ideje van a nyelvtan megírására. Ez természetesen nem sok idő egy alapos munka elkészítésére és az

¹ 1789. dec. 23. XXIV. levél.

idő tekintetében el is hamarkodták a pályázathirdetők a dolgot. Később ezt ők is belátták és a végső határidőt 1791. májusra tűzték ki. Ezt azonban Földi nem tudta. A rendelkezésére álló évet sem használta ki egészen. Házassága és sok más akadály miatt nyelvtanának írását csak 1790. júniusában kezdi meg.¹ Tervét közli Kazinczyval is, a ki azt örvendezve fogadja. Kazinczy a pályázathirdetőknek is hangoztatja egy jó magyar nyelvtan szükségét, nemcsak a tudósok, hanem az iskolák számára is; egyszersmind figyelmükbe ajánlja Földit.² Földi tehát júniusban hozzáfog a nehéz munkához; gyűjti és rendezi a nagy anyagot. Legtöbb gondot ad neki a leírás, a mi sok idejét elveszi, továbbá a végleges elrendezés, hogy a nyelvtan könnyen áttekinthető legyen. Mindazonáltal gyorsan halad előre a munkával, úgy, hogy szeptemberben már az utolsó fejezetet, a poézist írja. Aztán elvégzi rajta az utolsó javítgatásokat, október végén ezzel is elkészül. November 1-én hozzáfog a lemásoláshoz, mely eltart deczember közepéig. Panaszkodik is Kazinczynak, hogy a sok írásban keze elnehezedett és írása teljesen megromlott. Kéziratát azonnal felküldi Bécsbe, mivel a harmadik határidő meghosszabbításáról csak a következő év februárjában vesz tudomást. Úgy, hogy a mikor Kazinczy 1791. februárjában azt ajánlja Földinek, hogy nyelvtanának kéziratát küldje el Debreczenbe Szentgyörgyinek «barát-ságos superrevisióra», kérésének nem tehet eleget, habár az eszmétől nem idegenkedik, mert az igazságos bírálatból tanulna és haszna is volna a magyar nyelvnek.

Ő maga is tudna már ekkor egyet-mást javítgatni

¹ Kazinczyhoz 1791. jún. 11-én.

² 1791. márc. 8-án.

nyelvtanán. A Hadi Történetek írói fel is szólítják Földit, hogy csak küldje el a pótlándókat, ők majd beleillesztik a nyelvtanba; de ebbe Földi nem akar belemenni, mert neki nem volt meg a nyelvtan kézírata, tudni pedig már nem tudta, hogy nyelvtanában mi hol áll, azt pedig nem akarta, hogy idegen kezek toldozzák nyelvтанát. Habár «in essentialibus grammaticæ nihil habeo ad mutandum» — írja Kazinczynak ¹ — mégis volna sok apróbb dolog, a min javítani kellene. Így toldhatná a «Historia Litterariæ Poetarum Hungarorum»-ot és a példabeszédeket sok helyen. De ezeket most elhagyja, hanem azért folytonosan fog javítgatni nyelvтанán és «ha az egek engedik», egy esetleges második kiadásban fel fogja használni.

Földin kívül a kitűzött díjra még négyen pályáztak; *Veres Mihály* debreczeni lakos, *Benkő László* nagyenyedi református tógatus-teologus, *Gyarmathy Sámuel* Hunyad vármegye orvosa, utóbb pedig gróf *Bethlen Gergely* erdélyi főkormányiszéki titkár háziorvosa. Ez a három a rendes határidőn belül érkezett be; egy azonban később érkezett, a melynek szerzője Csiki és Szentdomokosi *Kerestaly Ignác* (talán *Keresztély*?) gyulafehérvári pap, kinek az írásban Kassai József egri világi pap segített. Ez az utóbbi azonban, mivel a határidőn kívül érkezett, csak tiszteletpéldányt kap.

Görög és Kerekes a beérkezett nyelvтанokat, hogy minél alaposabban lehessen eldönteni, melyik érdemli meg a kitűzött jutalmat, legelőször Erdélybe küldötték a kolozsvári és nagyenyedi tanárokhoz megbírálás végett, kik a bírói tisztelet örömmel elfogadták. Hogy ők miféle ítéletet hoztak, nem tudjuk. Erdélyből a nyelv-

¹ 1791. jún. 11-én.

tanok Debreczenbe kerültek, ugyancsak megbírálás végett. Kazinczy szerint¹ a bírálók (akiket a Debreczeni Grammatika nem nevez meg) *Domokos Lajos*, Debreczen fő- majd elsőrendű törvénybírája és két országgyűlésen át követe, *Szikszy György* debreczeni prédikátor és *Benedek Mihály* szuperintendens voltak. Földi azonban a Debreczeni Grammatikára tett észrevételében² egy helyen quadrumviratusról beszél és a kérdéses negyedik bírálónak Váczy János *Hunyadi Ferenczet* mondja.³ Ezek a bírálók a bírálás közben azt tapasztalták, hogy a nyelvtanokat nagy tudással írták meg; de egyszersmind sok olyan dologra jöttek rá, a mi a nyelvtanokban egyáltalán nem, vagy hibásan volt meg és így javítást kívánt; ezért elhatározták, hogy a kiadandó nyelvtanhoz egy toldalékot készítenek, melyben a szükséges pótlásokat és javításokat megteszik. Ezt a szándékukat később megváltoztatták és készítettek a pályázó öt nyelvtanból egy hatodikat, «melyben igyekeznek a magyar nyelvet nemcsak históriai módon, hanem annak eredetét, természetét és tulajdonságait is, a mennyire telhetik, filozófiai módon előadni.»⁴

Így született meg a híres *Debreczeni Grammatika* 1795-ben. Teljes címlapja: *Magyar Grammatika, melyet készített Debreczenben egy magyar társaság. Bétsben, a Magyar Hírmondó íróinak költségével, Alberti betűivel 1795.* Az eredeti húsz arany jutalom-

¹ Magyar Régiségek és Ritkaságok, Pest, 1808. Utóírási XXIX.

² Nemz. Múz. kéziratárában Oct. Hung. 344.

³ Irod. tört. Közl. I. Váczy János: A Mondolat keletkezéséről. — A Debr. Gramm. azonban bevezetésében csak három bírálóról beszél. Lásd Egyet. Phil. Közlöny 1905. 184. l.

⁴ Debr. Gramm. Bevezetés.

pénzt *Nunkovics György*, szerb püspök és pécsi nagyprépost, a jeles irodalom- és tudománypártoló, a ki 1790-ben a Tudós Társaság felállítására százötven aranyat ad és ígéri, hogy évenként is segíyezni fogja, megtoldja harmincz arannyal. A kiadást azonban nem éri meg, mert 1790 november 20-án meghal. A Debreczeni Grammatika első lapja az ő emlékezetének van szentelve. A nyomtatási költségekhez pedig gróf Széchenyi Ferenc belső tanácsos háromszáz forinttal járult. Így tehát ötven arany állott a bírák rendelkezésére. Ők magok nem akartak jutalomban részesülni. És mivel a megjelent grammatika a pályázó nyelvtanokból készült, azt határozták, hogy ezek között a legjobbnak adnak huszonhat aranyat, a fennmaradó huszonnégy aranyat pedig a többi nyelvtanírók között osztják szét egyenlő arányban.

A legjobb nyelvtan jeligéje: «*Grammatica est philosophia verborum subtilis et acuta*» volt, szerzője pedig: *Földi János*.

A bírálók semmiesetre sem cselekedtek jól akkor, mikor az eredeti pályázati feltételeket mellőzve, a helyett, hogy a legjobb nyelvtannak ítélték volna oda a díjat, a beérkezett munkákból önkényesen csináltak egyet. Ha ők maguk is elismerték, hogy az összes nyelvtanok között Földié a legjobb, miért nem adtak utasítást neki, hogy egynémely részt dolgozzon át, javítson ki és miért nem adták ki az ő nyelvtanát, miért nem ítélték oda neki az egész díjat? Ezt az eljárást először Kazinczy hibáztatta, a ki Földi nyelvtanát ismerte és helyesnek tartotta ¹ és örül annak, hogy Gyarmathy az

¹ Levele báró Prónay Lászlóhoz 1805. júl. 15-én és Magyar Rég. és Ritk. Utóíráás.

ő díjat nem nyert munkáját kinyomatta,¹ így állván «bosszút» a debreczenieken; de ugyanezt Földi nem tehette meg, mert pénze nem volt, kiadót pedig «repudeált» munkára nem találni. Sőt tovább is ment; hevesen megtámadta a Debreczeni Grammatikát, mely szerinte nagy sietséggel készült és melyet Benedek Mihály, az egyik bíráló, toldozva-foldozva küldött föl Bécsbe kinyomatás végett, bíráló társai tudta nélkül.² Talán ő reá vonatkoznak azok a sorok, melyeket Kis Jánosnak írt 1797. november 16-án: «A Debreczeni Grammatikának sok igen jó matériái vannak, de maga a munka egy felette iztelen és tudatlan himpellér építése, a ki az elementumait sem értette az építésnek és épített! Horrida oratio!» A bíráló, a «nemezis boszuló igazgatásából» egy oly rossz grammatikát írtak, amilyent senki sem írna, aki nyelvészettel foglalkozik. «Én szüntelen azon vagyok — írja Kazinczy,³ — hogy ezt a nyomorult munkát abba a becsbe hozhassam, melyet érdemel, mert nincs bizonyosabb, mint az, hogy ezeknek tanításaik szerint literatúránk soha előbbre lépni nem fog; s e részben úgy nem fogatom el magamat ál képezete által, kimondani, a mi igaz és hasznos, mint gyűléseinkben nem, megezáfolni, a mit a gonoszság és tudatlanság göggel erőlködik megállapítani.»

Kazinczy támadásának megvan a maga oka. A Debreczeni Grammatika ugyanis a nyelvújítással szemben tartózkodó álláspontot foglal el, mindig a nyelvtörvényekre és különösen az analogiára hivatkozva. Ez természé-

¹ Okoskodva Tanító Magyar Nyelvemester, Kolozsvár, 1794,

² kötet.

² Magy. Rég. és Ritk. Utóírá.

³ Báró Prónay Lászlóhoz 1805. júl. 15-én.

tesen Kazinczynak nem tetszik, a ki 1801-től kezdve, midőn a kufsteini börtönből kiszabadul, teljes erejével a nyelvújításhoz lát, melyben csak egy törvény vezérli: az ízlés. Kazinczy éppen azért nem szereti a debreczenieket, mert «nincsen ízlésök», «merő gögből nem olvassák újabb íróinkat», «félszázaddal vannak hátra a tudásban», és mert az iskolában azt tanulták, hogy a kihalt nyelveken változtatni nem szabad, azt hiszik, hogy a magyar nyelven sem szabad; Lessing, Goethe, Schiller művei nekik nem kellene; Raphael Madonnái és Guido «angyali arczatjai» helyett nekik az «ázsiai buta fők» tetszenek. «S így esik, hogy az ő felfuvalkodott orthodoxyájuk mellett köztük nem támadt máiglan egy író is, a kit a jobb ízléshez szokott olvasó olvasgasson, s ha tán támadott, apostatájok lesz s renegátjok, mint Csokonai vala.»¹

A támadás erős, a vádak túlzottak, de nem alapteljes. Mert Debreczen írói szerénységgel vegyes elbizakodottságból nem kívántak senki előtt járni; ezért, habár ezen időben több neves írója volt, vezetés szerepet nem visz; de tekintélyt sem akar elismerni. Hozzájárul még ehhez a felekezeti elfogultság is, mely a katolikus írók nyelvének uralmát nem jó szemmel nézte.

Ha ez a zárkózottság és az erősen hangoztatott purizmus érvényesült is a Debreczeni Grammatikában, joggal kihívta maga ellen az igazságos és tárgyilagos bírálatot, amint azt Verseggy tette, de nem érdemelte meg Kazinczynak vele szemben tanúsított bánásmódját, rossz hírét költvén, a melyet Toldy a maga tekintélyével megerősített.

¹ Bárá Prónay Lászlónak 1805. júl. 15-én.

Pedig a Debreczeni Grammatika nem is olyan rossz, amint azt úgyszólván napjainkig hirdették, és nem is ártott nyelvünknek. Helyesen jegyzi meg *Bánóczi József*,¹ hogy «épp oly joggal mondhatnók, hogy a fény tüneményének régi elmélete ártott a fénynek, a hajós-mérnök pontatlan mérései ártanak a tengernek és a természetrajz a természetnek». Kazinczynak egész egyszerűen nem tetszettek a Debreczeni Grammatika előszavában kifejtett alapelvek és az a toldalék, a melyben az új, analogia ellen képzett szavakat sorolja fel és bizonyítani igyekszik helytelenségüket.

Új szók csinálása — mondja a Debreczeni Grammatika előszavában — különösen a tudományokban elkerülhetetlen: de ha van régi, habár idegen eredetű szavunk, mint *mente*, *biblia*, *prókátor*, ne keressünk helyükbe másokat, mert ezek már meghonosodtak. Ha új szavakat alkotunk, mindig a magyar nyelv természetét vegyük tekintetbe. — Ha idegen nyelvből fordítunk, ne fordítsunk szóról-szóra, ne vegyük át a magyar nyelvnek idegen szólásokat és szerkezeteket. — Fordítsunk figyelmet a köznép nyelvére, mert az az idegennel legkevésbé keveredett, és mert ott található meg a tiszta magyarság. A köznép beszéde nem durva és bárdolatlan, hanem a tárgy az, a melyről beszél. Az éri el a tiszta magyarságot, a ki a köznép nyelven valamely dolgot úgy tud előadni, hogy azt a köznép minden nehézség nélkül megértse, természetesen ha a tárgy a köznép elméjéhez mért.

A szigorú bírálat megállapíthatja azt, hogy ezek az elvek, habár nem idegenkednek a nyelvújítástól, mindenekelőtt a purizmusra törekednek, de azt rájuk fogni,

¹ Révai Miklós Élete és Munkái, Budapest, 1879, 162. l.

hogy orthologus, maradi elvek, hogy rosszak és ártottak a nyelvnek, túlzás. Ezt megállapítani tartozunk nemcsak a Debreczeni Grammatika, hanem az igazság érdekében is. Kazinczynak és társainak, utóbb Kölcsénynek nem tetszettek ezen elvek, de nem bíralták őket, hanem gáncsolták. Nézetükben osztozkodott Toldy is. Vannak hibái, az igaz, de ezeket könnyen megmagyarázza keletkezésének módja.

«A Debreczeni Grammatika jobb volt hírénél. Voltak érezhető hiányai is, pl. hogy a mondattannal igen mostohán bánt. Mindazáltal igen tartalmas, jó megfigyelésekben gazdag, elrendezésében és magyarázataiban igen logikus, világos és sokszor valóban mélyreható.»¹

Egynéhány érdekesebb elvét érdemes külön is megemlíteni. Kimondja, hogy ne a kiejtés, hanem a gyökér szerint írjunk; az összetett szavakat össze kell írni; helyes elválasztási szabályokat ad; egyik legfontosabb hangtani megfigyelése az, hogy nyelvünkben kétféle *e* van, melyek közül az egyik a nyelvjárásokban *i* és *ie*-vel váltakozik bizonyos szókban, és kimondja, hogy ez nyelvünknek ősi hagyománya. A birtokos személyragoknak személyes névmásokból kellett származniok. Az *-at* és *-tat* végű szenvedő formák helyett, mivel ezek nagyon hasonlítanak a műveltető formákhoz és így sok zavarodást és nehézséget okoznak, különösen az idegeneknek, a népies *-ódik*, *-ődik* szenvedő formát ajánlja. Ez az alak el is terjedt nagyon; eleinte Révai is jónak tartotta; először Verseghy támadta meg. Legnagyobb zavar az igeragozásnál van. A tárgyas és tárgyatlan ragozás mellett van még egy harmadik formája,

¹ Képes Irodalomtörténet (Simonyi Zsigmond: Révai Miklós és a korabeli nyelvtudomány.) 673. l.

a mi az igeragozást összezavarja. Ez a harmadik forma csonka, mert nincs harmadik személye; első személy: szeretlek, második: szeretel. Van azonkívül három aligmult ideje: fogok vala, fogék és fogék vala.

Vegyük sora Kazinczy kifogásait, melyeket a Magyar Régiségek és Ritkaságok *Utóírásában* a Debreczeni Grammatika ellen felhoz. A Debreczeni Grammatika írói, ha az *az* névelő *z*-je elmarad, az aposztrofuszt, a mely akkor általános használatú volt, nem tették az *a* után. Más esetekben, mint pl. aty'ja, vagy atyja, a Debreczeni Grammatika szerint mindegy, akármelyiket használjuk. Ez az aposztrofusz-elhagyás nem tetszik Kazinczy-nak,¹ mert a Ráth és Rájnis között lefolyt vitában ő arról győződött meg, hogy az aposztrofusz használata helyes. Az idő azonban a Debreczeni Grammatikának adott igazat. A Debreczeni Grammatika a gerundium *n*-jét megkettőzteti, mert szerinte a beszédben két *n*-t ejtünk ki. Ezt is megtámadja Kazinczy, mert ezzel Debreczenben is csak az él, «aki papol és azt hiszi, hogy ezáltal papolásának méltóságot ad.» Hasonlóképen csak a «papoló székekből» lehetett hallani azt, hogy a *-ba*, *-be* helyett *-ban* *-ben*-t használnak; pl: vedd a füledben. «Ezzel még az igaz magyarság kánonjai, a debreczeni hentesek, szappanosok és sulyomkofák sem élnek.»² A Debreczeni Grammatika szerint a *-né* terminatio mindig annak a feleségét jelenti, a mit az *a* szó jelent, amelyhez a *-né* ragasztatik. Tehát királyné = király felesége és királynő = asszonykirály. Éppen így bíróné, hadnagyné. Herczegné rossz herczegkisasszony helyett. Ez helyes, de Kazinczy szerint nem,

¹ Magy. Rég. és Ritk. 47—48. l. jegyzet.

² Magy. Rég. és Ritk. 40. l. jegyzet.

mert akkor *barátném* nem *amica mea*, hanem *uxor amici mei* és így hibásan adnám a barátné elnevezést valamelyik leánybarátomnak vagy olyan asszonynak, akinek férje nem barátom.¹ Tudniillik a Debreczeni Grammatika a barátné alakot szenvedhetetlennek tartja és a komámasszony mintájára a barátomasszonyt ajánlja. Tehát a Debreczeni Grammatikának van igaza; barátné forma nincs, csak barátnő. — A Debreczeni Grammatika az új szók között többek közt helyteleníti a *beiktatni* igét, mert akkor lehetne *kiiktatni* és *eliktatni* is. De Kazinczy szerint a beiktatni épúgy nem árthat a kiiktatninak, mint az erkölcsös az erkölcsnek.² — Utolsó kifogása Kazinczynak az, hogy a Debreczeni Grammatika a Rájnis-Földi-féle «holnap»-elnevezéseket nem fogadja el, mert minden hónap 21-én lép a nap valamely égi jegybe, és mert a polgári esztendő nem esik egybe a csillagászati esztendővel. De alkalmatlan a Boldog Asszony hava féle elnevezés is. «A gondolat elmés *volt*», felel Kazinczy a debreczenieknek,³ de mikor a Debreczeni Grammatika megjelent, már Földi is, Kazinczy is régen felhagytak az új elnevezéssel.

Ezek voltak Kazinczy kifogásai. Nem oly nagy ezen kifogások száma és nem oly nagy fontosságuk, hogy oly bánásmódot érdemelt volna értük a Debreczeni Grammatika, mint amilyenben Kazinczy és társai részesítették. Azt hiszem, hogy Kazinczy csak azért nem szerette a Debreczeni Grammatikát, mert az Debreczenben készült és ő a csakugyan orthológus debreczeniekre haragudott, mert makacsul ellenállottak minden újítás-

¹ Magy. Rég. és Ritk. Utóírási XVIII.

² Magy. Rég. és Ritk. Utóírási XXX.

³ Magy. Rég. és Ritk. 29. l. jegyzet.

nak. Az ő körükből került ki a Mondolat is. De a Debreczeni Grammatikára ezt ráfogni nem lehet, hiszen egyetlenegy idegen, nevezetesen latin nyelvtani műszót sem találunk benne, hanem csakis magyart. Ezek között sok van, melyeket még ma is használunk, pl. a Földi által ajánlottak közül: *bírást jelentő* (possessivum), *egyes*, *hajtogatás*, *helyesírás*, *kettőspont*, *parancsoló mód*, *pont*, *szenvedő*, *sziszegő*, *többes*, *jelentő mód*.¹ A Debreczeni Grammatika elfogadja az újításokat, de csak addig a pontig, amíg az új szó ellentétbe nem kerül a magyar nyelv szabályaival; sőt ő maga ajánl az általa helytelenített szavak helyett másokat, szintén újakat, de jobbakat; így pl. *terjedség* helyett *térséget*, *titoknok* helyett *titkost*, *tanácsnok* helyett *tanácsost*, *szerzelet* helyett *szerzést*, *előbeszéd* helyett *előljáróbeszédet*, *székipítés* helyett *tisztújítást* stb. Mindössze csak negyvenhat olyan új szó van, amelyet a Debreczeni Grammatika összegyűjtött mint hibásakat. Ezek legnagyobb részben Barczafalvi Szabó Dávid és Dugonics műszavaiból valók. Érdekes, hogy a kifogásolt szavak fele teljesen kiesett a nyelvhasználatból.

De térjünk vissza Földihez. Nyelvtanának sorsa iránt lázasan érdeklődik. Mikor Kazinczy 1791. júniusában Bécsbe megy és Földi ezt megtudja, rögtön ír neki, kérve őt, hogy «szép vigyázással és okossággal»² tuda-

¹ Nem használatosak: *aligmult*, *közbevető* (interiectio), *következtető*, *ragaszték* (suffixum), *régenmult idő* (plusquamperf.), *sarkalatos számok* (ordinales), *vezetéknev*, *jövendő* (futurum). Az eredményt úgy kaptam, hogy Földi nyelvtanának a műszókat mutató táblázatát összehasonlítottam a Debreczeni Grammatika ugyanilyen táblázatával és a Szily Kálmán-féle nyelvújítási szótárral.

² Kazinczyhoz 1791. jún. 4-én.

kolja meg, hány pályamű érkezett be, és kik lesznek a bírálók? Mert ezektől igen sok függ. Türelmetlenül várja a pályázat eldöntését; «adnák a jó egek — írja Kazinczynak¹ — hogy dülne el hamar sorsa ennek a munkának és nyelvünk nemzetünk boldogságára lenne mind az írásban, mind a nyelvmívelésben s pallérozásban egy legbevehetőbb és követhetőbb normája nemzetünknek».

Hogy hogyan fogadta a pályázat eredményét, azt nem tudjuk. Mindenesetre örült annak, hogy az ő nyelvtanát ítélték a legjobbnak, hogy a legnagyobb jutalomban ő részesült, de bizonyára bántotta az is, hogy nyelvtana nem jelenhetett meg önállóan. Mert Földi a maga nyelvtanával meg volt elégedve. «Én az én grammatikámról annyit merek mondani — írja Kazinczynak² — hogy az mind orthographiánknek egy ilyen normáját rajzolja; mind a magyar nyelvről előadja nemesak azt, hogy mi az önön természetében, hanem azt is, hogy minek kellene annak lenni és mi lehetne a pallérozás által és mik annak pallérozására és bővítésére a források, módok, eszközök és határok. Így van dolga a poézisnek is.» — «Azt mondhatom, hogy az előttem ismeretes nyelvek között egy sincs, melynek a maga nemében tökéletesebb grammatikája volna, mint a minéműt én írtam magyar nyelvünkre.»³

Nyelvtanát Kazinczy is átnézi, bizonyosan Bécsben. Tetszését és helybenhagyását megnyeri,⁴ azonban néhány észrevétele is van. Földi t. i. nyelvtanának sok

¹ 1791. jún. 11-én.

² 1791. febr. 5-én.

³ Kazinczyhoz 1790. nov. 21-én.

⁴ Kazinczyhoz 1791. jún. 11-én.

helyén, de különösen az orthographiájában Rájniséval ellentétes álláspontot foglal el, miközben erősebb kifejezések is jönnek tolla alá, mint: csúfos és rossz; Kazinczy kéri, hogy ezen kifejezések helyett írja: megtévedett vagy igazságtalan. Ezt a kívánságát Földi szívesen teljesíti, mivel nem akar senkivel ujjat húzni, különösen Rájnissal, nem mintha nem tudna neki megfelelni, hanem mert «mocskolódásaitól» fél. Rájnis az oka annak is,¹ hogy még a pályázat kihirdetése előtt nem fogott hozzá egy nyelvtan írásához, mert ez határozott szándéka volt. De nem mert belekezdeni Rájnis életében, «ki mindenikbe belevágta fejszójét», hanem meg akarta várni, míg Rájnis «az ő atyjaihoz takarítatik». Másrésről azonban kár lett volna a nyelvtanírást halasztani, mert «terjed a seb, romlik a tag.»

Földi az ő nyelvtanában kerülte azt, hogy valakivel ellenkezésbe jöjjön. Ez különösen Rájnisra vonatkozik, mivel nem akar «csúfos, vagdaló, mocskolódó pörlekedést indítani», és ha valaki mégis megtámadná, higgadtan fogja kimutatni a tévedéseket. Eleinte nyelvtanában egyetlen nevet sem akart említeni, de ez nem sikerült neki, mert Rájnis, a ki nem is nyelvész, sok mindenbe beleártotta magát. Volt sok helyes elve és itt Földi vele egy úton halad, de volt sok Földi szerint helytelen is. Ezeket, mivel «a nyelv természetének előadásában» egyenes utat követett, és mivel erről senki kedvéért le nem tér, nem fogadhatta el és kénytelen volt helytelenségüket bizonygatni. De ezzel nem akart senkinek ártani, mert nála a «grammaticitás» nem a mardosásban áll, mint Rájnisnál. Nála a nyelvész «philosophus verborum», nem pedig «vagdalkozó

¹ Kazinczyhoz 1791. jún. 11-én.

Scioppius». ¹ Nyelvtanát, még mielőtt Bécsbe küldte, Szabó László is elolvasta két ízben «egész megalégedéssel.» ²

Ha Kazinczy akkor nem lett volna Kufsteinban, akkor megtudtuk volna a köztük folyó levelezésből, hogy miként vélekedett Földi a debreczeni bírák eljárásáról és magáról a Debreczeni Grammatikáról. Meglehet, hogy talán másokkal vitatta meg a Debreczeni Grammatika ügyét, de ez csak mind feltevés, mert se közvetett se közvetlen adatunk nincs rá. És így csak arra a pár megjegyzésre vagyunk utalva, a melyeket Földi a Debreczeni Grammatikára tett. Talán tett többet is, de reánk csak egy írott lapnyi megjegyzés maradt. ³ A *felület* szót ugyanis kifogásolja a Debreczeni Grammatika és az analogia ellen képzett szók közé számítja. Ez nem állhat meg Földi szerint, mert van hasonló példa nyelvünkben: *körület*, amely különbözik a *kerület*-től; «más a kerület, más a ruhának s asztalnak körülete. Ismét: *arczul*-ból *arczulat*. Maga a quadrumviratus megvallja, hogy a részecskékből (particula) névszók lesznek, csak hogy keveset számlál elő. Amely végezeteket t. i. ottan felvészen, azokhoz való még ez: -ság, -ség, mint ellen: ellenség. Fel: felség. Messze: messzeség. Nyilván: nyilvánosság. Köz, közön: közönség. Bizonyosság. Alattság. Miért ne lehetne tehát -at, -et is, kivált ha e szóra nagy szükség van és az analogia megengedi? Azonban a dolgot oda kiterjeszteni, hogy azután *alólat*, *belőlet* is legyen, gyermeki csúfolkodás. Van: alja, belsője, de nincs felülje, körülje. Az ilyen

¹ Kazinczyhoz 1791. jún. 11-én.

² Kazinczyhoz 1790. nov. 21-én.

³ Nemz. Múz. kéziratára Oct. Hung. 344.

nyelvrontás, nem tökéletesítés!» T. i. a Debreczeni Grammatika szerint, ha a felület helyes, akkor alólat, belőlet is jó.

Ezek a megjegyzések egyszersmind azt is bizonyítják, hogy Földi nem volt a nyelvujításnak ellensége. Habár a Debreczeni Grammatika sem volt az, mert bizonyos határig ő is belement az újításokba, Földi még úgy sem az. Tény, hogy nem helyeselte Barczafalvi Szabó és társai merész és minden alap nélküli újításait, a kik a régi és jó magyar szavak helyett is újakat csináltak, de nem áll az, mintha orthologus volna. Hiszen nyelvtanában egyetlenegy idegen műszót sem használ, hanem csupán magyart, számszerint százharminczkilenczet, melyeknek egyrészét ő csinálta, és maig is használatosak, egyrészét pedig az újítóktól vette át, ha azok neki megfelelték. Így a maig is használatos *ejtegetés*, *mássalhangzó* szavakat Barczafalvitól (Szigvart 1787.) vette át, a *szótag* szót pedig Rájnis Kalauzából. Földi maga is csinált új szavakat, mint *vityilló*¹ (Kazinczyhoz 1789. nov. 17-én), *címző-vers* (epigramma), *játékszín*. Elfogadja a *csermely*, *csergeteg* szavakat. Kiküszöbölni igyekszik a *mindég*, *szerént* szavakat és helyükbe a *mindig* és *szerint*-et ajánlja. Grammatikáját *Nyelvkönyvnek* nevezi. Egyik legnagyobb érdeme az, hogy a természettudományt magyar nyelven szólaltatja meg; a régi és népies nevek mellett használ állattanában új szavakat is; a *rendszer* szót ő használja először *systema* értelemben. Ezeket pedig: *csontállat*, *műszer* (organum), *áthasonlít*, *hasonfaj*, ő maga alkotta.

¹ Nincs meg se a Nyelvtörténeti Szótárban, se Szily K. Nyelvújítási Szótárában, csak a Tájszótárban (Szinnyei J.) Lehet hogy a népnyelvből vette.

Az *e* hangzó *ö* és *ü*-vel való felcserélését — mint Dayka akarja — hogy száma nyelvünkben csökkenjék, archaizmusnak tartja. De viszont vannak olyan szavak és kifejezések, melyeket nem szeret, például: *szép volta* helyett a *szépséget*, *fogyatéék* helyett a *fogyatkozást* ajánlja. Kifogásolja a Kazinczy által használt *susogló* szót. A *herécsel* (a patak) helyett a *csergedeszt* ajánlja. Neki a *növény*, *nőtövény*, *növétény* stb. *növevény*, mert *jövök*-ből lesz *jövevény*, *szövök*-ből lesz *szövevény*, tehát a *növök*-ből lesz *növevény*.

A nyelvet igenis javítani kell, de ezt «egy ember nem pallérozhatja s ékesítheti, ha legszebbet is talál fel annak analogiájára és ortographiájára. Szükség volna ezt megvizsgálás és jóváhagyás után követni, hogy közönségesse lehetne».¹ Szerinte² «nem abban áll a nyelv-pallérozás, hogy új nyelvet hozzunk be és szép analogiánkat felforgassuk». «Nem szükség . . . szép analogiáknak sok rontásával, sok szavainknak kurtításokkal és csonkításokkal és így nyelvünknek sok rontásával s azonban több magánhangzóinknak szinte így bővítésekkel törekedni és igyekezni.» «Az a követésre méltó dialektus, mely a szót nem toldja, se nem csonkítja.» «A dialektusok excessusa nem a nyelv tisztasága.»³ «Mért tennénk oly szőejtést közönségesse, mely nem a legszebb, nem is az egész nemzeté?»

Nyelvészeti felfogása némileg a felekezetieskedés bélyegét viseli magán. Ő ugyanis a reformátusok nyelvét tartja sok tekintetben az igazi magyar nyelvnek, de szeretné azt a nyelvet a pápisták nyelvével összeegyezt-

¹ Mindenes Gyűjtemény 1789. dec. 23.

² Kazinczyhoz 1791.

³ Kazinczyhoz 1789. aug. 25-én.

tetni, mert ezeknek nyelvében viszont jó az, a mi a reformátusokéban helytelen. 1789. február 5-én írja Kazinczynak: «A reformáltaknak igen jó syntaxisuk van; de félénkek az új dolgoknak új névvel való előadásában, félénkek az új ékességeknek behozásában; tudatlanok a rövid kifejezéssel való élésben, a régiségben, a hosszas összeköttetésekben, a deák szóknak halmozásaiban megállapodtak és megkeményedtek, ahonnan nyelvük mindig egy állapotban marad, nem ékesül s nem bővül. A mai pápista magyarok ellenben mindezekben merészebbek, bátrabbak, munkásabbak; de az ő syntaxisuk többnyire tűrhetetlen, az újítás sokszor igenis nagy bennük, majd mindenben a deák és más idegen syntaxisra feszítik tulajdonos folyást tartó magyar nyelvünket, a kimondásban is többnyire más szóejtést tartanak.» Ezt a két irányt szeretné összeegyeztetni már akkor, amikor az Orpheus megindulni készül, habár akkor is azt szeretné, ha az Orpheus körül csoportosuló írók reformátusok lennének. Mikor Dayka új orthographiáját bírálja, a ki a magyarban sűrűn előforduló *e*-t más magánhangzókkal akarja felcserélni, azt az óhajtását fejezi ki Kazinczynak, hogy jó volna, ha a reformált írók írnának egy jó magyar nyelvtant, hogy az ilyen Dayka-féle tervek mindenkorra lehetetlenek legyenek. Gessner, amikor Gottsched német grammatikájáról ír, szintén kimutatja, hogy a reformált németek nyelve sokkal jobb és eredetibb, mint a katolikusoké. Ennek az okát pedig abban találja, hogy a római egyház latin nyelve káros befolyással volt a németre, míg a reformátusok, a kiknek egyházi nyelve is német, a nyelvet a maga eredetiségében és természetességében őrizték meg. Ugyanilyenek a viszonyok a pápista és református magyarok nyelvénél.

Kölcsey ugyan azt mondja róla,¹ hogy ő a köznép nyelvét találta irányadónak, amely az idegennel még nem keveredett. Ezt Kölcsey a Debreczeni Grammatika előszavából vette, mert seholsem találunk bizonyítékokat erre nézve Földi műveiben és levelezésében. Kölcseyt félrevezethette az, hogy Földi a fűvésztudományokról írt kritikájában a növénynevek rendezése érdekében a jó népies kifejezéseket összeválogatja és rendszerbe foglalja, mert nem akar a már meglévő jó és jellemzetes nevek helyett újakat készíteni. Ugyanezen elveket érvényesíti később álattanában, de ez csak a Debreczeni Grammatika megjelenése után jelent meg, 1801-ben, de Kölcsey erre is tekintettel lehetett ítélete meghozatalában. Általában népiességgel vádolják, de ennek alaptalanságáról könnyen meg lehet győződni, ha műveit olvassuk. Hogy találunk nála felsőtiszai tájszólásokat, azon nem szabad megütköznünk, mert akkor még egységes irodalmi nyelvünk nem volt és a tájszólás minden író nyelvén megérzett.

Földi *Nyelvkönyve* sohasem jelent meg és kéziratának egy része elveszett; csupán a verстана maradt ránk, amely Péli Nagy Gábor gyűjteményéből került a Nemzeti Múzeum kézirattárába.² Ez a nyelvtan kisebbik része, a 121-ik laptól a 185-ikig. Az első, nagyobbik és mindenesetre értékesebb rész vagy elveszett, vagy valahol lappang.³ Így tehát, hogy Földit mint nyelvészt némileg megismerhessük, kénytelenek vagyunk a Ka-

¹ Minden Munkái IV. k. Csokonai Vitéz Mihályról.

² Quart. Hung. 984. A kéziraton kétféle számozás van; az egyik 121—185. Földi számozása, a másik 543—607. valószínűleg Nagy Gábor számozása. — A budapesti könyvtárakban és a debreceni könyvtárban nincs meg a nyelvtan első része.

³ Correctura közben hallom, hogy megvan!

zinczyval folytatott levelezéséből kihámozni Földi nyelvészeti elveit. Ezek azonban meglehetősen hézagosak, mert Földi bennök csak azon kérdéseket tárgyalja, melyekről Kazinczy véleményt kér tőle. Legnagyobb-részt orthographiai kérdések. Bátran elmondhatjuk, hogy ezekben Földi Kazinczynak tanítója volt. Ezidőben a összes tiszántúli írók között egyedül Földinek vannak önálló felfogáson alapuló nézetei és egyedül Földi meri megmondani nyiltan nézeteit Kazinczynak, a ki azokat eleinte szívesen, később azonban valamivel tartózkodóbban fogadja. Ennek oka az, hogy Kazinczy csak olyasmit fogad el, a miről meggyőződik, hogy helyes. És habár Földi leveleiben egész értekezéseket találunk egy-egy szóról vagy betűről, ő maga is belátja, hogy levél útján hosszasan bizonygatni sok időbe kerül és mégsem olyan, mintha szóval vitatnák meg.¹ Ez az óhajtaása azonban Földinek sohasem teljesül. Ezért fel is hagyja a bizonygatásokkal. «Az orthographiai különözéseket már én veled csak elhagyom — írja Kazinczynak 1791. május 20-án — mert nem győzlek mindenekről bőven tudósítani. Kövesd azt az orthographiát, a mely tetszik, míg valaha grammatikámat annak okaival s helyes principiumaival meglátod. Én kezdtem követni az általam jó principiumokon javasoltatott orthographiát, de te mindenben megütközöl. Azért én azt tereád bízom egészen. Akármit mondok igazításomra, mind kevés az, míg mindenestőlfogva nem látod. Hidd el barátom, hogy én semmit ok nélkül és egész nyelvünknek dicsősége s szép egyezése nélkül vagy ellen nem cselekedtem. Egy jó ortográfiát nem felállítottam, csak javasoltam. Ha ráállanak valaha, jó, ha nem, én is sánti-

¹ Kazinczyhoz 1791. febr. 5-én.

kálok másokkal. A selypekkel selypíteni kell. Ha típust fog nyerni írásom, a maradék valaha igazolni fog. Csak egyet kérdek tőled: az-e a nyelvnek ékesítése, könnyítése, tökéletesítése és pallérozása, hogy minden eddig gyakoroltatott rossz ortográfiáknak, egy hangnak két, három s négyféleképpen való kijelentésnek tovább is helyt adjunk, vagy hogy eggyen megállapodjunk?» De amikor ugyanezen év júniusában Bécsben olvassa Földi nyelvтанát, mindenben megnyeri tetszését, és a mikor a debreczeniek is legjobbnak ítélték, de nem adták ki, hanem megcsinálták a Debreczeni Grammatikát, ezt rossz néven vette.

Azokról a nyelvészeti elvekről, melyeket Földi Kazinczyhoz írott levelében kifejt, kedvezőtlenül nyilatkozik Toldy:¹ «Nagy, bár minőségileg véve nem épen hasznos volt — mondja — Földi befolyása a mult századbeli nyelvészetünkre. Korán és sokat gondolkozott ő nyelvünkről, de nem bírt e részben kellő tudományos alappal, a melynek hiányát kortársa: Kazinczynál a finom nyelvösztön s a ritka mértékben kifejtett ízlés pótolta bizonyos pontig; nála nem, sőt akkor senki másnál sem. Ha majdan Földinek e nagy íróval folytatott levelezése napvilágot látand, ebben fogjuk az oly bal befolyású debreczeni nyelviskola kezdeteit megtalálni.» Valószínűleg Toldy nyomán állítja Váczy János² azt, hogy «a figyelmes vizsgáló Földi leveleiben könnyen felfedezheti azokat az alapelveket, amelyeken a híres Debreczeni Grammatika felépült, s amelyek ellen Kazinczy akkor is, mint később minden alkalommal erősen tiltakozott.» Nézzük, mennyiben van igazuk.³

★

¹ Magyar Költők Élete.

² Kazinczy levelezése II. k. Bevezetés XI. l.

³ Az alább közölt nyelvészeti adatok Földi leveleiből valók.

Földi szerint kétféle ortográfia van: *fülortográfia* és *észortográfia*. «A *fülortográfia*nak soha végére nem lehet menni. Az *észortográfia* állandó a nyelv természete szerint és azt könyvekben és írásokban megtartani szükség.»

Magánhangzóink: *a, e, i, o, ö, u, ü*; összesen hét, de mivel hosszúak is lehetnek, tehát számuk tizennégy. Nehéz kimondású hangunk (*au, eu*) nincs. Az *e* háromféle: hosszú, rövid és «lecsapolt», amint az a következő példákból kitetszik: *élelem, félelem, kérelem*. Az *e* némely nyelvjárásban *ö*-vé lesz: *per-pör, veres-vörös*. Az *a*-nak szintén ilyen három alakja van, de nem oly világosan különböztethető meg. Ennek a három *e*-nek felismerése nagyon fontos és benne van a Debreczeni Grammatikában is. — A magánhangzók két csoportra oszlanak: *a, o, u* az egyik csoport, *e, ö, ü* a másik. «A magyar szók mindenkor társashangú szótagokon növekednek», csak az *i* járulhat mindkét csoporthoz. Ez nagyon fontos szabály, mely igen megkönnyíti az idegeneknek a magyar nyelv megtanulását. Sőt az *a, e, o*,

Ezek között kettő nagyobb terjedelmű. Az egyiket akkor írta, mikor az Orpheus számára Kazinczyval és Horváth Ádámmal egységes orthographiát akartak megállapítani. Eredetileg Horváth Ádám dolgozta ki az új ortográfiát és elküldte Földinek, aki azt kibővítve és a maga nézeteivel megtoldva 1789. május 19-én elküldte Kazinczynak is, Horváthnak is. Kazinczy megtette rá a maga megjegyzéseit, közölte azokat Földivel, de ez 1789. aug. 25-én kelt levelében megmarad eredeti álláspontja mellett, sőt azt némileg ki is bővíti. Orthographiája tíz pontból állott. A másik terjedelmesebb levélben (1791. hónap nélkül) Dayka új ortográfiáját bírálja. — A többi adatok Kazinczyhoz írott leveleiből (1789. március 20, május 16, 1790. június 23, november 21, 1791. február 5, május 20, június 11, június 18.) és a Mindenés Gyűjtemény 1789. december 23-adiki számából valók.

ő hangok, ha valamely szóban előfordulnak, ott uralkodnak. Innen van az, hogy nyelvünkön egész beszédek, verseket lehet mondani, írni, amelyekben csupán egy hangzó fordul elő. (*Varjas: Megtért ember éneke.*) Ez a sok egyforma magánhangzó azonban nem rút, hanem ellenkezőleg lágyságot és könnyenfolyóságot kölcsönöz a nyelvnek. A magánhangzók bősége a magyar nyelv sajátos tulajdonsága. — Két mássalhangzó csak némely «onomato pepoimenon» (*trücsök*, sőt régen *ptrücsök* is) és harmóniás szavaink elején áll eredeti szavainkban, három pedig sohasem.

Dayka Gábor 1791-ben egy új ortográfiát szerkesztett, melynek célja lett volna a magyarban sűrűn előforduló *e* hangnak más magánhangzókval való felcserélése. Dayka kéziratát Kazinczy Földinek is elküldi és véleményét kéri. Földi a tervet nyelvrontásnak és felforgatásnak tartja, mert a hang és a «nyelv szavainak minden nevedéseknek analogiája» a nyelv jellemző sajátosága és ez különbözteti meg egymástól a nyelveket. Az új görög nyelvben sok az *i* hang, mégsem juttott senkinek eszébe azoknak számát csökkenteni. A zsidók bármily nyelvű beszédéből kitetszik a *ch* hang. A németben gyakori a mássalhangzótorlódás, a latinban pedig a sziszegő hang, mégsem volt senki, a ki ezen változtatni akart, mert mindezen tulajdonságok a nyelv sajátos megkülönböztető jelei. Igaz, hogy nyelvünkben sok az *e*, de ez nem rút, mivel az *e*-nek háromféle kiejtése van, és mert legkellemesebb és legkönnyebben kiejthető összes magánhangzóink között. Ha magánhangzókval cseréljük fel az *e*-t, igaz, hogy száma csökken, de akkor megint a többi magánhangzók száma gyarapodik. Ha *ö*-re változtatjuk az *e*-t, akkor megint az úgylis gyakran előforduló *ö* veszi át

az *e* szerepét és akkor az *ö* lesz nagyon sok nyelvünkben. *I*-vel felcserélni a czigányok módjára «utálság és csútság». Földi még a debreczeni és azon vidéki kiejtést sem szereti, amely a zárt *é* helyett *i*-t mond. (*Egítség, szíp, níp, bikesség.*) «Az *ü*-t szaporítsuk-e az *üdős* szóejtés szerint?» Ez sem fogadható el, mert ha az *ü* ritkábban fordul elő, de kiejtése nehezebb. Végül szavainknak kurtításával sem lehet, sőt éppen ily módon nem is szabad kevesbiteni *e*-inket. Több módot pedig Dayka sem tud. Dayka szerint az *ö* az eredeti hang és hogy sok *ö* *e*-re változott, azt a német és tót befolyásnak tulajdonítja. Földi szerint ez nem állhat meg, mivel a tiszta magyar Bihar, Szabolcs és Szatmár vármegyékben, továbbá a Nagykúnságban ismeretlen az *ö*-s *ü*-s kiejtés. A német hatás alatt inkább elváltozott volna némely mássalhangzónk, mint a *gy*, *ny*, mert a német a *nagy*-ot *nád*-nak és *nádj*-nak mondja. A sok *ö*-s, *ü*-s kiejtés, a melylyel élnek, csak tájszólás. Igaz, hogy régi könyveinkben sok az *ö*, *ü*, de ez is kevesebb a reformált íróknál és sohasem volt az egész nemzet kiejtése. Hogy a sok *ö*, *ü* idővel *e*, *i*-re változott, annak egyedüli oka az euphonia, a mely állandóan és leginkább változtatja a nyelveket.

Diftongusok Földi szerint gróf Koháry István után *eá*, *ei* ilyféle szavakban: *redám, leány, eleibe, liparei* stb. Nem tekinti diftongusoknak azokat, amelyeket régen azoknak tartottak; *eo* (*ö*), *eu* (*ü*) stb. Nem fogadja el Rájnis diftongusait, pedig *ö* helyesen határozta meg őket: *aj, áj, ej, éj* stb. A Debreczeni Grammatika diftongusoknak tekinti az *ly*, *ny*, *ty*, *gy* mássalhangzókat, továbbá a mai affricata diftongusokat: *tz, ts, ds, dz*.

A *c* kérdésében egészen a mai álláspontot foglalja el. Furcsának találja, hogy *cz* és *tz*-nk is van, és hogy

Kazinczy a nevét így írja: Kazinczy Ferentz. Kívánja, hogy vegyük fel az egyszerű *c*-t, vagy ha azt nem, akkor legalább használjuk mindenütt a *cz*-t. Az egyszerű *c* zavarodást nem okozna, mert szabályul lehetne felállítani, hogy mindig úgy kell olvasni, mint a latinban a *ce*, *ci*-t. Molnár Albert grammatikájában (1621) *tz* helyett mindig *c* vagy *cz*-t írt, de Pápai Páriz Ferenc ismét felvette a *tz*-t. Kazinczy elfogadta Földi indítványát az egységes *c*-ről, és érdekes, hogy Földi a Kazinczy által javasolt *cs*-t nem fogadja el, nehogy *ts* és *cs*-nk is legyen (*csendes*, *taníts*) és megmarad az egységes *ts* mellett. A Debreczeni Grammatika szerint mindegy, akár *cz*-t, akár *tz*-t írunk, csak a latin szavakban kívánja, hogy hagyjuk meg az egyszerű *c*-t, mint *Cicero*.

Az idegen tulajdonneveket Földi úgy írja, amint ki-ejtjük: *Bakhus*, *Fédrus*. A Debreczeni Grammatika a latin szavakban *ph* helyett *f*-et ír, a *h*-t, ha más mássalhangzóval összekötve áll, mindig kihagyja, a latin *s* helyett *sz*-t használ.

Azomban, *külömben*, *külömbség* stb. (így írja a Debreczeni Grammatika) helyett Földi *azonban*, *különben*, *különbség*-et ír.

Aztat, *eztet* kerülendő írásainkban, mert ez megrögzött rossz szokás. Az *ötet* már használható, habár a helyes alak az *őt* volna. A népies *teisis* alakot ne kövessük. A Debreczeni Grammatikában mind az *aztat*-ra, mind az *ötet*-re nézve ugyanezt a felfogást találjuk.

A *-ban*, *-ben*, *-an*, *-en*, *-on*, habár hosszúnak hangzik (a Debreczeni Grammatika mindig kettős *nn*-et ír), hosszúságát csak a versben kellene megtartani magánhangzó előtt, mint Baróti Szabó Dávid is akarja.

Az *-e* interrogativum legyen közös, mert Erdélyben és Tiszántúl hosszú, a felsővidéken azonban rövid.

Az *egy-et* Földi eleinte Kazinczy példájára így írta: *eggy*, néha *egygy*. De utóbb így írja: *edgy*, részint Ráth Mátyás példájára, továbbá azért, mert a *dgy* úgysis kettős *gy*-nek hangzik, és mert a zsidóban is *egy* = *echad*, ahonnan származhatott a magyar *edgy*. A Debreczeni Grammatika egy *gy*-vel írja, de a továbbképzésben kettővel (*egygyes*, *egygyenkint*). Ifj. Szinnyei József ma *ggy*-vel írja.

A *béli* és *elidbe* alak nem jó; az első helyett jobb a rövid *beli*, mert könyveinkben és a népnyelvben is többnyire így találjuk, a másik helyett pedig *elédbé*, vagy *elődbe*, mert alapszava *elő*, vagy erdélyiesen *elé*.

Aranka György a *hely-et* így írja: *helly*, ami erdélyi és tiszavidéki tájszólás és éppen ezért Földi szerint egy *ly*-el kell írni. *Pectus* = *mely*; *qui*, *quae*, *quod* = *melly*. Ha *-val*, *-vel*, *-va*, *-ve* ragokkal kötjük össze, akkor egészen úgy írja, mint a mai iskolai helyesírás: *mellyel*, *hellyel*, *mellyé*, *hellyé*. A Debreczeni Grammatika szerint *pectus* = *mej*, de a *qui*, *quae*, *quod*-ot úgy írja, mint Földi.

Baj egy *j*-vel irandó. *Jobb* rövid, nem hosszú (*jóbb*), mint Rájnás akarja; a *mi* is rövid, habár Baróti Szabó szerint hosszú: *mí*. A magyar szók nem tartják meg mindig a *tő* hosszú hangzóját. — A *bélleg*, *billeg*, *béllyeg*, *bélyeg*, *bilyog* szavak közül neki leginkább a *billeg* tetszik, mert hihető, hogy ez a *billeg*ek igéből származik.

Szóllani megmaradhat két *ll*-el a *beszélleni* analógiájára. Mert: *beszéd* — *beszédel*, *segédel*; *beszédl* — *segédl*, *beszéll*, *segéll*, mert a *d* a jóhangzás miatt *l*-re változik.

A komáromi *Mindenes Gyűjtemény* címét Földi tanácsára egyidőre *Gyűlytemény*-nek írja, mert a *gyűlytemény* a *gyűlők* igéből származik. Hasonlóképen ezt írja *kigyűlytsa*, mert ez a *gyúlik* igéből származik. Kazinczy ezt kifogásolja.

Földi jottista. *Haggya* vagy *hadgya* helyett ezt írta: *hagyja*, mert 1. «A mi nyelvünkben azon egy módot tartják a névszók (nomenek) és verbumok a névváltó (pronominaló) suffixumoknak felvételében és az azokon való változásban.» 2. «Az eredeti vagy törzsökös akár névszóknek, akár verbumoknak minden változtatásban, vagy hajtásban tisztán meg kell maradni, ezt a nyelv ékessége, tisztasága, könnyítése és a jó analógia kívánja.» 3. «A *d*, *l*, *n*, *t* betűknek összeérkezése a *j* betűvel hasonló hangot ad, mint a *gy*, *ly*, *ny*, *ty*, sőt ezeknek a *j* betűvel való összeérkezése ezeket megketőzteti: *hagyja* = *hagygya*, *tolja* = *tollya* stb.»

Az összetett szók mindig összeirandók.

Az aposztrofuszt Földi csak a kurtított alakokban teszi ki. Pl. Uram *kiáltásom'* halld meg. Meghagyja az artikulus után nem a *z* elhagyásának jeléül, «hanem a következő consonans kettőztetésének a jelére: *a' ka-tona pro akkatona.*»

A *mensis*-t eleinte *holnap*-nak tartotta (ebből: *holdnap*), a *cras*-t pedig *hónap*-nak (ebből: *ha nap*, *ha a nap*, *ha nap lesz*, *ha a nap feljő*). A komáromiak éppen megfordítva használták. Később Földi mindkettőt az æquivocumok közé sorolja és mindakettőt így írja: *holnap*, mert a *hó* is æquivocum: *nix*, *mensis*.

Az igeragozásban a Debreczeni Grammatika igen zavaros. Az a kevés, ami Földi leveleiben az igeragozásról fennmaradt, annyiban érdekes és nevezetes, hogy az ikes és iktelen igék között levő különbséget jól látja,

a mivel ezen korban kevés író és nyelvész dicsekedhetik. *Bőjthi Antal* pap ugyan már a különbséget 1790-ben érzi, munkáját is megírja az ikes igék érdekében, de az csak 1894-ben jelent meg Marosvásárhelyen.¹ *Verseghy* pedig megkezdte a harcot az ikes igék ellen és *Révai* is csak 1795-ben, a Debreczeni Grammatika megjelenési évében kezdi határozottan védeni az ikes igéket.² Kazinczy az ikes és iktelen igék megkülönböztetését elfogadja már azért is, hogy az irodalmi nyelv ebben is eltérjen a népnyelvtől.

Jelenik és nem *jelen*, mert ez rossz. Van egy egész ragozásunk, amelynek első személye *-k*, a második *-sz*, a harmadik *-ik*. Az első két személy «az activum verbumok, a harmadik a passiva forma szerint» ragoztatik és ezért Földi «felemás időszóknak» nevezte őket. Pl. *fénylek, fénylesz, fénylik; jelenek, jelensz, jelenik. Essék és nem essen. Esküszöm, esküszöl, esküszik és nem esküdök, esküdsz, esküd*, mert ez a nyelvnekrontása. *Látsz és nem látol, lássék és nem lásson; esem, esel, esik; essem, nem essek; múlik, nem múlt, mert ez csonka alak; múlsz, nem múltol.*

Mondjd nem helyes; a magyarban *kiható* és *ki nem ható* igék vannak: *írom, írok*. A *kiható* igéknél *d*: *írd* és nem *írdj*. Adj, szólj, hallj.

Földi inkább a *vagynak* alakot használja *vannak* helyett, a *vagyont* a *van* helyett. A Debreczeni Grammatika szerint mindegyik egyformán jó.

Kifogásolja, hogy az *inni* infinitivus helyett általánosan az *innya* alakot használják. A hiba onnét származott, hogy nyelvünkben az infinitivust személy-

¹ Nemes Magyar Nyelv Írásának és Szólásának Tudománya.

² Magyar Hírmondó 1795. III. 20.

ragozni is lehet, mint *látnom, látnod, látnia, látnunk, látnotok, látniok*. Az *innya* az *inna* alakból keletkezett és *inni* helyett is használták: *innya megyek; innya kell*, azaz *innom kell*.

Valahányszor a törzsszó mássalhangzón végződik, a praeteritumban és participiumban nem kettőzteti a *t-t*, pl. *zárt, alélt*.

Végül megemlíthető, hogy Földi a magyar nyelvnek a zsidóval való rokonaságát hirdette, mint eleinte Révai is, amiért ellentétbe került Rájnissal és Kalmárral, akik a zsidó rokonságot gúnyolták, és hogy a magyar írás és nyomtatás egyszerűsítése és egységesítése mellett küzdött. Ilyen kérdés volt az *ö, ü* nyomtatása, amelyet csak Ádám Mihály kezdett használni mai alakjában, megkülönböztetve hosszúságát és rövidségét. Ezt Földi is határozottan kívánja. Haragszik, hogy régieskedve írják a családneveket (*Eötvös, Péchy*), és habár az *ö* neve is *Feoldy* a nemeslevélben, mégsem írja úgy. Nem jelölendő meg az *ë* sem írásban, sem nyomtatásban. Kerüljük, ahol csak lehet, az aposztrofuszokat és a hosszú *f*-eket. A *zs-t* Rájnis vesszős *z*-vel akarta jelölni, de akkor az *sz-et* is vesszős *s*-sel kellene jelölni. Szeretné, ha valamely egyszerű betűvel lehetne őket megjelölni, mint a franciában: *ge, gi, je, ji*. A kettős *gy-t* úgy írni, mint Kazinczy akarta, t. i. felül félkörrel összehúzott *gy*-vel, nem helyesli. A *gy* helyett lehetne talán idővel behozni a *g'* jelet, az *ny* helyett az *nj-t*.

★

Íme ezek a Földi leveleiből kihámozható nyelvészeti részek. Azt hiszem, nem szükség sokáig bizonyítgatni, hogy Toldy és Váczy János állításai ezen levelezésről

nem állhatnak meg. Igaz, hogy van sok olyasmi a Debreczeni Grammatikában, a mi Földi leveleiben is megvan, de az a mi benne van, kevés kivétellel helyes. Mindössze csak a két *ly*-el írott *melly*, az *ötet* alaknak elismerése az *őt* mellett és a *vagyon* egyezik a Debreczeni Grammatikában és Földi leveleiben mint olyasmi, ami már nem használatos. A többi részekben, ha azok a Debreczeni Grammatikában is megvannak, helyes nézetek hirdet. Sok esetben azonban a Debreczeni Grammatikát meghaladja előrehaladottabb, újított és egyszersmind helyesebb felfogásával. Az etymologikus helyesírást sürgeti: *atty*a helyett *atyját* ír; az egyszerű *c*-nek felvételét és használatát kívánja; *azonban*-t, *különbent* *n*-nel írja; *-an*, *-en*, *-ban*, *-ben*-t szintén egy *n*-el írja; az összetett szavak összeírandók; érzi az ikes és iktelen igék közti különbséget. Mindezekkel nyelvünkben oly törvényeket állított fel, melyek ma is érvényben vannak. Földi, ha nem is tudományosan képzett, de nyelvünkkel alaposan és lelkiismeretesen foglalkozó nyelvész volt, a ki e tudománnyal nagy elfoglaltsága miatt csak mellékesen foglalkozhatott. De azért bátran mondhatjuk, hogy íróink között a kilenczvenes években ő a legképzettebb nyelvész, nem véve ki magát Kazinczyt sem, a ki éppen nem volt tudományos nyelvész. Előrehaladottabb felfogást hirdet, mint a debreczeniek, mint az ő grammatikájuk; neve mégis belekerült az orthológusok és a neológusok harcába, a melyben Földit azonosították a Debreczeni Grammatikával, annak minden hibájáért őt tették felelőssé, bizonyára azért, mert az ő nyelvtanát találták a debreczeni bírák a legjobbnak és az orthológus debreczeniek képviselőjeként tekintették. Sőt Váczy János még tovább megy, mert úgy tünteti fel Földit, mint a *Mondolat* egyenes előkészítő-

jét.¹ Bá tranmondhatjuk, hogy ami a Debreczeni Grammatikában jó, az Földi nyelvtanából került oda. Hogy sok helyes Földi-elv oda nem került, annak nem ő az oka, hanem a debreczeni bírák és azoknak elfogultsága.

Földi a magyar nyelvtudományi mozgalom kezdetén áll, amikor *Pereszlényni*, *Pápai Páriz* és *Tsélsi* után indultak, nem véve tekintetbe Baróti Szabó és Rájnispózódiai elveit. Midőn Görög és Kerekes kihirdetik a nyelvtanpályázatot, akkor még nyelvészeti irodalmunk, az utána következő egy-két évtizedhez hasonlítva, nagyon szegény és Földinek meg a többi pályázóknak nehéz dolguk volt. Földi ismeri régi nyelvészeti irodalmunkat és régi íróinkat is, és habár ezen az alapon írja meg nyelvtanát, mégis van benne sok új dolog is. Tehát, ha Földit mint nyelvészt akarjuk megítélni, az 1790-ik évnél tovább nem szabad mennünk és csak a kilenczvenes évek nyelvészetét szabad tekintetbe vennünk, mert Földi ezentúl nyelvészettel nem foglalkozik. Így tett Révai, a ki Földi nyelvészeti munkásságának elismeréséül 1791-ben a megalakítandó akadémia tagjai között ajánlja, a ki szerint Földi «augendæ et perpoliendæ linguæ patriæ iam dudum satis clarus.»

Azokon a következtetlenségeken, amelyeket leveleiben és verseiben, különösen orthographiai szempontból találunk, nem szabad megütköznünk. Sőt a levelei orthographiájában való ingadozás azt bizonyítja, hogy ő lelkiismeretesen foglalkozott minden kérdéssel, és hogy mindig tovább és tovább kutatott, amíg végre a helyesebben megállapodott. A megjelent verseiben található következtetlenségek nem vehetők tekintetbe, mivel a

¹ Irod. tört. Köz. I. 265. l. A Mondolat keletkezéséről.

kéziratok írásán a szerkesztők, a nyomtatott íveken pedig a korrektorok tetszésük szerint változtattak.

Földi nyelvtanának megírása után többé nem foglalkozik nyelvészettel, hanem csakis természettudománnyal. Egy-két nyelvészeti kérdést fejteget ugyan Kazinczyhoz intézett leveleiben, 1793-ig, amikor Kazinczy Kufsteinba kerül, de ezek olyan kérdések, amelyeket nyelvtanában már tárgyalt; 1793-ban jelenik meg Verseghynek *Proludiuma*. Kazinczy sietve küldi el Földinek; kíváncsi az ő ítéletére, mert hiszen a *Proludium*-ban új és Földi nézeteivel ellentétes elvek vannak, mint a fonétikus írás, az *y* és az *ikes* ragozás kérdése. Földinek persze ezek az elvek nem tetszenek, habár Verseghy munkáját kétszer is figyelmesen átolvasta. «Verseghy előttem egyszóval hiába való *Versengi* — írja Kazinczynak ¹ — amely haszontalan hitvány versengésbe beleereszkedni nem is kívánok, nem is engedné azt a tökéletes előadásnak hosszúsága. Éppen úgy van az ilyenekben az igazság, a jó, mint a zavaros mustban a kellemes, tiszta bor. Őt is csak a több ilyen seprejű mostani litterátorokhoz tudom tehát és sóhajtozom és felette igen sajnálkozom mostani litterátorai alatt nyögő boldogtalan haza nyelvünkön, amely most spiritusos ær fixussal teljes litterátorainak pennái alatt éppen úgy van, mint a leghánykodóbb forrásban levő zavaros új must, amely fenéig zavarodva lévén, tajtékos, sűrű seprőit nagy pezsgéssel és nagy levegőeggel tûrja ki az aknáján. Boldog lesz szegény nyelvünk valaha, ha mostani zavarodott mustja még megüledett higgadásra juthat; és boldog lesz a maradék, amely ennek átlátható, finom ízű borát, ha ez addig

¹ 1793. aug. 12-én.

fenekét ki nem üti, valaha gyönyörködve ihatja! Az ily zavaros mustba akármit tölténél, mindaz hasonló zavarra lesz, nagyobb háborgatást okoz és tajtékos kifutását sietteti!»

Ez volt utolsó beleszólása a nyelvészetbe. Mint nyelvész nyilvánosan sohasem szerepelhetett. Nyelvtanának kézírata sokáig közkézen forgott; valahogyan Péli Nagy Gábor tulajdonába került, a ki azt többször kölcsönözte Kazinczynak. Barátja és buzdítója, Kazinczy Kufsteinba kerül, levelezésük megszakadt és így félbenmaradt a nyelvészeti ügyek levélbeli megvitatása is. Pedig a nyelvészeti irodalom csak ekkor kezd igazán fejlődni: egymásután lépnek fel Verseghy, Bőjthi Antal, Gyarmathy Sámuel, Révai és mások, de Földinek hozzájuk már nincsen szava. Régi ideáljához, a természettudományhoz pártol, családi bajai és más csalódása ellen ott keres vigasztalást. Verseghy és Révai nagy nyelvészeti harcát pedig már meg sem éri.

V.

FÖLDI MINT TERMÉSZETTUDÓS.

A debreczeni kollégiumban éppenséggel nem fordítottak nagy gondot a természettudományra. Földi azonban kora ifjúságától kezdve foglalkozott ezzel a tudománnyal. Felkutatta a régi, legnagyobbbrészt latin nyelven írott természettudományi munkákat, olvasgatta őket és kiírta belőlük a jó magyar növény-, állat- és ásványneveket. Pesten még több alkalma nyílt erre. A Mindenes Gyűjteményben gazdaságról szóló cikkek jelentek meg, különösen a méhtenyésztésről. Ebben a folyóiratban ajánlja Földi Rájnisknak már említett magyar hónap-elvevezéseit és ugyancsak itt ismertet két régi magyar természettudományi munkát. Az egyik *Mizald Antal*, monluciai orvosdoktornak a kertekkel való bánásról, ahhoz tartozókról és annak titkairól írott könyve, melyet *Nadányi János* fordított magyarra. (Kolozsvár, 1669.) A másiknak címe *Gyümölcsös kert*. Szerzője *Lippai János*.¹ (1667.) A tartalmi ismertetés után összehasonlítja a két munkát. «Belső különbsége e két könyvnek az: hogy noha számtalan sok dologban egy nyomon járnak és ugyanazon használó szereket javasolják: a Mizald Antalé mindazonáltal azon időnek

¹ Mindenes Gyűjtemény 1789. III. levél. Mindkét művet ismerteti Bod Péter a Magyar Athenásban a 162. és 182. lapokon.

és a szerzőnek természete szerint sokkal merészebb és babonásabb; a Lippai Jánosé sokkal a természethez intéztettebb.»¹

Első önálló, könyvalakban megjelent természettudományi munkája: *Rövid Kritika és Rajzolat a Magyar Fűvésztudományról. Irta Földi János orvos D. és a Ts. Ns. Hajdú Városok Kerületének rendes orvosa.* Megjelent Bécsben, 1793-ban. Kiadták és a költségeket viselték a Magyar Hirmondó írói. Az anyagot már régebben gyűjtötte hozzá és 1792-ben már erősen dolgozik annak elrendezésén. 1793. augusztusa előtt küldi fel Bécsbe kinyomatás végett, ahol még ugyanazon évben megjelenik. Ennek a hatvan oldalra terjedő könyvecskének célja a magyar növényneveket, melyek épp oly rendezetlenek, mint a latin növénynevek voltak Linné előtt, rendbeszedni és osztályozni. Ami kevés növényneveink «nagyrészüik botrányoztatók, babonások, gyermekiek, utálatosak, illetlenek, alkalmatlanok és többnyire bizonytalanok.» Sok növénynek számtalan neve van, viszont némely név számtalan más növény neve.

«Mit kell tehát cselekedni? Akármint zúgjanak az alacsony lelkek, azt, amit cselekedett Linné a latin fűvésztudománnyal. Kritikát kell írni, mely minden tudománynak tökéletességre vitele. Kritikát, mely törvényeket és regulákat adjon a növényeknek elnevezésekben, mely kimutassa a rossz neveknek hibáit és azokat megjobbítsa. Kritikát, mely tanítsa megrostálni a búzát az aljtól és üszögtől, meggyomlálni a jó veteményt az alávaló gatzól, dudvától és haszontalan burjántól. Így

¹ Czikkének végén kipótolja Szombati János jegyzékét (Minden Gyűjtemény) az 1750-ig írott időmértékes versekről, három adattal.

megtisztítva hibáitól és aljasságától füneveinket: szebb és jobb állapotba kell helyezni fűvésztudományunkat, terjedést és maradandóságot kell szerezni alkalmasabb neveinknek. — Magyarok! Hazafiak! Fűvészek! Barátaim! Jobb ezt még most elkezdenünk, mint ha tovább-tovább terjed a rendetlenség és öregbedik a zavarodás. A haszon, a tudománynak valósága, a gyönyörűség és nemzeti nyelvünknek dicsősége kívánja ezt.» «Ki kell venni a köznép szájából a rossz neveket.»

Ezután következnek a «regulák» a nemi nevekről Linné szerint. Ki kell gyomlálnunk füneveink közül azokat, melyek botrányoztatással isten nevééről vannak elnevezve, mint: isten haragja, kegyelme, kulcsa, lova, farka, kenyeré, stb. Hasonlóképen a babonás neveket és azokat, amelyeket jó és gonosz lelkekről, vagy szentekről, szent dolgokról neveztek el. (Szent Péter kulcsa, misegyertya.) Amely növények nemre nézve egymástól különböznek, különböző nemi névvel neveztessenek. Ha más nemzetnél nincs is így, ne kövessük őket a rosszban. — A növények nemi nevei az állatok és kővek neveivel ne egyezzenek. — A nemi neveknek, amennyire lehet, rövideket kell választani, hat szótagon túl ne terjedjen és egységes legyen. — Kivetni valók a nemi nevek közül azok, melyek szinektől vétettek. — Minden milyenséget jelentő vezetékszókból álló nevek rosszabbak más neveknél. — Nem kedveli Linné az olyan nemi neveket se, melyeket a növények hasznukról, vagy erejükről kaptak. — Végül rosszak a gyermeki, csúf alacsonyyságot mutató, becstelen nevek.

Ezek Linné főszabályai, melyek a kritikának első részét alkotják. A második részben Földi a «tulajdon nevünkbeli különös regulákat» adja. A munkának ez a becsesebb része.

Földi a magyar növényneveket három csoportra osztja: 1. Vannak régi törzsökös tulajdon növényneveink (nomina simplicia), olyanok, melyek dolog kifejezésére nem alkalmazhatók. (Árpa, dohány.) 2. Görög és deák példára maguknak a növényeknek külső és belső tulajdonságától, vagy különb-külön természeti dolgoknak hasonlatosságától vett összetett növénynevek. (Kakukfű, utifű.) 3. Bevett idegen nevek. (Ánis, citrom.)

Legszebbek ez egyes tulajdonnevek, melyek összeszedendők. Ezekből kell kiválogatni a nemi neveket; ha több van, a legalkalmasabb választandó nemi névnek; ha összetett, vagy esetleg fordított, de alkalmas, megtartható nemi névnek; az egyes tulajdonnevekhez legközelebb járulók a kisebbitést jelentő szók.

Ha nincs egyszerű tulajdonnév, összetett veendő. Ezeket alkothatjuk a görög és latin nevek lefordításával, vagy analogia útján. Jó, ha minden alattalévő fajra illik. Legjobb azok, melyek a növények természeti karakterét, vagy ismertető bélyegét fejezik ki. Jók a növényi részeknek valamihez való hasonlítása. Ha más dolgokról nevezzük el, hozzáteendő: fű, fa, de ha félreértés nincs, elhagyható.

A bevett idegen nevek használatánál nagyon kell vigyázni. Mindig a magyar nyelv szabályait kell szem előtt tartani. Az egyes nagy fűvészekről elnevezett növénynevek maradjanak meg. A bolygó vagy bitang neveket egy bizonyos nemhez kell kötni, az ugyanazt jelentő neveket pedig fel kell osztani a maguk kerekében.

A fajnevekre vannak régi jó magyar neveink a közép száján, ezeket át kell venni és megbírálni. A köznéptől bátran tanulhat a tudós, mert viszont az is tanul tőle. Ezáltal nem alacsonyodik le se a tudós, se a

tudomány. Felszólítja végül a tudósokat, hogy a köznépi száján élő jó magyar neveket gyűjtsék össze; ő maga már tíz év óta gyűjt; hasonlóképpen átnézett tizenöt régi magyar munkát és ezekből kiszedte a jó neveket. Ezeket és a gyűjtött köznépi neveket kritikája végén a-b-c rendben közreadja, számszerint kétszáznyolczvan-hármat.

«Czélom az, hogy így összeszedvén és elrendezvén a nyelvünkben található minden jó egyes neveket régi és újabb íróink után kidolgozván, a még nevetleneket pedig e szoros kritika szerint elnevezvén: kiadjak nemzeti nyelvünkön elsőbben ugyan egy *bevezetést a magyar fűvésztudományba*, melyben a természeti históriának az a része, amely *növények országának* neveztetik, egészen benne legyen, azonkívül jobbára mindazok, valamelyeket szükség tudni a fűvésztudományra. Azután pedig, ha nemzetemnek erre kívánságát tapasztalandom: a *Linné* egész *Systema Vegetabiliumát* magyarul kiadhassam.» Tervét azonban végre nem hajthatta, valószínűleg nagy elfoglaltsága miatt, melyről sokszor panaszkodik; szűkös anyagi helyzete miatt pedig az anyaggyűjtésben volt akadályozva. Csak állattana jelenhetett meg. A növénytanból dolgozott ki egyes részeket, de be nem fejezhette.¹ Növénytani jegyzeteit kiegészítve ki akarta adni az Orvosi és Gazdasági Tudósítások, de ez csak terv maradt.²

A növénytant az ő elvei szerint sógorai: Fazekas Mihály és Diószegi Sámuel írták meg.³ De nem teljes

¹ Fazekas—Diószegi: Fűvészkönyv, Bevezetés és Orvosi és Gazdasági Tudósítások 1803. 3. sz.

² A kéziratban maradt jegyzetekről nem sikerült semmit sem megtudnom.

³ Magyar Fűvész Könyv, mely a két magyar hazában talál-

növénytant adtak, mert Fazekas és Diószegi nem tartották szükségesnek belevenni azon plántákat, melyek földünkön soha sem teremnek. Ők csak Magyarország növényeit dolgozták fel, «hogy hazánk fainak utat mutassunk.»¹ A növények elnevezésében éppen úgy járnak el, amint azt Földi a kritikájában megjelöli. A «bábalelte» fűnevek között, melyek a köznép száján élnek, sok a botrányoztató, babonás, helytelen, csúf, sőt olyan gyalázatos is, hogy becsületes ember szájába venni is átalja. Derék munkát végeztek részint ezen nevek megrostálásával, részint pedig új, megfelelő növénynevek alkotásával. Ez az első magyar rendszeres és tudományos növénytán.

Földi kritikája a fűvésztudományról figyelmet érdemel. Első úttörő munka a növénytán terén. Arra törekszik, hogy a növénynevek összeszedésével, elrendezésével és megbíráásával Linné mintájára teljes magyar növényrendszert adjon, alapul egy kidolgozandó magyar növénytannak. Ezt meg is tették Fazekas és Diószegi. A köznép száján élő jó magyaros növénynevek gyűjtésével magára vonja ugyan sokak neheztelését, ezért vádolják őt azzal, hogy a nyelvújításnak ellensége, hogy a nép nyelvét bálványként tiszteli. Pedig nem úgy van; ő vett ugyan át a köznép nyelvéből neveket, de azokat keményen megbírálja és megrostálja, csak azt veszi át, a mi kifogástalan. És azután nem alkot-e ő is új növényneveket helyes analogia alapján? És nem hirdeti-e, hogy lehet, sőt kell jó magyar neveket alkotni az analogia felhasználásával? Ezt is megtették Fazekas és Diószegi, még nagyobb

ható növényeknek megismerésére vezet, a Linné alkotmánya szerint. Debrecen, 1807.

¹ Magyar Fűvész Könyv, Bevezetés.

mértékben. A természettudomány csak nyert volna azzal, ha a nyelvújítás korából származó és még csak egy pár évtizeddel is halomszámra gyártott nevek és műszavak helyett átvette volna Földi elveit, tovább kutatót volna, amint ma már megteszi: természettudományunkban ma már mindinkább ritkulnak az erőltetett alkotású műszók. Mennyivel előbbre volnánk, ha mindjárt ilyen természetes alapra helyezkedtünk volna! — Földi már 1790-ben is írt «a fűvésztudományról hosszú oktató levelet egy fűvésztársának, amelyben annak minden fundamentoma le van téve.»¹ Szeretné, ha ez az Orpheusban is megjelennék. De a levél nem jelent meg és nyomára jutnom sem sikerült.

A fűvésztudományról szóló kritikájáért a jénai természettudományi társulat tiszteletbeli tagjává választotta 1794-ben.²

Földi természettudományi munkálkodásának legbecsebb eredménye állattana. Az ő fellépése fontos volt a természettudományra, mert Földi előtt az állattan nagyon szegényes, hézagos és legtöbbnyire latin nyelvű volt. Legelső nyomát Apácai *Encyclopediájában* találjuk meg. Apácaitól kezdve egészen 1774-ig, amikor az első magyar természettudományi tanszéket elfoglalja Piller Mátyás a nagyszombati egyetemen, találkozunk ugyan egynéhány latin nyelvű természettudományi munkával, de ezek legtöbbnyire általánosak, és ha állattannal foglalkoznak is, azt nem tudományosan tárgyalják, hanem csak helyi érdekű szempontból. Gróf Marsili Alajos,

¹ Kazinczyhoz 1790. jún. 23-án.

² 1888-ban a Gyakorlati Mezőgazda kivonatban közölte Földi kritikáját a fűvésztudományról, 221—222. l. (Székelyhidi Viktor: Két híres fűvészeti munka ismertetése a múlt századból.)

Bél Mátyás, Vinterl Jakab munkáiban találunk állattani részeket. Nagyobb lendületet nyert az állattan akkor, mikor az egyetemen mint rendes tantárgyat tanítják. Első rendes tanára Piller Mátyás volt, az ő utóda pedig az érdemekben nem kisebb *Mitterpacher Lajos*. A nagyobb munkákon kívül egyes értekezések jelentek meg úgy a külföldi, mint a hazai folyóiratokban.

Az első, rendszeres magyar nyelvű állattant Földi írta: ő a magyar állattan atyja. Állattana 1801-ben jelent meg. Teljes címlapja: *Természeti História a Linné Systemája szerint. Első tomo. Az állatok országa. Írta Földi János. Az orvosi tudománynak Doktora, a Ns. Szabad Hajdú Városok Kerületének rendes Orvosa és a jenai Physica és Minerális Társaságoknak Tagja. Pozsonyban, Weber Simon Péter költéségével és betűivel 1801.* Állattanához már orvosnövendék korában gyűjtötte az anyagot, részint a külföldön megjelent természettudományi munkákból (Linné, Blumenbach, Gmelin, Müller, Batsch stb.), részint pedig saját tapasztalatai alapján. Ugyanazon alapelveket követi a rendszert illetőleg, melyeket a Kritikájában kifejtett. Munkája már 1799-ben készen volt, kiadót azonban ilyen nagyterjedelmű munkára bajos volt találni. Eredetileg Péteri Takáts József¹ akarta kiadni a *Magyar Minervában*, Földi apósa, Veszprémi István ajánlatára. Ezt a vállalatot gróf Festetich György évi ezer forint segélylyel támogatta. Az első kötet Ányos Pálverseit tartalmazta.² A negyedik kötet lett volna Földi állattana.

¹ Péteri Takáts József (szül. 1767.) győri főjegyző, versíró, irodalompártoló, lelkes és önzetlen agitátor volt. Nagy könyvtára, gazdag levelezése és számos kézirata volt, de elpusztult saját kézírataival együtt.

² Takáts Sándor: Péteri Takáts József, Budapest, 1890, 105—

Időközben megvonta gróf Festetich az ezer forint segélyt, de P. Takáts József nem csüggedt. Ki akarja adni nemcsak Földi állattanát, hanem az egész *Természeti Historiát*, különböző betűkkel nyomtatva, amint Földi kívánja. Sőt annyira ment buzgóságában és áldozatkészségében, hogy ezeket írja Földinek: «A munkának tökéletességéért még a főbb osztályok bélyegeit és mind-egyikből egy-egy állatot rézre metszetnénk. Hogyha tehát tetszik az úrnak ezen ajánlatunk, ne terheltessek róla tudósítani, hozzáadván azt is, hány exemplárt kívánna magának a munkából.» De pénz híján a tervből nem lett semmi, a Magyar Minerva elakadt. Maga Földi is írt a Természeti História kiadásának érdekében gróf Festetichnek Hadházzról 1799. jan. 15-én. E levélnek idevonatkozó részét, mivel Földinek saját munkájáról való véleményét is magában foglalja és munkájának céljáról, berendezéséről felvilágosít, egész terjedelmében közlöm.¹

«Nagyérdemű úr!

A med. doktor Veszprémi István ipamuramnak folytatott levelezéseiben az úrnak, már volt szerencsém két ízben is oly jelentést és emlékezetet látni, hogy elkezdett magyar Természeti Historiámnak kinyomatatására a méltóságos gróf úr kegyelmes hajlandósággal és ígérettel lenni láttatik. Ezen becses hajlandóság már előre is szíves és háládatos megköszönésre ösztönöz engemet. De ha már ezen kegyes ajánlás tökéletesítésbe

106. lapjain kimutatja, hogy Bayer nézete, aki a Magyar Minervát egészen Bacsányinak tulajdonította, téves. Igaz, hogy az első kötetet, Ányos Pál verseit Bacsányi adta ki, de P. Takáts József megbízásából. Ezért száz forint jutalmat kapott Bacsányi.

¹ Zalai Közlöny 1882. 13—15. sz.

is fog vétetődni: szükségesnek ítélem magam részéről is oly tudósítást adni, hogy az a munka miben van, céлом és igyekezetem mi benne és a leendő nyomtatás mineműségében is alázatos óhajtásom mi volna. Ez az oka, hogy ismeretlenül is az úrnak ezen csekély levelemmel immár magam neve alatt alkalmatlankodni bátorodom. Tehát mindenről minél rövidebben.

Az én feltett céлом és igyekezetem az, hogy a természet három országáról három egyenlő portatíl tomust írjak, amelyek közül első az állatok országa, amely már egészen készen is van. Céлом volt azt szisztématique írni, seregekre, rendekre, nemekre, fajokra és hasonfajokra vagy különbségekre. Ebben először a magyar, azután a latin és német neveket minden individuumban feltenni, azután a szisztématikus karaktereket röviden. Azután hazáját és azután miről nevezetes, természetéről, tulajdonságáról és technológiai használatáról stb., hogy így még valami nevezetes és szép, röviden mind előadódjék. Céлом volt kivált a hazánkbeli állatokat, amennyire lehet, mind előadni és minden magyar nevet ismeretesebbekké tenni és folyamatba hozni. Egyszóval, hogy ne vádoljanak bennünket mindenkor azzal, hogy mi magyarok, mint az árva gyermekek, mindenkor csak az ócskát viseljük, azaz újat nem dolgozunk, hanem fél és egész századok után dolgozunk és fordítunk mások után, én megmutattam, hogy a magyarnak ezen becses tudományban is lehet menni más nemzetekkel paralell; arra embere is van, nyelve is alkalmatos.

Eszerint az egész természet szisztémáját ugyanazon nagy bőségében, mint azt most legújabbán Linné szerint Gmelin kiadá, le nem írtam, mert az igen sok volna és talán még a magyarok előtt beestelen is, de írtam

annyit, amennyi az olvasóval a természetet megismertette, azt a szisztémához édesítse és azt nemcsak megkedveltesse, hanem egyenes értelmi kulcsot adjon. Evégre teljesebb lesz munkám, mint a Blumenbach göttingai professzor Handbuch der Naturgeschichtéje, még a harmadik kiadása is; teljesebb, mint a Batsch jénai professzor úré, teljesebb, mint Leske lipsiai kiadása, melyek ma Németországban a legvirágzóbbak.

Mondhatom, hogy mindezeknek szépe, java és még Müllernek, Funkénak, Gmelinnek stb. is koncentrálna van. Ezeken kívül vagy tizenöt esztendeig önönmagam determinálási, tapasztalási és némely új és még senkitől sem illetett új felfedezései. Nagy kívánsággal és sürgetéssel is várják ezen munkát Debreczenben, Pápán, Patakon stb. és bizonyos dátumim vannak felőle, hogy mindezen helyeken (talán, ha megismerik, még a katolikus gimnáziumokban is) közönséges iskolai könyvvé fog lenni egyszerre, csak már munkához képest illendő tisztességes és szerencsés kinyomattatása is minél előbb lehetne. És ez az, amiben sok költségemnek, könyvbeszerezéseimnek és sok esztendei fáradozásaimnak haszna után volna mostani második intézetem és figyelmezősem.»

Azután a mű kinyomtatására vonatkozólag kéri gróf Festetich Györgyöt, hogy a könyvnek a formája és betűi olyanok legyenek, mint a Debreczeni Grammatikáé, melynek nyomdai kiállítása Földinek nagyon tetszik. A magyar Minerva első kötete csupa egyforma betűvel van nyomtatva, a mi egy természetrajznál lehetetlen; ott többféle betű szükséges. A nyomtatáshoz mintául szolgálhatna Blumenbach Handbuchja. Alberti bécsi könyvnyomtató betűi teljesen megfelelnek. Ő nyomtatta a Debreczeni Grammatikát is. Végül kívánsága még,

hogy ortográfiáját megtartsák, mert nem szeretné, hogy Bacsányi vagy akárki más «benne oly szabadon rendelkezne, pizskálna, forgatna, toldozna, foldozna, mint a Magyar Minervában.»

Állattanának jellegjét Dávid zsoltáraiból és Linné egy mondatából veszi,¹ mely élénk világot vet vallásos felfogására, egyszersmind arra is, hogy ő milyen szemmel vizsgálja a természetet. Az embernek ismerni kell a természetet, mert az az isten dicsőítése. Ugyanezen vallásos felfogásra vezethető vissza, hogy éppen úgy, mint a növényekről írt Kritikájában, állattanának bevezetésében is kárhoztatja az istenről, szentekről, szent dolgokról elnevezett babonás, botránkoztató neveket. Ezek helyett gyűjti szorgalmasan a nép ajkán élő jó, magyar, találó neveket, felkutatja a régi állattani irodalmat, kiválasztja ezekből is azokat a neveket, melyek jók, a kiselejtezni valók helyett pedig maga csinál szigorú kritika és analogia alapján újakat, vagy lefordít idegen nyelvekből neveket. Széleskörű levelezést folytat a népies nevek érdekében, a mi meglehetősen nagy munka, tekintve az akkori postaközlekedést. Azokat a neveket, melyeket állattanában közöl, különösen azokat, a melyeket ő csinált, nem tekinti véglegeseknek; kéri a természet igaz barátait, gyűjtsék a jó neveket, közöljék vele; ha jók és megfelelők, vagy ha jobbak az övéinél, szívesen felcseréli őket. Az állattanában közölt nevek tizenöt évi munkának az eredménye.

¹ Óh Jehova! Mely kiterjedők a te munkáid!
Mely bőlesen teremtetted mindazokat!
Mely teljes a föld a te vagyoniddal!

Dávid Solt. (IV. v. 24.)

A természet czélja istennek dicsőítése. — A természet munkáiból — egyedül az ember által. — Mennyivel inkább szükség tehát, ember, ismerned a természetet. Linné.

Munkájának megírására természetszereteten kívül ösztönzi az a nagy fellendülés, mely azon időben külföldön a természettudományok terén mutatkozott. Ez a fellendülés 1750 körül kezdődik. Egymásután lépnek fel a mai napig is híres és alapvető természettudósok: *Linné, Blumenbach, Gmelin, Leske, Müller, Batsch, Funke* stb. Nálunk azonban a természettudomány igen elhanyagolt állapotban van. Tankönyv, ha van is, latin nyelvű és idegen, ha pedig hazai, hiányos. Az iskolákban, a hol csak a vallási és philologiai nevelésre fordítottak gondot, a természettudomány mostohagyermek volt; csak a királyi iskolákban tanítják, természetesen latinul, a felekezeti iskolákban még úgy se. Ez a körülmény is nagyban elősegítette Földi állattanának megírását. Gondolkozóba esik, mért nincs magyar nyelvű természettudományunk? «Nyelvünk nem alkalmas-e erre, vagy mi magunk nem vagyunk alkalmasak? Mind a kettő méltatlanság; de mind a kettő szerencsénkre megcáfolható gyanúság!» «Nemzetem, tanítsd és tanítsd valahára avagy csak ezt az egyetlenegy tudományt nemzeti nyelven!» A sok idegen szó és elnevezés által «előbb a korcsosodás, végre a nemzeti névnek egész elenyészése» következik be. «Ami ifjaink, akik idegen nyelven hallgatják a természeti históriát, maszkarás bálba járnak, amely csak éjszaka és gyertya világnál tart; kimulatják, kifárasztják benne magukat, és midőn hazajönnek és megvirrad, nem tudják, kivel tánczoltak, azaz miről hallottak oly szépeket.» Az idegen nyelvű tanítás ifjaink számára csak *camera obscura*. Manapság csak az tanulhat természettudományt, a ki idegen nyelven tud. Ez pedig nagyon káros a kereskedelemre; mert nem ismerik az állatok és növények hasznát, kárát, látókörük szűk marad.

Mennyi állat és növény marad ezért kihasználatlanul. Ezért majd később, teljes természetrajzának megjelenése után, közre akar bocsájtani egy *Technológiát*, amely az állatok, növények és ásványok hasznáról és káráról szólna. Ebben a mindenesetre értékes és érdekes munkában korai halála megakadályozta.

Földi mintaképe Linné volt. Elsősorban az ő rendszerét követte. Teljes szisztémát ugyan nem adott, mert azt ő egyszerre soknak is ítélte; a nemek közül leírta majd mind, a fajokból pedig csak a közönségesebbeket, annyit, «amennyi az olvasót a természettel megismertesse.» Ezért minden «sereg» elején az alája tartozó állatoknak származását, tulajdonságait, hasznát, kárát összefoglalva tárgyalja. Minden «rendhez,» «nemhez» és «fajhoz» a magyar néven kívül odaillesztette a latin és német nevet is, «hogy a további tökéletesítésre való út nemcsak el ne zárattassék, hanem könnyebbíttessék.» A könnyebb megértés és eligazodás céljából különböző betűkkel nyomatta a nemeket, rendeket és fajokat. Azon fajok lakóhelyét, melyek közönségesek és hazánkban megtalálhatók, nem említi, csak a tengeri, vagy ritka állatokét. Nem akarja azonban, hogy a rövidség kedvéért munkája merő «skeleton,» vagy csupa nevekből álló «csontállat» legyen; ezért az egyes fajokhoz annak történetét, vagy más hasznos tudnivalókat csatol, úgy, hogy az egyes fajoknak minden tudásra méltó, nevezetesebb sajátságai össze vannak foglalva. «Ezek pedig így együtt sehol sem találtatván, a munka nem csupa fordítás, ámbár az előadásban leginkább Blumenbach göttingai professzor tudós kézikönyvecskéjét (*Handbuch der Naturgeschichte*, Göttingen 1782, 91, 27.), a bővítésekben Gmelin úr által közelebb kiadott Linné szisztémáját követtem; de mindezeket Batsch, Leske, Müller,

Funke, Räff és mások újabb előadásaikkal is világosítottam és gazdagítottam, sőt a magam tizenöt esztendei vizsgálásából és önön tapasztalásaimból is imitt-amott sok hozzáadásokkal bővítettem.)

A mű négyszázhuszonnyolcz oldal a bevezetés és névmutató nélkül és kilencz részből áll. Az első rész szól a természeti dolgokról közönségesen, azoknak három osztályra való oszlásáról; a második az organizált testekről közönségesen; a harmadik az állatokról közönségesen; a negyedik az emlős állatokról; az ötödik a madarokról; a hatodik a kétéletűekről; a hetedik a halakról; a nyolczadik a bogarakról; végül a kilenczedik a férgekéről szól. A munka végén az állati tulajdonnevek lajstroma áll, háromféle nyelven: magyarul, németül, latinul. Összesen nyolczázötvenhét nevet sorol fel a lajstromban, amely nevek között legtöbb a népies név, azután következnek a fordított és az általa alkotott nevek.

A magyar állattan történetének megírója, Hanák János, Földi állattanáról ezeket mondja: «Elég bő, a rendszeres nemi és faji neveket nyelvünkben megalapította. Magyar írálya tiszta, világos, előadása szabatos, műszavai jók, elnevezései nagyrészt helyesek és könyve az állatországra nézve minden avultsága és hiánya mellett még jelenleg is használható.»

Földi állattanát a tudományos és szakkörök méltó elismeréssel fogadták. Legelső kritikusa és ismertetője¹ dicsérettel szól róla, mint aki új magyar állatfajokat fedezett fel. (*Sorex hungaricus* = gőző.) Reméli egyszersmind, hogy Földi teljes magyar faunát fog összeállítani.

¹ Annalen der Oesterreichischen Litteratur, 1802. 1. sz. Intelligenzblatt.

Úgy látszik, a kritikus vagy nem tudta vagy elfelejtette, hogy Földi, mikor ezen ismertetés megjelent, már meghalt. Második, szintén névtelen, de legbővebb ismertetője¹ édes örömmel ismerteti Földinek már eddig is ismeretes munkáját, melyet kötelességének tart érdeme szerint ajánlani. Ismerteti a munkát, a mely ellen azonban kifogása van a halak, bogarak és férgek tárgyalásánál. Mert a halhólyagban levő levegő meghatározásánál nem használja fel a tudományos kémia újabb eredményeit. Nem ért vele egyet abban sem, hogy a bogaraknak kétféle szemük van, a távol és közellátásra. Végül kifogásolja, hogy a férgek némely tulajdonságát megtagadja, miáltal a róluk rajzolt kép homályos lesz. A munka többi részét kifogástalannak tartja és sajnálja, hogy teljes természeti históriát nem adhatott. Fennmaradt növénytani jegyzeteit kiegészítve ki akarja adni bírálója az Orvosi és Gazdasági Tudósításokban, de ez csak terv maradt. Végül halálát fájlalván, egy epigrammát készít sírhalmára.² Schedius Lajos, az esztétikának tanára a pesti egyetemen és a göttingai tudós társaság tagja, ezt írja Földi állattanáról:³ «Tulajdonképpen dr. Földi munkája alaposágára és szisztématikus rendjére nézve és az által, hogy céljához mértén teljesen elég (hinreichende) teljességet mutat, világossága és értelmessége folytán annyi előnye van, hogy legnagyobb joggal magasabb iskoláinknak, mint legjobb tankönyv ajánlható hazáinkban.»

A Nemzeti Múzeum kéziratárában Quart. Hung. 121. jelzés alatt van egy Jankovich Miklós gyűjteményéből

¹ Orvosi és Gazdasági Tudósítások, 1803. 3. sz.

² Itt sorvadt csontjai, ki csak hogy használjon,

Élt, Földinek. — Neve örökre fent álljon.

³ Zeitschrift von und für Ungern, Pest, 1804. VI. 115. 1.

odakerült kéziratot természettudományi munka: *Természet Tudománya* és szerzőjéül Földi János van feltüntetve. A kézirat azonban nem származhatik Földitől, mert egyrészt nem az ő kezeirása, másrészt a bolygók-ról szólva a *Cerest* is említi. A Ceres bolygót pedig *Piazzi József* olasz csillagász 1801. január 9-én fedezte fel, Földi halála évében.

Végezetül álljanak itt Lugossy József sorai, amelyekben összehasonlítja Földit Linnével.¹ «Linné a tudományt általánosságban művelte, egy közös nyelven, a tudós nyelv rangjában büszke latinon; ő a nemzeti-ségek igényein kívül vette álláspontját; ő a termény-rajz újjáteremtésében minden nemzet közös háláját érdemli, de külön egy nemzetét sem, nem magáét a svéd nemzetét sem, melynek dicső fia vala. Ahol az ő érdeme megszűnik, ott kezdődik a Földié. Földi a tudomány művelésében nemzetiséghez kötötte törekvéseit, a terményrajzot hazája nyelvén szólaltatta, és midőn azon hódításokat, amelyeket az őt korban is megelőzőtt Linné a tudományban tett, egyszerűen átölelte és e szempontból világhírű elődje mellett csak utánczóit, a nap mellett csak planétai rangban tűnik föl: másfelől viszont állócsillagi fényben ragyog ott, ahova Linné emelkedni, vagy ám ha jobban tetszik, leereszkedni nem akart, nem tudott, vagy nem érkezett: a természetrajz nemzeti nyelvre viszonyításának mezején, hogy a tudósok koszorúja mellett a nép áldását is érdemelne. És amit Linné ama nagyobb körben kivívott (érdemei abban összpontosítottak, hogy a terményrajz nyelvét megalapította), ugyanazt tette Földi a hazai kisebb, de

¹ A cikkből csak részletek jelentek meg a Szépirodalmi Szemle 1847-ediki folyamában. Az eredeti kézirat elveszett.

nem kevésbbé tiszteletes körben: ő nyelvet alkotott a magyar természetrajznak. Linné pályája dicsőségesebb, Földié alázatosabb; — Linné nyomain ragyogó fény, Földién jótékony meleg kél; — Linné cédrus a bérctetőn, Földi igénytelen almafa kis kertünkben; — Linné a világé, Földi csupán mienk; — Linnében roppant tehetségek mellett a tudomány háromszoros mértéke, Földiben szerény tudományos készültség és nem köznapis tehetségek mellett égő-buzgó honszerelem; Linnének lángelme jutott, Földinek lángkebel; Linnét csodáljuk, Földit szeretjük. Azért, amíg Linné neve hervadatlan hírben szállt örök időkön át a világ négy sarkáig: a nemeslelkű Földi egyszerű hamvvedre fölébe, «hol lángoló szív és honszerelem váltottak életet,» zokogva borul a haza nemtője és emlékezete a magyarnál avulás helyett évről-évre annál szebb ifjúságban emelkedik, minél hatályosabban kezdi ébredező jelenkorunkban kivívni szent jogait a nemzetiség, és annak drága magva, a népiség, minél tisztább öntudatra, erőre és dúsabb virulatra fejledezendik.»

FÖLDI JÁNOS KÖLTEMÉNYEI

I.

EREDETI VERSEK.

Halotti Vers, edgy gyenge szülött temetésére 1781-ben.

(Anapesztusz-mértékekre.)

Ah! melly szomorú ez az óra;
Zokogó seregünk bizonyította!
Mert bús libitinai szóra
El-epedt ajkait kiki nyítja.
Edgy gyenge virág el-enyészik,
Mikoron alig érte nyitását!
Meg-emésztő férgé tenyészik.
'S nem hagyja tovább maradását.
Edgy gyenge tűzetske, jelessen
Tsillámlva, szemünkbe tsapódék:
De kilobbant lángja sebessen
El-aludt, 's hamúval be-vonódék.
Jaj! víg örömünk' elejében
Elenyészett gyenge virágunk!
Jaj! zöld tavaszi levelében
Lenyesett, 's elesett jeles águnk!
Jaj! melly hamar el-mene tőlünk
Szép hajnala drága napunknak!
Hamar el-vitetik mi előlünk,
Kit igen szereténk mi magunknak.
De szemünk vizeit, hamújára
Tsakugyan meg-eredve ne hintse!
Lám gyermeki gyenge korára
Odament, hová Jézusa, kintse.

Atya adta kezébe Atyának,
 Bizonyos lesz gondviselése :
 Illó, hogy az édes Anyának,
 Szűnjék szeme' zápor esése.

Edgy téli víg napra.

A' nap öszve vett világít ablakunkba sütteti,
 Tél időbe, bár tekintsed, ékesül tekinteti !
 Még alig, hogy kezde jőni szép világa fel-felé,
 Nem tudom, mi furtsa kedv már szíveinket el-telé.
 Majd tovább-is, hogy mosólygó fénye felyebb lépdegel,
 Mind nagyobb nagyobb serénség szíveinkbe keldegel.
 Nem tudom, mi féle nap lesz, melly ma hozzánk érkezik.
 Látom azt, hogy víg örömmel kezdetén ígérkezik,
 Mintha minden órán hívna, hogy ma vigadozni kell ;
 Titkos indító erő ez, e' napunkba ! hinni kell !

Hozzatok Músák virágot . . .

Hozzatok Músák virágot,
 Zöld borostyán, 's mirtus ágot,
 Hélikonnak szép hegyéről,
 A' Poéták' erdejéről,
 Hogy fejének tiszteletre
 Küldjem ezt emlékezetre
 Éljen, éljen tisztelettel meg tetézve Gyöngyösi.

A' Pestről 's Budáról 4-dik Augusti útnak indúlt M.
 Gróf Gyulay 's Eszterházy Nemes Magyar Regimentjeit
 illy Versekkel kíséré-ki F. J.

Ha tsak ugyan mentek, Magyarok, Ti Vitéz Regimentek !
 Illyen időbe pedég, föld, fa midőn reped, ég.
 Most juta kedvére nyárunk tüzesebb idejére,
 Most mindent aszaló mérge nem útba való.

Most az Oroszlán-jegy, mivel a' nap szinte azon megy,
 Annak lángjairúl lángba borúlva pirúl.
 Most a' kék égnek dühösebb tsillagzati égnek,
 Mind két égi Ebek, a' Kasza húgy, 's egyebek.
 Most sűt széltében hēv Kánikulánk erejében,
 Szorja tüzét, melegét, fűlyti hevével egét.
 Mind ez hévséget szűl, mind valamennyi tsak éget,
 Mind ez földre verő pestises égi-erő.
 Most vív táborral szemed ellen az ég tele porral,
 Szikkadt föld fedelünk szórja az égbe szelünk.
 Most hēv szomjúság, nyavalyák, 's meg-ezer nyomorúság
 Lankasztják sereged, most tsupa pestis eged.
 Nézd-el az erdőknek már-is, 's a' pusztá mezőknek
 Állati mind betegek, hogy nagyok a' melegek.
 Nézd-el az erdőknek már-is, 's a' tzipra mezőknek
 Festett színe nagyon hervadozásba vagyon.
 Nézd-el Rózsáját, a' kertészek Violáját
 Szép koszorúja szorúl, lankadoz, őszve-borúl.
 Most a' munkások, takarók, 's barmok nyavalyások
 Lesnek híveseket, lengedező szeleket.
 Most piheg, és fárad, ki-verejtéksző vize árad,
 A' ki Diána hadát űzi, nyomozza vadát.
 Nyájjai Montánnak le-sűtik fejeket, vele Pánnak
 Őszi gulyája sovány pásztora rűt halovány.
 Ilyen időt érve leve útað marssa ki-mérve
 Páros hív Regiment, kiknek ez ordele ment!
 Menj hív nép még-is, ha nyarad 's ha sanyargat az ég-is
 Belgium útja felé, szálj 's telepedj le belé!
 Menj akarátjára JOSEF Fejedelmi szavára,
 Hívnek vélt, 's szeretett ő hogy ez útra vetett.
 Menj, 's büntesd őket, a' hitetlen pártot-ütöket
 A' tsendes hatalom a' kik előtt unalom.
 Rontsd Brüsszel táját, Skáldis vize habja dagályát,
 Álj boszszút szaporán pártosi' földje porán.
 A' ki Királyára, igaz és törvényes Urára
 Merte emelni fejét, 's gyűlyteni rá erejét.

Menj, ha időd rút-is, ha az ég, ha sanyargat az út-is,
 És mind ez szomorít, gondba veszélybe borít.
 Mind jó jelt nézek-ki ezekből, Mársi Vitézek!
 Bíztnak, felelek, mind ezen Égi-jelek.
 Bíztnak erős jellel az Oroszlán, e' menetellel,
 Mellybe kereng ma napunk, hogy nyereségre kapunk.
 Bíztnak szintén úgy a' szélveszes Égi-Kaszás húgy. (a)
 Belga vidéket ez ont, szélvesze, zápora ront.
 Bíztnak tsillagja, amaz Eb szemefénye, haragja
Sirius, (b) e' betegít véle ha nap melegít.
 Ebből szomjúság buzog, égi-veszély, sanyarúság,
 Mellytől a' gyülevész Belga, rakásra le-vész.
 Még Erigónének tüze-is bíztnak kis-Ebének, (c)
 Melly búzhít vizeket, veszt levegő-egeket.
 Menj hát jó jellel, 's jöjj majd haza, várt jövetellel,
 Pártos nép erejét törve, tapodva fejét.

(a) *Orion* edgy fegyverrel fel-övedzett nagy Embert rajzoló Tsillagzat az Ég-visgálóknál. A' Magyarok köz-névvel hívják *Kaszásnak*; a' Szent-írás fordítói pedig *Kaszahúgynak*. Lásd *Jób* 9, 9. *Jób* 38, 31. *Amos* 5, 8. Úgy hitték róla a' Régiok, hogy fel-jövele szélveszet indít, a' honnan Szélveszesnek és a' Hajósok' ellenséges tsillagának íratik.

(b) *Sirius*, a' nagyobb Eb-tsillagzatban edgy első nagyságú, és a' mi látásunkra az egész Égen leg-szebb 's leg-nagyobb tsillag. A' Magyarok ezt *Kaszás-után-járónak*, *Kaszás pallérnak* nevezik. *Sirius*nak mondatik Görög jelentés szerént, a' szárazságtól, mivel a' mi Tartományinkban a' leg-nagyobb meleg akkor vagyon, mikor ez a' nappal összvefoglaltatva látszik, a' honnan a' Vers-írók ilyen ki-fejezésekre élnek vele: *Virgil-Aeneid*. X. v. 273.

— — — — aut *Sirius ardor*

Ille sitim, morbosque ferens mortalibus aegris.

Lottichius Epith. V. 573.

— — — — dum *Sirius ardet*

Fervidus, et certas populis denunciatur iras.

(c) A' ki Eb-tsillagzat, vagy *Canicula*, melly *Icarus*' ebének-is mondatik. Ez-a' tájon vagyon, a' honnan, a' középnyárban nállunk tapasztalható hívségeket közönségesen ennek tulajdonítják. Erről mondja Lotich. Libr. III. Eleg. VI. v. 3.

Seu canis Erigones corruptas polluit auras,

Seu Lacus, et multa pingue palude solum.

Jöjj szép hírekkel, koszorúzva Babér levelekkel, (d)
 Híred oszoljon elől nyert diadalmi felől.
 A' Magyarok kárját, a' JOSEF erős keze kardját
 Minden szívbe hitesd, tsillagos égbe vitesd.
 Már ha ragyog régen Magyarok Koronája az égen, (e)
 Ott kardunk, a' Katonánk légyen, a' hol koronánk.

Kornides Dániel halálára.

Hát ragadod gyilkos halál Kornidest-is?
 Pest a' Tudósoknak látom, merő pestis!
 Hát e' Főket ide JOSEF azért gyűlytse,
 Hogy a' nem vélt halál sírhalomban dúlytse?
 Három esztendeje, hogy itt ez Oskola;
 Az alatt a' Halál hármát le-paskola,
Schoretics! ki után sergünk most-is óhajt! (a)
Fogarasi! kit két Magyar Haza sóhajt! (b)
 Kinek ditséretét Europa halmazta,
 Ritka Bóltsségét hétszer jutalmazta.
 Ez, Hivatalára még tsak ígérkeze;
 Óh fájdalom! soha közzénk nem érkeze!

(d) *Laurus nobilis* Linnei, Magyarúl Babér.

(e) Az *Uranie Sextánsának* hat alsóbb tsillagait, melyeket Doppelmeyer az ő Ég-tábláiban g h i c b h b etűkkel jegyez, Felséges Első JOSEF Tsászár Magyar Koronájává fordította *Godofredus Kirchius*. Lásd *Frider. Hauptius in Instit. Astron.* Erre tzéloz tehát a' Vers-író, hogy a' mellé fegyveres Magyar örző Katona is kell, Felséges II-dik JOSEF hasonlíthatatlan Királyunk örök emlékezetére.

(a) Néhai *Schoretics Mihály* Úr, az Universitásban a' Beteg-ágak körül való gyakorlásnak nagy híré közönséges rendes Tanítója, meg-hólt Pestenn 1786-dik esztendőben Martziusnak 3-dikán.

(b) *Fogarasi József* Úr pedig, midőn már a' Pesti Universitásban lelegendő közönséges rendes Tanító Hivatalra magát ajánlotta, és tsak nem induló félben volna; meg-hólt Erdélyben, 1784-dik esztendőben December vége-felé, melynek utolsó napján el-temettetett. Vólt ugyan ezen *Fogarasi* Úr előtt *Hisman* Úrnak-is ide hivatala Göttingából; de ez-is el-jövele előtt meg-hólt.

Induló szándékát szinte mikor főzte ;
 Meg-tudta a' Halál! ötet meg-előzte !
 Tsak most el-ragadá kebelünk Kedvessét !
Kornidest, Hazája bölts Árkhimédessét !
 A' Magyar Régiség 's lett-dolgok Búvárját,
 Hazánk Történeti' hív Leveles-tárját.
 Melly Végzés, melly dühös Tsillag álja Pestet ?
 Hogy illy véletlen veszt ennyi Tudós Testet !
 Mit gondolsz mord Halál, rá éhezett Párka !
 Hogy illy Férjfijakkal teljen a' sir' árka ?
 Hát illyeket kíván ehés gyomrod étkül ?
 Nem lehet, hogy neked ezt ne tudjam vétkül ?
 Roszsz Pásztor vagy, hogy főbb Díszinkkel így számolsz !
 Kegyetlen vagy, hogy illy kíméletlen vámolsz !
 Fő Oskolának, gyászos Tziprus Erdőt ültess !
 Illy tsapást, ha így jár, mellyel keserültess !
 Ne!! óh Ég! kedvezz még edgy-néhány Fényünknek !
 Ne szakadjon nyaka minden Reményünknek !
 Tartsd-meg kiket adtál Hazánk örömére !
 E' fő Oskolának örökös diszére !!!

**Buda Várának a' Töröktől lett vissza-vételének Századik
esztendeje.**

Irattatott Pesten 1786-dikban, 10-kén Septembernek.

Melly ágyú ropogás dördül füleinkbe ?
 Mit mormol az Ekhó rengő hegyeinkbe ?
Brávó! e' harsogás jó Buda Váráról,
 Annak Dunát 's Pestet néző Bástyájáról !
Brávó! ez hát ama' vig öröm Századja,
 Buzgó hálálását mellyben Buda adja !
 Azért, hogy ki-veté a' Török vas jármát,
 Ki tett kebelében gyakorta sok lármát.

Tsak ugyan nem ment hát feledékenységbé,
 Haladt; de hogy szebben mehessen tsak végbe. (a)
 Nem : miként forr a' Nép Buda Bástyájára!
 El sietek én-is e' ritka pompára.
 Róma hajdan ama' játékra így gyűle,
 Melly minden századik esztendőn kerüle.
 Dördülvén az ágyú edgymásra, mentünkben
 Víg repesést gyulaszt érzékeny szívünkben.
 Danánk, mormolását habjaiba belé
 Szedvén, gyorsabban hajt Török Ország-felé.
 Eredj gyorsan! mond-meg e' tsalmás Népségnek :
 Budán Innepe van a' Keresztyénségnek!
 Hogy most edgy Századja, kardotok tsorbúla,
 Növő Hóldotoknak edgy szarva tsonkúla.
 El-múlt a' Hóld-világ, ki-derült Nap-fénye
 Budának; lakosa vigad, 's jövevénye!
 El-múlt a' Vérontás, melly földünket járta!
 Nagy JOSEF-ünk Janus Templomát bé-zárta!
 Innepet ül Buda, békessége' karján,
 Nem eped Országá háborús zavarján!
 Fegyvere nem Mársra, 's vérontásra zörög,
 Ágyúja örömet, nem romlást menydörög!
 Szabad Bástyájain, hová forrva gyűlnek,
 Szemek 's szívek édes érzésbe merülnek
 A' buzgóbb rész pedig a' Vár' Templomában,
 Muzsika, énekszó, 's ágyúk' hangzásában,
 Áhítatosságát vivén felsőségre
 Sűrű háláadást repit-fel az égre.
 'S Buzdúlván, az ágyú valahányszor dördül,
 Forró öröm-könyve szemeiből gördül.
 Vének! kik lehettek Buda kebelében,
 Kiknek ama' dörgés harsogott fülében!
 'S Rengvén vele edgyütt gyermeki böltsötök,
 Rettegve szoptatott Anyai emlőtök;

(a) Buda vissza-vétele September 2-kán történt 1686-ban
 de ezen öröm-esztendő napja September 10-kén tartatott 1786-ban.

Nem tudtátok ugyan akkor, 's nem láttátok ;
 De leg-közelebből ezt Ti hallottátok,
 Sőt szemetekkel-is láthattátok osztán,
 Meg-rongálva Buda Várát, 's tsak nem pusztán.
 E' fel-gyúlt Iffjaknak Vének, beszéljete !
 Érzékeny szívekbe bámulást öntsetek !
 Állítsátok-elő Budát olly színében,
 Mellyben minden-felől volt tűz közepében !
 Belől a' Törökség' fegyvere lángozott,
 Mint belől égő Ház füstölt, gyúladozott.
 A' Keresztyénségnek kívül volt Táborá
 Szomszéd hegyeinken terült Népe' sora
 Ti Iffjak, 's Gyermekék, őket halgassátok !
 Kik tsak épségében még Budát láttátok.
 Mellybe TERÉZIA hív Anyai keze
 Meg-avúlt szenyjéből hozni igyekeze. (b)
 De, hogy volt Várának valaha ostroma,
 Magas kőfalában látszik most-is nyoma.
 Látszik félig belé-süllyedt golyóbissa. (c)
 Ez gondolatitók' szemeit meg-nyissa !
 Vének ! beszéljete a' Török' igáját !
 Kik atyáitoknak halgattátok száját !
 Mi volt a' Törökség' terhe, melly nints már ma,
 Melly sok Vér, Háború, Hartz, ütközet, lárma ?
 Mint melly Kertbe magát bé-veheti a' gyom,
 Minden jó Veteményt meg-fojtogat, el-nyom.
 A' Dudva emeli-fel kevélyen fejét,
 Szíván amazoknak tápláló erejét :
 Magyar ! úgy lepett-meg a' Török' foksága !
 Te le-nyómattattál, ő mind fellyebb hága !
 Fogyatta erődöt, el-szívta kövéred',
 Ontotta, valahól tsak lehetett, Véred'.

(b) A' Budai Királyi Palotát 1749-ben építette újra d. c. Mária Terésia.

(c) A' Fejér-vári kapu előtt tsak közel edgymáshoz áll-ki félig a' Várkőfalából két bombi golyóbis, láthatni más helyen harmadikat-is.

Hány ezer lakosid' rabszíjjára fűzte,
 'S Örök' számkivetve földéből ki-űzte?
 Hól kedves magzatid maradtak árvákká,
 Hól azok tettettek örök rabszolgákká.
 Hól a' hív párt, a' hív pártól el-rabolta,
 Az egész Háznépet e-ként darabolta!
 Sok bús Filoméla Itist keseregte,
 Sok Progne el-vesztett szűzségét rebegte!
 El-szedte vérrel nyert ősi jószágodat.
 Dúlta, pusztította kútsos váraidat.
 Sok Városok 's faluk fel-perselt hamvával
 Hányat nyomorított koldús tarisznyával?
 Nem vált szünthe a' sok vérengző Hartznak,
 Maradt kevés számod tárgya volt a' sartznak.
 Négy fejr lineák tzihereden áltak;
 De akkór négy, 's több Vér-lineákká váltak,
 Mint mely mezőn terem a' Pipats bővében,
 Vagy sok Piros Füzény a' rétek' szélében, (d)
 El-vész minden más szín néző szemeinkbe:
 Piros szinek tűnik meszsze eleinkbe:
 Úgy fogta-el sokszor parlagidat a' Vér,
 Pirosra változtak sok viz, patak, rét 's ér!
 Sok el-dúlt váraid vérezett kövekkel
 Ujúltak, 's rakattak véres máltarekkel.
 Buda! Te vagy ennek eleven példája,
 Márs' mérges fegyvere játékos kotzkája!
 Hegyeiden melly sók emberi Vér omlótt,
 Mikor hól Keresztyén, hól Török ostromlótt?
 Más fél századokon Királyodtól fosztva, (e)
 Árva 's Özvegy valál, Török kézre osztva!

(d) Piros Füzény. *Lythrum Salicaria* Linnei. *Lysimachia purpurea officinarum*. Füz-fa levelü-fü. Tsapó József: Piros Füzény Benkő Füszeres nevezeti szerént. Vizes helyyeken terem.

(e) II-dik Szuliman Török Tsászár, ama' Magyar Nemzet' halálos ostora, három ízben ment-bé Budára. 1-ször 1526-ban

Gyászos Árva 's Özvegy, Véred' fátyolában!
 Setét Hóld pislogótt szép Napod' nyomában!
 Pólgáridon, kiknek valál tulajdona,
 Esztendőnként adót más idegen vona!
 Közepetted lakott sartzoló Törököd,
 Gyakran Vér-patakkal vitt fáját örököd!
 Ha a' fehér Szederj Pirosra változott,
 Hól Piramus 's Tisbe vérek omladozott:
 Buda! Hegyeidnek vér szín veres bora,
 Mert bőven borított vér veres bibora!
 Lotharingi Károly! 's több más Fejedelmek!
 Kiknek viszsza-nyere végre segedelmek!
 Mig a' Magyaroknak itt lesznek hajléki,
 Áldjanak ezeknek késő maradéki!
 Vitészségtek' firól fira emlegessék,
 Századonként elő-fordúlva hirdessék!!!
 Ti Vitézi Hamvak! váltsági Budának!
 Véres áldozati a' Török igának!
 Hegyeink' kövébe kik temetkeztetek,
 'S Véretek' fátyola lett szemfedeletek!
 Nyugodalmótokban örök tsendességtek
 Légyen! 's maradjon fel vitézi hivségtek!

a' Mohátsi veszedelemben győzödelmes Seregével prédálván ment Budáig, és azt mind őrzőktől, mind lakosoktól tsak nem üressen találván, 14 napokon benne mulatott; akkor az egész Várost felgyúltván, a' Királyi Paloták, Istállók és Vadaskerten kívül, sok prédával és rabokkal haza ment. 2-szor 1529-ben a' Zapolya' segítségére jöven, erővel vette meg; nem álhatván ellent Nádasdi Tamás 700 Német őrző katonákkal, kiket Ferdinánd Király őrizetre ott hagyott vala. Még ekkor-is a' Magyaroktól el nem vette, hanem Zapolyának meghagyta. De tsak ugyan Béts' megszállásából vissza-jöven, Zapolya őrizetére benne Török őrző-sereget hagyott. 3-szor 1541-ben az Isabella' kérésére, kinek tótorságát fogadta, oltalmazására Magyarországra jöven, Augustus 16-kán tsalárdsággal meg-vette, magáévá tette és bírta követőivel 145 esztendeig. E két utolsó elfoglalása között Ferdinánd három ízben vitatta. Azután következő Királyok pedig alig van száma, hányszor igyekeztek ostrommal vissza-venni 1686-ig.

Erezze hamvatók e' kegyességünket,
 Végye áldozatúl most-is Innepünket!
Buda! sok változást a' melly ki-állottál!
 Sok óltalóm, 's vivó óstromon forgottál!
 Nyúgodj már szárnyai alatt JOSEFednek!
 Tartsd őt az Ég után másik védelmednek!
 Mind erős hegyeid mélyly fundamentóma;
 Légy mózdíthatatlan békesség Templóma!
 Számláld Századidat békesség ölében,
 Míg Magyarot találni Magyarók földében.

Juliska.

Katullus LXVII-dik Verse' követésére.

—v —v —v —v

Senkihez Juliska férjhez,
 Én kívülem, nem mehet;
 Senkit ő, azt mondja, míg él,
 Én felettem nem szeret:

Sőt ha ő azt látni fogja,
 Hogy kívüle mást veszek,
 Én tovább nem élek, úgy mond,
 Én azonnal el-veszek.

Mondja ám; de egy Leányt ha
 Hév szerelme így fokaszt,
 Szélre, vagy sebess Dunára,
 'S téli órá írjuk azt.

A' Le-szált Galambhoz.

Ne menj szelíd Galamb, ne menj előttem,
 Nem háborítalak meg.
 Az én szemem gyönyörködik te benned,
 Gyönyörködik szemedben.

Szép a' szemed, te lángozó szemed szép,
 Tarjászkodó nyakad szép!
 Szép a' fejed, te bóbítás fejed szép!
 Ki-dülyyedett begyed szép!
 Piros lábad szépen topog, midőn te
 Elébb tovább szemetskélsz.
 Fényes tollad sok színt mutat, midőn te
 Iregsz forogsz azokkal.
 Repűlsz kegyes Galamb, repűlsz előllem —
 Viszed gyönyörködésem'.
 Járj békével kegyes Galamb, ha el mégy,
 Se ölyv, se sas ne bántson.

Enyim Juliska.*

Öröömnek gyönyörű hajnala tetszik!
 Jegyesem már, kit akartam Juliánám!
 Jegyesem már Juliánám! — örööm' hajnala tetszik!

Ha Juliskám maga szívébe vesz' engem,
 Nem irigylem sem ama' Gracchusok' Anyját,
 Sem ama' Trójai Hertzeg piperézett Helenáját.

Az Apollóm' 's Eratóm' karjai között
 Megyek immár Julisom' karjai között,
 Julisom karjai között meg' azok' karjai között.

Te vagy immár bizodalmam! Te reményem!
 Te maradj tárgya szerelmemnek örökre
 Juli kintsem! Juli szépem! Juli diszem! Juli fényem!

* Ez az érdeemes, Nyelvünk' elő-segélése körül olly szerentsésen fáradozó Hazafi-társ D. Weszprémi Urnak Leányát jegyzette el. (Kazinczy jegyzete.)

Zoil ellen.

Szegény Zoil irigykedik,
Hogy én hogy érek annyira?
Hogy írok annyi Verseket?
Holott sokakba fő fejem. —
Epeszd magad' szegény Zoil,
Gyötörd fejed' keservesen.
De tudd-meg azt, szegény Zoil!
Szegény szokott irigyleni.

Barátság' Tüköre.

Bóldog korodba', látod,
Igen sok a' barátod.
Szorúltt korodba', látod,
Igen kevés barátod.
Ki úgy nevez ma, látod,
Kosánt se' mind barátod.
Ki rád mosolyga, látod,
Gyakorta nem barátod.
Bor közt akadtt barátod,
Borod' barátja, látod.
Ki el-felejte, látod,
Nem vólt igaz barátod.
Hóltig szeretne, látod,
Ha vólna hív barátod.
E' tükörötske, látod,
Tanít, ki hát barátod,
Szorúltt korodba' látod,
Ha vólt igaz barátod.
Ki minden ügybe' látod,
Meg-áll, az ám barátod.
Az illy igaz barátod'
Betsüld örökre, látod.

Eggy kevésy széphez.

Félre tőlem, szép Kevély!
 Rab-bilintsed' áldozatja
 Légyen ám, akár ki fattya,
 Hetyke-petyke büszkeséged
 Bennem el-nem éri véged'
 Nem; felőlem így ne vélj;
 Félre tőlem, szép Kevély!

Félre tőlem, büszke Szép!
 Szépre nézni nyúgodalmom:
 Rabja lenni fő únalmom,
 Két szemem gyönyörködése
 Szép szabadságom' veszése.
 Veszteség ez! Drága Kép!
 Félre tőlem, büszke Szép.

Idegen Szépség.

Vegyed, vigyed, te Szentelen! lakirozott pofádat!
 Vakold magad', 's kenőtseid' képedre patsmagoljad!
 Veres hajad porozd-be jól, 's borítsd-be nagy szitáddal;
 Ne hogy, ha tám tüzet vetend, Szomszédodat ki-gyúlytsa.
 Hosszú nyakad takarja gyöngy, miként üveg ragyogjon
 Ki-mangorolva homlokod, selyembe talpig öltözz.
 Te tűrhetetlen illatod fedezzd szagos vizekkel,
 Mellyed feszítsd, sovány farod' nevelje nagy far-abronts.
 Miért erőlteted magad, hogy a' mi nints mutassad?
 Mi haszna sok kenőtseid' 's vakolgatásaidnak?
 Mi haszna sok le-tsorgatott szagoskodó vizednek?
 Se' tettetett szemöldököd, se' carminod, se' gyöngyöd,
 Sem értéked' felyül-haladtt ruházatot nem illik.
 Ruházzd magadra Bengalát, feredj szagos vizekben,
 Aranyba, gyöngybe fűzzd magad: szép az, de nem te vagy szép.
 Sem a' mi nints magadnak azt nem adhatod-meg ezzel,

Sem a' mi van, de nem derék, el-nem feded hibáit.
 Fa kép maradsz, ha el-veted, 's tsak a' vagy a' ki vóltál.
 Rút a' mi rút ezekkel is. Szép a' mi szép tsak úgy is,
 Ha szer-felett nem ékesül. Bársony nyereg számáron
 Az éktelen tsínosgatás. — Kerek beszéd 's igaz szó,
 Hijába ferdik a' Rigó, nem léssz belőle Hattyú !

Bóldog óh ezerszer . . .

Bóldog óh ezerszer a' szív,
 A' ki olly tökéletes és hív
 Párra életében lelhet,
 Mellybe szinte kedve telhet.
 Bóldog élte és halála,
 Senki tzélra nem találá
 Jobbra nála.

Vége koronázza . . .

Vége koronázza a' tselekedetet.
 Mig valamelly munka nem ér végezetet,
 Nem tehetsz felőle igaz itéletet ;
 Napot estve dicsér, halál az életet.

Második frás 1789-dik esztendőben a' könyv-szerző tiszteletére az olvasóhoz a' phisiológiájának ki-adásakor.

Olvass már Magyar, és örülj magadban,
 Ím most-is szaporítja Könyved' egy Könyv,
 Egy Könyv, melly Magyarúl van oly időben,
 Mellyben több idegent, kevés Magyarat látsz.
 Egy Könyv: melly Magyarúl van olly dologról,
 Mellyről mind idegent, Magyarat nem-is látsz.
 Egy Könyv; olly tudománnyal, a' mit éppen
 Kíván a' mi magunk meg-esmérése :

És melly, a' mai leg-nagyobb 's tudósabb
 Írók' nagy tudományival meg-edgyez.
 És melly, a' nevedekdni jól meg-indúlt
 Orvoslás-Tudomány tapasztalási
 Felső gráditsain, ma a' leg-újabb,
 És jobb vélekedést előnkbe adja.
 Olly ember pedig, a' ki bóldogítja
 Ezzel Nemzetedet ; ki Bontzolást-is,
 Testünkben magyaros nevén nevezve
 Minden részt, Magyarúl először íra,
 Olly ember, kinek abba-is köszönhetsz,
 Hogy már a' Patikák' szerét, 's *Retzeptit*,
 Mind önnön keze írta oktatásban,
 Mind *Störkben*, Magyarúl ki-téve lathat'd.
 Olly még, a' kinek egy nemes Magyar Könyv,
 Író-tolla után Görögre téve,
 Pesttől fogva ki-terjed Adriáig.
 S' onnan Pontusig, és nagy Asiáig.
 A' kit néhai nagy Terésiánk-is,
 A' Músák 's Tudományok' édes Anyja,
 Hogy sok Könyveket írt Magyarba, méltó
 Jellel tiszteletül jutalmazott-meg,
 Olvass már Magyar, és örülj magadban !

Az én Sírhalmom !

Amott a' kapús ut mentében
 Láttomra volt eggy körtvélyfa,
 A' Sírhalomok 's Erdők szélében ;
 Kivágták, 's nints ez is már ma !

Én e' kies tért választottam
 Számomra Sírhalom helyül
 E' vad körtvélyfát óhajtottam,
 Sírhalmomat tzimező jelül.

Még is, ha történik halálom,
Ne másuvá temessetek!
Itt nyugtasson a' tsendes álom,
Nints szebb hely; meg-engedjeteK.

Eggy Akászt, körtvélyfám helyébe
Ültess, óh eggy Jóltévő kéz!
Melyről Zephir Naplementébe
Susogva majd síromra néz!

Mind kettőt sok Tüskék borítják,
Mint az én kínos éltemet!
Ők azt védelmekre fordítják;
A' sírba engem az temet!

Ti Gyermekék, ne szaggassátok
Ennek szagos virágait!
Ha nyílni Májusban látjátok,
Hadd fedjék Földi hamvait!

Akkor talám, kik itt el mennek,
Igy szól eggy: «Akit fed e' Bólt —
Illy rövid Tavasza volt ennek!
De tán hibázok, ez se volt!»

II.

MŰFORDÍTÁSOK.

Horátz' X-dik éneke a' II-dik könyvből.

Bóldogabbann élsz, Licini, ha mélyre
Sem sietsz mindég, sem előre, tartván
Szélveszes zajtól, igen a' tsavargó
Partra nem ügyelsz.

A' kinek nem rút az arany közép-szer,
Nem hever szalmás kalyibák' temérdek
Szennyiben, nem kap sok irígy szemet szúrtt
Nagy palotákon.

Többször ingattyák szelek a' nagy-izmos
Szál-fenyőt; súlyosb zuhanással esnek
A' magas tornyok: 's az egekbe'-költt tűz
Nagy hegyeket tsap.

Jót reményl rozszbán, de viszont gonosztól
Retteg a' jóbann, az igaz nemes szív.
Isten a' borzas telet újra hozza,
'S el-viszi ismét.

Nem, ha most rozs sz állapotod, nem úgy lesz
Még jóvendőben. Tziterát fog ollykor
Fébus-is, 's mindég nem ereszt repülő
Nyíllakat íve.

Terhes inséggel rakodott idődben
Légy erős, 's bízzál. Okoson viszontag,
A' midőn kedve szeleken meg-indúl,
Vond-le vitorlád'.

Neobule.

Horatius Ódáinak III. Könyvéből.

Nyomorúság sem enyelgő szerelemmel,
 Se' bajod jó bor itallal ki nem űzni,
 Vagy Atyád' nyelve' kudartzára meg-ijjedve remegni.

Néked a' Vénusi Gyermekek kosaradról
 Néked orsód' 's fonaladról; Neobule!
 Liparei Hebrus, ama' nyalka legény, el-veszi gondod'.

Derekassabb Lovas ő Bellerophonnál,
 Sem ököllet, se' futással nem előz más,
 Ha be-kentt vállait egyszer Tiberisben mosogatta.

Tud az, a' síkra ki-űzött, seregestől
 Szaladó Szarvasokat jól le-nyilazni;
 'S az erős vad-kanokat, gyors, ligeteből kikeríteni.

Kis gazdagság nagy boldogság.

Beatus ille, qui procul negotiis, etc.

Horat. Epod. II.

Be boldog, a' ki távol aggodalmitól,
 Miként az első nemzetek,
 Nagy Attya telkeit szántatja ökrein,
 'S ha senkinek se tartozik.
 Se nem riasztja-fel gyakor dob 's trombita,
 Se tengerekre nem remeg.
 Gyülóli a' pert és a' nagy hatalmasok
 Küszöbjén nem leselkedik,
 Hanem vagy a' szőlőjövést karóihoz,
 Vagy fáihoz kötözgeti;
 Vagy a' selejtesebb gyümölcsfát elnyesi
 'S termékenyebbet olt belé.

Vagy a' kies rétaljakon elszéledett
Marháiban gyönyörködik;
Vagy méhe gazdag gyűjteményit elszedi,
Vagy nyíri szép juhnyájait;
Vagy már midőn a' nyár 's az ősz ékeskedik
Legkellemesb gyümölcsivel,
Miként örül, szedvén megért körtvélyeit,
Arany gohért 's piros bakart.
Most régi tölgyfa híves árnyékán hever,
Most a' selyem zöld pázsiton.
Azonba kis patak folyása csergedez,
A' víg madár csevegdegél,
Vagy a' kies patak buzogva csordogál,
És csendesen leszenderít.
Midőn pedig már a' komor tél hol hideg
Esőt ereget, hol havat;
Vagy a' serény koppók sebes hajtásával
Kant fegyveres lesekre űz.
Vagy rúdakon kiterjedett hálóiiba
Húros rigót étekre csal.
Vagy nyúlat ejt, vagy törbe darvakat kerít,
Mint legbecsesb jutalmait:
Ezek között még a' kinzó szerelmet is
Ugyan ki nem felejténé?
Hát még ha hív és tiszta éltű hitvесе
Segít majorja dolgain,
Mint egy serény menyecske, kit már elsütött
'S megégetett a' nap heve.
Ki régi fáiból, ha fáradt férje jó
Kis tűzhelyén rak kis tüzet,
Víg barmait sörény akolba hajtja-bé,
'S ott fejdegéli rendesen;
Feltészi férjének saját termett borát,
'S nem pénzbe készült étkeit.
Nem kell nékem Lukrini tóban nőtt csiga,
Nem a' platájsz, a' rózsahal.

Az Afrikából származott gyöngytyúk se száll
 Hasamba, sem császármadár.
 Becsesbek énnekem tulajdon ültetett
 Fáimnak ért gyümölcsei,
 Kertemben termett zöld paszúly vagy a' derék
 Saláta, 's hónapos-retek,
 Vagy innepünkre kis bárányt ha vágatok
 Vagy farkas-érte kecskefit.
 Így eddegélve melly vigan tekintem én,
 Hogy jó-be jóllakott juhom ;
 A' forgatott ekét miként vonják haza
 Pihegve jármos ökreim,
 Vagy béresim, házamnak ékességei
 Hogy oszlanak jól lakva el. —
 Jó jó ez is, mond a' fukar 's dúzs Alfius,
 Majd én is így gazdálkodom.
 Ezt mondva pénzt interesre osztja-ki,
 'S jobb néki a' fukarkodás.

Lesbiához.

Szorossan a' Deák szerént.

Éljünk Lesbia Lelkem ! és szeressünk,
 És a' mord Öregek' komor beszédit
 Eggy fél pénzre betsúljuk öszvességgel.
 Lám a' Nap le-mégyen, meg' újra fel-nő.
 Nékünk egyszer enyész rövid világunk
 'S hosszú éjet örökre kell alunnunk.
 Adj tsókot nékem ezret, újra százat,
 Osztán adj ezeret, meg' újra százat,
 Osztán más ezeret, meg' újra százat ;
 Osztán majd ha sok ezreket vejendünk,
 Té vesszük mi is öszve, hogy ne tudjuk
 Vagy hogy meg ne sokalja más irigy szem,
 Számát tudva mi ennyi tsókjainknak.

Plinius Lib. VII. Epist. IX.

A' lágy viasznak miképpen szolgál dítséretére,
 Hogy a' kéznek mindenképpen nyomúl intézésére.
 És most *Márs'* képét mutattya, most a' bölts *Minerváét*,
 Most a' *Vénusét* látattya, most a' Vénus fiáját;
 Mint a' friss vizek bővsége, nem tsak ólt lángokat-is;
 De mérsékelt hívéssége nevel virágokat-is:
 Úgy az emberi elmének, tölle mennél több lehet,
 Még annyival több félének, illő, ha meg-felelhet.

Anakreon dalai.

I.

A' Lant.

Akarám az Átridákat,
 Akarám beszélni Cadmust;
 De lantomon a' húrok
 Zengnek tsupán Szerelmet.
 Új hűrt rakék, minap, fel,
 És lantot is tserélék,
 Hogy Hercules tsatáit
 Énekleném, de lantom
 Zeng ellenem Szerelmet.
 Vitézek, Isten immár
 Hozzátok! Imhol e' lant
 Dalol tsupán Szerelmet.

II.

Az asszonyok.

Szarvakkal áld Bikákat
 Az Ég; Lovat körömmel,
 Nyúlat sebes futással;
 Fogakkal áld Oroszlánt.

Úszást adott Halaknak.
Madaraknak ad repülést
A' Férjfiaknak elmét. —

«Nem adott az Asszonyoknak?»
Adott; de az mi? — Szépség!
Minden paizs helyett van,
Mind dárda, nyil helyett ez!
Meg-győz vasat, 's akár melly
Tüzet ha szép az Asszony.

IX.

A' Galambhoz.

Szerelmetes Galambom,
Honnan, hová repülgetsz?
Ily illatos kenő irt
Levegő egen futosván,
Honnan lehelsz, 's tsepegtetsz?
Ki vagy, mi vagy, mi tzélod?

Anakreon követje
Vagyok Batillusához,
Ki bírja őt egészen
'S uralkodik felette.

Eggy énekért adott el
Citére neki engem,
'S én már Anakreonnak
Szolgállok illy dologban,
Es néki most, Te látod,
Vagyok Levélvivője.

Ő majd azonnal, úgy mond,
Szabadon botsát el engem.
De én, ha elbotsát is,
Önként fogolyja lések.

Mit ér nekem repülnöm
 völgyön, hegyen, mezőkön?
 Mit ér leszállni fákra,
 Vad fű magokkal élén?
 Most én kenyérrel élek,
 Ki tsipegetve önnön
 Anakreon kezéből,
 Italt is ad borából,
 Mellyből ivott előre.
 Tánczolgatok, ha ittam,
 'S uramra szárnyaaimmal
 Lebegtetek szelets két,
 Osz tánn alunni menvén,
 Lantjára szállva nyugszom.
 Ez minden. Elmehetsz már.
 E' tsátsogás, Barátom,
 Egy varjat is felülmúl.

X.

A' viasz-Kupidóról.

Egy kis Viasz-Kupidót
 Arula egy Legényke,
 Én ellenébe állván,
 Kérdém: mit ér ez a' kis
 Képetske, hadd vegyem meg.
 Ő monda Dóri nyelven:
 Adj érte a' mi tetszik:
 De tudd meg azt is együtt,
 Nem mívem e' Viasz kép:
 Hanem nem élek azzal,
 Ki mindenekre gerjed.
 Tehát tsak add, tsak add, ne
 Egy Drachma, e' kis ágyast,
 Te is pedig Kupidó,
 Gyúlts engemet, 's ha hogy nem:
 A' láng között megolvadsz.

XI.

Magáról.

Igy szólnak a' Leányok :
Anakreon te vén vagy,
Végy tükröt és tekintsed,
Minden hajad lehullott.
'S a' homlokod kopasz már.
Van é hajam vagy elhullt,
Azt én ugyan magam sem
Tudom, de azt tudom jól,
Hogy vígadozni, annál
Illőbb az agg öregnek,
Mennél közelb halála.

XII.

A' Fetskéhez.

Mit kell veled tsinálnom,
Te fetskelotska fetske ?
A' kell, hogy elmetélje
Ollóm te perge szárnyad ?
Vagy ott belől tenéked
Mint Téréus tövéből
A' nyelvedet kimessem ?
Miért hogy édes álmom
Között, korán szavaddal
Tőlem Batillt elűzöd ?

XV.

Az én kívánságom.

Gígesre semmi gondom,
Leg-kintsesebb királyra !
Bennem se semmi vágyás
Sem Urakra nints irigység.

Nekem kenetre gondom,
 Hogy az szakállam öntse.
 Nekem ma Rózsa gondom,
 Hogy az fejem kerítse.
 Fő gondom a' *Ma* nékem,
 A' *hólnapot* ki tudja?
 A' míg tehát napod szép,
 Játékot úzz, igyál bort,
 Bacchusnak azzal áldozz.
 Ne talám jön egy betegség
 'S többet nem enged innod.

XVI.

Magáról.

Thébét te el-beszélléd;
 Más Trója sok tsatáit;
 Én — meg-fogattatásim.
 Engem nem a' Lovas vesz;
 Sem a' Gyalog; se Gyályák.
 Egy új Sereg van, a' melly
 Engem szemével öldös.

XVII.

Az ezüst Pohárról.

Tudós Ezüst-kovátsló
 Vulkán, tsinálj te nékem
 Nem egy vitézi fegyvert,
 A' hartz mit illet engem?
 Egy mély Pohárt ugyantsak
 Szélesre öblösíts ki.
 Tsinálj pedig reája
 Nem tsillagot, se Göntzölt,
 Se szélveszes kaszás jelt.
 Mit nékem a' Fiastyúk?

Mit ér az égi Pásztor?
 Szőlőtövet fejezz ki
 Nékem 's gerézdeket rá.
 Szőlő szedő sereggel,
 Sajtót reá aranyból,
 Vig bornyomókkal egybe,
 A' szép Lyaeus Istent,
 Szerelmet és Bathyllust.

XIX.

Hogy inni kell.

A' barna föld iszik, 's azt
 Viszontag a' fa issza.
 A' tenger a' folyókat,
 Tenger vizét meg a' Nap,
 A' Hold napnak világit.
 Mért állotok, Barátim,
 Ellent, hogy én is innám?
 Vagy: Miért ti is, Barátim,
 Nem hagytok engem inni?

XX,

Eggy Leányhoz.

A' Tantalus leánya
 Lett Frigiába kővé.
 A' Pandion leánya
 Repüle fetske szárnyal.
 Én Tükörötske lennék,
 Hogy szüntelen reám nézz.
 Én bár ruhád lehetnék,
 Hogy szüntelen viselnél.
 Válnék neked vizeddé,
 Hogy fürdenél te bennem,
 Lennék kenet, Leányom,
 Hogy én reád kenetném.

Vagy melly kötő galandod,
 Vagy a' nyakad körül gyöngy,
 Vagy bár tzipód lehetnék,
 Tsak hogy tapodna lábod.

XXII.

Bathyllushoz.

Jambusokkal, Németes szabad fordítás szerént.

Bathylle, dűlj le, kérlek,
 E' szép fa hívesébe.
 Nézd, ingadozva mint zúg
 Lágý fűrtje gyenge galyján.
 Túl rajta tiszta tsermely
 Foly tsergedezve vígan.
 Ki vólna, e' kies helyt
 Látván, ki elkerülné?

Trochaicusokban.

Dűlj le, kérlek, itt Bathylle,
 E' kies fa hívesébe.
 Nézd, miként a' lágý levélkék
 Ingadoznak gyenge galyján.
 Rajta túl a' tiszta tsermely
 Víg folyása tsergedezget.
 Hát ki vólna, a' ki látván
 E' kies helyt, el-kerülné.

Szoros Jambus.

Ez hívesen Bathylle
 Üljünk le, szép ez a' fa:
 A' lágý levél-bokor zúg
 Lebegve gyenge galyján.

Mellette tiszta tsermely
Tsendes folyása gerjeszt.
Ki vólna e' kies helyt
Látván, ki el kerülne?

XXIII.

A' Gazdaságról.

Ha életet szerezne
A' kints az embereknek,
Megörzeném erősen,
Hogy az Halál ha eljő,
Vehetne bért, 's oszolna.
De minthogy az Halandók
Igy nem vehetnek éltet:
Mit is sóhajtozódok?
Mit is nyögök hijában?
Halál az én jutalmam.
Mit érek én arannyal?
Nekem legyen mit innom
És tiszta bort ihatván,
Legyek barátaimmal,
'S Puha ágyakon hevervén
Víg kedvemet betöltsem.

XXV.

Magáról.

Ha iddogálom a' bort,
Alusznak aggodalmim.
Mit nékem a' baj, a' bú,
Mit a' nyögés, mit a' gond?
Eljő halálom úgy is.
Mért tsaljam én meg éltem?

Vígan tehát igyunk bort,
 Lyaeus áldomását,
 Midőn iszunk azonban,
 Alusznak aggodalmink.

XXX.

A' Szerelemről v. (Kupidóról).

A' Músák le kötöztén
 Ámort zöld koszorúkkal,
 A' Szépségnek od'adták.
 Mindjárt szép Cytherea
 Váltással keresésére
 Indúl, hogy szabadítsa.
 Hát im, bátor eloldják,
 Nem mén, ott akar inkább
 Szolgálatba maradni.

XXXIII.

A' Fetskéhez.

Fris Fetske, lám te minden
 Idén elő kerülén,
 Nyárára fészket építsz ;
 Télben pediglen eltűnsz,
 Memphisbe, Nil vizéhez.
 Ámor nekem szüntelen
 Szívembe fészkelődik,
 Hol szárnyasul is ez már,
 Ez még vagyon tojásban,
 Ez félig is kibújt már,
 És szüntelen kiáltnak
 Nyílt szájjal a' kitsinykék,
 A' kised Ámoroknak
 Nagyobbak adnak enni,
 Ezek nagyokra nővén

Meg másokat ki költnek.
Mit kell tehát mívelnem?
Mert nem nevelhetek fel
Már ennyi sok szerelmet.

XXXIV.

Eggy Leányhoz.

Ne fuss leányka tőlem,
Én ősz hajam tekintvén.
Sem hogy neked jelen van
Időd ki nyílt virága.
Szerelmemet ne vedd meg,
Koszorúkba a' fejrő
Liliom, tekintsd, hogy illik
Rósákkal egybe kötve.

XXXV.

Az Europa képéről.

Nézd e' Bikát Barátom,
Eggy Isten ez valóban,
Mert hordja lám a' hátán
Sidon jeles Leányát,
A' tengeren megy' által,
'S habot hasít körömmel,
Eggy más Tulok sem is ment
El a' tehén seregből
A' tengeren hajózni,
Hanem csak ez, tulajdon.

XXXVII.

A' Tavaszról.

Tekintsd, tavaszra kelve,
 A' Rósa mint fakad ki!
 Tekintsd, vizek dagályi
 Miként le tsendesednek!
 Tekintsd, katsák hogy úsznak!
 Darvak miként repülnek!
 Kiderülve fénylik a nap.
 Felleg, homály szaladgál.
 Dologra forrt az ember.
 Az olly gyümölts meg indúl
 Boristen áldomásán.
 Levelek között, 's galyak közt
 Levont gyümölts virágzik.

XL.

Kupidóról.

Egy méhet Ámor egyszer
 Be bújva Rósa közzé,
 Nem láta, sebet vész'
 Az újja. Kap kezéhez
 És hanyva, vetve, jajgat
 'S hol futva, hol repülve
 Kiáltja szép Citerét:
 Jaj, oh Anyám, jaj, úgymond,
 Jaj, tám meg is halok már!
 Im egy parányi szárnyas
 Kígyó halálra tsípe,
 Kit méhnek is neveznek.
 Mond ő: ha ennyi kint hoz
 Fulánkja gyenge méhnek;
 Mit kínozod, mit ítélsz
 Ámor, kiket nyilad sért?

XLVII.

A' Vén emberről.

A' vént, ha víg, betsülöm,
 Az ifjat is, ha tánczol.
 A' vén pedig, ha tánczol,
 Őszül ugyan hajában;
 De szíve még tsak ifjú.

LIII.

A' Szeretőkről.

Billegjek a' Lovaknak
 Vagyon farokra sűtve.
 Pártust magas süvegről
 Könnyen meg esmer ember.
 Én egy tekintetemmel
 Esmérem a' Szerelmest,
 Mert holmi gyengesége
 Van szíve billegéül.

Anapaesticus versek.

Mit szór sikertelen az élő
 Sereg illy siralommal elegy jajt?
 Mért támad igaz java ellen
 A' búba merült 's elalélt kin?

Immár keserű panasz enyhűlj,
 Az anyák szeme könye ne hulljon,
 Ne zokogjon senki halottján!
 Éltet szerezz a' mi halálunk.

Az aszott magok így kivirítanak,
 Meghalsz előbb 's letemetve,
 Ezek a' gyepek alól kiadódván,
 Nevekednek előbbi kalásszá.

Most Föld, te bévegyed, ápolgasd
 És lágy kebeledbe fogadd ezt,
 Nemes emberi test töredékit
 Hív gondviselésre ajánlunk.

Lélek lakozó helye volt ez,
 Kit az Isten szája lehellett,
 A' bölts tudomány laka ebben,
 Mellynek felemelt feje Krisztus.

Ide zárt tagait te fedezgesd,
 Bizonyára kikéri tetőled
 Azokat valahára Teremtőnk,
 Mint képeit és adományit.

Tsak jőjjön ama kiszabott nap,
 Mellyben betelik mi reményünk,
 Megnyílván ki kell adakoznod
 Valamelly tetemet mi letettünk.

Bálám harmadik áldása az Izraelre.

4. Mos. 24. 5. 9.

Melly szépek a' Te táboraid óh Izrael!
 És a' Te sátorid, Jákób!
 Mint völgyek a' ki-terjedett lapályokon,
 Mint kertek a' folyók körül.
 Mint Aloesfák, mellyeket plántált az Úr,
 Mint Cedrus a' vizek körül.
 Bőv harmatok tsorognak ő jövésiről,
 Sok vízbe hullnak magvai.
 Az ő Királyja lesz Király Agág felett,
 Országá fel-nevelkedik.
 Egyiptom Országból kihozta Isten őt,
 Ő mint az Eggyszarvú erős.

Meg emésztí ő a' felkelő Pogányokat,
 Meg rontja nyállal tsontjokat.
 Mint hím Oroszlán meg hajól, 's lefekszik ő,
 Ki merje őt fel-költteni?
 Ki téged áld, az is légyen megáldatott,
 És átkozott, ki átkozand.

I. Elegia. Dávid siralmos Éneke, Saulnak és Jonathán-
 nak halálokról.

2. Sam. 1. 19. 27.

Óh ki magas Hegyiden, Izráel' Dísze elestél!
 Hogy hullottanak el mind az Erősek, Egek!
 E' szomorú romlást Gáthban ne jelentse ki senki!
 Askalon útzáin híre ne folyjon elébb!
 Majd ne hogy örvendjék a' Pálestina Leányi,
 'S a' metzsetlen Nép vígadozásba légyen.
 Gilboa, bértzeitet soha ég harmatja ne szállja!
 Sem soha zápor eső rád ne tsepegjen alá!
 Parlagidat szántó ne mivelje, meződ ne teremjen
 Szent 'sengét, fel emelt áldozatokra valót!
 Ah! az erőseknek paisok; mert ott leve tsúffá,
 Ott a' Saulé is, bár olaj érte fejét.
 Lám vértől ez előtt Jonathán kézive ki nem tért,
 És Saulnak nem vólt kardja tsapása hibás.
 Saul, Jonathán, egymást szeretők életekbe valának,
 Egymástól a' Halál most se szakasztja külön!
 Mind egyik könnyebb vala könnyű Saskeselyüknél,
 Izmos Oroszlánnál mindenikőjük erősb!
 Sirjatok a' Saulon óh Izrael árva Leányi!
 A' ki tinéktek igen drága ruhákat adott.
 Átala járatok bársony, 's selyem öltözetekben,
 És arany ékesség köntösötökre került.
 Hogy hullottanak el, jaj! mind az Erősek a' Hartzon!
 A' Te Hazád hegyein, ah Jonathán, el esél!

Nagy keserűségben vagyok édes Atyámfija, érted!
 Ah kedves Jonathán, mely örökre valál!
 A' különös Szeretet, mellyel buzgottam erántad,
 Minden gerjedezést meg halad Asszony eránt.
 Hogy hullottanak el, jaj! mind az Erősek a' Hartzon!
 És hadi Szerszámok hogy leve préda velek!

II. Elegia. Abner halálán tett Siralma Dávidnak.

2. Sam. 3. 33. s. t. b.

Hát ugyan úgy hala meg valamint egy balgatag, Abner!
 Mint egy meg-tsalatott, hát ugyan úgy hala meg!
 A' Te erős kezeid nem vóltanak öszve kötözve,
 Sem gyors lábaidat nem lakatolta bilints.
 Jaj! mint veszni szokott álnok szív által az ember,
 Abner, alattomban életed úgy vesze el!
 Sírjatok Abner előtt, ti ruháitokat hasogatva!
 Izrael Abner előtt gyászba borúlva zokogj!*

Rélánd Adorján' Galatéája.

Első Alagya.

Tünődik magában a Vers-író, hogy szeretnie kell.

Nints haszna! — híjában küszködöm szívemmel,
 Híjában hartzolok gyenge szerelmemmel!
 Haszontalan futok magam' ki-ragadni,
 'S édes járma alá' nyakamat nem adni.
 A' fel sem vett Vénus nyíla szívem súlytja,
 El-aludt fáklyámat mérge jobban gyúltja.

* Ez utolsó vers a' Siralomnak előtte vagy, v. 31. sőt úgy látszik ezen egész résznek utolsó verseiből, hogy ez az egész Siralom gyakorta meg szaggatva hozódik elő, mellyet én egész folyamatjában is leírtam: de minthogy legszoorsabban eddig vagy: ez a Sidó Verseknek meg mutatósokra most elégséges.

Ama' tegzes Istent, valaki meg-veti,
 Boszszuálló kezét vessztére készteni.
 Mennyit mondám: Senki szerelembe nem ejt,
 E' mézzel bé-vont-szín mert gyilkos mérget rejt,
 Sőt még szememmel-is a' ként szövetkeztem,
 Jártomban világát a' földnek szegeztem.
 Ide oda széllyel hogy ne tekintessen,
 Szívem' sérelmére sebet ne vehessen.
 Jaj! hol most el-tökélt elmém' fel-tétele,
 Mellyről ujontan vólt állandó hitele,
 Hogy soha sem lobban szerelme' fáklyája,
 Senki Leánnyának hogy nem leszz szolgálja!
 Hanem, önnön magát adván az Egeknek,
 Társa leszz az égi tiszta seregeknek.
 Oda van már mind az! Bóltelkedő eszem
 Ha mi van-is, engem' el-hágy, észre veszem.
 Mind azt Galatéea, töllem el-széleszti,
 Víg gyönyörűséged, melly elmém' téveszti!
 Óh új láng! emészted velőmet tűzeddel!
 Égetsz, bár hideg vagy, titkos melegeddel!
 Meg-botsáss, ha talám hogy szeretlek, vétek,
 'S légyen e' szerelmem vádolható Vétek:
 Ez edgy vétkemmel-is ellened véttete
 Érdemid soksága, 's méltó tekintete.
 Óh kívánságimat ellenző álnok sors!
 Illy közzel el-zárni bennünket mért vagy gyors?
 Én nyomorúlt! óh bár reménylnem lehetne,
 A' mit szívem kíván, hogy rá szert tehetne!
 De ha e' reménynyel szívemet táplálom,
 E' reményemet-is véteknek találom.
 Melly kevés elmém még meg-maradott bennem,
 Bolond szerelmemben nevet, mit kell tennem.
 Dolgomat továbbá az sem igazolja,
 Már vakmerőséggel vágyásom' vádolja.
 Magam lévén Bíró a' magam ügyemen,
 Kárhoztatom magam' tulajdon székemen.

Titkolnom kell ügyem' más ítéletétől,
 Belső hánykodással forr szívem hevétől.
 'S melly erejét maga bennem apolgatja,
 Még önnön magával kínját hordoztatja.
 Ha pedig találom néked jelenteni,
 (Másként mit-is tudok tőlled reményleni?)
 Azt fogod bizonynyal mondani, már értem,
 Barátságod jussát szerelmemmel sértem.
 Ki Vénust, 's Isteni fegyverét katzagod,
 Meg-vallott tűzemet hogy álja haragod?
 Féltő, hogy sértetvén, ha hallod e' titkot,
 Új lángomra mondasz száz 's meg ezer szitkot,
 Talám örökre-is el-tiltasz elölled?
 Áh! melly büntetést vesz kevély lángom tőlled!
 Ha tekintetedtől örökte tiltatva,
 Kell élnem időmet, tőlled meg-fosztatva!
 Soha bús szeretőd' napja úgy nem derül,
 Nyögésinek setét éjjelébe merül, — — —
 Távozzatok tőllem! mi közöm hozzátok,
 A kik világunkra Fébust bé-hozzátok?
 Tüzeket okádó gyors lovai hadján,
 Fussatok, melly felé tettzik az ég padján!
 Tisztábban világít elmémre tsillaga
 Szerelmemnek, mint sem Apolló-is maga.
 Edgy ortza boríthat én rám setét éj-félt,
 Edgy úzheti azt el, edgy deríthet rám Délt! —
 Mi haszna, tüzemre nyert szabadságomnak?
 Szabadságom oka leszs dühösb lángomnak.
 Minek edgy égőnek olly közel ülések,
 Hogy szinte térdünknek leszs közösülések?
 Minek az ollykori nyájas tekintetek,
 Mellyeket gyakorta reám képzelgetek?
 Intselkedő Vénus velem hányszor láttat,
 Még-is egyedül tart, hozzád nem botsáttat!
 Tudnillik, mint Tantal ez Almák bővében
 Nem eszik, nem iszik a' víz közepében:

Úgy Galatéáról én csak Verset írjak ;
 De magával soha örökké ne bírjak ?
 Hazudjak ! ezen szóm bé ne tellyesedjen !
 Sőt Galatéám-is e' lánggal gerjedjen !
 Ő is ama' Istent érezze erében,
 Kinek még hatalmát tagadja szívében !

Második Alagya.

Ugyan azon tündés.

Istenek ! éltemet kik védelmezitek,
 Jertek, segítsétek, ha segíthetitek !
 E' bajon : állandó tűz gerjedt szívemben,
 'S már mit tselekedjem, nints ítélétemben.
 Oh ! soha velőmből kit ki nem törülök,
 Galatéa ! holtig tsak érted hévülök !
 A' jó Ész, melly vala olly bizodalomba,
 Hogy nem esik soha Pásusi gyalomba,
 Melly hitte, hogy onnan, lőtt nyíl nem sértheti,
 Ama' gyermek Istent mivel meg-győzheti,
 A' jó Ész, melly bírta Elmém' mozdulásit,
 'S tudta tsillapítani sebes rohanásit ;
 Most hirtelenében bennem meg-tompulván
 Tsendességre indúlt, tsak halgat bámulván.
 Híbázok : nem halgat ; sőt ennekelőtte
 Fel-gerjedt tüzetem a' melly le-öntötte,
 Most hamvában levő szikrámat fűjkálja,
 Maga jobban jobban éleszti, táplálja.
 Tsapongó érzésem hajdan ha szédített,
 Az Erkölts utára illy szókkal térített :
 Óh szánakozásra méltók, nem tudjátok
 A' szerelem, melly sok gonoszt von reátok !
 El-múlik a' szépség, el-vész ez idővel,
 El-enyészik edgy 's két rövid esztendővel.
 Az Idáliai Istent kerüljétek,
 Nyilait míg lehet, tölletek űzzétek !

Illyen intésekkel meg-erősítette,
 Egészen el-voltam magamban hitetve,
 Hogy ártatlan szemmel Vénust-is nézhetném,
 Szerelmem reá-is fel-nem gerjeszthetném.
 Verődött edgy Leány nem tudva elmébe :
 Mindjárt meg-rezzenve ez ötlött elmémbe :
 Meg-ne háborította ez békességedet,
 Vigyázz, gyöttelemben ne ejtse szívedet !
 Szemem, elmém róla mentem el-fordítám,
 Magamat a' tűztől így meg-szabadítám.
 Most a' jó Ész Te gyöngy képeden meg-álván,
 Óh leg-szebb Teremtés ! 's szépséged' tsudálván,
 Maga így szól nékem : Melly bőltsen tselekszel,
 Hogy e' szeretettől kerülve melegszel !
 Ne-is vess akadályt törvényes tüzednek,
 Most magam engedek szabott törvényednek.
 Hányszor intettelek, hogy soha ne szeress ?
 E' méltó szépségben most ám kedvet keress !
 A' ki azt meg-látja, 's nem gerjed szerelme,
 Tsupa ostoba az, nints abban jó elme !
 Ki tűrhesse habos fodrait hajának,
 Melly dísz ad elefánt tetem homlokának ?
 Karjait, 's kezeit ? mellyeknél mik szebbek ?
 Illetetlen hónál ezek fejérbbek.
 Áh ! ki szenvedhesse rósa-szin ortzáját,
 'S mintedgy tsókot kérő ki-dúlt dombotskáját ?
 Szemét, szeretettvén, 's szeretvén ki lássa ?
 Galatéea Vénus Isten-aszszony mássa !

Harmadik Alagya.

A' Páros életről.

Bóldog, kinek a' szűz Szerelem, számára
 Nyugodalmos utat nyitott országára !
 Bóldog, ki juthatott tsendes életére,
 Reményit házassága tellyes örömére !

Bóldog, ki el-töltvén ifjatal ideit,
Sok tévelygések közt fáradt esztendeit,
Mint már elmúltakat hátúlról nézheti,
'S éltét óhajtozott véggel rekesztheti.
Tsak nézi az, mások' kétszéges ösvényit,
Kik most veszik szívek első kelevényit!
Ah! veszszén, valaki szerelmét meg-veti,
'S szelid járma alá nyakát nem teheti!
Kő annak értz melyje, keményebb annál-is,
Fagyosabb, el-hiszem, Rifei hónál-is!
Mikor meg-gondoljuk az édes tsókokat,
A' kedvellett mellyből forró buzgásokat,
A' mézzel nedvesült ajakak' mozgásit;
Érezzük Lelkünknek el-ragadtatásit!
Más kín fába fűbe talál segedelmet,
A' Szerelem meg-vét Orvosi védelmet.
Melly édes nyugodni gyenge kebelébe,
Midőn szép Nimfád vesz Téged gyöngy ölébe!
Midőn feje karja meg-öleli nyakad',
Szája galamb módra tsókolja ajakad'!
Mint a' fürttel rakott szőlő-veszsző szorúl
Meg-köttetve; 's széllyel levele ki-borúl.
Melly édes, karjával által-fogattatva,
Mint erős gyémánttal hozzá kaptasztatva
Ezernyi tsókokat kedvesétől venni,
Ezernyi tsókokat kedvesére tenni!
Mit mondok? tsókokat? sőt Lelkünk' harmatját,
És Pesztumi Rózsák tavaszi illatját.
Bír az a' Paktólus arany fővenyével,
Gyöngy termő Indusnak bír minden gyönggyével!
Tesz valamit, ha van kinek jelenteni
Titkos panaszunkat keblébe önteni.
Enyhítése ez-is nehéz gyötrelmünknek,
Édes vigasztalás fájdalmas szívünknek!
Tesz valamit, midőn akármelly ügyében
Kétszéges életünk kínos veszélyjében

Esmerhet ez ember olly társat magának,
 Ki társa kedvének, 's szomorúságának!
 De jaj! melly napokat kedvesen képzelek,
 Magam örömmel tám soha sem telek!
 Talám Istenünknek ez rám végezése,
 Hogy kívánó elmém álom képzelése
 Verseimnek légyen tsak matériája,
 De ne következék valóság reája!
 Hát, gyászos halállal küszködő szememnek
 Bé-fogója nem leszz keze kedvesemnek?
 Hát, az Elisium kies határában
 Egyedül fog Lelkem bújdosni magában?
 Árnyékom egyedül száll-é Eleimhez,
 Hamvaikban öszve-rakott Őseimhez?
 Még-is, szerentsétlen Testem ha sírba száll,
 Így szóll: ki ismerve sírom' felett meg-áll:
 Melly méltó lett volna ez-is szerelmére,
 Szabad párossága' gyönyörűségére!
 Méltó, hogy a' miket éneklett Versével,
 Érezze valaha önnön érzésével!

Negyedik Alagya.

Galatéán való meg-nyúgovás.

Mikor leszz az a' Nap, ditsó Szépség! mellyen
 Óh Galatéa, jössz hogy karom öleljen!
 Tégedet óhajtlak, Tégedet kedvellek!
 Gyúlt lángom' tenéked áldozva tisztellek!
 Semmi gondom nékem senki Leányára,
 Nints gondolatimnak más tzélzott határa!
 Edgy-is szerelmével velóm' nem motskolja,
 Gyenge hevülésem' edgy-is nem okolja!
 Nem hánykodik elmém ismét habja között,
 Melly bizonytalanúl ez előtt üldözött.
 Kétséges tengernek hajóm' nem ereszttem,
 Hol tzélzott partomat ezerszer téveszttem.

Napjaim számtalan tűzzel eddig múltak,
Változó melyemben ezer fákyák gyúltak.
Hányszor óhajtottam: Bártsak meg-nyúgodna
Már edgyen, 's annyihoz szívem ne kapkodna!
Bártsak tsak edgy partra hajóm törekedne,
'S óhajtasom szerént rá ki-verekedne!
Az Istenek ebben jól tettek Lelkemmél,
Mert már Galatéa parantsol szívemmel!
Szerelmem' szikráit zabolán ő tartja,
Ő leve hajómnak edgy ki-kötő partja.
Edgy Galatéa már ki velem szerettet,
Ő ki sírátkoztat, ő a' ki neveltet.
Írt Verseim által ő él, 's híresedik,
Ha ezt Verseimnek végzési engedik!
Reményem! e' tüzem hozzád méltatlannak
Ne véld; sőt fogadd-el e' munkáját annak,
Ki magát egészen szentelte hívednek,
Örök Tisztelője lévén személyednek!
A' Fő-végezések velem tselekedjék,
Hogy Lelkem mindenkor Lelkedtől éledjék.
Játszi szemeimet hogy Te legeltessed,
'S levegő-egeddel melyem leheltessed;
Kedves Leány! nékem szememnél kedvessebb!
És kedves szememnél ha mi még betsessebb!
Téged minden órán a' szívemen lellek,
Távol-létedben-is előttem képzellek!
Téged ott-is, a' hol szememmel nem érlek,
Elmémmel mindenütt nyomodban kísérlek,
Sőt képed játszódtat az éj árnyékában,
'S akkor vagy, bár ne tudd, szívem bírtokában
Mihelyt pedig a' Nap aranyos sugárit
Emelvén, zavarja örömöm határit;
A' Te Neved mindjárt, melly nyelvemre akad,
Szám leg-először-is önként arra fakad.
A' Te Neved, mellynek lészek imádója
Valamig nem készül testem' koporsója:

A' Te Neved, melly úgy elmémbe rejtetett,
 Hogy minden betűje szívemre mettetett.
 Szívemre? mit mondok? nem a' Te szívedre!
 Enyim vólt; Tiéd lett edgy tekintetedre!
 Az, már a' Tiéddel meg-elegyítettén,
 Te reád bízatik néked engedtetén.
 Fel-adott kezeket nyúlt bilintsed alá,
 Bány vele, szerelmed ha már el-foglalá!
 A' nagy Rajna elébb Garamantákhoz tér,
 A' Nilus, és Indus Batavi földet mér,
 Magam jobb kezemet elébb el-felejttem,
 Mintsem szépségedet szívemből ki-ejtem.
 És mikor másra tér reád gyúlt hévségem,
 Légyen az, nem bánom, leg-utolsó végem;

Ötödik Alagya.

A' beteg Galatéához.

Hát, kínos, forróság győtri belső-részed!
 Fekszel! 's nyoszolyádból magad fel-nem vészed!
 Hát, illy bódogtalan tűz gyúltja velődet!
 Forrázó hévségéd bádjasztja erődet!
 Szemeidtől könnyű álmod el-eenyésze!
 Galatéa, díszem, 's Lelkemnek edgy része!
 Oda a' tsendes éj édesen töltése,
 Kedvelt étkeidnek kelletlen ízlése!
 Kékül színek öszve-vonúlt tagaidnak.
 A' győzött Természet enged fájdalmidnak!
 'S le-nyomván méltatlan súlya nyavalyádnak,
 Kéntelen terhévé lettél nyoszolyádnak!
 Jaj! hol országnak most annyi játékink!
 Kedvünk, 's mulatságos idő haladéink?
 Hol rózsaszín szádnak gyönyörű hangzatja,
 Előttem annyiszor öntött fojamatja?
 Mind ez kedvességek, mind enyi szépségek,
 Edgy ágyba lankadnak, 's osztályos inségek!

Tudnillik, ama' láng itt el-hatalmozott,
 Mellyet a' hideg víz, 's meg-hűlés okozott!
 Orvoslást próbáltunk: de semmi hasznára!
 Nintsen Epidaurus 's Tenedos javára!
 Szükség mást keresni ki baját enyhítettse,
 'S óhajtásom igaz szívvel tellyesítettse!
 Isteni Minerva szánja ki ő Híve,
 Ő neki szinte úgy van orvosi míve.
 Nékie könnyörgök bús versekkel, sírva,
 Hogy el-hagyhasd ágyad, tagaiddal bírva.
 Ő fog esedezni mintedgy Isteni vér,
 A' Klárusi Isten így kérésedre tér.
 Vagy kérésem inkább hajtja e' Felséget:
 Kit e' nyavalyában hív szerelmem éget.
 Éget te szerelmed, mellyet apolgatok,
 'S hogy *Szerellek*, mind ez valamit mondhatok.
 Mert mi szerelmünket a' ki le-festhetné,
 A' Tsillagokat-is kézzel illethetné.
 Melly nagy légyen bennem a' titkos szerelem,
 Tsendős halgatásom el-áruló jelem.
 A' melly mennél jobban forr, 's nagyobb hévséggel,
 Titkoltatik annál nagyobb mesterséggel.
 Óh bár lékötné engem' Te köteleđ,
 'S edgy tereh szegezne edgy ágyba Te veled!
 Nem lenne olly nehéz kettőnknek győzelmünk,
 Vagy edgy orvos lenne két részre védelmünk.
 De tám Galatéám, hibáz képzelésem
 Szerelmedben, 's meg-tsal még jövőndőlésem.

Hatodik Alagya.

A' szabott Órába való meg-tsalatkozás.

Minap Galatéa tsak lassan sugallva;
 Beszédem van veled! mond hozzám szóllalva.
 Nem vólt alkalmas az hely szeretőknek:
 Ellenünk vólt szemek sok féle nézőknek.

Ezt-is Galathea bátor titkon ejté,
 Alig foghatni-meg hogy senki se sejté. — —
 Bámúl, haboz elmém, téved gondolatom,
 Kétszeges szélvészszel belől hanyattatom,
 Mint az Egéumi tengerek öblében
 Délós hanyattatik a' habok keblében.
 Nem jut semmi út mód, reménység eszembe. -- —
 Az edgy Galathea tsüggedezésembé
 Magát nállam elébb edgybe fel-találja,
 A' módot és reményt ekként ki-formálja:
 Hólnap, úgymond, mégyek én kilentz órára
 Ama' víg zóldségre, a' Város-aljára.
 Te-is hogy oda jöjj szoros gondod legyen,
 Ott melly beszédem leszsz veled, véghez mégyen.
 El-válunk — — az éjjelt töltém unalomba,
 Noha kedvesemet láttatja álmomba.
 Noha költött tsókkal tisztelem ortzáját,
 Majd el-tűnni látom ébren gyenge száját.
 Melly szitkokkal Fébust már nem szidalmaztam,
 Lassú késedelmén hogy el-unatkoztam!
 Hányszor kettőztettem nyögve sóhajtasom:
 Irígy! hozd a' napot mellyre van vágyásom!
 Gondold Dagnét, magad leg-első szerelmét!
 És mind, kik érzették fáklád' gerjedelmét!
 Midőn habjaiban Tethys óhajt Téged',
 Rohanó lovaidd' sürgeti készséged!
 Galathea hozzád nem méltatlanabb gond:
 Isteni kegyelmed' tölle-is meg ne vond!
 Alkalmatos ő-is szikrád' éleszteni;
 De alkalmatosabb engem' gerjeszteni. — — —
 El-jött a' kívánt Nap, 's a' kedvesebb óra,
 Ah! nekem melly gyakor óhajtozó szóra!
 Az el hagyatandó kapú irígy zárja
 Immár le-véttetik, ki 's bé ki-ki járja.
 De jaj! alig lépett lábam küszöbére,
 Homály borúl napom' biztatott fényére!

Setét fellegekkel az ég bé-vonúlva

Töltődik az eső zápora zúdúlva.

Maga Pallás ismét dühödvén mérgével

Már nyilait szórja haragos kezével!

Gyilkos menyköveit illy sűrűn küldözte,

Midőn a' Görögök hajóit üldözte.

Én nyomorúlt fejem, tsak nem el-ájúlva

E' szokatlan menykő hulláson bámulva

Meg-rettenek! ajtóm nyomba viszont bé-zár,

Meg-rettenek! engem' haszontalanul vár

Galatée; nem jó félénk szeretője.

Nints nékem, nints néki kedv tellyesítője!

Óh iszonyú véték! — fordíthatatlan kár! —

Óh gonoszság! 's olly bűn, mely méltán halált vár! —

Hérót tsak így vévén Leánder szívére,

Nem lett volna soha szerelme kedvére!

Nem lett volna Fédra Théseus' prédája,

Sem ellenség közt nyert Antiopéája!

Orkomenus vára ezer veszélyjébe

Jött Kreon' Leánya Herkules ölébe!

Nem félt a' vizektől, sok tengereket mért

A' Trójai hajó, Helenához úgy fért!

Nagy dítséretére Orféusnak a' vált,

Euriditzéjéért hogy pokolba le-szált!

Hogy el-öldja, 's bírjon az Andromédával,

Rémítő vadat ölt Perseus dárdával!

'S én Galatéámat ollyba nem tarthatom?

Edgy kis zápor miatt tölle el-vonatom?

Én tunya házamban otthon lappanghattam?

Rút dolog! tsak ennyit hogy ki nem álhattam!

Miért mulatám-el gyáván kedvesemet?

Okozván helytelen tsúfos félelmemet

A' háborodott ég kóborló menyköve,

Dörgő tsattogással mely ellenem jöve.

A' kiért tartozám mindent el-követve

Éltemet utolsó veszélyjére vetve,

Thérodámás búsúlt vadaira kelni,
 'S velek szembe-szálván őket ingerelni?
 Kihez tűzön lángom tisztem vala menni,
 Kívánsága nélkül értem mért kell lenni?
 Bánom rút tettemet! Menyköved érdemem!
 A' Jupiterénél melly méltóbb félelmem!
 Leg-engedelmesebb szelíd Galatéám!
 Engedj-meg vétkemnek, nézz jó szemmel reám!
 Mutasson lágy szíved szelíd kegyességet!
 Ne viseljen hozzám gyémánt keménységet!
 Ha ugyan vétkemet nézed; e' kérelem
 Merő tartozatlan ajándék, 's kegyelem.
 De meg-edgyez még-is ez Te szépségeddel,
 Kegyelem sugároz néked két szemeddel,
 Mellyet irgalmatlan ha meg-fogsz tagadni,
 Maga fogja magát önként nékem adni.

Hetedik Alagya.

A' Galatée' szemeiről.

Szép Leány! szemedre 's hajadra-is lobban
 Szerelmem; de még-is szemedre nagyobbban.
 Óh igen gyors nyilak! óh hathatós szemek!
 Óh lángomra termett világító tetemek!
 Miért sértett szemem reátok függesztve
 Annyit néz titeket, pillantásit veszve?
 Fáklyái lángjának magam útát adok,
 Mellyel tudom, hosszas égésre gyúladok.
 Nints előre való vigyázásom, látom,
 Ellenségim' magam könnyen bé-botsátom.
 Elmém tsendes nyúgta azoktól sértetett,
 Mellyel éltem, míg illy lángom nem illetett.
 Hogy a' szomszéd erdők sok sóhajtásimmal
 Hangzanak; hogy a' föld ázik siralmimmal.
 Hogy terh testemnek szokott nyugodalma,
 Bádjadt tagaimnak nyoszolyám unalma,

Hogy olly sok éjjelim álmatlan enyésznek,
 Mellyek, óh esküszöm, századokat tésznek,
 Hogy más edgy se tessék, bár sok igyekezzen,
 Hogy tanulásimnak időm ne kedvezzen,
 Hogy siralmaimat sokan ki-tsúfolják;
 Mind ezeket: szép Szűz! szemeid okolják!
 Még-is én nem szűnöm nézni e' szemeket,
 'S szeretem, bár szelnek szívemen sebeket,
 Más felé fordúlni hányszor erőltetem
 Szemeim; de el-hágy jaj, igyekezetem!
 Sőt ha én azokat szinte bé-húnyám-is,
 (Mellyet nem tehetek, bátor akarnám-is:)
 Úgy-is szemem-héjján által bé-hatnának
 Fúlánkjai ki-lőtt szemeid nyilának.
 Mint a' villám, melly a' magas égből le-száll,
 Útat nyít magának, semmi ellent nem áll. — —
 Mivel fizet nékem annyi gondért szemed,
 Leány! magad arra tanítsd-meg tetemed!
 Majd midőn edgy ágyba nyugodni magaddal
 Engedsz Galatéa, mint Házastársaddal,
 Kezdvén az álomtól e' szemek bádjadni
 E' szemekre fogok friss tsókokat adni,
 'S meleg szám veri ki belőlök álmodat,
 Édesen lankasztó szunnyadozásodat.
 Te pedig szemedet tsak gyengén fel-veted;
 De ismét le-tsapod, mert nem emelheted,
 El-lankadásodat úgy jelented nyögve,
 Hadd alugyam Kíntsem! mondván nyöszörögve.
 Ha újra tsókollak: ki nyúltod jobb kezed,
 Kedvesed el-vetni azzal igyekezed.
 De lankadtságodban nem bírván, el-ejted,
 Kebelembe esik kezed, 's ott felejtet.
 Akkor meg azt fogom, magamhoz kaptsolom,
 És gyengén e' gyenge kezét meg-tsókolom;
 Tsókolom, azokat adván e' kezedenek,
 Mellyeket nem akart engedni szemednek;

Azután nyakamra, 's majd melyemre tészem,
 Mellytől meg meg újjabb hevülésem vészem,
 E' hevülés újra szerelmem gerjeszti,
 Míg nem lassan lassan szívemre sülleszti.
 Illy gyönyörűséget vészek én szemedből!
 'S éjjeli harmatot szívárgó kezedből.
 Így soká mulatva nyakadba borúlok,
 'S szemeidhez ismét új tsókokkal nyúlok.

Nyoltzadik Alagya.

Szerető barátjáról.

Melly szívet kemény héj minap borít vala,
 'S Szithoni havakat győző jég fagylala,
 Mellyet nem hajthata-meg senki Leánya,
 Enged, 's a' Pásusi Isten új zsákmánya!
 Gyúl tüze, ég; gyenge szíven vett hatalmot
 'S gyenge szerelem, 's már üz diadalmot!
 Isten asszony, fejed koszorúd kerítettse,
 Diadalmos mirtus hajad ékesíttse!
 Meg-győzték nyilaid a' vas keménységet,
 Alád hódoltatál kevésé ellenséget.
 Bár erősítette melyjét hármas pais;
 Isteni fegyvered bé-hatott abba-is.
 'S úgy sérté haragod nyíla szíve táját,
 Hogy érzette szinte sebesedni máját.
 Örvend, hogy már melyjét új hévség égeti,
 Hogy meg-vetett Zsoldját alattad szedheti.
 Hogy láttam, bámulva magam' el-felejtém,
 'S újjaim' ki-nyítva kezemből ki-ejtém
 Reménységem kívül kapott tzeduláját,
 Mellybe jelentette szokatlan fáklyáját.
 Alig adtam hitelt szemem látásának,
 Meg-vallom, szeretlek, illy szók írásának.
 Most menjen bár, 's bízson tudós Athénébe,
 Keressen védelmet Minerva névébe!

Mit használ Minerva mívébe merülni?

Mit a' Múzsák serge között meg-vénülni?
Nekem, (Mesterségek 's Múzsák, engedelem!)

Nekem életemnél kedvesebb edgy szerelem!
Meg-tsonkítjuk számát gyönyörűséginknek,

Kik Oskolán töltjük szépít ideinknek.
Szabad szerelmünknek édes mestersége

Édesebb tanulás, nagyobb kedvessége.
Betsesbb esmérete víg nyájasságának,

A' szinmézzel fojó páros nyoszolyának.
Hogy én, Galatée! nállad nélkül légyek,

Nem kell, illy kötéssel alkura nem mégyek,
Senkinek temérdek kintse, sok jószága,

Nem az Araboknak minden gazdagsága,
Nem a' veres tenger betses tsiga fénye,

A' fekete Indus' vízi keresménye.
Nékem, Galatée, Te vagy boldogságom,

Te vagy leg-főbb részben summált kívánságom!
Te Krétai Isten' italnál kedvesebb,

Attikai méznél tsak Te vagy édesebb!
Te általad híre fog élni versemnek,

Tsak a' Te nevedről kél dísze nevemnek.

Kilentzedik Alagya.

Az el-távozott Galatée.

Hát el-ment, 's itt lakni Galatée meg-szűnt?

A' Gyönyörűségek serge vele el-tűnt?

Hát, kegyetlen, örök panaszra büntette

Azt, kivel szerelme tartós frigybe tette?

Más szeretőt választ, meg unvánn engemet?

Más viszi el nékem ajánlott kintsemet?

Más öleli fejér karjait karjával?

Lábát titkos módon más nyomja lábával?

Balúl jövődőlő Szerelmem így tanít,

Távol lételemben mindeneket gyanít.

Ki a' szeretőknek tudja tsalárdságát,
 Mindenütt félteti mások ravaszságát.
 Éneklő szájának Isteni hangzatja
 Mást fog tsudáltatni, más fülét mulatja.
 Ah! hányszor sétálgat árnyékos berkekre;
 Idegen kalaúzt követvénn ezekre?
 Ki, habzó elméjét a' mezőn szédíti,
 'S ezer tsal-vetéssel pártjára téríti;
 Tám bús siralmához könyvét-is öntheti,
 Illy mesterségekkel ötet meg-ejtheti.
 Ah! hányszor kínálja ez álnok, Teával,
 Által-adásában játszván az újjával?
 És, 'a melly ki-telik ennek elméjétől,
 Új mesterségeket tanul vendégétől.
 A' fel-tett étkekből midőn mások esznek,
 Titkos szerelmekkel ezek elégesznek.
 Szemöldöke szóllván jelekkel titkossan,
 Nyög, sóhajt; nem mervén szólni világossan.
 Mivel nem engedi egyszerre szerelme,
 Hogy szavának legyen alkalmas értelme.
 'S vallyon Galatée mit hajt mind-ezekre?
 Meg-állhat e' enyi intselkedésekre?
 Talám gyarló szívét új szikrája gyúlytja,
 'S örökös járomra önnön nyakát nyúlytja.
 Hogy ha tsendes éjjel fénylik az ezüst Hóld,
 S' Ahoz, melly ragyogó lángokat az ég tóld;
 Edgy idegen férfi' tsábító szavára,
 Hívatván; megy a' Ház leg-felső tájára.
 Tudnillik, az Eget hol közel nézhetik,
 Leányom a' felsőbb házakra vitetik.
 És, ha talám meg-tsúsz egy gráditson lába,
 Miként kap hozzá karja hamarjába?
 'S Ölelésére nyúl kartsú derekának,
 A' menyzeiek- is mellyet kívánnának.
 Talán gyöngy szájának rózsáit-is, kedve
 Ellen szedi? Az én tsókjaimat szedve!

Lassodj istentelen! ah! hagyj békét ennek!
 Féld boszszuállását a' nyilas Istennek!
 El-vesztedre rohansz! tüzem mért illeted?
 Szentség-törő fejed' menykővel ütteted!!!
 Óh! ha panaszimát szívem ki-önthetné!
 De úgy, hogy panaszim' tsak ez edgy érthetné!
 Hogy egyedül néki áldozott szívemet
 Biztatná, 's ditsérné erős hivségemet!
 Óh edgy éjj! óh melly sok nappalokkal fel-érsz,
 Melly Lelkemnek enyi örömeket ígérsz!
 Vonja-meg bár a' Hóld rezgő világait,
 Rejtse minden tsillag fényes sugárait;
 Setét éjj, setétség azt el-nem borítja,
 Kire Galatéa sugárit fordítja.
 Gyöngy Hóld! bár boszszankodj, hogy ezt kell hallanod,
 Tisztább ez Te nálad, szükség meg-vallanod!
 Tisztább! 's fáklyáit szebben ragyogtatja,
 Ólthatatlan tüzét midőn villogtatja,
 Mint az ég kárpitjánn amaz önnön magok
 Örökös lángjával lobogó Tsillagok!
 Óh én Fényem! kinek víg ölelésétől
 Tiltatom az Egek rám mért Végzésétől!
 Midőn Te erántad reményem, 's félelmem,
 Egymást szüntelenül fel-váltó gyötrelmem,
 Akár emlékezz még róllam; akár Téged
 Már el-fogott hideg feledékenységed;
 Tőlem mindazáltal e' belém rejtett tűz
 Rólad felejtkezést mind vég nélkül el-űz.

Tizedik Alagya.

Levél Galatéához.

Lelkemnek edgy része, Galatéa! ha még
 Rélandoddal gondolsz, 's hozzám szerelmed ég;
 Ha még a' maradok állandó szívedben,
 A' kinek tartattam jelen lételedben:

Vedd el, a' mit írok reszkető kezemmel,
 'S még kezemnél inkább reszkető szivemmel!
 Bús elmém kétséges szélvészszel hánykodik,
 Mint ki ellenkező úttal bajlódik.
 Mert most képzel, híven emlékezni Téged,
 Most ismét, meg-bánni ajánlott hívséged,
 Most, Galatéa-is mondom, sóhajtgatja
 Önnön szeretőjét, 's tüzem apolgatja.
 Majd ismét panaszlok, hogy máshoz hajlandó
 Álhatatlan tüze, 's hite változandó.
 Gyanakszom, tám gyúlván idegen szikrákkal
 Mást fog boldogítani házasi fáklyákkal,
 Kérkedik edgy, vagy más, hajdani tzimmerrel,
 Nagy hírű Őseit elő-rakja szerrel.
 Ékes Palotáit költi mint akarja,
 Sok Assíriai Oszlopa, 's Ugarja,
 A' Világot, mellyre vágyna kevésysége
 Hozzá-teszi; 's hogy sok gyöngyei bővsége.
 Ah magamé! 's vallyha igazán a' lennie!
 A' mérhetetlen kints Tenéked mit tenne?
 Mit a' Nagy Név, mellyet lelsz tám edgy embernél?
 Meg-ne tsábíttassál! ezekkel mit nyernél?
 Nem elégíti meg ez, a' kívánságot.
 A' bővség nem könyít-nevelt szomjúságot.
 Mi a' tűzes Vénus, az igaz Szerelem,
 A' tréfa, melyben nints tsalárdság, 's sérelem,
 A' víg enyelgések, tsókok, nyájasságok,
 'S még a' szeretőknek ha mi kívánságok:
 Ha mind ezek eránt ítélni tudhatnál,
 Elöttem senkitől el-nem ragadtatnál.
 Semmi Nevek tőlem el-nem választánának,
 Sem új lángok máshoz benned nem gyúlnának.
 Cupidó ruhátlan, Vénus mezítelen.
 Gyöngy, arany szerelmet venni elégtelen.
 Párist, bár halandót Enóne szerette,
 A' Klárusi Isten' eleibe tette.

Égi szekeréből Fébét le-vonhatta
 Edgy Pásztor, ki juha nyáját hajtogatta.
 Kit nem hajthata-még sem égi eredet,
 Sem kints; meg-hajhatta az erős szeretet.
 Minden sem ér semmit lám a' Szerelemben!
 A' szeretés tehet itt mindent mindenben.
 E' gazdagíthat-meg egyedül bővséggel,
 Mérhetetlen kinttsel és gyönyörűséggel.
 Te maradsz én gondom. Képed szépségében,
 Éjjel-nappal répszik érzésim tükreben.
 Néha jó barátim rám jönnek felessen,
 'S meg-támadnak; mit ülsz, mondvánn, itt restessen?
 Mit töltöd bús élted hervasztó gondokban?
 Kövess minket, sétálj a' zöld árnyékokban;
 Szemeid a' sok szép Szűz gyönyörködtesse,
 Edgy 's más vidám dolog bús vóltod kergesse.
 Éppen! gondolom én, én udvaroltassam,
 A' kies házakat én gyakorolgassam,
 Edgy, kívánságimtól óh felettébb meszsze
 Hellyheztetett szállás amazt el-rekeszsze!
 Én más kedvét; másét Galatée várja?
 Galatée, Vénus Isten-aszszony Párja!!!
 Edgynek ezek közzül tűnt vala szemébe
 A' Galatée Név, toll-játék rendébe;
 Bámúl a' játékból le-köttetett Versen,
 Eként árulod-el magad, úgymond nyersen!
 Ki e' Galatée? mindjárt tudakoza,
 Tévelygő gyanúja ezreket fel-hoza.
 Még-is ezer között edgyet ki-nem talál.
 Óh! ki tsak tudtomra méltó lángom valál!!!
 Gyakran tévedezek sivatag homokon,
 És le-heveredem sovány parlagokon.
 Az Erdő, melly közel-való zöldségével
 Városunkat tartja gyönyörűségével,
 Mellyeket tapodtunk edgyütt hajdanába,
 Nyögésemet gyakran szedi zúgásába.

Hol a' Panaszkodó madárcákát velem
 Panaszimat sirva zengeni képzelem.
 A' lágy Gesztenyefák Neveddel ott álnak,
 Neveid Nevemmel melly szépen tarkálnak!
 Edgy a' többek között betűmmel kérkedik,
 Diszemre kevélyen nővénn, emelkedik.
 Balgatag, a' fáknak ott beszéllek járva,
 Ott Panaszlok, mint edgy meg-sebesült árva.
 Kit, hogyha bizonyos remény nem ujitna,
 Hogy meg-érkezésed még meg-vidámitna,
 A' Stixet meg-uszván siralmos árnyékom,
 Leltem volna eddig nyújtató hajlékom.
 Ott nyomozom gyakran hajdani ösvényed,
 'S Helyjeid, mellyeket kedvelt a' te kényed.
 Hányszor előzöm ott a' reggel Hajnalát?
 Hányszor végzi rajtam a' Nap hivatalát?
 A' le-szállt harmattól nedves fűszálokat,
 Mellyben reggelenként úsztatják magokat,
 Mintha esetemet siratnák, úgy költöm,
 'S forrásként reájók én is könyvem töltöm.
 'Egnapi Nap', midőn nekem ez Hellyembe,
 El-vesztett öröim' juttatta eszembe,
 Mellyeknek el-vesztén soká sóhajtozva,
 Illy szókra nyitottam szájam' siránkozva:
 Erdő 's Mező! Tempét szememnek himező!
 Gyönyörűségimet tudó Erdő 's Mező!
 Kedvellett árnyékok! áldottak légyetek!
 Hól edgy nedvesítő Patakkal tsergetek!
 Ha a' Fülemlé kedveteket hozza,
 Melly siró Panasznak magát fel-áldozza:
 Mi tilt, hogy kedvesen vegyétek ugyan azt,
 Edgy búsult Szerető ha önt gyászos panaszt?
 Jaj! melly kinoss Végzés üldözi sorsomat
 Mint néktek; Nap nélkül én töltöm napomat!
 Ti ékességteket a' Tél ha le-fosztja,
 Új éhességteket a' Tavasz ki-osztja.

Már az én világom hogy setétbe merült,
Egész esztendeje, vissza még sem került.
Vissza került néktek, szépségtek tavaszsa!
Nékem tart még Telem: e' Szivem panaszsza!
Már a' Napnyúgotti szellők meg-érkezve,
A' ti árnyéktokon fúvnak lengedezve.
Minékünk bár fúvnak Napnyúgotti szelek,
Nints meg-jövedele örömünknek velek!
A' vakmerő Nimfa el-hagyta hazáját,
Szélveszes szelekre bízván vitorláját.
Az Istenek adják, hogy jó szerentsével
Meg-jött Galatéám', meg-érkezésével.
Még e' zöld ág alatt sokszor tsókoltasson,
'S karjaimnál fogva velem sétálhasson!
Vagy a' zöld pásitonn ennek árnyékában
Le-heveredhessen lankadozásában!
Akkor én, (ha ugyan élnek ők hírekben)
Hóltom után élő énekes versekben,
Akkor igyekezem titeket hirdetni,
A' késő Unokák előtt betsültetni!
Óh Ártatlan zöltség eleven berkei!
Óh kedvesem méltán kedvelt rejtekei!!!
Igy szóllék én: mellyre a' nagyfa gájával
Rá-intett, 's jelt adott ingadozásával.
Érzem e' jó jelre oszlani gyötrelmem,
Távozott elmémből kétséges félelmem.
Már akkor úgy tettszett, hogy vissza kaptalak,
Bár távol vagy most-is, kívánatos Alak!
Eddig haszontalan minden fogadásom,
Te nem tellyesítéd buzgó sóhajtásom.
Jöjj meg hát kedvesem! ne késleld kedvünket!
Jöjj-meg, tellyesíttsed lassú reményünket!
Mi oka hogy késel? régi tüzed szünt e'?
Vagy ki azt táplálja szemedbe más tünt e'?
Mellyet bár nem hiszek; van tölle félelmem,
Félteti szüntelen ostromló szerelmem.

Te, kérlek írd, hogy még rólam emlékezel!
 Írd; hanemha magad elébb meg-érkezel!
 Ezer bátorságos móddal Te írhatnál.
 Melly bődög vólnék én, ha Te így szólhatnál!
 Mert Levelem nélkül edgy hajós sem menne,
 Hívségem tolmáttsa minden gálya lenne
 Végre, tsókot adok e' bé-zárt Levélre,
 Tsókot; mellyet bízik Napkelleti szélre;
 Míg nem nálam nélkül Leányom kezére
 Érvén; jusson Ura kívánt örömére.
 Talám, ha még szíve vágyik Rélandjához,
 Levelem ragadja Kláris ajakához,
 Ajkai le-szedik ezek' részetskéjét,
 Irigylem irásim' ilyen szerentséjét.

Tizenegyedik Alagya.

Galatéához való óhajtozás.

Melly ujúlt fájdalom tsigázza szívemet?
 Melly sok út ragadoz tétova engemet?
 Hova mégyek? hátúl a' főveny térségek,
 Elől a' rettentő tengeri mélységek.
 Valaki itt el-mégy, és meg-látsz búsongva,
 E' tsendes partokon tétova bolyongva,
 Nem tudod, e' habok melly sóhajtásokkal
 Tellyes kívánságot görgetnek magokkal!
 Más tartomány, mellyért buzgok, más lakása,
 Anyi Kedvességek 's Istenek szállása!
 Galatéa tőlem miólta el-vála
 Semmi víg örömmel földünk nem szolgálá.
 El-tűnt vele diszem, el-tűnt kedvességem.
 Merő Sardinia lakozó helységem.
 Bár lábam mindenütt nyomozza útaid;
 Nem víditják elmém' sehol-is nyomaid.
 De mihelyt földűnkre Galatéa meg-jő,
 Galatéa, Fényem, e' ritka betses Fő;

Meg-jő vele diszem, meg-jő kedvességem,
Merő Tessália lesz lakó helységem.
Akkor lankadt testem ha árnyékodra lél,
Új édesgetéssel minden árnyékod kél.
Óh! bár a' Végzések vettek volna erre,
Hogy kísértem volna szerelmem' tengerre!
Most elmém' siralmos nyögéssel szaggatom,
Mely Könyv-harmattal a' földet áztatom.
Bús Laodamia így sirt, epekedett,
Midőn kedves férje tengernek eredett.
Igy sirt Ariádne széllyel-eredt hajjal,
A' futó Téseus után sűrű jajjal.
A' kártékony tenger rám nagy habokat hajt,
Kéntelen lábomnak a' föveny ád sok bajt.
E' meg-gyűlölt habot melly fájdalom látni!
Ennek kellett hajóm' távolabb botsátni.
E' víznek kellett azt mindaddig kísérni,
Míg szerentséje lett várt rév-partra érni.
Jaj! siket tengerre hányom feddőzésem',
Sikertelen ennél meg-vetett kérésem'. —
Hasztalan óhajtók! szóm félbe szaggatja,
Dagályos habjait ellenem zúgatja.
Vallyha mesterséges szárnyakat tsinálna
Dédalus; hogy testem levegőre szálna!
Nem adnék én Nevet soha a' vizeknek,
Sem nem közelítnék az égi tűzeknek.
Vagy ezt, melly el-terült mind arra mind erre,
Nyomnák az Istenek edgy szoros tengerre!
Tagaim' leg-ottan néki botsátanám,
Hazám' határinak bútsúmat mondanám,
Holott a' legelső nap derült éltetre
Enyi bús gondokkal való gyötrelmemre.
Maradj Hazám' földé, kedves dajkám és hív!
Vonattatom; edgy más kedvesebb határ hív.
Melly örömöket kezd víg mellyem érezni,
Midőn már tengeren láttatom evezni!

Midőn bellyebb hatván, teteji ősűlnek,
 'S A' Batavi mezők távolabb kerülnek.
 Könnyen hívó elmém képzelődésének
 Örülvén, részese már költött kedvének.
 Óh rövid, 's hirtelen múltó bódogságom,
 Holott távol vagyon igaz kívánságom!
 Leánder' bal-sorsát minap énekeltem
 Keserves versekkel; akkor úgy képzeltem.
 Most e' Szeretőre bódog nevet szabok,
 Kit Kintséhez vittek az úsztató habok.
 E' tenger, (ki tenné-fel-is?) nem úszható,
 Tudjuk melly haragos habokat forgató.
 Most fel-tolúlt habját tsillagokig tsapja,
 Majd fenekén marad tsak zavart iszapja.
 Inkább Galatée, jőjj-meg siettséggel!
 Jőjj-meg én Életem! és gyönyörűséggel.
 Meg-advánn edgymásnak minket jöveteled,
 Élünk sok időket, Te velem, én veled.

Tizenkettedik Alagya.

Ugyan azon sóhajtozás.

Hijában keresem határit kinomnak,
 Nem lelek enyhülést nyomorúlt lángomnak!
 Tettszik mérhetetlen tengeren bolygásom,
 Ha talám lehetne az vígasztalásom.
 Midőn távól lévén kedvelt Leányomtól,
 Talám távozzatok, gondolám, lángomtól.
 Óh melly szomorú sebb sérti azt, ki szeret!
 Óh valaki szeret, szenved az ezeret!
 A' mig Galatée jelen vala velem,
 Addig-is égette szívem' e' gyöttelelem.
 Most, hogy magát tőlem távol férkezheti,
 Meg-gyúltott fáklyáit bennem kettőzteti.
 Hijában hagytam-el Batavi földemet,
 Fussak bár, nem hagyom meszsze szerelmemet.

A' Tengernek hány bús veszélyit ki-áltam,
Hány bal történetit az útnak próbáltam!
Végre idegen föld fogott kebelébe,
Mellyett Hazámnak-is tehetnék elébe,
Hanemha le-kötvén' titkos szerelmemet,
Edgy irigy édesítné Batavi földemet.
Itt, hogy Te távol vagy, ez szívem' insége,
Galatéea díszem, 's Lelkem ditsóssege!
Itt téged óhajtlak, 's a' Te szerelmedet,
Hogy tartsa-meg az ég erős hívségedet!
Ne hogy más ellenség ragadja reményem,
'S Arassa idegen sarló veteményem.
Bóldogtalan, hányszor örömöm képzelem?
Hányszor véllek Téged jelen lenni velem?
Gyakran kézen fogva veled sétálgatni,
Gyakorta láttatom ortzád' tsókolgatni,
Gyakran mintha szokott gyepünkön el-nyúlnék,
Víg ölelésseddel 's szavaddal újulnék.
Midőnn így aggódok: barátim tsudálnak,
Mondván: mit tétovázsz, melly gondok rongálnak?
Melly gyengeség tettszik, nem tudom, szemedben?
Te szeretsz! hogy meg-tsalsz, ne gondold szívedben.
Nem menthettem jól ki magam', el-pirúltam.
Galatéea, 'a Te lángjaidtól gyúltam! —
Vagyon itt edgy még-is, Rodope nevében,
Leg nevezetesebb hazája földében.
Ez lopja, ha lehet, néha ideimet,
E' tartóztatgatja olykor szemeimet.
De nem vont a még-el tőled szeretetem,
Kedvelni tsak érted kéntelenítetttem.
Az, hasonlít képre valamit képedhez,
Ha lehet hasonló Leány személyedhez.
Annak szemei-is nyíllakat lövellnek,
De nem, mint melly nyilak szemeidtől kelnek.
Nem alkalmasok azok úgy lángomra,
Erőtlenebbek sokkal gyúlytásomra.

Hajait, mint szoktad, oly rendre fodrozza,
 Oly mesterség gyenge lábait hordozza,
 Vállait, mint neked oly szalup szoritja,
 Őszve-fűzőtt melljét oly tintuk borítja.
 Noha nints oly mint Te; (mert azt nem tarthatná
 Maga-is, tsak egyszer személyed láthatná.)
 Még-is, nem tudom hogy, erre gerjedezem,
 S' Ezt látván, anyiszor reád emlékezem.
 Így, ha magát Títán tengerbe mártotta,
 'S Fáklyája Fényétől világunk' fosztotta;
 Fel-veszszük a' tiszta Hóldnak-is szarvait,
 Bár hintse, mint Febus, gyengébb súgarait.
 Ah! mennyiszor mondtam: hogyha Galatéám
 Nem volna, e' szálna, vagy szálhatna reám!
 De ha fontra vetem szépséged érdemét;
 A' több Leány-sereg előttem tsak szemét.
 Ah! mikor térsz-vissza Batavi földre,
 Hogy vessem tizirkáló elmém szépségedre!
 Hogy füstbe mehessen, képed' ditsősége,
 Hozzád közelítő Rodope szépsége!
 És egyedül Te légy a' Leányok között,
 A' kinek hatalma foglyává kötözött.
 Tsalatkozóm e, vagy szívemben buzdúlok?
 Érzem, erőm ujúl, elmémben vidúlok!
 Ez egész világon minden, valami szép,
 Engedjen Tenéked, oh Angyali gyöngy kép!
 Nintsen ki el-vonja tőled szerelmemet,
 Isten-aszszonyokra vessem bár szememet!

Tizenharmadik Alagya.

A' Galatéa halála.

Hát, ez-is ki-szabva vólt e' Végzésemben,
 Illy veszett időket érnem életemben.
 Mellyekben a' halált várván mind úntalam,
 Annyit óhajtozzam; de tsak haszontalan?

Jöjj gyors Halál! Kedvem tovább ne halaszd-el!
 Ne késs! életemnek fonalát szakaszd-el!
 Nekem élnem tsapás; jötőd vidulásom.
 Ah! hozzon már ennyi hasztalan hívásom!
 E' bús Panaszszal kell éjjel nappal telnem,
 Még-is illy kelletlen terhet kell viselnem.
 Már kéntelen élek: ha hogy él, hihető,
 Edgy párja sírjába temetett Szerető.
 Én nyomorúlt! ama' Szűzek' szeme-fénye,
 Lelkem edgyetlen edgy hajdani reménye,
 Ki egyedül elmém' oka, 's eszköze lett,
 Kit annyit betsültem, más Leányok felett,
 Ama Vénus Isten-aszszonyi szépsége'
 Párja, Galatée, vólt! nintsen! már vége!
 Enyim vólt: ím setét árnyékba tűnt, meg-hólt!
 Jaj nekem, hogy tsak azt mondhatom: Enyim vólt!
 Hát már bóldog Nimfa! soha életembe
 Nyakadba borulva nem foglak ölembe?
 Sem annyiszor reményl't házasi kötelem
 Nem kapszol szorosabb edgyességbe velem?
 Sem illetlenül tartott Szűzességed'
 Énnékem áldozva nem történik véged?
 Hát szemeid' gyászos éjj bé-borította,
 Mellyek lángja szívem annyiszor gyúlytotta!
 E' szüntelen fáklyát lövellő Szemeket,
 Mellyekről énekle Músám sok Verseket!
 Hát vizek ronták e' hajad fodrozásit,
 Mellyek illethették Vénus Pompázásit?
 Hószin melyed festé habok rút tajtékja,
 Melly lehete edgy k'z alkalmas'b játékja?
 Talám Angyal! hányvánn a' méllységek' habja,
 'S Tartván romladozott hajód edgy darabja,
 Midőn szád utólszor Nevem kiáltotta,
 Kimélletlen tenger azt el-borította!
 Óh szomorú Végzés! szánható képzelt szin!
 Óh fájdalom! versbe ki-tehetetlen kín!

Lám félelmes szívem előre ezt sejté,
 Midőn bútszását szád hozzám úgy ejté,
 Mint ki nem fog többé soha vissza-térni!
 Alig tűrhettem azt: de hogy meg-igérni
 Kezded jövedeled, szívem bár ujúla,
 Reá nem tudom melly félelem nyomula.
 Most tapasztalom már, e' jövendő jelek
 Melly igazak voltak! melly nagy volt hitelek!
 Jaj! mért óldaték-el a' Batavi Gálya,
 Ama' déli-szelek jövendő prédája!
 Melly téged, melly engem veled el-temetett,
 És kívánságimtól örökre el-vetett!
 Az a' halálos nap gyászkövel jegyzessék!
 A' Te Krónikádból Belga föld, ki-essék!
 Erdők, Leányomon, 's Mezők zokógjatok!
 Többé gyenge lába nem lépdes rajtatok!
 Míg e' Galatée járt árnyékokban,
 Velem ujúlását keresvén azokban,
 Fellyebb betsúltelek addig mindeneknél,
 A' Tessáliai legkiesb bértzeknél.
 Méltán betsúltelek: — most oda díszetek.
 Minden díszet egyedül ettől vett földetek!
 Napnyúgotti szelek, többé hangotokkal
 Nem elegyítitek gyors el-kapástokkal
 Szája lehelletét a' víg térségeken!!!
 Sem nem játszadoztok, kívül szép rendjeken
 Téjszín nyakán terült lógó fürthajával
 'S Annak lengedezve szült édes zajával!
 Sirassátok ötet Batavi források!
 Könnyvemmél áradó nagy vizek, fojások!
 Sirassátok Város-aljai zöldségek!
 Általunk nyomkodott fűvek, 's kiességek!
 Nem fogadjátok-el többé e' kintseket!
 Nem szemlélhetitek ez édességeket,
 Ama' tiszta kézre nyúltott szűz tsókókat,
 Mellyek meg-hathattak égi lakósokat!

Nem lankadoz ismét Nimfám karjaimon,
Ki bóldogul örvend az Elisiumon !
Sem magát a' nedves part széleln el-vetve,
Nem bóldogit vizet képe tekintgetve.
Ah ! a' Najadesek hogy téged látnának,
Habjaikkal hányszor meg-tsillapodának !
De a' mellyek mihelyt Téged el-vesztettek !!!
Üző vizeiknek vég nélkül engedtek !!!
Kellettlen előttem minden ! tsak siralom,
Könyv, sóhajtás, jajszó kell, és aggodalom !
Vagy ha tévedezek, parti fövenyt járva,
Mint ama Krétai el-hagyatott Árva ;
Vagy szavam' számtalan zokogással rontva,
A' magas hegyekig hat nyögésem ontva.
Mint bús Fülemlüle nyirfák árnyékában,
Ismarusi Isist kesergi fojtában.
Vagy a' kősziklákat fogom tanítani,
Galatéa, a' Te Neveddel hangzani.
Hogy mohos kőszáli Neved elő-hozzák,
E' kedves hangokat fülembe hangozzák !
Óh szép Istenasszony kedvelt termeteddel !
Szavam helyett tőlem könyveimet vedd-el !
Engedj-meg, hogy nints szóm méltó panaszmomra !
Hogy fel-akad nyelvem igaz fájdalomomra !
Néked szentelt elmém tiszta játékkiddal
Meg-elégszik, 's nem bir egyéb javaiddal.
'S most-is, bár a' halál részeid' óldozza,
Állandó lángjait Tenéked áldozza.
Az Elisiumi seregbe ha le-száll,
Hozzád foglaltatva ott-is kezeden áll.

III.

VEGYESEK.

Egy Pásit nevű szép leányról.

Be gyönyörű Pásit, be sok szív és ajak ásít,
Hogy le heverje gyepét, birja jeles közepét.
Óh ékes Pásit, haladod sok rósa nyitását,
Boldog az óh egyedül, rád, ki gyepelni le dül.

Egy Torma nevűre.

A' ki ilyet tisztít, örömet véghez viszi tisztit :
Mert reszel oly tetemet, nem teker ott se szemet.

Felyül-Irás edgy nap-órára.

Felkél mindennap; de leszáll ugyan annyiszor a' Nap.
Éltünk nap : ha halad; fel-jöve, majd leszalad.

A' hónapok nevei.

Kos, Bika, Kettős, Rák, az Oroszlán, Szűz, Jegyek, és még
Mérték Scorpi', Nyilas, Bak, Víz-öntő, Halak együtt.

Vagy :

Kos, Bika, Kettős, Rák, az Oroszlán Szűzzel,
Font, Scorpio, Nyilas, Bak, Vizöntő, Hal jel.

Vagy :

Martius, Aprilis, Maius, Jun. Julius, Auguszt,
Septemb. Octo. Novemb. Decemb. Január, Februárral.

Januarius, az Égi jegy szerint Vizöntő Hava.

Vizöntő havában Nyárra
 Hordj jeget, ha a' Tél nagy.
 A' Vízvívő tsatornára,
 Vigyázz, bé ne zárja fagy.
 Trágyázz, vadássz, búzát forgass,
 Égett bort 's olajt le-tsorgass,
 Száraz ágakat le-nyess,
 Tűzre, másra fákat mess.

Februarius, az Égi jegy szerint Hal hava.

Hal havában lékeléssel
 Halas tódon nyiss ajtót,
 Szárassz Halat, 's új nemzéssel
 Töltsd viszont az Halas tót.
 Most ólts, almád nem lesz férges,
 Most ha fád mohokkal kérges,
 Mind mohot 's hernyót le-végy,
 Fűzfa rakni jó ha még.

Martius, az Égi jegy szerint Kos hava.

Kos havában a' meg-ellő
 Nyáj Juh gond nélkül nem hágy.
 Ekkor a' Juh fris füvellő,
 Rértre újóllag ki-vágy.
 Által-ültess fát, virágot,
 Oltsad a' sok óltó ágot,
 Szántogass, 's azokba vess,
 Veteményezz, szőlőt mess.

Aprilis, az Égi jegy szerint Bika hava.

Bika Hóban a' bikákat
Ismét a' tsordába verd.
Szöllőt köss, a' báránykákat
El-választani meg ne merd.
Vess a' mit még nem vetettél,
Kőfalat most jól kezdettél,
Méheket ki-menni hagyj,
Plántáidnak vizet adj.

Maius, az Égi jegy szerint Kettős hava.

Kettős hóban vidámodván
Plánta, állat párral szép.
Párost tojik, párosodván,
Párost költ a' tollas nép.
Most palántot ültetgettes,
Kendert, lent vess, téglát vettes,
Rajzik a' méh, fogj rajat,
Sajtot nyomj, köpülj vajat.

Junius, az Égi jegy szerint Rák hava.

A' kies Nap Rák havára
Leg magasb tetőre ér,
A' Nap hossza Rák módjára
Már ezentúl hátra tér.
Sípra most ólts, most kaszáltass,
Török búzát most kapáltass,
Most a' Szöllőd ad sok bajt,
'S Méhed mikor botsát rajt.

Találós Mesék.

I,

Mond-meg mi állat az, mely tsak egy mozgó szem,
Sem keze, sem lába, sem hím, sem nóstény nem.
Még is minden napon egy-egy magzat' Atyja,
Mindég Anya nélkül születvén magzatja.
De hosszú élete nintsen szülöttének,
A' melly nap születik vége van éltének.
Mindenik szülöttnek vagyón egy testvére,
Ki származást Atyja' nem létében ére.
Ez részes bátyjának mind birodalmában,
Mind születésében, mind gyors halálában.
Jó Atyjok sem nem víg, sem nem kesergeti
Szívét, hogy magzatit tsak szüli 's temeti.
Más állatok pedig vígan udvarolják,
Őket lételeken, 's holtton gyászolják.
Megfejtés: *Nap.*

II.

A' ki tsinálja reá nintsem szüksége magának,
Még ha ki meg-veszi is nem szeret élni vele.
A' ki pedig vele él, 's hasznát veszi, abba tudatlan.
Kelletlen jószág! jöszte talál-d-ki mi az?
Megfejtés: *Koporsó.*

III.

Mi viz? melly akármelly nagy folyó-vizeknél
Szélesebb, 's meszszebb hat a' nagy tengereknél?
Még is mélységére mindennél tsekélyebb,
Egy kis tsergedező patak nála mélyebb.
Megfejtés: *Harmat.*

IV.

Egy házatska vagyon, hó szín márvány fala környül
 Hó szín szőnyeggel van be-borítva belől,
 Ablaka egy sintsen, tsupa fal, sehol ajtaja sintsen,
 Még is rakva vagyon, 's benne terem lakos is.
 Test is ez, és él is, szolgál nyereségre is olykor,
 Néha sok éh hasznak bőv eleséget is ad.
 Megfejtés: *Tojás.*

V.

A' fejemem járok, fel-alá karikára kerengek,
 'S minden lépésen földbe verem fejemet.
 Még is az én Gazdám akkor veszi hasznomat inkább,
 A' mikor így fejemet földbe, kövekbe verem.
 Megfejtés: *Sin-szeg.*

VI.

Egy nagy Híd tarkállik sok ékes színekkel,
 Leg-bóltsebb festői elegyítésekkel.
 Bizonyos folyó-víz nem hajt-el ez alatt,
 De sok temérdek víz rajta felyül haladt.
 Nem jár senki rajta, de járhat alatta,
 Nem tudja, nem látja a' ki meg-haladta.
 Megfejtés: *Szivárvány.*

VII.

Nagy változó, nagy gúnyoló, nagy tsapodár, nagy majom.
 Még is kedves az Ifjoknak. Vele gyakran van bajom.

Vagy bővebben:

Nagy Próteus: sok ezer formát tud venni magára.
 Minden szem más más képbe jelenve leli.
 Most virgontz gyermek, majd ifjú 's élemedett vén.
 Aszszony, férjfi, leány, szolga, komorna, vitéz.

Most iszonyú rútság, majd szép alak, angyali gyöngy kép.

Most tsevegő madarad, majd kutya matska, 's egyéb.

Nagy Mómus : szabadon ki-jelenti szemedbe hibádat.

Nagy majom : a' mit tész, egybe tselekszi veled.

Sír, ha te sírsz, ő is ; ha enyelegsz, gyors enyelegni,

Tsúfol, tsak te gyalázd ; hogy ha nevensz, ki-nevet.

Aszszonyi módra magad piperézd, hajadat fodorítsad ;

Aszszonyi módra veled Dáma haját fodorít.

Hízelkedj te magad, hízelkedik ő is azonnal.

Nagy tsapodár : 's ha nem az, nints betsi senki előtt.

Megfejtés : *Tükör.*

VIII.

Élek, nem is élek, lehellek is nem is,

Egy helyben sem lakom, mindenütt helyem is.

Eletem futva fut. Mi hasznom' találok,

Ha tárgyam' el-érem? hirtelen halálom.

Megfejtés : *Szél.*

IX.

Hús nem vóltam, húsból lettem,

Hogy már húsom el-vesztettem,

Meg-metélik testemet.

Meg itatnak, tántzoltatnak,

Sok jót rosszat koholtatnak,

Sokra vesznek engemet.

Megfejtés : *Író-toll.*

X.

Könyvek közt van származásom,

Könyvez a' kit illetek.

Az ég felé van vágyásom,

Héj! de lassan léphetek.

Ha szél indul, ég sűrűdik,
 Tiltja könnyű testemet.
 Nálam nélkül nem születik,
 A' ki nemzett engemet.

Megfejtés: *Füst.*

XI.

Meg-emészthet mindeneket,
 Éleszthet sok lételeket,
 Vólt sok dolgok' kezdete,
 Lesz' sok dolgok' végzete.

Megfejtés: *Tűz.*

XII.

Éltem, hogy már nints életem,
 A' hólt élőt el-temet.
 Annak éltét őrizgetem,
 Ki-el vette éltemet.

Megfejtés: *Hamu.*

XIII.

Engem szült az Anyám, de viszont én szülöm Anyámat.
 Megfejtés: *Jég.*

XIV.

Tengeren, szárazon egyre születtetem,
 Születésén 's végén legnagyobb termetem.
 Éltem' kezdetétől szinte közepéig
 Fogyok; de majd ismét meg-növök végéig.
 Leg-közép koromban így leg-kissebb vagyok,
 Földön vizen járok, nyomot még sem hagyok.
 Megfejtés: *Árnyék.*

XV.

Mi az, tsak kettő a' lába,
Eggyik meg-áll eggy nyomába,
Másik annyit el-mehet,
Vége hossza nem lehet.

Megfejtés: *Tzirkalom.*

XVI.

Kissebb lesz ha hozzá teszel,
Nagyobb ha tőle el-veszel.

Megfejtés: *Rés vagy Lyuk.*

XVII.

Mi az? egynek szoros,
Kettőnek alkalmos,
Háromnak igen tág lesz',
Egyszer neve is el-vész.

Megfejtés: *Titok.*

XVIII.

Két forrás fakad eggy hegy alól, két kis patakot mos,
Nem széles, nem mély, nem sebes egygyike is.
Úgy de tsalárdsággal nagy mély, és gyors vizeket győz;
Mert sok okos főnek veszti gyakorta esztét.

Megfejtés: *Asszonyi könnyhúllatás.*

XIX.

Eggy vendéget úzz-ki százszor,
Mind annyiszor vissza jó.
A' kihez nem tér-bé másszor,
Meg-hal az. Találd, ki ő?

Megfejtés: *Éhség.*

Rejtett Szók.

I.

Soha a' vásárban engem' nem árúlnak,
 Noha a' vásárban a' kik meg-fordúlnak,
 Mind a' leg-főbb rendek, mind a' kik kóldúlnak,
 Tagadhatatlanul hasznomra szorúlnak.
 Négy részem' a' vadász felettébb szereti,
 Három lesz'; de négygyé nem minden teheti
 Magát; négyét 's ötét *Boris* emlegeti,
 A' két végső bennem az ízt érezteti.
 Megfejtés: *Koporsó.*

II.

Betegnek használok, az épet sem sértem,
 Sokan meszsze földre el-útaznak értem.
 Fejem 's végső lábom elő olly részt állat,
 Mellyet félt, 's melly nélkül nem él semmi állat.
 Fejem nélkül nagyobb hasznom mondhatatlan,
 Hány állatot tartok meg-számlálhatatlan,
 Siet minden állat hozzám sok jó végre,
 Lakásra, haszonra, vagy gyönyörűségre,
 Vesd-ki a' hasamat, úgy is hasznos leszek,
 Takartatnak velem sok likak, sok részek,
 Öt tagomnak hárma nélkül nem jó lennem,
 Semmire sem betsűlsz ha meg nem lesz bennem.
 Megfejtés: *Feredő*, mellyben van *fő*, *erdő*, *fedő*, *erő*, 's. a'. t.

III.

Tör, ront, földet, Eget, tengert fel-forgat egészen,
 A' fele zúg, mormol, 's a' fele el-hal ezen.
 Még fele újra mozog, 's fel-kél, az előbbi felének,
 Egy hijján szép kints, a' leg-utólbí fele.
 Megfejtés: *Szélvész*, mellyben van *szél*, *vész*, *él*, *ész*.

IV.

Négy ritka; és miért? kettő az ok benne,
 Három több, 's fordítva még annál több lenne.
 Megfejtés: *Okos*, mellyből ki-telik *ok*, *kos*, *sok*.

V.

Nints falu öt nélkül, nints Város, nints sehol Ország.
 Ketteje bár akadály; tartani hárma szeret.
 Oszszad más-képpen, három tész' szinte meg-annyit.
 Árt is, használ is ketteje hogy ha hegyes.
 Megfejtés: *Határ*, mellyből ki-telik *ha*, *tár*, *hat*, *ár*.

Az Emberi öt Érzékenységek:

Látás, Érdeklés, Hallás, Izlés, Szagolással.

Az Ég négy részei.

Napkelet és Nyúgot, Dél 's Észak része az Égnek.

Az Esztendő Négy részei.

Egy kerek Esztendőt Tavasz és Nyár, Ősz teszen és Tél,
 A' Tavasz a' Kosban; a' Rákban érkezik a' Nyár.
 A' Mérték mérsékli az Őszt; a' Bak Telet indít.

A' Hónapok Napjaiknak számok.

Harmincz nap Bika hó, Rák, Mérték és Nyilas éppen,
 Többeket egy szaporít, de huszonnyolcz Halhava napja,
 Még ehez egyget tégy minden negyedikre kerülén.

A' Heteknek számok az Esztendőben.

Mindenik esztendő ötvenkét hét 's vele egy nap.

A' Hét Napjaiknak Neveik.

Vasárnap, Hétfő, Kedd, Szerda, Tsőtörtök,
Péntek, Szombat; ezzel egy Hetet eltöltök.

IV.

TÖREDÉKEK.

II-dik Jósefről.

Az Alké mértéki szerént.

Örvendj Magyar-Nép a' te Királyodon,
Örvendj reménylő két Haza dolgodon.
Ládd, sok keserves kéreményed
Istened im megadá reményed.

Fénylő egéből rád leveté szemét,
Meg-nézte benned bús Jerusálemét,
Romlása, hogy távozzon, intett,
Árva leányira rá tekintett.

Kertének immár mord tele távozik!
Vidám tavaszsa' napja ma változik!
Meg-hervadott rósája szépül;
Kőfala' romladozása épül.

A' nyögdögélő Gerlitze zengedez,
Zöldes mezőnkben szép szava tsergedez,
A' száraz ágról már le-szálnak,
Sok panaszok nagy örömmre válnak.

Minden hitében már ma hagyattatik,
Minden szabad leszsz: vissza adattatik
A' lelki-esméret szabadság,
Mellyet-is, óh zabolázni vadság! 's. a'. t.

Töredék.

Kész erántad engedelmem,
 Meg kötöttél engemet,
 Már hajol hozzád szerelmem,
 Bird örökre szívemet 's, a'. t.

Töredék a «Lakodalmi vers»-ből.

Engedj! engedj olykor vídám (vagy: nyájas) Vénusodnak,
 Osszszátok az élet gyönyörűségeit, vagy:
 Osszszátok egymással az élet terheit.

Catullus Privilégiuma.

A' bujálkodó szerelmek a' tavaszhoz illenek.
 A' madárlak párosodni erre kelve kezdenek.

— — — — —
 Naplementi gyenge szélről meg-telett két tsetseit
 Ő ki-fejvén, nedvesíti meg-hevített lepleit (Vénus)
 Ő tsepegtet éjjelenként harmatoknak gyöngyeit,
 Mint a' híves éjtszakának nedvesítő tseppjeit,
 Mellyek a' fűszálak' ágán tündökölve fénylenek,
 És azok hegyére folyván terhesezni kezdenek:
 'S addig addig terheseznek, végre hogy tsepegdegel
 A' lehulló-víz, 's keredged kis tsómóba esdegel.

— — — — —
 A' mezőt is, hogy tenyészszén, a' szerelmek öntözik,
 A' szerelmek' édes ízét a' mezők-is érzik 's. a'. t.

Horatziusz' Carm. L. I. Od. XII-ből.

A' kősziklák meg-száradnak
 A' rájuk vert haboktól,
 Meg-áll a' szél; meg-szakadnak

A' fellegek magoktól,
 A' hánykodó hab el-terül,
 Az ég ki-tisztúl, ki-derül;
 Mert fügnek mint Uroktól.

Ovid. Trist. L. IV. Eleg. VIII-ból.

Már én vakszemeim hattyú tollal vetekednek,
 'S Tiszta fehér Vénség festi be barna hajam.

Hamletből.

Kétkelkedhetsz, a' mi éget,
 Valyon igazán tűz-é?
 Kétkelkedhetsz, setétséget
 Valyon a' nap elűz-é?
 Akár melly szent igazságot
 Mint hamissat meg-vethetsz;
 De hogy te engem' meg-győztél,
 Szerelmedre le-kötöztél,
 Szívem! nem kétkelkedhetsz.

Solt. XCII: v. 1. 3.

Bosszúállásoknak Istene Jehova!
 Bosszúállásoknak Istene, tündökölj ki!
 Meddig a' hitetlenek, Jehova!
 Meddig diadalmaskodnak a' hitetlenek?

Salamon Példabeszédei 27. 7.

A' jól lakott ember meg tapodja a' lépés mézet,
 De az éh embernek minden keserű édes.

Anna asszony Hálaadó énekében I. Sam. 11. 4.

Az erőseknek kézívek meg töretnek.
És az elestek fel övedeztetnek hatalommal 's. a'. t.

Solt. XIX. v. 9.

Az Úrnak Parantsolati igazak, szívet vidámítók.
Az Úrnak fenyítőke tiszta, szemeket világosító 's. a'. t.

Hóseás 14. v. 6. 7.

Lészek Izraelnek mint a' harmat,
Virágzik ő mint a' Liliom,
Gyökeret vér mint a' Libanus,
Ki terjednek az ő tsemetéi,
Lészen az ő disze, mint az olajfáé,
Ez az ő szaga, mint a' Libanusé.

JEGYZETEK.

Halotti Vers, edgy gyenge szülött temetésére 1781-ben. — Még 1781-ben írta, de csak 1787-ben jelent meg a Magyar Musa 1787. április 18-iki számában a 243-dik lapon, de akkor sem önállóan, hanem verstani értekezése keretében, mint példa. Ez az első rímes anapæstusokban írott vers a magyar irodalomban. Kazinczynak is elküldi 1788. október 2-án, de a Museum nem közli, a miért Földi neheztel; ezt meg is írja Kazinczynak. «Ah melly szomorú ez az óra és a Budai Seculare Carmen, nem szerelmes materiák — — de ezeket is látta már a világ, úgy-e? igen, de látta a Fordítottásról való regulákat is, és még mellyeket az Úr elő számlála.»

Edgy téli víg napra. — Megjelent a Magyar Musában, 1787. 245. lapon, mint példa.

Hozzatok Músák virágot. — «Végre vagynak a Hang-mértékes verseket írónál tsak hangzathból álló Trokhéusok is, mellyeket edgynéhányszor véve, úgy vetnek utánnok edgy 15 hangzathból álló egész Trokhéust.» M. Musa 1787. 247. l. Ugyanitt jelent meg Földi verstani értekezésében.

A' Pestről's Budaról 4-dik August stb. — Megjelent a Magyar Musában, 1787. II. 537—539. l.

Kornides Dániel halálára. — Megjelent a Magyar Musában 1787. II. 723—724. l. Ugyanott ismerteti Kornides Dániel életét, aki az egyetemen a diplomatikának és heraldikának «közönséges rendes» tanára volt. Temetése október hatodikán ment végbe és az egyetem tanárai a város kapujáig kísérték. Ráday azonban és még több egyetemi ifjú, köztük Földi, a temetőbe is kikisérték. «Halhatatlanságot érdemlő emlékezetének mentemben ily magános gondolatokkal is áldoztam.»

Buda Várának a' Töröktől lett vissza vételének Századik eszten-deje. — Megjelent a Magyar Musában 1787. II. 799—804. l. Földi azt szerette volna, ha a Museumban is megjelenik. «Ugyan a

tavalyi Decembéri egyik Musában vagy két sorú Verseken egy Munkám, *Buda vissza-vételének Századja*. Ez is mind Materiájáért, mint *Seculare Carmen*, mind ki-dolgozásáért nékem magamnak igen tetszik. Méltóztasson meg-tekinteni a Tekintetes Úr, mivel itten már le nem írhatom, és mind ezekből a mi fog tetszeni, válaszszon a Museumba való be-vételre, a míg másszor újjakkal szolgálhatnék.» (Kazinczyhoz 1788. október 2.) De ez nem történik meg és 1789. február 5-én szemrehányólag írja Földi Kazinczynak: «Ah melly szomorú ez az óra és a Budai *Seculare Carmen* nem szerelmes materiák, — de ezeket is látta már a világ, úgy-e? igen: látta a Fordításról szóló regulákat is, és még a mellyeket az Úr elő számlála. — És, kivált a *Seculare Carmen* nem érdemel e emlékezetet? talám nem vétek vele, ha azt mondom, hogy az is lehet egy oly «érzékeny és Hazája szabadságáért reszkető nemes szívnek, és Nemzetéhez viseltetett forró Szerelmének béllyege, mint ama Fársángi Vers: Itt van farsang, vége stb.»

Juliska. — Megjelent a Magyar Museumban, 1788. I. 82. l. és a Helikoni virágokban, 1791. Kazinczynak 1788. október 2-án küldi el: «Ez nem annyira fordítás, mint inkább követés (Imitatio). Trochaikusokban a Deák szabadsággal, hol a páros lábokban, t. i. a 2-dik, 4-dik és a 6-dik lábokban, a hosszú láb (Spondaeus) is néha el-mehet.» — A' levélben a harmadik sorban «míg él» hiányzik.

A' *Le-szállt Galambhoz.* — Sohasem jelent meg. 1789. III. 20-án elküldi Kazinczynak. — «Edgy hitván játékmat tészem ide, melly Szabó László Úr e versének nemével mind a materiára, mind a vers-lábakra legjobban meg-edgyez, azonkívül, hogy ez a *Hipponax* és *Anakreon* mértéke szerint készítettett, és tsak kevés (Spondaeusok) hosszú lábakon kívül, mind szökő (Jambusok) lábakból áll. — Én ugyan ezen Verseimet nem mustrául és például teszem fel, mert félek, hogy azt ne ítéljék felöllem, a mit ugyan azon Német Poésisről tanító Könyvben olvastam: «Majd mindenekben kik a Poésisről írnak, rosszszabb a Poésis, mint az ő regulájok; és ez onnan vagy, mert azok a versírók Poétákká lettek az ő regulájok által, és nem a természet által, és másokat is olyanokká akarnak tenni, és ha verseik jól folyók és tiszták is, olyanok mint edgy jól faragott kép, mellynek semmi Lelke nints. A kinek jó vitorlája, de rossz szele van; lassan vágja hajójával a habokat.»

Később átalakítja és 1790. szeptember 17-én ismét elküldi Kazinczynak. «Jut eszembe, hogy egyszer egy galambról írott Jambusimat megküldöttem én Tenéked! Te azokról el hallgattál! jól is esett. Én azokat azóta elővettem és mind a Poetai törvényhez szorosabban kötöttem, mind a kimenetelre nézve más változtatást tettem benne. Akkor a vége egy ártatlan érzés volt, Jókívánás a galambnak, melly engem gyönyörködtetett: Most egy Philosophusi elmélkedés, tudomány, hogy illy elröpülő minden világi gyönyörűség; mikor legkedvesebb, akkor vége van. Ha most jobban meg állja ítéletedet s megnyeri tettségedet, ím hol itt lesz ez is.» A változtatások a következők:

9. sor: Te lábaid frissen rakod:

11. sor: Te tollaid rubint, smaragd, ...

13. sor: Repülsz jeles galamb, ...

15—16. sor: Világi kedv s gyönyörködés te így vagy,
Mikor betsesb vagy, eltűnsz.

«Nékem ama versekre alkalmatosságot az adott, a mi vagy az énekek énekében: Szépek a te szemeid, mint a galamboknak szemeik. A Poetai leírás és a Darstellung elég elevennek látszik.» (Kazinczyak, 1790. szeptember 17.) «A Galambot ígérted, hogy beteszed; de mind ez ideig meg nem jelent: Ha nem érdemli, nem bánom.» (Kazinczynak 1791. II. 5-én.)

Enyim Juliska. — Kazinczynak 1789. december 29-én küldi el: «Egy mostani kis foglalatosságomat közlöm veled, nem Orpheusra, mert azt nem érdemli, hanem az e félékben önnön magad gyönyörködésére. Én mostanában el-jegyzém magamnak a Debreczeni Doctor F. Veszprémi István Úr legkissebb Leányát Juliannát, melly alkalmatossággal egy Levelemben ezt írák nékie.» Megjelent az Orpheusban 1790. I. 125. l. és a Helikoni virágokban 1791. Egyik strófáját Kazinczy lefordította görög, latin, francia, olasz, német és szláv nyelvre. Az «Apollóm Eratóm» strófáját pedig Rummy Károly György fordította le görögre, Kazinczy pedig latinra, francziára, németre, olaszra.

Zoíl ellen. — 1790. június 23-án küldi el Kazinczynak, a ki azt az Orpheusban (1790. I. 379. l.) közli és a megjelenés után, 1790. szeptember 17-én írja Kazinczynak, a ki a vers valamely hibáját megjavította: «Igen szeretem, hogy Zoíl ellen írt versem hibásan nem foglalt helyet az Orpheusban, mert noha fel lehe-

tett volna tenni is erratába, mindazon által tsak ugyan meg maradt volna a hiba is, és az az író hibájának gondolatott volna.»

Barátság Tüköre. — Kazinczyval 1790. szeptember 17-én közli: «Irok még egyget, ha ezt Pedanteriának nem ítéled, de már ez magam előtt is olyan forma, hanem ez tsak így jött. Te ítél meg, és azt tselekedd vele, a mit akarsz.» Megjelent az Orpheusban, 1790. II. 128. l.

Egy kevély széphez. — 1790. szeptember 17-én írja Kazinczynak: «Még most juta eszembe egy igen jeles vers, de már ide most le nem fér, másszor el fogom küldeni.» 1890. november 21-én el is küldi: «Küldöm ígéretem szerint a minap elmaradt darabokat, ítéletedre bízván most is azokat. — Még hajdan B. Rádaynak egy könyvében láttam egynéhány sorotskából álló illy német verseket: *Stoltze Schöne fahre hin*, de a mellyből tovább egy betű is, még tsak ideájából sem jut eszembe, hanem ez az egy sor megragadt és annak követésére tsináltam ezt. Szerettem volna, vagy szeretném most látni az egész németet.» Megjelent az Orpheusban 1790. II. 265. l. Kéziratban lévő verstanának a kétszeres versekről szóló fejezetében példa gyanánt közli.

Idegen Szépség. — 1790. november 21-én küldi el Kazinczynak: «Jambusokban vagyon Hipponax és Anacreon szerint vagy Catullusnak ama *nobilis* feddő verse szerint: Cinæde Thalle, mollior cuniculli capillo, vel anseris medululla, vel imula oricilla stb. Cat. Car. XXIII.» Megjelent az Orpheusban, 1790. II. 396—398. l. Az első sorban azonban az eredetiben «lákírozott» helyett «lagérozott» áll. 1791. február 5-én írja Kazinczynak: «A melly Schemát leírál Szentgyörgyi után az Aristofanes Jambusaiból: éppen azon Schema szerint van az én minapi hozzád küldött versem, az *Idegen szépség*, de a melly tetszésedet meg nem nyerheté. Azt írod erről: «Az idegen szépség jó, de a metrum hosszú, és ezért fülemnek kedvetlen. Az Anglus¹ és Német a Senarius versek helyett öt syllabájú Jambust ír mindég.» — Barátom, ha ez nem magam verse volna, és így azt nem ítélnéd, hogy önnön magam szeretete rugója ezen oktatásomnak: igen szeretném itt megmutatni hibás tetszésedet és ítéletedet. — Küszködöm magamban, megtsелеkedjem-e vagy el mulassam? — mert tetszésed ellen járnai már félek és megsérteni sohasem szándékom. Magyar Poesisünk tökéletesítéseért, melly barátságos értekezéseinknek is egygyik tárgya, kérlek tünd el még is barátságosan: 1-ör: Ha hosszú az illyen 15 syllabájú vers a me-

trumokban ; két versre lehet minden egy ilyen verset szakasztani. Mind a Trochaicusokban, mind a Jambusokban. Az első lesz négy láb jambus, a 2-dik pedig közönséges Anacreon szabású, így már nem hosszú. Így a Trochaicusokban is. 2-szor. Az Anglus és Német a Senarius versek helyett 5 syllabájú Jambust ír mindig ; arra azt mondom : a) Hogy a német tsak olyan verset ír, a millyen az ő nyelve szerint szépen esik. Nem minden *Pes* és *Metrum* esik pedig a németben szépen. A Senarius Jambusban nem tsak Jambus Pesek lehetnek, hanem Spondæus, Anapæstus, Dactylus, Tribrachis is. Mihelyt pedig a Német azokat keverte Jambusaiba ; megesmerhetetlen lett az ő Metruma, hol tsak úgy van, hogy a két naturalis quantitás ki mutatja egyszer a Jambus vagy Trochaicus Peseket, mind azt keresen s úgy léptesse az ember erővel is ; mert tsak erre a két Pesre alkalmasok valamennyire a Német Nyelv, de már a 3 syllabájú pesekben alig esmerhetők meg az ő pesei. b) Nekünk a Metrumos versekben és azoknak minden nemeikben, Exemplárjaink a Görög és Deák Metrumos versek ; nem az Anglus és Német ötös Jambus, vagy más. Mert a mi Nyelvünk mind azon Görög és Deák metrumoknak Schemáikra alkalmas. Nem ellenben a Német, a mint mondtam, a kik nem követhetvén természettel mind azon Schemákat ; tsak némelly különös Schemákhoz szorították magukat. Minekünk tehát a tsupa metrumos versben nem a Német ; hanem a Görög és Deák a követésre való példánk. A Rithmosos versekben pedig sokakban tanulhatunk s költsönözhetünk a Németektől. 3-or Hosszúságáért nem tetszik az a vers : ha nem Jambusokban, bezzeg a Trochaicusokban elég szokott vers a Németeknél is az a 15 syllabájú. Sőt ők az ő szokások szerint minden különböző (azaz vagy asszonyi, vagy férjfiúi) rythmusokban még azt is toldják egy syllabával. *Vid. Instit. Eloquent. Wien 1781. Anhang von der Deutschen Dichtkunst.* És egy szóval, kikenél gyakorlottabbak a hosszú verssorok, mint a Németeknél ? De én ezt nem gyakorlásra s követésre hozom fel ; mert én, hogy olyan formájú verset írtam, tselekedtem azt ilyen végből : t. i. Megutáltam már a 15 syllabájú sok verseit Horváthnak, és az ő követőinek (mert bár a jó guszthusú munkának volna hirtelen annyi követője, mint a rossz guszthusúnak . . .) Akartam tehát példát adni, hogy szebb volna az ilyen vers, vagy a *Trochaicusokban*, vagy a *Jambusokban*, e végre mindenikre írtam némelly példákat, de

többé azokat követni, s sokasítani nem fogom. Ezt tenéked ígérem.»

Bóldog oh ezerszer. — Kazinczynak elküldi, hogy közölje a Museumban, de ott nem jelenik meg; szemrehányólag írja ezért Kazinczynak 1789. február 5-én: «A Bóldog óh ezerszer nem fogadtatott el, mert már úgy is látta a világ, igen! de melly kevés része látta? S az a kevés is melly kevés példáját az illy nemű verseknek? Osztán: nem látta egy Társaságnak helyben hagyását, melly másokat az ollyan írásra jobban serkentene.» — Kéziratban maradt verstanában van meg.

Vége koronázza. — Sohasem jelent meg. Földi kéziratban maradt verstanában, mint a végzetes versekre való példa szerepel.

Második írás 1789-dik esztendőben stb. — Rácz Sámuel: A borbélyi tanításoknak első darabja című könyvének megjelenésének örömeire írta és annak elején jelent is meg 1794-ben, Pesten, habár a verset Szatmáron 1789-ben Szent György hava 24-én írta. Az első kötet elején Földin kívül ott találjuk Ányos Pál és Csokonai verseit is; a második kötetbe Kármán és Váradi Balassi Pál írtak üdvözlő verseket.

Az én Sirhalmom. — 1801-ben, halála előtt írta. Halála után a Magyar Kurír Földi halálhírének végén közli, 1801, II. 590. Az eredeti kézirat a Nemzeti Múzeum kéziratárában van (Oct. Hung. 344. jelzés alatt) három átdolgozásban. Köztük az egyiken nincs semmi javítás, úgy látszik, hogy ez a végleg megálapított szöveg.

A Kurír szövege eltér az eredetitől a következőkben :

II. vsz. 15. s. Én e' ki ez tért...

III. vsz. 35. s. .... egy jó álom

45. s. Tetszésem ez, kedvezetek!

IV. vsz. 25. s. Ültess ott...

VI. vsz. 25. s. Hüss balsamú...

VII. vsz. 2—45. s. ... a' ki jól esmért:

«Igy szálla-le Tavasza ennek,

Vagy éltében tavaszt sem ért.»

Horátz' X. éneke. — 1789. november 17-én küldi el Kazinczynak: «Nem tudom, ha meg-nyeri e tetszésedet, avagy nem. — Ti szerettek élni a ritkábban elő-forduló szókkal (harsány,

Hölgy, etcetra) azért bátorodom én is ezt ide tenni: *Vityilló*, melly alávaló, nyomorúlt házat, kunyhót, Vinnyót, kalyibát téssen, füstös vityilló etc. Különben, ha nem tetszik, lehet úgy tenni: meg-avúlt Szobáknak etc., de amazzal jobban ki-fejeztetik a régi módi, alávaló házak, és a szemet szűrő kevély paloták között való különbség.» Ugyanekkor elküldi Bacsányinak is, a ki Földinek ír, hogy miért hallgat és marad el a Museum köréből. Bacsányi bele is teszi a Museumba (1788. I. 363. l.) De azért Kazinczynak is elküldi megbírálás végett. Kazinczynak megtetszik és közli az Orpheusban is (1790. 29—30. l.) némi változtatással. Ezek:

Liciniushoz.

Horatius: Rectius vives.

II. vsz.: Aki óhajtoz tsak arany középszer,
Nem kap az bizvást meg-avultt vityilló
Szenyjein;

III. vsz. 1. s.: Többször ingatják szelek a temérdek

V. vsz. 2. sor: .... Valahára Phœbus

Hallgató Múzsát tziterával ébreszt;
S nem nyilakat szór

VI. vsz.: Ive mindenkor. Nyomorúlt idődben
Légy erős, s bízzál. Okosan ugyan Te
Vond-le, jó széllel sebesen vezetvén
Büszke vitorlád.

Ez az eredeti szöveg, a melyet vagy Bacsányi változtatott meg, vagy pedig Földi javított meg, mielőtt Kazinczynak is elküldte volna. De Kazinczy is változtatott két helyen, mert az eredetiben az I. strófa elején «Rendesebben élsz» és az utolsó strófa III. sorában «vezetvén» helyett «vitetvén» áll. Földi figyelmezteti is erre (1791. II. 5.): «Verseimnek kiadásokban s accentizálásokban szemesebb légy, mert sajnálom, hogy eddig is sok verseimbe sok hibák tsúsztak be, mellyeket van olly irigy olvasó, hogy az író hibáinak fog tulajdonítani, mint Orph. Jan. pag. 30. Vond-le jó széllel sebesen *vezetvén* etc. (nekem *vitetvén*.)»

Neobule. — 1788. október 2-án küldi el Kazinczynak: «Ezen utolsó rendbeli Verseket (Catul V. LXVII. Hor. III. könyv, XII.) ritkaságáért és szépségéért kedveltem meg, s fordítottam,

mivel ezen két rövid s két hosszú szótagoknak egymást váltogatása igen szépen esik. Az a baj, hogy mind e három példám szerelmes *Materia.* Megjelent az Orpheusban, 1790. I. 386. l. 1790. szeptember 17-én, a megjelenés után írja Kazinczynak: «Neobulet már betetted! jó, ha így vagyon egy sorja: *Lyparei Hebrus — amā nyalka legény elveszi gondod.* Eredetileg a Museum számára készült, de Kazinczy nem küldte el, hanem megtartotta az Orpheus számára; de az első strófa 3-ik sorában kimaradt egy szó, (alighanem sajtóhiba): «meg-ijedve» a «remegni» előtt. A második strófa harmadik sora így is lehet Földi szerint: «Lyparei gyönyörű Hebrus, egész elveszi gondod.» Lásd még: *Lesbiához.*

Kis gazdagság, nagy boldogság. — Megjelent Igaz Sámuel Zsebkönyvében (Hébe) 1822. Bécs, 1821.

Lesbiához. — Kazinczynak kétszer is elküldte Földi; először 1788. október 2-án: «Ezen Versekben e *-gal jegyzett szóban vagyon hiba tsak: *ha.* E féle igen sok vagyon a Báró Ráday Ő Nagysága Verseiben, ki a Néhai Losontzi Istvánnak ezen hibás Reguláját követi: *Voces monosyllabae breves, et finales terminationes breves, possunt esse communes.* Én ugyan e Regulának sem Pártfogója, sem követője nem vagyok: de e két szavainkat: *Ha, De:* szeretném ha felvennék Communiseknek, Exceptióval, ezt pedig azért, 1-ör: mert ezek a két szók olyanok, mellyeknek számtalan sokszor, a beszédnek, Periodusnak, Punctumnak, Inductiónak, Versnek etc. eleinn kell állani. Már pedig több vers van, a mellyben elől hosszú szó-tag (syllaba) kívántatik, mint rövid, és így ezen szókkal felette sokszor vagy nem élhetünk a magok helyén; el kell kerülnünk; vagy igen fertelmesül más szó után kell helyheztetnünk, mellyre hozhatnék példákat, ha rövid nem akarnék lenni. 2-or: E Communissé tétellel sem hiba, sem motsok, sem szokatlanság nem esnék szavainkon; mert *a)* olly helyeken, mint le-írák, t. i. a beszéd elein, ezeket a köz beszédben is egy kevésé meg húzzuk, nem *Accentu,* hanem *intensione.* *b)* A Görögöknek és kivált Deákoknak is elég Exceptiójuk vagyon az illy *Analogica* quantitásokban. Mind azon által ezt sem sürgetem annyira, ne hogy a kivétellel, a rosszsz Regulának mentséget, ki-fogást, s menedék-helyet szolgáltatassak. Ugyan azért, én e Versemnek jobbítását is ide írák oldalaslag: *Osztán majd ha sokakra pótolandjuk* etc. tsak hogy ebben azt sajnálom, hogy az ezer nintsen benne.

Ha valaki jobban tanátsolná, szeretném. Mert egyebekben az egész Munka szorosan ejtett fordítás. E szót pedig: *mi, nos*, hogy rövidnek teszem, Tisztelendő Szabó Dávid Úr ellen, hibának nem tartom etc. U. i. Katull Verseit Lesbiához további gondolattal tsak ugyan helyre hozám, és így nyugszom meg rajta: Adj tsókot nekem ezret, újra százat, Osztán még ezeret, s meg újra százat, Osztán más ezeret, s meg etc. Osztán majd ha sok ezreket veendőnk, Téveszsűk etc. Mind ezen Verseknek pedig a Titulusaiban lehet változtatni.» Eredetileg a Museum számára készült, de Bacsányi nem fogadja el. «Lesbiád szép, — — hanem, barátom, nem volna e jobb olly szép versekkel valamelly ártatlanabb és felségesebb dologról írnod? *mi* ugyan nem kárhoztatjuk ezt is, hanem tsak óhajtanánk amazt.» Panaszolkodva írja 1789. február 5-én Kazinczynak: «Az én Versem ugyan belé nem mennek, a mint látom, a Juliskánn kívül; és Neobule s Lesbia tsak azért nem, mivel szerelmes darabok! Én nem tolom reájok, mivel ezek enyimek; és meg-nyugszom meg-vettetéseken. De azt szeretném tőlök kérdezni: vallyon tsak a Vitézi versek, a felemelkedett gondolatok és erköltsi tudományok-e a Poesisnek tárgyai? és kivált, vallyon azokon kell-e egy Nemzetnek kezdeni a maga Poesisének jobb lábra helyezettését? azokkal kell-e ketsegtetni s olvasásra serkenteni egy Nemzetet? s meg-kedveltetni vele e Tudománynak szépségét? mellyeknek déli fényétől szemei egyszerre elboríttatnak, szépségeit nem látják, meg nem értik és így nem is kedvelik. Továbbá: vallyon a Görögöknek, kiknek Homerussok vólt, nem vólt e Anacreonjok? és Virgiliussok lévén a Rómaiaknak; Catullus, Horatius egész porba temetődött-e? Én az illy enyelgésekben azért nem írtam újjat, hanem tsak fordítást, hogy az ő Nevek alatt menjen el a Munka. A fordításban akartam jó példát adni és nyelvünk alkalmas voltát nap-fényre hozni. Most, ha az enyelgő materia; annak Catullus és Horatius az oka. Nemzetem hozza ki belőlle, nyelvének és Poesisének amazokéhoz hasonlíthatóságát és lásson jó példát a fordításban.» Kazinczy az Orpheusban közölte (1790. II. 85—86 l.) és megjelent a Helikoni virágokban is, 1791. 1790. szeptember 17-én újra közli Kazinczyval. Az 1788. október 2-iki levelében a hetedik sortól kezdve kétféle szöveget küld Kazinczynak; a költemények között közölt szövegtől való eltérés a következő:

Tsókolkj engem ezerszer, újra százszor!
 Majd adj még ezeret, s meg újra százat,
 Majd még más ezeret, s meg újra százat;
 Majd így ha sok ezerre pótolándjuk stb.

De azért fenntartja mindkét formát.

Plinius Lib. VII. Epist. IX. — Megjelent a Magyar Musában, 1787. 246. l. Földi értekezésében. Ugyanitt írja: «Illyen Pliniusnak is a fordítást, és a Versírásnak is ottan gyakorlását javasoló szép levelében lévő ama Deák Verseknek fordítása: Ut laus est Cerae etc. Lib. VII. Epist. IX.»

Anakreon I., II., XV. — Mind a három megjelent: I. Orpheus 1790. II. 407. l., II. Orpheus 1790. II. 408. l., XV. Orpheus 1790. II. 393. l. 1791. február 5-én küldötte el őket Kazinczy-nak: «Az Anakreont igen kedvesen vettem. Fordítottam is már belőle vagy három Éneket, melyeket most néked elküldök. De már én a te különös tetszésedtől félek, ki nagyon az Angles és Német Poesishez szabad a Magyar verseket. Annak okáért szükségesnek tartom, hogy fordításomról előre illy kinyilatkoztatást tegyek. T. i. én Anakreont szorosán fordítottam, ugyan annyi számú és olyan versekbe, mint van Görögül. De azonban úgy igyekeztem, hogy az Auctor értelme szép folyó és értelmes Magyarsággal, sőt majd azon szókkal meg légyen. Te itéld meg, mennyire értem utól. Hanem, e mellett, minthogy az Anakreon szabású versben az első *pes* lehet nem tsak Jambus és Spondaeus; hanem Anapæstus is. Szabadon tettem Anapæstust elől, ha az segítségemre vólt, melyet a Német ugyan nem tselekszik, de már fellyebb mondtam, miért nem? Én a Görög és Deák metrumú versekben a Görög és Deák törvényeket követem; a Rythmusos versben szeretem a rythmizáló Németek szép és hasznos törvényeiket, de a kettőt öszve nem zavarom. — Ha ezen fordításom kedvedet s tetszésedet megnyeri; többeket is fogok fordítani, és még ugyan mint tökéletes feltételem, hogy egészen fordítsam; mivel sokakban félek a mások ítéletektől, hogy tetszéséről az embert meg itélik, mivel ez tsupa *Szerелеm* és *bor*: de igen könnyen megeshetik, hogy úgy járok vele, mint a ki tseresznyét eszik; először mind a szépit válogatja, végre a hibássa is mind utánna tsúsz. Úgy én is elsőben ki válogatom azokat, melyekben kevesebb *Szerелеm* és *bor* vagyon; megválik, ha utánna fogja e húzni a többit is. Válaszolj, mi hogy tetszik.» Kazinczy válaszol is, de úgylátszik, a fordítások nem nyerték

meg tetszését; mert Földi utóbb ezeket írja Kazinczynak: »Anakreonból való fordításimról azt írod, hogy jók, de hosszabbak sokkal, mint az Anakreon dalai. Barátom, valamennyire tsak lehetett, annyira igyekeztem, hogy se el ne maradjon belőle, se hozzá ne tegyek, és egy Dalját is tsak fél verssel is meg nem töldottaui, sem az ő egész verséből más versbe által tételt nem tettem, ha neki nem volt. És így tsak olly hosszú, mint az Anakreoné, sem több, sem kevesebb. Inkább némelly szorultságimban ha néha kevesebb, de soha sem több és szorossabb fordítás, mint a Német. Tehát nem tudom, hogy ítélsz? — Továbbá azt mondod: az *Anapaestusokkal is gyakrabban élsz, mint ő Anakreonnak egész Énekei is vagynak mind Anapæstus lábakon kezdődők*: de én az ollyat sem úgy írtam; hanem az elkerülhetetlenségben éltem néha szabadon Anapæstusokkal azon versnek szabad törvényei szerint; de talám nem olly gyakran, mint Te ítéled? Azonban azokat is, ha tetszik, imhol megkevesítem. Az első Énekben tsak kettő van; de az megmarad; mert különben elvész az Auctor figurája, mellyel két verset egygyformán kezd. *δελω δελω* etc. mert a Figurákat is igen szeretem megtartani s követni, valahol lehet. A 2-ikban: *Madaraknak a repülést* — Tedd: *Madárnak a repülést. Nem adott az asszonyoknak?* Tedd: *Adott az asszonyoknak?* több nints. A 15-ikben: *Sem urakra nints irigység.* Tedd: *Urakra sints irigység. Netalám jön egy betegség, tedd: Talám jön egy betegség, több nints.* Imhol a minapiaknak jobbítások.» «Különben mint hogy azon egy versem magamnak sem egészen tetszik: *Bakhusnak azzal áldozz*: azért, mert azzal a Görögben nintsen: most légyen így: *Boristenének áldozz.*»

Anakreon IX. — Nem jelent meg sohasem. 1791. III. 9-én küldi el Kazinczynak: «Mikor ezen Leveledet vettem, már akkor készen voltam Anakreonnak im e következő Énekeivel. Mint hogy már készek: közlöm veled, ítéld meg, rázd meg szoros ítélettel. Én apellálok a leghűségesebb fordításra. De ha tsak olly kevésse nyerhetem velek kedvedet, mint a három elküldött Énekekkel: vissza fogom küldeni Anakreonodat, és soha többé egytet sem fordítok. Úgy is a mi Magyarjainknak nyilván tudom, hogy ez a Muika sem fog tetszeni. Én már ezekkel többet lefordítottam egy hatod résznél: és talám mind is el végeztem volna. De hadd teljen a Magyarság rossz fordítással! Bártsak az eddlig kiadottakat rostáltad volna valaha így meg.»

Anakreon X. — Nem jelent meg sohasem. Kazinczynak 1791. június 18-án küldi el: «Vártam ezen Póstán is Leveledet, hogy a kivánt Anacreoni fordításokat tudnám egyenesebben hová utasítani; de minthogy Leveledet nem vettem, már tsak szerentsére botsátom el a következő darabokat. (X, XI, XVII, XXIII, XXXIII, XL, XIX, XXXV.) — A X-ik Dal a Németben két verssel több, mint Görögben; nekem is szoros ugyan vagy két helyen; de még sem tettem több versbe. Egyik a *Dóri* nyelven, melly a Dórisi Dialectus, de ezt igen nehéz magyarul tenni, akár *Dórisül*, akár *Dóriáül*, mert mindenik Tartomány, nem nép neve. Inkább lehet tehát *Dór* a nép neve. Másik: Hanem nem élek azzal: Görögül: Ἀλ ον τι λω συνοικην. Hanem nem akarok azzal együtt lakni etc. Ha így jobb volna: Hanem velem ne lakjon. Hanem velem nem él az etc., bátran választhatol.»

Anakreon XI. — Nem jelent meg sohasem. Kazinczynak 1791. június 18-án küldi el: «Ezt ne vedd rossz néven, hogy utánnad fordítottam. Mert ha már én akarom fordítani, mind magam fordításaival kell élnem. Azonkívül nem szeretem a Te versedben, hogy majd minden versnek értelme által mégyen a a másíkba. Itt legalább kevesebb mégyen által.» Kazinczy fordítása a következő:

A víg öreg.

Igy szólnak a leányok:
Anakreon te vén vagy,
Végy tükröt és tekintsed,
Mind elrepült fejedről
Hajad, s kopasz vagy immár.

Van-e hajam, biz én nem
Tudom; de azt tudom, hogy
A vigadás az aggkort
Elért öreghez annál
Illőbb, mivel kevesebb van
Már hátra életéből.

Anakreon XII. — Sohasem jelent meg. 1791. március 9-én küldi el Kazinczynak és május 20-án a következőket írja: «Anacreonról felette szép képzelésed, és fordításáról ditséretes kíván-

ságod van! Ollyan Anacreon az igaz, és úgy volna jól, helyesen fordítva; de ki az, a ki azon tökéletességet fordításban el érhesse et laudabimus illum? Születni kell úgy egy Magyar Anacreonnak, és nem fordítójának lenni. Azonban hogy azt az Igent s helybe hagyást meg nyerhesse, minden olvasóinak az Anacreon idejében s nemzetében kellene élni. Meg egygez e a Német illy szorosan az Anacreoni indolessel? óh nem! — Én ugyantsak kívánom és óhajtom fordításomat mindenben tökéletesíteni, s tetszésedhez alkalmaztatni, a mennyiben az a nemzetnek is tetszése, a nyelvnek is ditsósége, és barátságosan bizom ez uton is legszorosabb itéletedre. s ki kérem illyen szoros regulájú igazításdat. Több szem többet észre vesz. Hadd számoljak hát azokról, és hadd fogjak azoknak jobbításaikhoz! Én tsak kétféle fordítást esmerek a világon; a szóról szóra való igen szoros fordítást, és a szabad porászu fordítást. Nehezebb az első, és sokkal több akadályjai is vagynak kivált a versekben: könnyebb az utolsó sokkal, és én még is nem tudom melly természeti ösztönből, tsak az első szeretem. A szabad fordítást másban eltűröm, s szeretem is, tsak egyébaránt hibái ne légyenek: de hogy úgy fordítsak, magamtól igen ritkán, vagy nem is nyerhetem meg. Ez előttem inkább követésnek (Imitatio), mint sem fordításnak látszik, melly kettő között (Szabad fordítás, követés) valóssággal igen keskeny határ is vagyon. Az első még a dolognak jó kitétele, helyes értelme, és a nyelveknek különböző tulajdonságai (Idioma) megengedik; szentség előtttem. Mikor ezek sértetnek, akkor vagyok kéntelen változtatást tenni. És akkor eleget láttatom tenni ama Versnek: *Nec verborum verbo curabis reddere fidus interpres*. Ezekhez járúl a versekben az a nehézség, melly a különböző nyelvekben a szóknak nem egyenlő mértékekből származik. Ekkor is kéntelen vagyok tserét vagy változtatást tenni, melly annál gyakrabban megtörténik, mennél rövidebbek a versek. Ezek néha olyakat szűlnek az én Verseimben is, mellyek magam tetszését sem nyerhetik meg, és nem vagyok velek egészen meg elégedett; de még is tsak jobban szeretem a Követésnél, és ritkán vetemedhetem arra, hogy messze távozzak típusomtól s mindenkor tsak annak örülök, mennél közelebb járok hozzá. Már illyen bajom van sokszor az Anacreon fordításában, az ő igen apró versei miatt. Tehát nem mondhatom, hogy a mit irok, magamnak is mindenekben tetszik; de azt sem merem állítani, hogy mind hiba, a mit hibának tulajdoní-

tassz benne. Mindenik fordításban, akár szoros, akár szabad legyen az, esik gyakorta olyan, mely az originált ki nem üti, és ez természeti és elkerülhetetlen dolog akármely nyelvben, mivel tudva vagyon, hogy a Nyelvek egymás között annyira különböznek, hogy egyiknek ekessége, Lelke és tulajdon szóllási más Nyelvekre éppen fordíthatatlanok; azonban tűrhetetlenebb mind az a szabad fordításban, mint sem a szorosban. Kész vagyok tehát én jobbítani mind addig, valamig lehet; de tűrni is kell itt még is egy keveset. Ezek szerint imé látok a jobbításhoz.» «Vagy *ott belől* tenéked etc. azt mondod: nagy sütés. Nem nagy sütés ez Barátom, hanem ott az én szóról szóra való fordításom hibázott. Nézd Görögül! Ὁ μαλλον ἐνδοθεν σευ Την γλωσσαν, ὡς ὁ Τηρευς Εκεινος, εκδερειω. Mit tesz mást az ἐνδοθεν, hanem azt, *ott belől*? De maradjon el hát az ἐνδοθεν: majd a μαλλον-t teszem ki: *Vagy hogy tenéked inkább* mint Tereus tövéből. A nyelvedet ki messem? De így is sütésnek mondod a *Tenékedet* úgy-e? Hijábabelóság! és már másképpen jobbítani nem tudom.» Ugyanekkor küldi el Kazinczynak Anakreon XXV. és XXX-ik énekének fordítását.

Anakreon XVI. — Megjelent az Orpheusban 1790. II. 307. 1 Kazinczynak 1791. március 9-én küldi el, aki megteszi rá megjegyzéseit, amelyekre Földi 1791. május 20-án felel: «Σο μεν λεγεις τα Θηβης. Tu quidem ea dicis qua Thebarum (sunt) Thébét te *el beszéled*. Ez már olyan hibám, mely nyelvünk szavainak különböző értelme, s mértéke miatt vagyon. Bóldog, bóldog a Görög és a Deák a λεγεις és dicissel, mert az Poetai beszédet is, Poetai éneklést is téssen! Dicere quæ vellem calamo permisit agresti etc. satt. Itt a mi magyar szónk: *beszéled*, még nem oly széles értelmű, mint amazok, de hát ha azok sem voltak eleintén? Az *énekled* in præsentí, nem jött be e vers formába. A *dallad* vagy *dalolod*, *danolod* nem illik a Vitéz Thébéhez. Ha tűrhőbb tehát: Thébét te *énekelgesd* más írója sok tsatáit etc. ám legyen úgy. Éppen ily megszorulásom volt a legelső Dalban: σελω λεγειν Ἀτρειδας. Θελω δε Καδμων αδειν. Ilyen szó a σελω is, mellyen sok szép geminatioi vagynak szerte szélyel Anakreonnak, de ezt sem követhetem Nyelvünk miatt. Az 5-ik versben: Sem a gyalog se *gályák*, azt írod semmit sem ér, de a foldozás nehezen készülhet el. Ez Barátom nem foldozás, mert benne van a Görögben is a *gályák*: Ου σπασος, ουχι νης. Hanem ha ezt mondod foldozásnak: *sem, se*. De ez is tsak olyan, mint a

Görög ου, ουκ ουχι. Miért ne volna ez tűrhető? és miért ne fordítanánk ezt versben hasznunkra: *sem, se*. Az utolsó sor: *Meg győz szemével engem*. Görögül így van: Στρατος δε καινος ἄλλος Ἀπ' οὐματων βαλων με βαλλω. — iaceo, iaculor, immitto, attingo, ferro satt. Itt nekem jött volna: *Nyilaz szemével engem*, de én erősebb kifejezésnek ítéltém a *Meg győz-t*. Lehet még: *Le vér szemével engem*. De mivel Te azt mondod, hogy «így következése a szóknak nem természeti»: Lehet így is: Szemmel lövöldöz engem, vagy; Szemével öldös engem, vagy: Szemével öl meg engem, melly utolsó talám igen is nagy. Válassz ezek közül. Nékem tetszik: Szemmel lövöldöz engem.» — A nyomtatásban Kazinczy az utolsó sort így közölte: «Meg győz szemével engem.»

Anakreon XVII. — Sohasem jelent meg. Kazinczynak 1791. június 18-án küldi el a következő sorokkal: «A XXII-dik Dalban 3. p.: πανοπλιαν μεν ουχι. A Panoplia egész fegyver készület. Én azt tartom, hogy ez a Magyar szó: *Számszerij*, éppen azt tenné; de mivel e Lexicon-íróink ezt *Balistának* fordítják (kik mind azon által számtalan sokakban hibáznak), nem mertem úgy tenni, holott igen szép lett volna: *Koránt se számszerij-jat*. — *Kaszás tsillag* magyarul az Orion. Úgy hitték róla a régiek, hogy feljövetele szélveszet indít, a honnan *szélveszesnek*, és a hajósok *ellenséges* tsillagjoknak iratik. Itt is: Μη στυγον Ωριωνα. στυγος = odiosus, invisus. — Τι δ'αστερος Βοωτου. Mit ér az égi *Pásztor*? *Bootes* két nevű tsillagzat, közel a Göntzöl szekeréhez. A kik a Göntzöl szekerét *Szekérnek* képzelik, mint a Görögök is egyjik nevével ἀμαξα = currus: azoknak Βωωτης az az *ökrész, ökörhajtó, ökörpásztor*. A kik ugyan azt *Medvének* képzelik, mint a Görögök más névvel ἄρκτος: medve, azoknak ἄρκτο-φύλαξ = Custus ursæ, *Medve őrző, Medve Pásztor*. Ha Magyarúl *Pásztor*nak nevezzük, mindenikre alkalmaztatható, és mindeniket magában foglaló név léssen. — N. B. A Német e Dalt is toldotta egy verssel, én nem.»

Anakreon XIX. — Sohasem jelent meg. Kazinczynak 1791. június 18-án küldi meg: «Ezt is hogy utánad fordítottam, ugyan azon okon tselekedtem, mint a fellyebb írt énekedet. Ismét azért, mert tűrhetetlen előttem az a *H*-ban való Heterodoxia, mellyet követsz Rájnis után. Tsak e kevés versekben kétszer elidálad a *H*-t; egyszer pedig meg kettőzteted. A tenger habját a Nap, mért nem hagytok inni. A nap világot

ah Hold. Ha itt tsak egyszer veszed, vagy azt az egyet is elidálad, rövid lesz a Mitsoda Heterodoxia ez? Miért követsz Barátom, idegeneket majmoló, idegen Tanítókat? Lássad, melly nyelvünk természetéből folyó, természetes, könnyű, szép módját tsináltam én a *H*-nak Poésisemben. Állj arra ezután Barátom, hagyd el a nyelvünkön való erőszaktételt, az oknélkül majmolást, verseid tsúfitását stb. De még az Orpheusodban is vizet töltél a Rájnis zörgő morgó malmára.» Kazinczy fordítása így hangzik:

A példák.

A barna föld iszik, s azt

Viszontag a fa issza;

A tenger a folyókat;

A tenger habját a nap;

A napvilágot a hold;

Hát engemet, barátim,

Mért nem hagytok inni.

Anakreon XX. — Sohasem jelent meg. Kazinczynak 1791. március 9-én küldi meg: «Ezen egy Éneknél többet nem fordítottam olyat, melyet más fordításban is láthattam volna. Éppen ezen Éneket fordította Rájnis is a *Kalauz Megszerzésében* 36 lev. Vesd össze azzal, és ha Anakreonod nints: az ugyanott alatta lévő Göröggel. Itéld a Rájniséből és itéld magából a Görögből, és akkor szólj az én fordításim ellen; mind ilyen szoros pedig a többi is.» Kazinczy megjegyzéseire 1791. május 20-án válaszol: «A Tantalus Leánya Lett Phrygiába kövé. Miért volna hosszú ez a *ba* és hogy jön itt be a *Dagesch*, tellyességgel nem látom. Itt azt kellene kitenni: A Tantalus Leánya (Niobe) hajdan Phrygia partjain kövé vált. A Rájnis kitétele: *El fogta kökeménység*, homályos. *Lett Phrygiába kövé*, nekem is keményske, de így hozta a szoros fordítás. Légyen tehát ha tetszik: *Márványra változott el*. Így van a Historia, in marmor mutata est. Ha még így ez tetszik rútnak, hogy kétszer van: *Leánya*. A Tantalus *Leánya*. A Pandim *Leány* etc. az első lehet így. *Niobe hajdanában, Márványra változott el*. — ὅπως αἰ βλέπης με. Nekem így marad a figuráért: *Hogy szüntelen reám nézz*, ha neked jobb is: *Mellyben magad tsudálnád*. — ὅπως σε χρωτίζω, Hogy testedet szeretném, e helyett: *Hogy fürdenél te*

bennem. Vagy a nyakad körül gyöngy, inkább legyen: *Vagy gyöngy fejér nyakadra. A bontzok* ha monile is, éljenek vele mások. Szeretem, ha mások az illyeket öszve szedik, esmeretessé teszik; de én míg esmeretesebbekké nem lesznek, bizonyos okon velek nem élek, mikor el kerülhetem. Jól tudom, melly igen haragusznak az olvasók az érthetetlen szókért. Az esmeretlen szón, mint az esmeretlen pénzen fel akad az olvasó, és az Irót s az egész munkát kárhoztatja. Nehéz, mikor a született nyelvű embernek önnön nyelvét mástól kérdezni, vagy Lexiconból kell keresni, s hát ha még abban sem találja. Igen nagy hasznát vettem volna az illyen szónak, ha valahol, a II-dik Daljában Anacreonnak, ezekben: *Αντ' ασιδων απασων, Αντ' ερχεω απαντων.* Minden *pais helyett van.* Minden *gerelly helyett* ez. *Ἐρχος* = hasta, ensis. Ugyan ez pedig Páriz Pápaiban a *gerelly* — *lancea, a dárda, lándsa, fegyver, szablya, kópja helyett*; de még sem mertem vele élni a fellyebb írt okokon.* Rájnis fordítása így hangzik:

Egy kedves leányához.

A Tántalus leányát
 El-fogta kő-keményység:
 És Progne fetske-szárnnyát
 Bámulva látta Téreus;
 Én, ó kegyes Leányom!
 Ha képemet tserélném,
 Lennék gyakorta tükör,
 Mellyben magad tsudálnád;
 Válnék fejér ümmöggé,
 Melly testedet földözné;
 Vagy tiszta víz-folyássá,
 Mellyben gyakran fürödnél;
 Vagy jó-szagú kenetté,
 Melly hajaidra folyna:
 Lennék nyakad-körül gyöngy.
 Vagy végre csak tzipellő,
 Hogy engemet tapodnál.

Anakreon XXII. — Sohasem jelent meg. Kazinczynak 1791. május 20-án küldi meg: «Az XXII-dik ugyan az, mellyről itt is,

az Orpheus Martiusában is panaszkodik. παρα της σκην, Βαθυλλε. Én ezt is megpróbáltam három formákban. 1. Jambusokkal a te Németer szabad fordításod szerint. 2. Trochaicusokkal a Német szerint. 3. Jambusokkal szorossabban a Görög szerint. Mind leírom, válassz közzülök. — No, melyik tetszik ezek közül? Tudom, hogy egyik sem általán fogva, mert egybe egy, másba más gyengébb vagy keményebb. Erről magam is úgy értek. De még is úgy látszik, hogy az első és 2-dik példában a sok n, d, z, g, gy, l, ly, a fa levelek ingadozásait elég Aesthesis harmoniával ki teszi. Úgy a tsermely tsergedezését a sok r, ts, g, d z hang. Ezekhez járul a Trochaikus numerus, és azért talám ez legalkalmasabb is. Azonban ugyan csak jobb előttem, mint a Tiéd, mert ott a *susogló* tsak koholt szó. A *Haraszt*, silva, quercetum, dumus, dumetum, igaz értelme szerint, úgy is írja Páriz Pápai is és nem *fa-levél*. *Herétsel* koholt szó, és nem tudom, hogy herétsel a tsermely, hanem ha tsergedez. Ad vocem *tsermely*: Hogy élek én is a ritkább szókkal, minek utánna közönségesebbekké lesznek, imhol egy jele. Midőn elsőben a Géczi énekében: *Szépen zúg a tsermelye* és utánna Gessner Idilliiumiban olvastam, nem értettem, mert soha szóval nem hallottam, mert továbbá előttem régőltá esmeretesebb egy fű ezen a néven: *tsermelye, tsörmölye, tsormolya*. Melampyrum arvense. Most is jobban tetszik a *tsergeteg* Gr. Rádai után, hanem ha a Melampyrumnak tsak a tsörmölye s tsormolya nevet hagyjuk. Jobban meg kedveltem, minek utánna az Orpheus Január 73-ik lev. olvastam, hogy Kassán úgy neveztetik, de ugyan ott, hogy a patak a *Bach*-tól volna, a part a *Bord*-tól, tellyességgel nem hiszem. »

Anakreon XXIII. — Sohasem jelent meg. Kazinczynak 1791. június 18-án küldi meg: «A XXIII-dik Dalban a Penult. vers Anapæstusos, mert ez Görögül is úgy van: Ἀπαλαίσιν ἐν τε χοίταις. Az utolsó vers lágyítva és simítva van a szemérmesebb Magyar olvasókért. Τελειν των Ἀφροδιταν. Ez talám nem hiba.»

Anakreon XXV. — Sohasem jelent meg. Kazinczynak 1791. május 20-án küldi meg: «A XXV-dik Dal. ὅταν πτω τον οἶνον, mellyről panaszkodik ezen Leveledben, hogy Te tsak a két első sort nem tudtad lefordítani, annyival inkább az egész Dalt. Én ezen okon ezt is megpróbáltam a mint Tudtam. — Itt látod, a 6-ik sor Anapæstus: Τὶ δε τον βιον πλανομαι etc. Én nem mertem úgy tenni, holott tűrhető volna: De miért tsalom meg éltem?

vagy pluralisban: Mit emésztjük életünket? Τον του καλου Λυαιου, ez gyengélkedik, úgy-e? Tedd így, ha jobb ez: *Mellyel meg áld Lyaeus*, mert azt el nem tűrnéd: A jó Lyaeus adtát, pedig így jőne szó szerént.»

Anakreon XXX. — Sohasem jelent meg. Kazinczynak 1791. május 20-án küldi meg: «Imhol közlök veled, és ítéletedre botsá- tok most is egynéhány fordított Dalokat. Ha ítéleted ezekben is világosításomra s e Daloknak jobbításokra fog lenni, követni fogom. — 1-ső a XXX-dik Dal hasonló vers formában. Leírom pedig Görögül is, hogy mind ezt öszve vethesd, mind e különös vers formát lásd: — — | — ∪ ∪ | — ∩.» A harmadik sorban «od'adták» helyett állhatna «ajánlák», vagy «adák őt».

Anakreon XXXIII. — Sohasem jelent meg. Kazinczynak 1791. június 18-án küldte el.

Anakreon XXXIV. — Sohasem jelent meg. 1791. március 9-én írja Kazinczynak: «Itt a Német elhagyott egy verset; de meg van Magyarul.» 1791. május 20-án: «*En ősz* hajam tekintvén, ha nem tetszik, bátran tehetd: *Őszült* hajam tekintvén. Noha ez a sok németes én, te, ő, etc. miatt egyik extremumról másik extremumra való ugrás, és ez itt az én értelmem szerént tűrhető volna. A 3-dik sor: Sem hogy neked *jelen van*. A szó szerént való fordítás. Μηδ' ὅτι σοι παρῆστιν, Ἀχμαίον ἀνδρὸς ὥρας De tégy így: Sem hogy neked *virít még* Időd kinyílt virága.»

Anakreon XXXV. — Sohasem jelent meg. Kazinczynak 1791. június 18-án küldi el: «Itt meg lehet, hogy többekben is; de félek, hogy bizonyossabban fel-akadsz a legutolsó versen. Hanem tsak ez, *tulajdon*. De ez nekem úgy látszik, igen Magyaros szól- lás. Azért ez megmarad.»

Anakreon XXXVII. — Sohasem jelent meg. Kazinczynak 1791. március 9-én küldi meg: «Ez az egész Ének mind Ana- pæstuson kezdődik Görögül. Magyarul úgy is bajos lett volna.»

Anakreon XL. — Sohasem jelent meg. Kazinczynak 1791. június 18-án küldi meg: «A XL. Éneket, ha még Anakreonod nints, nézd a Rájnis Kalauzában, és vesd öszve az ő fordításá- val. Meg lásd, mennyire különböz és melly szorosan lép a Görögnek nyomába. Az ő Anapæstusai is el vagynak kerülve. Egy van benne, a mellyet nem igen szeretek. *Kit* méhnek is neveznek. Ez a Grammatikám ellen van, nem személyre vivén ezt *kit*. De talám tűrhetőbb Poétának, mint ha így tettem volna: *Mit* méhnek is neveznek? Te ítélj meg!» Rájnis fordítása így hangzik:

A Szerelemről.

Rosák között Cupidó
 Egykor, kitsinyke méhtől
 Kis újja sebhethetvén,
 Sírt, jajgatott, s azonnal
 Hol futva, hol röpülve
 Sietett kegyes Vénushoz:
 Jaj! jaj fiadnak! (úgy mond)
 Oda van, kegyes Tzitére!
 Oda van fiadnak élte!
 Im' egy parányi sárkány,
 Kit méhnek híj paraszt nép,
 Megmart hegyes fogával!
 Felel erre szép Tzitére:
 Ha egy kitsinyke méhnek
 Fulánkja annyi kint hoz,
 Melly kínja lészen annak,
 Cupidó! kit te sebhetsz?

Anakreon XLVII. — Sohasem jelent meg. Kazinczynak 1791 III. 9-én küldi meg és annak megjegyzéseire 1791. május 20-án válaszol: «A XLVII-dik Dal «felette szerentsétlen». Arról magam is úgy értek, sajnálom is, de talám még sem segíthetek rajta. Itt a Görög φιλω-*t* nem követhetem ismét nyelvünk miatt. φιλω γερωντα τερπνον, φιλω νεου χορευταν. Szeretem satb.»

Anakreon LIII. — Sohasem jelent meg. Kazinczynak 1791. III. 9-én küldi meg: «Ezen szók közzül: *Billeg, Bélleg, Bilyog* etc. én előttem a *Billeg* tetszik legigazabbnak eredetére nézve. Mert hihetőbb dolog, hogy a Magyarok eleinte csak holmi nyakba kötött billegő eszközökkel jegyezték marháikat és különböztették a másokétól, mint ma is tselekesznek a kis borjúkkal; Azután kezdetek reá süttött vassal billegezni, mellyre is reá maradt ez a név, és homályosodván értelme, úgy lett ennyiféle kimondása. Ha ki nyomtattatod, ezt a jegyzést alá teheted.» Május 20-án a következőket írja: «Az LIII-dikből hogy az *ember* ki maradjon, jó lesz tehát így: *Párhust magas süvegről, Akárki is meg esmér.* Meg is egyez a Göröggel: καὶ Παρθίους τις ἀνδρας Ἐγνωρίζεν παραις. Egyéberánt jónak vallo'd. A IX-dik Dalról is szeretném látni értelmeted. Leírod-e tehát mind ezen már elkül-

dött Verseimet e jobbításokkal tisztán, vagy magam újra leír-
ván, el küldjem Tenéked? ? Továbbá: Ennek járatsz végére,
hogy Anacreon az Anapæstusos dalai közzé szűrt e Spondæusos
első lábú sorokat, melyre magad is tudsz egy példát: πηγη
ρεουσας πειθους. És ismét ha a Spondæusos Dalai közzé szűrt e
Anapæstusos sort? Végére jártam s tudósítlak. Tehát jegyezd
meg: 1-ször. Hogy Anacreonban vagynak külön külön tiszta és
hiba nélkül való Anacreonticus Dalok is, melyekben egy Ana-
pæstus sints, hanem mind ezen lábakkal irattak: ∪ = | ∪ —
∪ — | ∪. Vagynak tiszta Anapæstuson kezdődő Dalok is, mely-
ekben sem Spondæus, sem Jambus nintsen elől. De vagy-
nak olly Dalok bővséggel, melyekben ezen regulákra tellyes-
séggel nem vigyázott; hanem Anapæstusos közzé Spondæust,
Spondæusos, vagy Jambusos közzé Anapæstust szabadon elegyí-
tett. Így:

a) Anapæstusos közt Spondæusok ezek, a πηγη ρεουσας kívül:
Az V-dik Dalban három: Μιξωμεν Διονυσω; a 2-ik vers Πινωμεν
ἀβρα γελωντες, 5. vers: Στεφωμεθ' οὖν Λυριζων. 12. VI-dik Dalban
16-ik vers: Κωμον μεταισι χαιρων. A XXIX. Dalban három: Μηρων
το πυρ έχοντων. 35. v. Τουτον δε τον 'Απολλωνα. 43. Ην δ' εἰς Σαμον
ποτ' ἔλθης. 45. A XXXVI-dik Dalban 8 anapæstus, 5 spondæus,
hogy az egész éneket két helyen le ne írjam. A XXXIX. Dal-
ban Μελω βιστου γαληνην. 15. v. meg vagy kettő, a mi nem
tudom mi? Μυρω εὐωδει τεγξας. v. 17. A XLII. Dalban: φευγω
βελεμνα κωφα. 12. v. satb.

b) Spondæus közt anapæstusok ezek. A XVIII-dik Dalban
a 2-dik és 13-ik v. ἔαρος κοπελλον ἦδου. Ὑμεναιους συγχροτουσαν,
mellyben sok más féle rendetlen versek is vagynak. A XXIII-
dikban 15. v. 'Απαλαισιν ἐν τε χοιταις. A XXIV-dikben 5 spondæus
közt 4 anapæstus, a spondæusok egyebekben is rendetlenek.
A XXV-dik Dalban 6-dik v. τι δε τον βιον πλανωμαι. A XXVI-dik-
ban 6 spondæus közt 4 anapæstus. A XXVII-dikben kettő,
2-dik és 3-dik v. ὁ λυσιστρων ὁ Λυαιος 'Οταν εις φρενας τας ἑμας, satb.

2-or. Ilyen szabados pes az Anacreon első pesében az ana-
pæstus; de még is nem határozódik az ő szabadsága és versei-
nek különbsége. Egy pese sints az Anacreonticus versnek, a melly
helyre mindennemű quantitásokat ne találne Anacreonban e
három közzül, jambus, spondaeus, anapaestus; a melly szerint e

1sz formája az Anacreon verseinek: $\begin{array}{c|c|c} \cup & \cup & \cup \\ \hline \cup & \cup & \cup \end{array}$

És ezek világosok, a mint a példákat kiszedtem. De hogy most hosszas ne légyek, és hamarább véget érjek, el hagyom mutogatni mind a két középső helyen találató spondæusokat, tsupán csak az anapæstusokat fogom elő adni azon helyeken, mivelhogy azokat nem kedveled Te.

a) A 2-dik pesben világos anapæstusok ezek a többek között: XXIII. D. 4. v. ἐν' ἄν θανάτος ἐπελθῇ. XXIV. 8. παίω γελασω χορευσω. Így V. D. 13. v. παρα σοις Διονυσσε, σηκοις. XVIII. 16. Ὑπ' ἀμπελον εὐπεταλον. XXVII. 1. Του Διὸς ὁ παῖς ὁ Βαχχος. XXIX. 43. Τούτον δε τον Απολλωνα. XXXVII. 1. 6. 11. Ἴδε πως εαρος φαυεντος, Ἴδε πως γερανος ὀδευει, Βρομίου στεφεται το ναμα. XXXIX. 15. Μελπο βιοτου γαληνῃν. L. 1. Τον μελανοχρωτα βοτρον. LII. 10. φερετω ροον ἀπ' ὀπωρης. LIV. 4. 10. Παρα γηραλει ο' ὀδοντες, Μυχος ἀργαλει δ' ἐς αὐτον satb.

b) A 3-dik pesben világos anapæstusok ezek: V. Dal 5. v. πινωμεν ἄβρα γελωντες. VI. 3. Μεθυομεν ἄβρα γελωντες. XVIII. 14. 19. χαρασσ' Ἐρωτας ἀνοπλους. Ομου δε Φοιβος ἄδυροι. XXIV. 1. 6. Ἐπειδὴ βροτος ετεγθῇν. Μηδεν μοι καὶ ὑμιν εστω satb. Kivált a ho anapæstuson kezdődő Dalokban, elől Spondæus esik, igen gyakran e két közép helyeken pótolja ki az anapæstust, mint a felyebb leírt példákban is láthatni: de azt sem mindenkor, mint példát hozhatnék, ha hosszas nem lennék.

3-or. Még a Dactylusokból is nehéz néha megszabadítani, kivált ha nem úgy scandáljuk, mint én scandálom, ez anapæstusokkal akarván a Dactylusokat eltávoztatni; és ha azt a regulát meg tartjuk, hogy a Görögben vocalis ante vocalem longa est, mellyet Anacreon nem láttatik követni. Hogy vagy két példát mutassak: igaz Dactylus ez, a 3-dik helyen Μη των παρ' οινω τελετων. 18. 7. Ez a vers pedig, ha ama Görög regula megáll, elől lesz Dactylus: Καρπος ἔλαιας προκυπτει. 37. 10. Ha e regulát meg vetvén, a 2-dik helyre Anapæstust mérünk: az első lesz Spondæus az Anapæstusos Dalban, mellyet felyebb fel nem jegyeztem. Illyen több is van.

4-szer. Igaz négyes Jambusok is vagynak Anacreonban mint a 18-dik Dalban ευιον ἡμιν εκγονον. 11. v. Μυστιν τε των ποδων κυπριν. 12. v. Συναπτε κουρους ευπρεπεις. 18. v. 39. 3. Μουσας λιγαινειν αρχεται. satb.

5-ör. Találatnak elvéte némelly kevés valóságos Trochæusok is mint 27: D. 10. v. καὶ παλιν δελω χαρευειν 41. 16. Τας δε φροντιδας μεθωμεν. 51: 2. 16. Μελπομαι ροδον τερεινον, ὡς το φως

pæstusokkal az ő módja szerint, az első pesben leg szabadabban; ritkábban a 2-dikban, ha az első nem sül; legritkábban a harmadikban is szabadon élénk; mivel ez a pes természettel egyezőleg hangzik a jambus pessel, és még nagyobb fluiditására van, mint a spondæus. Trochaikus Dalokkal ha élénk is, tsak kevés egész Dalokban élénk, de közbe közbe szúrt versekkel elegy soha sem, hanem ha ott, a hol az Auctor él.»

Anapaesticus versek. — Sohasem jelent meg. Kazinczyhoz 1790. szeptember 17-én küldi: «Leirom még ide Prudentiusnak X. Hymnusból (circa exequias Defunct. pag. 67. Edit. Hal.) azon jeles verseit hasonló magyar metrumokba fordítva, melyeket a mi Eleink hasonló versekbe szedni akarván, imigy amúgy hibásan lefordítottak és mind e mai napig a Reformátusok halotti énekeik közt éneklék! *Hagyjátok el hű keresztyének* stb. — Leirom pedig ellenébe a Deákat is, hogy egy tekintéssel láthassad ezekképpen.»

A zsidó versekre. — Megjelentek az 1792-ik: Magyar Hírmondó december 21-iki számának toldalékában. «Most pedig mind a Sidó verseknek bővebb példákkal való világosításokra, mind annak meg-mutatására, miképpen esnek azok a mi Magyar Nyelvünkön is, ha megtartván szorgalmatosan a magok rendekben, a tellyes mondásokat, azoknak illendő Versformát adunk: ime közlök három Versezeteket a leg-szorossabb Sidó fordítás szerint ugyan annyi soru és számú versekben.»

Réland Adorján' Galatéája. — Az elegiák nem jelentek meg azon sorrendben, amelyben itt közölve vannak, hanem a következőképpen:

- I. Magyar Musa 1787, szeptember 22. 599—610. l.
- II. U. o. 601—603. l.
- III. U. o. augusztus 11. 514—515. l.
- IV. U. o. szeptember 22. 603—605. l.
- V. U. o. augusztus 2. 511—512. l.
- VI. U. o. szeptember 22. 605—608. l.
- VII. U. o. szeptember 29. 608—610. l.
- VIII. U. o. augusztus 11. 512—514. l.
- IX. U. o. november 7. 703—705. l.
- X. U. o. 705—710. l.
- XI. U. o. november 10. 710—713. l.
- XII. U. o. 713—715. l.
- XIII. U. o. 716—719. l.

Egy Pásit nevű szép leányról. — Egy Torma nevűre. — Földi legelső leoninusai közé tartoznak. Kazinczy László közölte őket Kazinczy Ferenczel 1783. augusztus 1-én. Kazinczy László Földivel Halason ismerkedett meg, amikor Földi ott tanított.

Felyül-Irás edgy nap-órára. — Megjelent Földi verstani értekezésében, Magyar Musa, 1786. 242. l.

A' hónapok nevei. — Az első megjelent a Mindenes Gyűjteményben, 1789. december 23. Mind a három megtalálható Földinek 1789. december 29-én Kazinczyhoz írott levelében.

A hónapokra. — 1789. december 29-én írja Kazinczynak: «Mint hogy a Te Orpheusod Hónaponként járó munka: én ezen tznak el-érésére is, melyet fellyebb leirék; más kedveltesére is még egyet gondoltam, melyet most veled közlök. Én a hat első Hónapokra egynéhány Verseket irtam, melyeknek eleje Mindenik Hónapnak nevezetével való szép meg-eggyezés; a vége pedig Gazda-emberi (Oeconomicum) kötelességeket foglal magában, melyeket mindenik Hónapban a Házi-gazdának követni kell. A Versek mesterségesek, és egészen a Német formára valók. A Hím és Nöstény Végezetek (Cadentiák) benne szorosán meg-vagynak. A Trochaicus mértéket is többnyire megtartják; de mégis ezt nem tehettem egészen, hanem néztem még is a könnyi folyásra és jól hangzásra. Lehetne ezeket egyenként mindenik Hónap elébe rakni. — Ezeket itéld meg! ha helybe-hagyod, a többi Hónapokat is ki-tsinálom és hozzád el-küldöm. Ortographiámat is, reménylem, Vizöntő-havában hozzád el-küldhetem, mellyel eddig is késtem, számlálhatatlan bajaim miatt. Előre örvendek a Te Orpheusodnak, és igen óhajtom látni! De hogyan lesz a jártatása?» Azonban a versek nem jelentek meg; 1790. szeptember 17-én tudakozódik sorsuk felől: «Ha hallgatsz valamelly versemről, kihozom, hogy nem tetszik az és vizsgálódom eránta. El-hallgattál a hónapokra irt versemmel is. Ird meg, mi a bajok. Én szeretem az e féle köszörülést.»

Találós mesék. — Megjelentek a Mindenes Gyűjtemény 1789. I. negyed: XIII, XIV, XV, XVI, XVIII, XIX, XXIII leveleiben; II. negyed: II, VII, XXIII, XXV leveleiben; III. negyed: II, VII, XII, XV, XX leveleiben; IV. negyed: III, XIII, XXI leveleiben, ugyanolyan sorrendben, ahogyan közölve vannak.

Rejtett szók. — Megjelentek a Mindenes Gyűjtemény 1789

I. negyed: XIV, XX, XXIII, és II. negyed: IX, XVIII leveleiben, ugyanolyan sorrendben, ahogyan közölve vannak.

Az Emberi öt Érzékenységek. — *Az Ég négy részei.* — *Az Esztendő Négy részei.* — *A' Hónapok Napjaiknak számok.* — *A' Heteknek számok az Esztendőben.* — *A' Hét Napjaiknak Neveik.* — Nem jelentek meg seholsem. Megtalálhatók Földi nyelvtanának megmaradt részeiben, a poézis végén. (Nem. Múzeum kéziratára: Quart. Hung. 984.)

II-ik Jósefről. — A Magyar Musában írja: «Az Alké mértékét is meg-próbáltam 1782-dik Eszt. Bőjt más havának 19. nap. Jósef napja alkalmatosságával a Keresztyéni Türelmet illető Kegy. Kir. Végezésekről, és Fels. II-dik Jósef Kegy. örökös Királyunkról való Elmélkedésemben, mely így kezdődik.» (1787. 243 l.) Szintén csak mint példa jelent meg a verstani értekezésben. Alighanem befejezetlen.

Töredék. — Nem jelent meg. Kéziratban maradt verstani értekezésében mint példa szerepel.

Töredék a «Lakodalmi vers»-ből. — Ezen verséből csak ez a két sor maradt fenn és Kazinczyhoz 1788. okt. 2-án írt levelében található meg, amelyben javítgatja a már előbb elküldött verset. Ez a levél azonban nincs meg.

Catullus Privilegiuma. — Megjelent a Magyar Musában, 1787, 245 l., Földi verstani értekezésében. Ugyanitt írja: «Trokhéus lábakra is indítottam verseket. Mellyekről haljuk Gessner ítéletét. A Trokhéusi egész Vers ritka dolog, de maga a vers igen szép, könnyű (futásu) és alkalmas a vídamságra, ismét: — Egész Verset látni ritkaság. Én hozzá adom, hogy mind a hová igazít Gessner a *Catullus Privilegiumára*, mind másoknál, a kiket olvastam, soha Deákul egész Trokhéus verset még nem leltem. Igaz, hogy nem is szükséges, hogy sok vers edgy végbe mind Trokhéus lábakból álljon. Maguk a Deák Versírók ékes-ségül teszik minden másodiknak (a hol másképen nem sül) a Spondéus lábat; de a Nyelv nagyobb hajtható voltának a jele, ha mégis néha találtatik egész Vers is. Azon mértékre készült ez, edgy téli víg napra, 1782-dik eszt. a mely tsak kevés versekben is vizsgálja valaki, mennyi az egész Trokhéus.» «Ezen Verseknek kétszeres Versekben való írására az indított, hogy Gessner megkedveltetvén velem a Trokhéus verseket; azon *Catullus Privilegiumát*, hasonló mértékes Versekbe Magyarra fordítottam, hol igen könnyű móddal, néhol két Versek egyenlő

végezetre esvén, a Versek kedvességét nevelték, abból valók ezek.»

Hor. Carm. L. I. Od. XII-ből. — Megjelent Földi verstani értekezésében, a Magyar Musában 1787. 247. l. mint példa. A negyedik sorban «fellyek» áll, ami valószínűleg sajtóhiba «fellegek» helyett.

Ovid. Trist. L. IV. Eleg. VIII-ből. — Megjelent a Magyar Hírmondó 1792. dec. 23-iki számának toldalékában, Földinek a *Sidó versírásról* című értekezésében, mint példa.

Hamletből. — Megjelent a Magyar Musában, Földi értekezésében. «Vagy még ezeket is jobban tzifrázva, mint *Hamlet* szomorújátékában előforduló ama Versek fordításában: Zweifle Feuerschitze s. a. t.»

Zsoltárok, stb. — Megjelentek a Magyar Hírmondó 1792. dec. 23-iki számának toldalékában.

TARTALOM.

I. Földi János élete	Lap 3
II. Földi verstani nézetei	27
III. Földi költészete	54
IV. Földi mint nyelvész	71
V. Földi mint természettudós	107

FÖLDI JÁNOS KÖLTEMÉNYEI.

I. Eredeti versek.

Halotti Vers, edgy gyenge szülött temetésére 1781-ben	127
Edgy téli víg napra	128
Hozzatok Músák virágot	128
A' Pestről 's Budáról 4-dik Augusti útnak indúlt M. Gróf Gyulay 's Eszterházy Nemes Magyar Regementjeit illy Ver- sekkal kíséré-ki F. J.	128
Kornides Dániel halálára	131
Buda Várának a' Töröktől lett vissza-vételének Századik esz- tendeje	132
Juliska	137
A' Le-szált Galambhoz	137
Enyim Juliska	138
Zoil ellen	139
Barátság' Tüköre	139
Eggy kevély széphez	140
Idegen Szépség	140
Bóldog óh ezerszer	141
Vége koronázza	141
Második írás 1788-dik esztendőben a' könyv-szerző tiszteletére az olvasóhoz a' phisiológiájának ki-adásakor	141
Az én Sírhalmom!	142

II. Műfordítások.

	Lap
Horátz' X-dik éneke a' II-dik könyvből.....	144
Neobule.....	145
Kis gazdagság nagy boldogság.....	145
Lesbiához.....	147
Plinius Lib. VII. Epist. IX.	148
<i>Anakreon dalai</i>	148
I. A' Lant.....	148
II. Az asszonyok.....	148
IX. A' Galambhoz.....	149
X. A' viasz-Kupidóról.....	150
XI. Magáról.....	151
XII. A' Fetskéhez.....	151
XV. Az én kívánságom.....	151
XVI. Magáról.....	152
XVII. Az ezüst Pohárról.....	152
XIX. Hogy inni kell.....	153
XX. Eggy Leányhoz.....	153
XXII. Bathyllushoz. Jambusokkal.....	154
Trochaicusokban.....	154
Szoros Jambus.....	154
XXIII. A' Gazdaságról.....	155
XXV. Magáról.....	155
XXX. A' Szerelemről v. (Kupidóról).....	156
XXXIII. A' Fetskéhez.....	156
XXXIV. Eggy Leányhoz.....	157
XXXV. Az Europa képéről.....	157
XXXVII. A' Tavaszról.....	158
XL. Kupidóról.....	158
XLVII. A' Vén emberről.....	159
LIII. A' Szeretőkről.....	159
Anapæsticus versek.....	159
Bálám harmadik áldása az Izraelre.....	160
I. Elegia. Dávid siralmos Éneke, Saulnak és Jonathánnak halálokról.....	161
II. Elegia. Abner halálán tett Siralma Dávidnak.....	162
<i>Rélánd Adorján' Galatéája</i>	162
Első Alagya.....	162
Második Alagya.....	165

	Lap
Harmadik Alagya	166
Negyedik Alagya	168
Ötödik Alagya	170
Hatodik Alagya	171
Hetedik Alagya	174
Nyoltzadik Alagya	176
Kilentzedik Alagya	177
Tizedik Alagya	179
Tizenegyedik Alagya	184
Tizenkettedik Alagya	186
Tizenharmadik Alagya	188

III. Vegyesek.

Egy Pásit nevű szép leányról	192
Egy Torma nevűre	192
Felyül-Írás edgy nap-órára	192
A' hónapok nevei	192
Januarius, az Égi jegy szerint Vizöntő Hava	193
Februarius, az Égi jegy szerint Hal hava	193
Martius, az Égi jegy szerint Kos hava	193
Aprilis, az Égi jegy szerint Bika hava	194
Maius, az Égi jegy szerint Kettős hava	194
Junius, az Égi jegy szerint Rák hava	194
Találós Mesék	195
Rejtett Szók	200
Az Emberi öt Érzékenységek	201
Az Ég négy részei	201
Az Esztendő Négy részei	201
A' Hónapok Napjaiknak számok	201
A' Heteknek számok az Esztendőben	202
A' Hét Napjaiknak Neveik	202

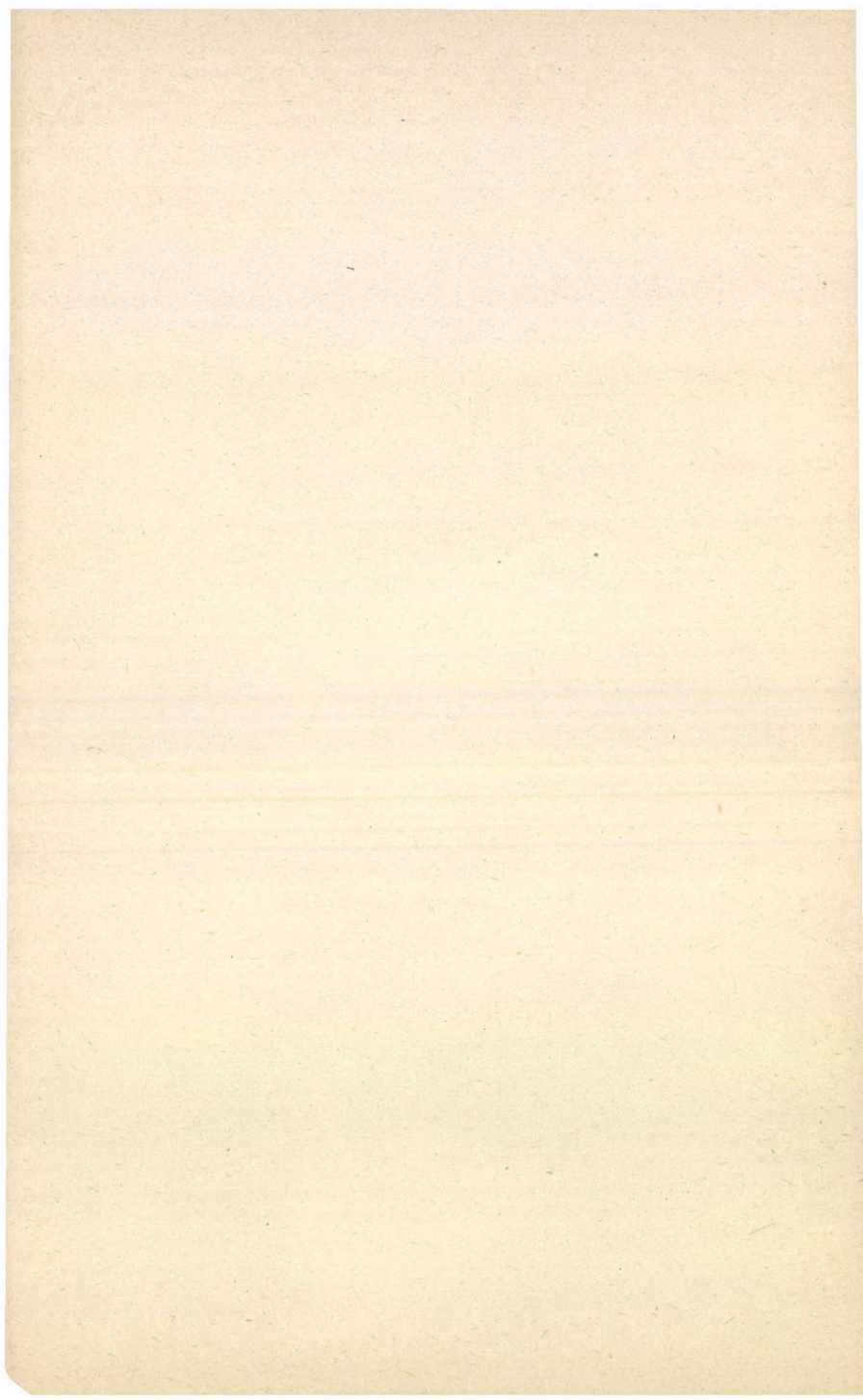
IV. Töredékek.

II-dik Jósefről	203
Töredék	204
Töredék a «Lakodalmi vers»-ből	204
Catullus Privilégiuma	204

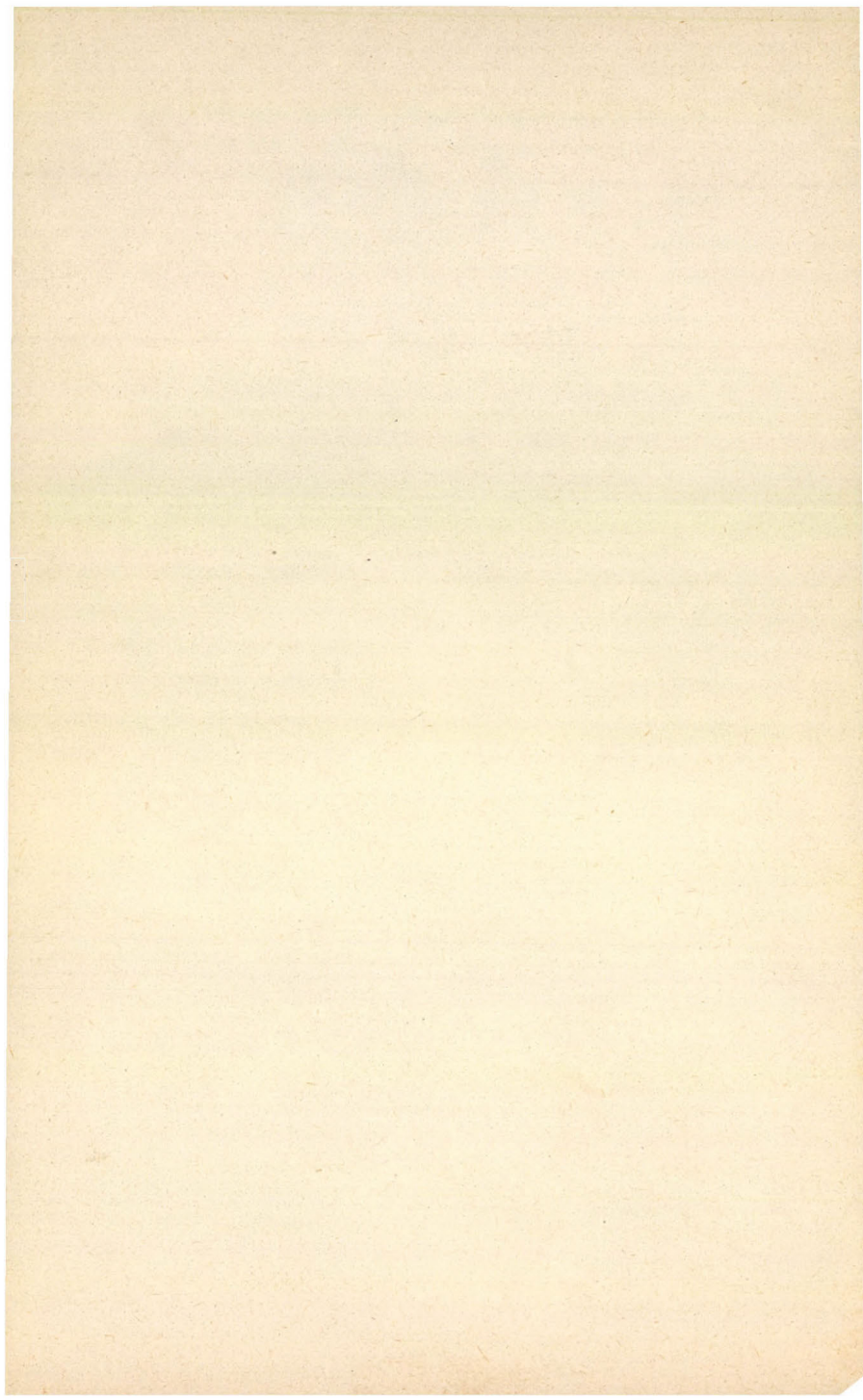

	<i>Lap</i>
Horatzius' Carm. L. I. Od. XII-ből	204
Ovid. Trist. L. IV. Eleg. VIII-ból	205
Hamletből	205
Solt. XCII: v. 1. 3.	205
Salamon Példabeszédei 27. 7.	205
Anna asszony Hálaadó énekében I. Sam. 11. 4.	206
Solt. XIX. v. 9.	206
Hóseás 14. v. 6. 7.	206
Jegyzetek	207

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

---

1. SZÉKELY SÁNDOR, **A székelyek Erdélyben.** 1822. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV, 123 lap, ára 1 kor. 20 fill.
2. **Pálos iskola-drámák a XVIII. évszázadból.** A M. T. Akadémia kéziratából kiadta BAYER JÓZSEF, 80 lap, ára 80 fill.
3. **Csiksomlyói nagypénteki misztériumok.** A XVIII. századi kéziratból kiadta FÜLÖP ÁRPÁD, 244 lap, ára 2 kor.
4. **Heltai Gáspár esopusi meséi,** Colosvarot, 1566. Kiadta IMRE LAJOS, 304 lap, ára 2 kor. 40 fill.
5. **Poncianus históriája.** Bécs 1573. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV. 231 lap, 2 kor.
6. **Gyöngyösi István. A csalárd Cupidonak kegyetlenségét megismerő és annak mérges nyilait kerülő tiszta életnek geniusa.** A költő kéziratából kiadta dr. RUPP KORNÉL, 194 lap, ára 2 kor.
7. **Bessenyei György. A természet világa v. a józan okosság.** Kiadta BOKOR JÁNOS 407 lap, ára 3 kor. 60 fill.
8. **Dugonics András. Az arany pereczek.** III. kiad. Kiadta BELLAAGH ALADÁR. 368 lap ára 3 kor. 20 fill.
9. **Balogh István. Ludas Matyi.** Bohózat 3 felvonásban. Kiadta BAYER JÓZSEF. 96 lap, ára 1 kor.
10. **Mondolat.** Dicsshalom 1813. Kiadta BALASSA JÓZSEF. Két hasonmással. 109 lap, ára 1 kor.
11. **Felelet a mondolatra.** Pesten 1815. Kiadta BALASSA JÓZSEF. Függelék: A mondolat és a felelet egykorú bírálatai és Somogyi Gedeon válasza a feleletre. 114 lap, ára 1 kor.

12. **Telegdi Miklós** felelete *Bornemissza Péter fejtegetés* című könyvére. 1580. Közrebocsátotta Dr. RUPP KORNÉL. 172 lap. 1 kor. 60 fill.
13. **Bessenyei György. Agis tragédiája.** Bécs 1772. Kiadta Dr. LÁZÁR BÉLA. Egy hasonmással. 171 lap, ára 1 kor. 20 fill.
14. **Bolyai Farkas. II. Mohamed.** Szomorujáték három felvonás. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV. 112 lap, ára 1 kor.
15. **Vásárhelyi daloskönyv.** XVI—XVII. századi szerelmi és tréfás énekek. Kiadta FERENCZI ZOLTÁN. 247 lap, ára 2 kor.
16. **Bessenyei György. Laïs vagy az erkölcsi makaes.** Vigjáték öt felv. Kiadta Dr. LÁZÁR BÉLA. 102 lap, ára 1 kor.
17. **Fazekas Mihály versei.** Bevezette és kiadta TÓTH REZSŐ. 206 lap, ára 2 kor.
18. **Gesta Romanorum.** Fordította HALLER JÁNOS. Kolozsvár. 1695. Kiadta KATONA LAJOS. 516 lap, ára 4 korona.
19. **Faludi Ferentz Téli éjtszakák,** Kiadta dr. RUPP KORNÉL. 183 lap. 1 kor. 60 fill.
20. **Kazinczy Ferencz. Tövisék és virágok.** Széphalom 1811. Kiadta BALASSA JÓZSEF. 100 lap. 1 kor.
21. **Protestáns iskoladramák.** Összegyűjtötte és kiadta BERNÁTH LAJOS. 410 lap. 4 kor.
22. **Költői elbeszélések** KRESKAY IMRE hátrahagyott irataiból, életrajzi adatokkal s jegyzetekkel közli Dr. HATTYUFFY DEZSŐ. 124 lap. 1 K 50 f.
23. **Ányos Pál versei.** Bevezetéssel és jegyzetekkel kísérve kiadta CSÁSZÁR ELEMÉR. 324 lap. 4 kor. 50 fill.
24. **Versegly Ferencz kisebb költeményei.** Kiadják CSÁSZÁR ELEMÉR és MADARÁSZ FLÓRIS. 408 lap. 6 kor.